

Szeretetkapcsolatok	3
„Magyarországon, a kultúrán belül is a rendszerváltozás befejezése zajlik...”	4
KUTATÁS – FEJLESZTÉS	
Közösség-hálózat	7
PÁLYÁZAT – TÁMOGATÁS	
Pillanatfelvételek az Európai Unió közművelődési támogatásaiból	10
HELYI ÉRTÉK	
„Haszonvét”	14
MÓDSZERTAN	
A kézműves hagyományörzés mint közösségépítő erő	20
HÁLÓZAT	
Hunyadfálván havas tavaszelőben	24
„Kovács kell, hogy legyünk!”	27
A Költő Hazatér	30
PÉLDAKÉPEM	
Szeretet, értelem és remény	32
SZÍN SZÓKINGSTÁR	
A család	38
RÍMELŐ	
Anyai hagyaték Bencének	40
MÚLTIDÉZŐ	
Háztartásvezetési fortélyok – kezdőknek	42
INTERJÚ	
Visszatérés az Intézetbe	49
Az olvasásszociológiától a Kapunyitogatóig	52
Közösségi háló – közösségi művelődés	55
ARCKÉPEK	
Kerekes László búcsúztatója	58
Búcsú Mészáros Csabától	60
Czine Mihályné 1930-2013	62
RECENZÍÓ	
Magánkezdeményezésekből népfőiskolák	63
NEMZETKÖZI KITEKINTÉS	
Szakmai úton Franciaországban	64
KITEKINTŐ	
Falvaim sorsa az ezredfordulón	71
Maga-ura parasztlak	78
MIKROSKÓP	
Roma napló VII.	82

MOZAIK – SZAKMAI HÍREK

Hungarikumok és nemzeti értékek a parlamentben

Április 13-án „Hungarikumok és nemzeti értékek a Parlamentben” címmel szakmai napot rendezett a Hungarikum Bizottság titkársága az Országgyűlés alelnöki titkárságával együttműködve. A rendezvényen Závogyán Magdolna, a Nemzeti Művelődési Intézet főigazgatója előadásában a helyi közösségek értékrendezésében és továbbörökítésben betöltött szerepéről beszélt. Prezentációjában ismertette azokat a lehetőségeket, amelyekkel a közművelődés hozzájárulhat a helyi értéktárak létrejöttén túl a települési értéktárakban résztvevő, azok továbbéléséért tenni akaró emberek közösségé formálásához, és a lehetőségek megteremtéséhez ezek társadalmi, gazdasági hasznosítására.

Hamarosan nyílik a vecsési művelődési központ

2013. május 24-én nyitja meg kapuit a Bálint Ágnes Művelődési Központ Vecsésen. Az egymilliárd forint beruházással megvalósuló építkezés nyomán 1300 m² új tér áll a város kulturális életének rendelkezésére, és nyújt minőségi lehetőséget a közösségi együttlétre, a tanulásra, kikapcsolódásra, pihenésre és szórakozásra.

Artisjus-díjban Részesült Jantyk Zsolt

Rendkívül rangos szakmai elismerésben részesült Jantyk Zsolt, a Nemzeti Művelődési Intézet Hajdú-Bihar Megyei Irodájának vezetője, a Debreceni Művelődési Központ igazgatója, a debreceni PG Csoport alapító frontembere. Kollégánk április 25-én, csütörtökön az Év Szövegírójaként vehette át az Artisjus-díjat.

Átadták a tatabányai Agorát

Április 5-én Kaposvár, Békéscsaba, Hódmezővásárhely, Győr és Szeged után Tatabányán is megnyílt az Agora. A több mint másfél milliárd forintból felépített, 6500 négyzetmétert meghaladó épületkomplexum egyszerre lát el közművelődési és köznevelési feladatokat. Az intézményben 440 vendéget fogadni képes színházterem, 120 fős kamaraterem, kávézó és étterem várja a látogatókat.

Táncház Díj 2013

Az OTP Bank a Táncház Egyesülettel karöltve alapította meg azt a pénzjutalommal is járó Táncház Díjat, mellyel minden évben egy olyan kiemelkedő néptáncos vagy néptáncos egyéniséget jutalmaznak meg, aki tevékenységével aktívan hozzájárul a néphagyomány fenntartásához és átörökítéséhez. A Táncház Díj 2013-as győztese Kovács Norbert „Cimbi” néptáncos, koreográfus, a Veszprém Megyei Néptánc Egyesület elnöke.

Závogyán Magdolna előadást tartott a Mintamenza Konferencián

Az Országos Tisztifőorvosi Hivatal, a Complete-Food Kft. és a Fejér Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szervének Mintamenza Csapata 2013. április 30-án 10.00 órától „Egészséges helyi terméket a közétkeztetésbe!” címmel konferenciát rendezett Felcsúton. A tanácskozáson Závogyán Magdolna főigazgató a helyi szokások, értékek, termékek települési rendezvényeken elfoglalt szerepéről tartott előadást.

SZERETETKAPCSOLATOK

„A család, igen, a család. ... A legfontosabb, a ,döntő’ hely, ahol egy erkölcs, egy vallás, egy nép, egy nyelv, egy haza megmaradhat vagy elveszhet. Ahol a legegyszerűbb szinten a legősibb mérleg működik, s ha jól, akkor hajigálhatják rá a hazugságokat kint-ről, akárhonnán, akkor is mindennek az igazi súlyát mutatja.”

(Bertók László)

Sára lányom ballag. Nyolcadikból. Bár már három évesen „felnőtt” volt, mégis furcsa érzések ezek... Hogy múlik az idő! Édesapámtól, aki most 81 éves, hallottam sokszor ezt a mondatot, s most én is használom. Hát így van ez, ... öregszünk, ... fogy belőlünk az, ami tökéletes.

Ez alatt a 14 év alatt sok minden történt velünk. Kettőnkkel is, anya lánya viszonylatban és a családdal is. Megéltünk közösen (és önmagunk küzdelmében) mélységeket és magasságokat is, ... s csak remélni tudom, hogy az Isten még sokáig megadja nekünk a teljes család együttlétének a lehetőségét.

Nagyon megörültem Gelencsér Katalin mostani SZÓKINCSTÁRba szerkesztett anyagának, amelyben a családdal foglalkozik. Ezt tartom az emberi kapcsolatok legfőbb alapjának. Innen indul minden. Ha a család rendben van, akkor a lélek rendben van. Ha a lélek rendben van, akkor kiegyensúlyozottan, magabiztosan igazodunk el a zűrzavaros világban. Helyén tudjuk kezelni az életünket. El tudjuk választani benne az ocsút a búzától, és minden lelkiismeret-furdalás nélkül ki is tudjuk dobni azt.

Egyetlen perc sem elvesztegetett idő, amelyet az ember a családjával tölthet. *Az anya a gyermek számára az örök megtartó erő, az otthon melege, az apa a lendítő erő. Az anya a szív, az érzelem, az apa a gondolat, az akarat, a döntés, a törvény képviselője, a védelem. A fiú az apjától, a lány az anyjától lesi el a nemi magatartást. Fontos, hogy a gyermek jól és jótól tanulja ezt meg.*

A család az emberi együttélés csodás találmánya, a társadalom alapja. A családban születnek a legfontosabb szeretetkapcsolatok. A legfőbb jellemzője az ÉN helyett a MI elfogadása: a te gondod az én gondom, a te örömed az én örömöm is. Egymás elviselése szeretetben. Feltétele a folyamatos, a gondoskodó figyelem, amely sokféle módon veszi körül azokat, akik együtt élnek. A mai, rohanó világban ez a folyamatos, gondoskodó figyelem kapcsol minket össze szeretteinkkel, barátainkkal és közösségeinkkel, melyet, ha kell, akár tudatosan is, óráról-órára, napról-napra erősítenünk kell.

„Aki nem anyai szív mellett nőtt fel, aki nem a feleség szíve melege mellett éli az életét, aki a maga szívére nem ölelhet gyermeket, aki nem halna meg senkiért, hogy megmentse, az olyan ember élete nem teljes. Mintha olyan országban élne, amelynek nincsen Napja.”

(Gárdonyi Géza)

„MAGYARORSZÁGON A KULTÚRÁN BELÜL IS A RENDSZERVÁLTOZÁS BEFEJEZÉSE ZAJLIK...”

„Értelme úgy van támogatni egy területet, hogyha az a terület működik a társadalomban, ha hatást fejt ki, hogyha a közjót el lehet vele érni, hogyha az emberek érzik azt, hogy óértük van, az ő mindennapjaikban valamilyen segítséget tud adni.”

Jó napot kívánok, kedves Hölgyeim és Uraim, tisztelettel köszöntöm Önöket!

Én Lakitelekre kicsit hazajöttem, nem először vagyok itt. Amikor a minisztériumban, illetve az államtitkárságon a kollégáimmal dolgozom együtt, főosztályvezető úrral, főigazgató asszonnyal, kicsit úgy érzem, hogy otthon vagyok. Nyilván nem titok, hogy jómagam is ehhez a területhez kapcsolódom, mint egykori szakember.

Sok minden történt az elmúlt – most már lassan – három évben, ami a szakmánkat érinti, és úgy látom, hogy mindaz, ami történt, beteljesíti reményünket, és valóban elérjük, hogy Magyarországon a közösségi művelődés a társadalmat segítő, mindenki által – a politika által is – elismert, támogatott és vágyott területté váljon.

Mi az, ami történik, és ami történt?

Magyarországon – mint ahogy anynyi más területen a sok-sok változással együtt – a kultúrán belül is a rendszerváltozás befejezése zajlik. Itt aztán különösen ez kell, hogy történjen. De ennek

értelme akkor van, ha olyan új rendszer, új szervezeti helyzet áll elő, amely működőképes, egymást segítő, átlátható, és a közösségi folyamatokat erősítő. A magyar színházi világban kialakult a feladatellátásnak az a gyakorlata, hogy vannak a kormány által fenntartott intézmények, például az Operaház, a Nemzeti Színház, és vannak egyéb színházak, amelyeket az állam és a helyi közösség együtt tart fenn. Ugyanez a helyzet most már a múzeumoknál. Van a tizenkilenc országos, nagy múzeum, például az Iparművészeti Múzeum, a Szépművészeti Múzeum és vannak a településeken működő közgyűjtemények, amelyek a települések fenntartásába kerültek, de úgy, hogy az állam közel hárommilliárd forintos támogatást ad ennek az intézmény-együttesnek. Ugyanez a helyzet a zenekaroknál, megvannak a központi, nemzeti, kiemelt zenekaraink Budapesten, viszik a világba a hírnököt, és megvannak, főleg megyeközpontokban – Szombathelytől Miskolcig és a debreceni Kodály Filharmóniáig – a zenekarok, melyek helyben működnek,

és a helyi közösség is szerepet vállal fenntartásukban, miközben a központi támogatás is megvan. A közművelődésben ma már az a helyzet, hogy van egy országos szervezet, amely iránymutató, és megvannak – mint ahogy megvoltak korábban is – a helyi közösségi házak, művelődési házak, művelődési otthonok – hol hogy hívják –, amelyek fenntartásához a helyi közösség is hozzájárul, és az állam is ad támogatást. Tehát a rendszernek a kultúra minden területén ez a sajátja. Nemzeti intézményeink, a központi intézmények az adott területnek zászlóshajói, szakmai segítői. Amikor a közművelődésről beszélünk, és ezen a területen arról, hogy a kulturális rendszerváltozást be kell fejezni, akkor hirtelen minden település elének tárul. Én azt hiszem, hogy az új szervezeti rend nagyon jó, ahol tisztítani kell még, azt meg kell tenni, de amikor arról beszélünk – leginkább én szoktam mostanában –, hogy a kulturális rendszerváltozást be kell fejezni, akkor erre a rendre, erre a rendszerre, erre a területnek szabadságot adó átgondolt

1 Az előadás 2013. április 10-én Lakiteleken, a Nemzeti Művelődési Intézet megyei módszertani irodái vezetőinek tartott képzésen hangzott el.

helyzetre gondolok. És a területnek nemcsak szabadságot kell adni, hanem támogatást is, és ha egy ilyen szerkezet működik, joggal számíthat a kultúra is arra, hogy a nagy egész, a nemzeti közösség áldoz arra, hogy ez a terület működjön. Ez történik most, és ez történt az elmúlt két-három évben.

A mi ágazatunkban, hogyha szabad ezt mondanom, tehát a közösségi művelődés, közművelődés területén is ez a helyzet. 2013-tól újra van közművelődési normatíva, a településeknek elérhető. És az az átalakulás, ami történt, amire utaltam, amit végig kellett csinálni az elmúlt egy évben, mutatja a támogatási oldalt is. *Értelme úgy van támogatni egy területet, hogyha az a terület működik a társadalomban, ha hatást fejt ki, hogyha az közjót el lehet vele érní, hogyha az emberek érzik azt, hogy őértük van, az ő mindennapjaikban valamilyen segítséget tud adni.* Ez általában is fontos a kormányzati munkában, a mi területünkön, a közösségi művelődésben pedig mindennél inkább kézzelfogható.

Van egy központi intézmény, amelyet mindenfélének, néha Népművelési Intézetnek, néha Magyar Művelődési Intézetnek hívtak. Most egy nagyon jó, egy olyan neve van, ami kifejezi azt a tevékenységet, amit végez. Nemzeti Művelődési Intézet – április 1-jétől. Ez már egy közös eredményünk. Van egy országos intézmény, amely annak idején a közművelődés, most mondjuk úgy, hogy a közösségi művelődés szakmai letéteményese és országos központi intézménye, amelyet a kormány, a mindenkor minisztérium tart fenn. És vannak művelődési házak, közösségi házak is, kisebbek, nagyobbak. Kisebb településen, nagyobb településen működnek. Képzelnék el, hogy öt évvel ezelőtt vagyunk! Nem egy jó helyzet. Én már szeretném azt nagyon elfelejteni, de néha azért nem akarom, mert ahhoz képest lehet látni, hogy ami most van, az egy átgondolt, előremutató rendszer, és támogatott. Akkor ennek nyoma nem volt. De hat éve, hét éve, nyolc éve, kilenc éve sem volt. Ugyanis én azt láttam, hogy az a központilag kikutatott állami szerv, amelynek a feladata, hogy egy szakmát képviseljen és segítsen, teljesen kiürült. A közjóért nem tett, a régi struktúra meglétét erősítette. Nagyon fontos volt, hogy ezen változtassunk. Én nagyon büszke vagyok arra, hogy ez sikerült. Büszke vagyok arra, hogy új értelmet lehetett adni ennek a szervezetnek. Büszke vagyok arra, hogy

Závogyán Magdolna a főigazgatója. Mert az nagyon fontos, hogy milyen szakember, milyen szakmai szemlélettel irányít egy ilyen intézményben. Egy ilyen változás önmagában – természetesen – nem tud megújítani egy egész szakmát. Ehhez sok-sok minden más is kell. Kellett, hogy a megyei szakmódszertani irodáknak súlyt, rangot adjunk. Korábban súlytalan, rangtalan, megtúrt, megalázott szervezetként működtek ezek a szakmai csapatok a megyékben. Aki résztvevője volt, gondoljon vissza, hogyan érezte magát 2007-ben. A megyei önkormányzat a megyei szakmódszertant épp meg akarta szüntetni, alig adott rá támogatást, központi támogatás rég nem volt, hiszen a kormány direkt büntette a megyéket – ez az akkori, szocialista kormány volt. Nagyjából ebben élték ki magukat, és hát ennyire voltak képesek. A szakma elkezdett leépülni mentálisan. Én ezt láttam. Rangot kellett adni tehát és erőt, ezért volt fontos, hogy tavaly egy kormányhatározat kimondta, hogy a korábbi megyei szint átalakításával, minden megyében megerősítve az ottani közművelődési, közösségi művelődési tevékenységet, jöjjön létre egy olyan módszertani, szakmai, megyére figyelő testület, csapat, közösség, amely egyébként a Nemzeti Művelődési Intézet helyi szerveként működik. Ennek egyrészt

az a fontossága, hogy nincs kiszolgáltatva a helyi, közösségi, közművelődési tevékenység annak a régi szemléletnek, ami korábban uralta. És van egy anyagi biztonsága is, hisz körülbelül hatszázmillió forint, ami ennek a rendszernek – állások, járulékok, egyéb – a biztosítására szolgál. És megjelent egy új, a feladatfinanszírozásra jutó négyszázmillió forint. Megyénként húszmillió – ami korábban sehol. Legfeljebb szerencsesebb megyékben. Jómagam a Nemzeti Kulturális Alap miniszteri keretének segítségével harmincmillió forintot tudtam biztosítani otthonunk, Hajdú-Bihar programjára. De máshol nem nagyon emlékszem, hogy lett volna ilyen jelentős összeg. Az harmincmillió volt, ez most csak húsz, de majd haladunk előre. Szóval egy feladatfinanszírozási összeg is rendelkezésre áll. Amikor átalakítjuk a szervezetet, és látjuk, hogy egy jól működő, átlátható szervezet működik, oda van értelme a támogatást adni. És a kettőt együtt léptük meg: létrejött az intézet, alakul, létrejött szervezetiileg és támogatási értelemben a megyei hálózat. Én ezt rettenően nagy értéknek tartom. És nem követjük el azt a hibát, ami nagyjából tíz évvel ezelőtt még része volt a rendszernek, hogy mindenütt voltak – bár megyei önkormányzati fenntartásban – megyei közművelődési szakmai tanácsadó szervezetek, ilyen-

olyan formában, de nem volt forrásuk, gyakorlatilag egy fillér sem a működésükre. Nem követjük el azt a hibát, hogy azoknak a szakembereknek, azoknak az elhivatott, tudással rendelkező kollégáknak, akik ennek a rendszernek a részei és dolgozni akarnak, ne legyen lehetőségük dolgozni, vagy arra legyenek kárthatva, hogy hát oldjátok meg otthon, ahogy gondoltjátok. Oda kell adni az államnak azt a támogatást is, amivel el lehet kezdeni a munkát.

Azok, akik ebben a rendszerben dolgoznak, tudják, hogy a munkának, a munkánknak az egyik alapja az, hogy találunk partnereket, hogy *együttműködünk* másokkal. És akkor ez persze meghozza azokat a javakat, azt a támogatást is, amivel meg lehet valósítani az elképzeléseinket. De ha mi magunk, az állam oldaláról – merthogy az a feladatunk, hogy közösségeket segítő, támogató munkát végezzünk – nem tudunk valamilyen induló forrással rendelkezni, akkor nem vettük komolyan magunkat.

Nagyon-nagyon örülök, és büszke vagyok arra, hogy komolyan tudjuk venni ezt a területet, és komolyan tudjuk segíteni. Innen kezdődik az egész. Most van egy működő szervezet, megvan hozzá az az állami támogatás, ami ennek a munkának az alapja, az induló pénz, most kell elkezdni dolgozni, vinni tovább a folyamatokat. És én azt látom, hogy e tekintetben olyan irányok vannak, amelyek mind-mind feltárják ennek a szakmának a sokszínűségét, azt a sok-sok értékét, ami benne rejlik.

A közművelődésben, a közösségi művelődésben dolgozók – én úgy vélem – sokkal inkább élő kapcsolatban vannak az emberekkel és a közösségekkel, mint a kultúra bármely más területén dolgozók. Egy színháznak van nézőközönsége, rajongói, ugyanez igaz lehet más előadó-művészeti szervezetre is. De nincs megélt kapcsolat egymás között, színpad van és nézőtér. A mi munkánk – olyan aktivitásokon keresztül, mint népi-kézművesség, néptánc, általában a közösségfejlesztési folyamatok – egész más kapcsolatot teremt ember és ember között. A közösségek működése szolidaritást és bizalmat teremt az emberek között. A szolidaritást és a bizalmat egy társadalomban leginkább a közösségi művelődés teremti meg. Az ember azt,

hogy odafordul a másikhoz, közösségekben tanulja meg. Hogy bízik valakiben, akkor tudja igazán megtanulni, ha közösségekben létezik. Családon belül. Ez az alap, innen indul minden dolog. De önmagában ez nem elég. Az érzés, hogy kiteljesedjen bennünk, ehhez közösségek kellenek. Hogyha egy társadalomban ezek az értékek nem erősödnek meg, akkor az a társadalom nem tudja elérni azt, amit szeretne. A magyar társadalom, amit Magyarországon szeretnénk elérni. Nem tud igazán önbecsüléssel rendelkezni, nem tud igazán segíteni a másikat, a nehézségekben nem tud összekovácsolódni, úgy ahogy kellene, és nem tudja kivédeni a veszélyeket. És adott esetben, az

A szolidaritást és a bizalmat egy társadalomban leginkább a közösségi művelődés teremti meg.

örömeinkben sem lesz együtt, nem tud egy dolognak örülni, a közös örömeinkben részt venni. *A szolidaritás és a bizalom nagyon-nagyon fontos valuta a nagy nemzeti közösségekben. És az a kis közösségeken belül termelődik, jön létre, lehet átélni, lehet megtanulni.* Ezért nagyon fontos, amit csinálunk. Tehát amikor szerkezetéről beszélünk, szervezeti rendről, meg támogatásról, akkor persze tudom, arról kell beszélnünk, és én azért is beszélek erről, hogy elérjük, hogy a közösségek működésével minél erősebb legyen a szolidaritás, és minél

nagyobb a bizalom. Érje el a lelkünket. Azokét is, akik ezt a munkát végzik – mert ne tagadjuk, ez is benne van. És éljük át bátran! Nagy öröm ez a sok-sok kínlás mellett. És azokét is, akiket közösségként elérünk. És hogyha ezt a munkát kiteljesítjük, akkor egyre több embert elérünk. Akkor egyre inkább, nemzeti értelemben is tudunk segíteni – Magyarországnak.

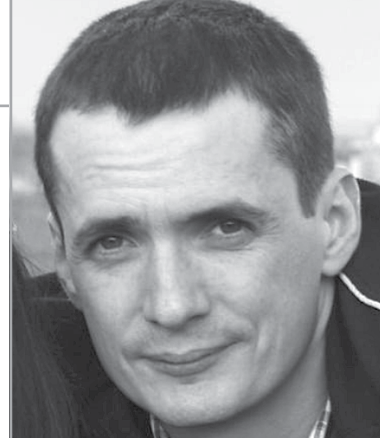
Erről szól az a munka, amit végzünk. Nem nagyon fennkölt szavak. Vagy lehet, hogy azok. De ennek a szakmának ilyen eredményei vannak. És amikor szerződést köt a Nemzeti Művelődési Intézet egy, a néptáncos foglalkozó közösséggel vagy egy népi kézművességgel foglalkozó közösséggel egy megyében, akkor a végén ilyen dolgok termelődnek, ilyen dolgok jönnek létre. Ezért nagyon üdvözlöm, hogy ma odáig eljutottunk, hogy ezeknek a szerződéseknek a megkötésére is sor került.²

Megjegyzem, nem véletlenül jöttem el Lakitelekre. Nem a személyemről van szó, hanem arról, hogy odafigyel az állam, a kulturális államtitkárság erre a fontos területre. És én nagyon szépen köszönöm minden partnerünknek azt, hogy ebben az együttműködésben részt vesz. Köszönöm szépen a főigazgató asszonnak, hogy mindezt mozgatja, és bizatom a partnereinket és az intézetünket is arra, hogy ez a dolog kiteljesedjen. A támogatás, az állam figyelme, ami ehhez kell, az megvan, meglesz, ezt garantáljuk.

Köszönöm szépen a figyelmüket!

HALÁSZ JÁNOS (Cibakháza, 1963.) politikus. 1987-ben Debrecenben a Kossuth Lajos Tudományegyetemen matematikus szakon, 1996-ban művelődési és felnőttképzési menedzser szakon szerzett diplomát. 1987-től 1990-ig a debreceni Mezőn Ifjúsági Irodában dolgozott, ezután 1993-ig az Újkerti Községi Ház munkatársa, igazgatója, majd tíz éven át a Derecskei Városi Jóléti Szolgálat Alapítvány igazgatója. Alapító elnöke Debrecen első közösségi rádiójának, a Szóla Rádióinak. Politikusi pályafutása 1995-ben kezdődött, egy időközi választáson választották meg önkormányzati képviselőnek Debrecenben, a Fidesz jelöltjeként. Debrecen kulturális ügyekkel foglalkozó alpolgármestere volt. 1998 óta országgyűlési képviselő, Hajdú-Bihar megyei 2-es számú választókerület (Debrecen egy része) képviselője, ahol 2002-ben, 2006-ban és 2010-ben is újraválasztották, a két utóbbi alkalommal a választás első fordulóiban. 1998 és 2000 között a Fidesz-frakció Etikai Bizottságának elnöke. 1998 és 2001 között a Társadalmi Szervezetek Bizottságának alelnöke volt, egyúttal elnöke a társadalmi szervezetek támogatásával és a számukra az állami vagyonból ingatlanokat juttató albizottságoknak. Emellett 2000–2001-ben a Fidesz-frakció helyettes vezetője és szóvivője volt. 2002. januárjától, az első Orbán-kormány megbízatásának utolsó hónapjaiban a Rockenbauer Zoltán vezette Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának politikai államtitkára volt. A 2002-es választás után először ismét a Társadalmi Szervezetek Bizottsága, majd ugyanazon év végétől 2010-ig a Kulturális és Sajtóbizottság alelnöke, ismét frakcióvezető-helyettes és frakciószóvivő. Parlamenti feladatai mellett 2006-tól 2010-ig Debrecen alpolgármestere is volt. A Fidesz 2010. évi országgyűlési választáson aratott győzelmét követően megalakult második Orbán-kormányban a Nemzeti Erőforrás Minisztérium parlamenti államtitkára lett. 2010-13-ig az Emberi Erőforrások Minisztériumának parlamenti államtitkára, 2013-tól kulturális államtitkár.

2 2013. április 10-én Lakiteleken a Nemzeti Művelődési Intézet hét hagyományörző és egy közösségfejlesztő civil szervezettel kötött stratégiai megállapodást.

KÖZÖSSÉGHÁLÓZAT

**TELEPÜLÉSI, TÉRSÉGI SZINTŰ
SZERVEZETEK FELKÉSZÍTÉSE
ÉRTÉKTEREMTŐ GAZDASÁG- ÉS
TÁRSADALOMFEJLESZTÉSI PROGRAMOK,
EGYÜTTMŰKÖDÉSEK MEGVALÓSÍTÁSÁRA**

BETEKINTÉS A KÖZÖSSÉGI SZERVEZETFEJLESZTŐK MŰHELYÉBE

1. RÉSZ

A HROD Községi Gazdaság- és Társadalomfejlesztési Központ társadalmi vállalkozásként dolgozik a közösségek, egy közösségi társadalom megerősítéséért. Szakmai erőforrásközpontként (manapság divatos idegen szóval élve think-tank szervezetként) és fejlesztőként partnere számos kormányzati intézménynek, önkormányzatnak, civil, egyházi és gazdasági szervezetnek a vonatkozó stratégiák, stratégiai koncepciók, komplex programok, illetve térségi és helyi projektek tervezésében és megvalósításában.

A HROD munkája a szatmári és a hajdú-bihari térségben hosszú évekkel ezelőtt kezdődött települési és a térségre kiterjedő hálózatos civil, illetve önkormányzati kezdeményezések támogatásával. A Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat és a Királyhágómelléki Református Egyházkerület által kezdeményezett, a településükön, térségükben meghatározó szerepet vállaló civil és egyházi szervezetek által formált Közösség-hálózat program abból a – partnereinkkel közösen megfogalmazott – felismerésből indult, hogy stratégiai távú társadalmi és gazdasági változásokat a szervezetek csak széles, a kihívásokra és a közös

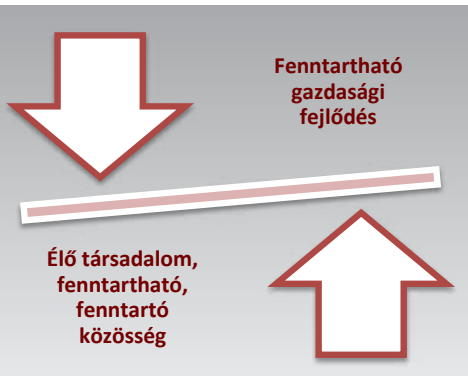
munkára nyitott kapcsolatrendszer, hálózati együttműködés birtokában érhetnek el.

Cikkünkben a Közösség-hálózat példájának bemutatásával szeretnénk betekintést biztosítani a közösségi szervezetfejlesztés céljaiba, módszereibe és eszközrendszerébe. A dolgozat első részében a program kereteit, céljait és eredményeit mutatjuk be vázlatosan.

A továbbiakban az előkészítés, a célok megfogalmazása, a módszerek és eszközök kiválasztása és alkalmazása, illetve az eredmények és a program hatásainak bemutatása szerepel majd a munka fókuszában.

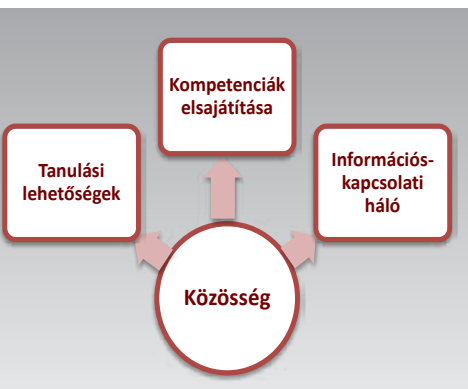
Fenntartható gazdasági fejlődés nincs élő társadalom nélkül. A közösségek tanulási lehetőséget, kompetenciák elsajátításának közeget, információs kapcsot

lati hálót jelentenek. A magánéletükben együttműködő emberek alkalmazottként, vállalkozóként is közösségi stratégiák mentén gondolkodnak. A fenntartható településfejlesztési programok azok, amelyek belső erőforrásokra, helyi szakértelemre, az identitást megerősítő tényezőkre, a tehetségek feltárására, a külső erőforrásokat ezek mentén való hasznosítására építenek. A civil, egyházi szervezetek ennek az élő, fejlődő társadalomnak az alapkövei, élővé, élőbbé, közösségivé tételének kulcsszereplői. Közösségi programokkal és szolgáltatásokkal tudnak, illetve kell, hogy hozzájáruljanak egy-egy település vagy térség társadalmának élővé, élőbbé, közösségivé, közösségibbé tételéhez. Naponta tapasztalható azonban, hogy e szervezeteknek nehézséget okoz küldetésük, társadalmi-gazdasági szerepvállalásuk teljesítése. Kulcskérdés tehát: miképpen válhatnak képessé e szervezetek jelentősebb projektek megvalósítására, miképpen tehetők maguk a szervezetek és ennek következtében programjaik, szolgáltatásaik is fenntarthatóvá?

A Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat és a Királyhágómelléki Egyházkerület vezetőinek a Közösség-hálózat projektet megalapozó közös gondolkodása 2008 nyarán kezdődött. Elemeztük a megyék társadalmi-gazdasági helyzetét, megismertük egymás erőforrásait, fejlesztendő területeit, meghatároztuk a civil és az egyházi szervezetek fejlesztési szükség-

leteinek azonosságait és különbségeit. A projektvezető szakmai partnere, megvalósítója a HROD Közösségi Gazdaság- és Társadalomfejlesztési Központ volt.

CÉLOK

2010-ben a kezdeményezést elindító két – egyházi és önkormányzati – szervezet pályázatot nyert a program intenzív, szervezettefejlesztési szakaszának megvalósítására az Európai Regionális Fejlesztési Alap magyar-román határon átnyúló együttműködéseit támogató keretéből. A Közösség-hálózat program kibontakozását segítő projekt közvetlen célja 15-15 civil, egyházi szervezet felkészítése volt fejlődési pályájukhoz igazodó, a helyi igényeknek megfelelő, a helyi-térségi stratégiákba illeszkedő, eredményes és hatékony, finanszírozható és fenntartható programok, szolgáltatások megvalósítására. A projektben résztvevő 15 magyarországi szervezet a Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat által kiírt pályázat útján került kiválasztásra, a 15 partiumi szervezet kiválasztásáról a Királyhágómelléki Egyházkerület gondoskodott.

A projekt fő célja a szervezetek képessé tétele Hajdú-Bihar és Bihar megyék társadalmi-gazdasági fejlődéséhez való hozzájárulásra. Az eredményeket szigorú indikátorokhoz kötötték a kezdeményező és támogató szervezetek. A legfontosabb sikerkritériumok a fejlesztési folyamatba bevont szervezetek által beadandó 20 pályázati program (pályázati dokumentáció), a létrehozandó, összesen négy szervezeti és egy közösség- és szervezetfejlesztő hálózat voltak.

A Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat és a Királyhágómelléki Refor-

mátus Egyházkerület felismerte: a civil és egyházi szervezeteknek meghatározó szerepe lehet, illetve kell, hogy legyen egy-egy település, térség társadalmi-gazdasági fejlesztésében. Az önkormányzat és az egyházkerület számára azonban egyértelmű volt, hogy azon szervezetek, amelyek működése bizonytalan alapokon nyugszik, jellemzően belerokkannak, mintsem megerősödne egy-egy gazdasági értelemben is jelentős volumenű projekt megvalósításába. A szervezettefejlesztés tehát nem pusztán alapvető módszertana a projektnek, hanem annak részceljaként is megfogalmazódott.

A PROJEKT EREDMÉNYEI

A helyszíni tanácsadó napok alatt a szervezetek megvizsgálták saját helyzetüket, társadalmi-gazdasági környezetüket, majd ezt alapul véve át-, illetve újragondolták jövőképüket és küldetésüket. Megfogalmazták az elkövetkezendő 8-10 év legfontosabb stratégiai céljait, és összeállították a stratégiához elvezető, a közeljövőben megvalósítandó programjaik és szolgáltatásaik leltárát. A hálózatfejlesztő szemináriumok keretében pedig kapcsolódási pontokat kerestek és találtak egymás helyzetére, küldetésére, céljaira, továbbá szolgáltatásaira és programjaira között. Tucatjával születtek ötletek közös, határon átnyúló programok, projektek megvalósítására. A következő években ezek közül számos kezdeményezés a valóságban is segítette a közösségek és környezetük fejlődését, fejlesztését, míg mások újra formálódva, vagy újabb innovatív ötlet alapjaként éltek tovább a térségi szervezetek munkájában.

A Közösség-hálózat határon átnyúló magyar civil és egyházi szervezetek közötti együttműködés. Megjelenítjük és képviseljük közösségeink és szervezeteink értékeit és érdekeit, segítve egymás szerves fejlődését, céljaink elérését. Szakmai együttműködésünk hozzájárul településeink és térségeink társadalmi-gazdasági fejlődéséhez.

Hálózatunk bizalmon alapuló közösség, melyben hisszük, hogy kiemelt szerepe van a személyes kapcsolatoknak. Tagjaink egyenrangú partnerek, kölcsönösen felelősséget vállalunk egymásért. Hálózatunk értékének tekintjük a civil kurázsit, tagjaink sokszínű tudását, tapasztalatait, szellemi tőkéjét és kapcsolatrendszerét.

A hálózati együttműködés fenntartása érdekében vállaljuk, hogy

- rendszeres találkozások révén erősítjük egymásban a civil kurázsit
- tájékoztatjuk egymást szervezeti életünk eseményeiről
- továbbítjuk azokat az információkat, amelyek hozzájárulhatnak tagjaink küldetésének beteljesítéséhez
- megosztjuk egymással sikereinket és nehézségeinket
- átadjuk szakmai tudásunkat és tapasztalatainkat
- közösen teremtünk forrásokat hálózatunk tevékenységeire.

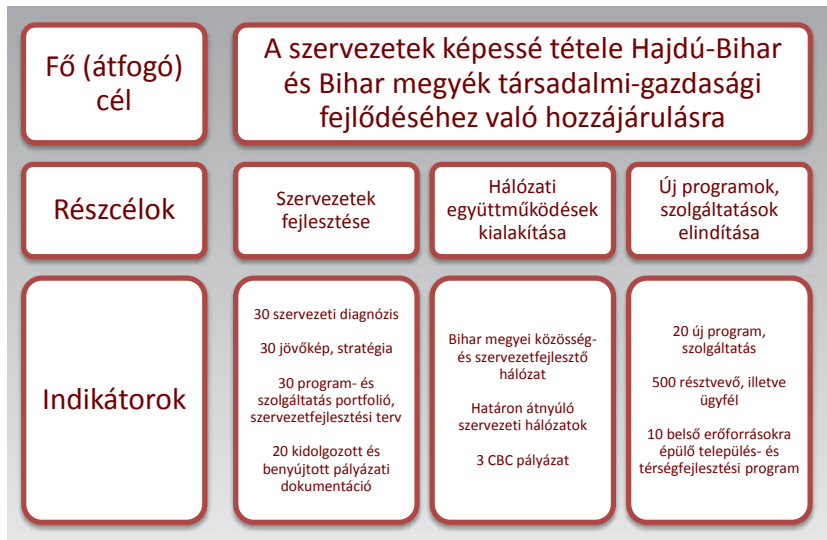
A hálózati feladatok ellátásában minden tagunk aktív szerepet vállal.

A projekt keretében, illetve ennek köszönhetően több mint 20 – részben „belföldi”, részben pedig a határokon átnyúló – pályázati program készült és került benyújtásra. A pályázatok között van a Közösség-hálózat folytatását célzó projekt is.

A projekt eredményeinek leghitelesebb összefoglalója azonban a projektben részt vevő szervezetek által, az utolsó hálózatépítő szemináriumon összeállított küldetésnyilatkozat.

A KÖZÖSSÉGHÁLÓZAT KÜLDETÉSNYILATKOZATA

A Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat és a Királyhágómelléki Református Egyházkerület összefogása eredményeként 2010-ben indult a „Közösség-hálózat” projekt. A megvalósítás során a tanácsadások és a szemináriumok eredményeként a részt vevő 30 civil és egyházi szervezet elindult azon az úton, illetve megerősödött abbéli képességében, hogy

településükre, térségükre is hatással lévő programokat, szolgáltatásokat működtessenek. Identitásuk megerősödött, a kapcsolatok és az ismeretségek konkrét együttműködésekbe alakultak.

Mi, a részt vevő szervezetek képviselői a további hatékony és hosszú távú együttműködés érdekében az alábbi küldetésnyilatkozatot fogalmaztuk meg.

A Közösség-hálózat határon átnyúló magyar civil és egyházi szervezetek közötti együttműködés. Megjelenítjük és képviseljük közösségeink és szervezeteink értékeit és érdekeit, segítve egymás szerves fejlődését, céljaink elérését. Szakmai együttműködésünk hozzájárul településeink és térségeink társadalmi-gazdasági fejlődéséhez.

Hálózatunk bizalmon alapuló közösség, melyben hisszük, hogy kiemelt szerepe van a személyes kapcsolatoknak. Tagjaink egyenrangú partnerek,

kölcsönösen felelősséget vállalunk egymásért. Hálózatunk értékének tekintjük a civil kurázsit, tagjaink sokszínű tudását, tapasztalatait, szellemi tőkéjét és kapcsolatrendszerét.

A hálózati együttműködés fenntartása érdekében vállaljuk, hogy

- rendszeres találkozások révén erősítjük egymásban a civil kurázsit
- tájékoztatjuk egymást szervezeti életünk eseményeiről
- továbbítjuk azokat az információkat, amelyek hozzájárulhatnak tagjaink küldetésének beteljesítéséhez
- megosztjuk egymással sikereinket és nehézségeinket
- átadjuk szakmai tudásunkat és tapasztalatainkat
- közösen teremtünk forrásokat hálózatunk tevékenységeire.

A hálózati feladatok ellátásában minden tagunk aktív szerepet vállal.

DITZENDY KÁROLY ARISZTID társadalompolitikus, közösség- és szervezetfejlesztő, pedagógus, tréner. A HROD Közösségi Gazdaság- és Társadalomfejlesztési Központ igazgatója.

A szerző önmagáról, szakmai útjáról: Pályám kezdete óta a közszolgáltatásokkal, közösségi együttműködések fejlesztésével foglalkozom. Megjártam valamennyi gazdasági-társadalmi szektort. Kezdetben helyi, országos és európai civil szervezetek, valamint a kormányzati, önkormányzati munka, illetve intézmények kontextusában dolgoztam. Elsősorban a személyes, később a szervezeti és szervezetközi kommunikációval, tájékoztató és tanácsadó tevékenységgel foglalkozó szakemberként, folyamatok és programok szereplőjeként, vezetőjeként, vagy szakértő, tanácsadói szerepben mind a civil szektor meghatározó szereplőivel, mind a helyi, regionális, országos közigazgatás döntés-előkészítő, döntéshozó és végrehajtó szinten tevékenykedő számos szereplőjével, testületével dolgoztam együtt eredményesen.

A közösségi IKT szolgáltatások területén szerzett piaci tapasztalatok birtokában, a központi közigazgatásban töltött vezetői évek után ismét a versenyszférába tértem vissza több barátommal, munkatársammal együttműködve. Munkánk fókuszába a közösségek, szervezetek, települések és térségek sikeres fejlődési pályára állításának segítését helyeztük. Társadalom- és gazdaságfejlesztési modelleket és gyakorlati megoldásokat keresünk, alkotunk a partnereinkkel, ügyfeleinkkel közösen megfogalmazott célok elérésére. Munkahelyem, a HROD Közösségi Gazdaság- és Társadalomfejlesztési Központ formabontó szervezet. Jogi forma nélküli szabad, nyitott közösségi műhelyként kívánjuk megvalósítani társadalmi küldetésünket. Közösségi és szervezeti stratégiánk megvalósulását a műhely vezetői által működtetett gazdasági társaság teszi lehetővé.

Elméleti műhelyekben és „terepen”, gyakorlati munkám során az elmúlt években elsősorban a közösségi megoldások, hálózatok vizsgálatával, tervezésével, fejlesztésével, megvalósításával foglalkoztam. Társadalompolitikusként a multikulturális, majd interkulturális paradigma lehetőségeit, gyakorlati vetületeit vizsgáltam, alkalmaztam. Közösségfejlesztői, képzői, tanácsadói jövőmet a közösségi, illetve egységkultúra (unikulturális paradigma) megértésének, alkalmazási modelljeinek és helyi, illetve társadalmi gyakorlatának építésére szánom.

PILLANATFELVÉTELEK AZ EURÓPAI UNIÓ KÖZMŰVELŐDÉSI TÁMOGATÁSAIBÓL

A következőkben bemutatott projektek alapvetően a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) keretében kerültek megvalósításra. A jelen TÁMOP konstrukció (3.2.3.) célja a közoktatási rendszer hatékonyságának a közművelődés eszközeivel történő javítása, ennek keretében a gyermek-és ifjúsági korosztály bevonása a formális oktatást támogató és kiegészítő új tanulási formákba, nem formális, informális tanulási programokba, szolgáltatásokba. Ezen belül kiemelt cél a hátrányos helyzetű csoportok bekapcsolása az egész életen át tartó tanulás folyamatába. A konstrukció mindezt a közművelődési intézmények és szervezetek nem formális és informális oktatási-nevelési szolgáltatásainak fejlesztése és támogatása révén valósítja meg.

DABAS

A dabasi Kossuth Művelődési Központban 2009. október hetedikén indult, az Építő Közösségek – a dabasi Kossuth Művelődési Központ az egész életen át tartó tanulásért (TÁMOP-3.2.3-08/2/KMR-2009-0009) projekt. A 2011. március 4-ig megvalósított programelemek során 19 féle tevékenység (csoport, kompetenciafejlesztő foglalkozás, tábor, tréning) valósult meg, összesen 341 fő részvételével. A különféle tevékenységek során a résztvevők 12.423 órát töltöttek az intézményben, illetve a programok helyszínein. A támogatás értéke 53 901 700 Ft volt.

A projekt az alábbi komponensekből tevődött össze:

B. komponens: oktatást kiegészítő, iskolarendszeren kívüli programok támogatása (gyermek és ifjúsági korosztály)

Ca. komponens: digitális kompetenciák fejlesztése (hátrányos helyzetűek)

E. komponens: megtartó képességet segítő közösségi programok támogatása (hátrányos helyzetűek)

AZ EGYES KOMPONENSEK EREDMÉNYEI

B. komponensen belül megvalósult szakkörök, csoportok és táborok:

Dabasi Kistérségi Amatőr Képző- és Iparművészeti Szakkör

Célcsoport: 10 - 18 éves korosztály (felső tagozat és középiskola)

Gyermek néptánc csoport

Célcsoport: 7 - 10 éves korosztály (általános iskola alsó tagozat)

Ifjúsági néptánc csoport

Célcsoport: 14 - 18 éves korosztály (középiskolások)

Képzőművészet iránt érdeklődő, tehetséges gyerekeknek fejlesztő foglalkozás

Célcsoport: 13 - 18 éves korosztály

Gyermek citera szakkör

Célcsoport: 10 - 14 éves korosztály (általános iskola 3-8. osztály)

Kézműves Kör – szakkör

Célcsoport: 7 - 18 éves korosztály (általános és középiskolások)

Bazsalicska citera csoport

Célcsoport: 10 - 14 éves korosztály (általános iskola 3-8. osztály)

Fotós szakmai ismeretek bővítése – foglalkozás

Célcsoport: 10 - 18 éves korosztály (általános iskola felső tagozat, középiskola)

Népzenei képzés

Célcsoport: 10 - 18 éves korosztály általános iskola felső tagozat, középiskola)

Népzenei – néptánc tábor

Célcsoport: 7 - 18 éves korosztály (ifjúsági és gyermek néptánc csoport, gyermek citera szakkör tagjai, népzenei képzésben részt vett tehetséges fiatalok)

Képzőművészeti nyári szaktábor

Célcsoport: 7 - 18 éves korosztály (a szakkörökben dolgozó és a képzőművészet iránt érdeklődő, tehetséges, a fejlesztő foglalkozásokon résztvevők köre)

Ca. komponensen belül megvalósult tevékenység:

- Informatikai képzés

Célcsoport: hátrányos helyzetűek

- GYED-en, GYET-en, GYES-en lévők, vagy arról a munka világába (legfeljebb 6 hónapja) visszatérők

- roma lakosság

- megváltozott munkaképességűek és fogyatékkal élők

- pályakezdő munkanélküliek

- regisztrált álláskereső

- egyszülős családban élők, három- vagy többgyermekes családban élők.

Digitális kompetenciák fejlesztése: összesen 100 fő hátrányos helyzetű résztvevő sajátított el alapfokú informatikai ismereteket.

E. komponensen belül megvalósult foglalkozások, csoportok, tréningek:

Építészeti értékek Dabason – csoportmunka

Célcsoport: 10 - 18 éves korosztály (felső tagozat és középiskola)

- egyszülős családban élők, három- vagy többgyermekes családban élők

- fogyatékkal élő gyerekek

- roma gyerekek.

Helytörténet, művelődéstörténet – csoportmunka

Célcsoport: 10-18 éves korosztály (felső tagozat és középiskola)

- egyszülős családban élők, három- vagy többgyermekes családban élők,

- fogyatékkal élő gyerekek,

- roma gyerekek.

Dabas természeti értékei – csoportmunka

Célcsoport: 10 - 18 éves korosztály (felső tagozat és középiskola)

- egyszülős családban élők, három- vagy többgyermekes családban élők

- fogyatékkal élő gyerekek

- roma gyerekek.

Művészetterápiás csoport – „kreatív csoport”

Célcsoport: 8 - 12 éves korosztály (alsó tagozatosok), egyszülős családban élők, három- vagy többgyermekes családban élők.

Mocorgó – outdoor készségfejlesztő foglalkozássorozat

Célcsoport: 8 - 12 éves korosztály (alsó tagozatosok), egyszülős családban élők, három- vagy többgyermekes családban élők.

Útkereső tréning – egynapos tréningek

Célcsoport: tartós munkanélküliek, pályakezdő munkanélküliek

Szülés – újjászületés tréning – egynapos tréningek

Célcsoport: GYED-en, GYET-en, GYES -en lévők

Népi kézművesség – három mesterség szaktábor

Célcsoport: regisztrált munkanélküliek, pályakezdő munkanélküliek

Természetbúvár tábor

Célcsoport: egyszülős családban élők, három- vagy többgyermekes családban élők, roma gyerekek.

A PROJEKT MEGVALÓSULÁSÁNAK EREDMÉNYE

- Az iskolai oktatás minőségének fejlesztése.

- Bővült a tanulóifjúság és a felnőttek aktív részvétele a néptánc – népzene, magyar népi kézművesség hagyományos értékeinek megismerésében, elsajátításában, aktív gyakorlásában.

- Képzőművészeti és fotóművészeti szakkörökben, képességfejlesztő foglalkozásokon, illetve nyári alkotótáborokban bővíthették ismereteiket, fejleszthették képességeiket tehetséges tanulók – kiegészítve, elmélyítve az iskolai vizuális kultúráképzést, rajzoktatást.

- A dabasi fiatalok körében bővült az érdeklődés a helytörténet, honismeret iránt, gazdagodtak ismereteik, erősödött identitásuk.

- A hátrányos helyzetű helyi társadalmi csoportok tagjainak lehetősége nyílt a megfelelő életvitel praktikus ismereteinek megszerzésére, a megfelelő gyakorlat elsajátítására, a számítógép használatra és az internetezésre.

A megváltozott élethelyzetűek segítséget kaptak az egzisztenciális biztonság, harmonikus családi élet megteremtéséhez szükséges ismeretek, magatartásformák megszerzéséhez, illetve elsajátításához.

(<http://www.kmkdabas.hu/node/4>)

PÁPA

A Jókai Mór Művelődési Központ, Pápa TÁMOP 3.2.3./ 08/2 kiírásra benyújtott „TUDÁS-SZÍN-TÉR; Közművelődés a közoktatásért.

„A Jókai Mór Művelődési Központ projektje a Pápai kistérségben” címet viselő projektet a Bíráló Bizottság támogatásra érdemesnek ítélte, a projekttervet módosítás nélkül elfogadta, így a JMK 100 000 000 Ft vissza nem térítendő támogatásban részesült.

Az elnyert 100 000 000 Ft-os támogatás közel 10%-ából fejlesztették eszközállományukat.

A JMK-t humán erőforrás- és esz közfejlesztéssel alkalmasabbá tették az egész életen át tartó tanulás formáinak széles körben való terjesztésére.

Javították a közoktatás hatékonyságát nem formális és informális oktatási-nevelési szolgáltatásaikkal, intézményük látogatottsága nőtt.

Létrehozták a kistérségben elérhető képzési szolgáltatások adatbázisát, melyet a projekt önálló honlapján (<http://tudasszinter.jmkpapa.hu/kepzesek>) folyamatosan frissítettek.

Minden program ingyenes volt az elnyert támogatásnak köszönhetően, ezek egy része, 7 féle program a pápai kistérség 21 településén is elérhető volt.

2010 nyarán 3 komponensben ötféle program valósult meg (166 fő, 334 óra):

B komponens:

„Kenderkóc” – népi kézműves foglalkozások
Hagyományok Hegye – hagyományőrző és természetvédelmi foglalkozások
„Szűkebb pátriánk” – helytörténeti szakkör
Nemzetek találkozása
Ifjúsági Képzőművészeti Szakkör
Interaktív tárlatvezetés
„Dédapáink muzsikája” népzenei szakkör

E komponens:

„Az én világom” – tárgykötő program cigány gyerekeknek
„Szívem tudja, lábam járja” – gyermek cigány néptánc szakkör
– Ifjúsági képzőművészeti tábor
– „Tánc-Lánc” nyári tábor
– Fürkész tábor
– Lovári nyelvtanfolyam
– Tehetséggondozó és identitás-erősítő táborok cigány gyerekeknek

Eddig összesen 35 féle programon 10 527 fő vett részt 2785 órában.

Az óvodáknak és iskoláknak kínált programok többsége folytatódik, újak a 2010/2011-es közművelődési évadtól:

- Musical tábor középiskolásoknak
- Hagyományok Hegye programban: Avarok hegye c. hagyományőrző foglalkozás
- Környezetvédelmi közvélemény-formáló akció – faültetés.

Továbbá:

- egy kollégánk részt vett drámapedagógiai továbbképzésen
- szintén egy fő gazdasági, vezetési és államháztartási ismeretek továbbképzésen
- hátrányos helyzetűeknek szerveztünk számítógépes képzést
- angol nyelvtanfolyamot
- álláskeresési technikák tréninget.

Új programelemek hátrányos helyzetűeknek:

Életvezetési programok:

- „Jó, ha tudod!” – életvezetési programok
- Szülők iskolája – konfliktuskezelési tréning
- Hagyományápoló és identitás-erősítő cigány program
- „Eszterlánc” – kézműves tárgykötő tanfolyam
- (<http://www.jmkpapa.hu/index.php>)

„A Lenti Városi Művelődési Központ a non-formális és informális tanulás szolgálatában” TÁMOP – 3.2.3 – 08/2 – 2009-0010 2009. szeptember 1. – 2011. február 28.

A Városi Művelődési Központ 84.410.714 Ft támogatásban részesült.

A projekt átfogó célja:

A közoktatási rendszer hatékonyságának a közművelődés eszközeivel történő javítása, ennek érdekében a gyermek és ifjúsági korosztály bevonása a formális oktatást támogató és kiegészítő informális tanulási programokba, szolgáltatásokba, gazdagítva a térség kínálatát.

Az iskolarendszeren kívüli felnőttképzési hálózat kiterjesztése, és Lenti mellett minél több település bevonása a fejlesztésbe, amely hozzájárul a települések népesség-megtartó képességének növekedéséhez.

A pályázat közvetlen célja:

A Városi Művelődési Központ alkalmassá tétele az „új” tanulási formák alkalmazására, melynek eredményeként elterjednek e tanulási formák, az intézmény látogatottsága nő, a formális oktatás hatékonysága emelkedik.

Az intézmény nem formális és informális nevelési-oktatási szolgáltatásainak fejlesztése, az egész életen át tartó tanulás tartalmának és résztvevői körének bővítése, az iskolán kívüli közművelődési programok megvalósítása.

A lakosság digitális és nyelvi kompetenciáinak fejlesztése, amelytől elhelyezkedési esélyeinek javulása várható.

A projekt célcsoportjai:

Közvetlen célcsoportok egyrészt a város és vonzáskörzetének 10-18 éves tanulói, másrészt a Lenti kistérségben élő hátrányos helyzetű felnőttek.

Közvetett célcsoportot alkotják a képzők, a szakkörök és foglalkozásvezetők valamint az együttműködő partnerek, mint intézmények.

A projekt együttműködő partnerei:

Arany János Általános Iskola

Vörösmarty Mihály Általános Iskola

Gönczi Ferenc Gimnázium és Szakközépiskola

Lámfalussy Sándor Szakközépiskola és Szakiskola

A projekt két komponenséhez (B, Ca, Cb) kapcsolódó programelemek a megfogalmazott célokkal összhangban valósultak meg.

Az intézmény a gyermek és ifjúsági korosztály bevonását az informális tanulási alkalmakba szakkörök, tehetséggondozó és felzárkóztató foglalkozások szervezésével valósította meg. A 35 különféle

szakkör 30 órás foglalkozásai 2009 októberében indultak és 2010. május 31-én fejeződtek be. 358 általános és középiskolás tanuló 1050 kompetenciafejlesztő alkalommal bővítette ismereteit a képzőművészet, az anyanyelv, az idegen nyelv, a honismeret, a helytörténet, a kommunikáció, a média (újságírás, fotózás, filmezés), a mozgásművészet, az informatika és a természettudományok területén. A 2010. június 7-én megrendezett szakkörzáró rendezvényen kiállítás készült a kézműves, a képzőművész, a fotó csoportok alkotásaiból, kulturális műsor keretében mutatkoztak be a néptánc, a világ táncai, a modern tánc, a kommunikáció és a színjátszó közösségek tagjai, valamint megjelent az újságíró szakkör egyszeri kiadványa a Lenti Hírmondó.

A kreatív műhelymunka nyári táborok formájában folytatódott. A 8 különféle 6 napos bentlakásos tábor 2010 nyarán valósult meg Nován a Csicsergő Táborban. Az ökológiai, a média, a néptánc, a honismereti, a kommunikációs, a kreatív, az angol és német nyelvi táborban összesen 160 tanuló vett részt. A szabadidő hasznos eltöltése mellett a táborlakók napi 4 illetve 5 óra kompetenciafejlesztő foglalkozáson is részt vettek.

2010 májusában indultak és 2010. október 31-én zárultak le a hátrányos helyzetű felnőttek részére szervezett képzések. A hallgatók részére ünnepélyes keretek közt a tanúsítványok átadására 2010. október 28-án került sor. A 12 db informatikai képzésen (képzésenként 50-50 óra) 96 fő, a 12 db nyelvi képzésen (képzésenként 60-60 óra) 109 fő vett részt. Rédcisen, Zalabaksán, Csesztregen, Gutorföldén digitális kompetenciák fejlesztését szolgálták az informatikai képzések, míg Pákán és Csesztregen a nyelvi kompetenciák fejlesztése valósult meg angol és német nyelvből kezdők részére. Lentiben kezdő szintű angol, német szlovén, horvát, olasz, cigány nyelvi képzések, valamint haladó angol és német nyelvi kurzusok valósultak meg.

A projekt keretében korszerű számítástechnikai, irodatechnikai és prezentációs eszközök beszerzésére is sor került.

Működik a pályázat keretében kifejlesztett intézményi honlap (www.vmkleti.hu) és a művelődési központ e-learning portálja (<http://www.vmkleti.hu/elearning/>), amelyről az egyes non-formális képzési alkalmak anyagai elérhetők. Az eredmények, a tapasztalatok és a pozitív visszajelzések birtokában kerestük az új források bevonásának lehetőségét munkánk folytatásához. A közelmúltban benyújtásra került Körhinta – Ifjúsági közösségfejlesztés a Lenti kistérségben című pályázatunkban is hasonló célok magvalósítását fogalmaztuk meg.

Összefoglalóan megállapítható, hogy mindhárom projekt sikeresen lezárult, már fenntartási szakaszban van.

Dr. NÉMETH JÁNOS ISTVÁN kultúrakutató, a Nemzeti Művelődési Intézet Stratégiai és Fejlesztési Főosztálya vezetője. 1986-ban az ELTÉ-n bölcsészettudományi doktori címet szerez. Több mint húsz éve részt vesz a művelődésszervezők egyetemi, főiskolai képzésében. Három könyvet publikált, ezek közül *A kultúra üzenete 3.0* (Mikszáth Kiadó – MMIKL, 2003), valamint a *Magyar közművelődésről* (Arcus Kiadó, 2012) címmel megjelent könyvek ismertek a közművelődési szakemberek és művelődéskutatók körében.

„HASZONVÉT”*

KULTURÁLIS HELYI ÉRTÉKEINK HASZNOSULÁSA MA

KUKUCS PROGRAM BALMAZÚJVÁROSON

Ma, amikor egyszerre újulnak meg rendszerek és felfogások, „fundamentumok és vértelkek”,¹ irányok is, fontos, hogy azokkal a fogalmakkal, melyek a szakmánkat meghatározzák és pozícionálják, tisztában legyünk. Ha ezt a rendrakást nem tesszük meg magunk körül, akkor hiába terítjük le egy újabb lepellel a rendetlenséget, mert az újraképződik, mint az illegális szeméttelarakók, ahová már csak megszokásból is leteszik az emberek a szeméttüket, hiába takarítják el azt mások.

Ebben a munkában csak néhány meghatározó fogalommal foglalkozom, remélhetőleg többen, több másikkal folytatni fogják. Olyan fogalmakkal, amelyek tisztázása hozzásegít ahhoz, hogy a helyi közösségek – ahogyan Ditzendy Károly Arisztid fogalmazott cikkében² – globális kihívásokra adhasanak helyi válaszokat. Megpróbálom bemutatni, hogy egy alapvető fogalom hogyan jelenik meg a mindennapokban, illetve egy olyan rendszerben, amelyetől várják, hogy fenntarthatóvá tegye a kulturális örökségek létét.

A fogalmak, melyeket a fenti témával kapcsolatban felidézek, igen szer-teágazóak, ha arra gondolunk, hogy

magára a kultúra fogalmára több mint háromszáz meghatározás született. Az, hogy a *helyi érték*, illetve maga az érték fogalma pedig még problematikusabb a szubjektivitása miatt, csak nehezíti a dolgunkat. Amit mindenképp értelmeznünk kell a fenti témával kapcsolatban, a turizmus, hiszen olyan programok kidolgozása a cél a legtöbb településen, amely elsődlegesen a helyi közösségnek, de másodlagosan a helyben őrzött emlékek megismerésére fogékony, ezért utazni is hajlandó közönség számára is megvalósítható. Ezáltal segíti a helyben értékként kezelt dolgok hasznosulását.

Kultúrakutatók, antropológusok, néprajzosok, történészek, régészek sokféleképpen értelmezik a kultúra fogalmát. Amely fogalommagyarazatot talán a legjobban kifejezi, az a következő: a kultúra vagy civilizáció, tágabban vett etnográfiai értelemben, az a komplex egész, amely magába foglalja a tudást, a hitet, a művészetet, az erkölcsöt, a törvényt, a szokást és minden más képességet és sajátosságot, amelyre az ember a társadalom tagjaként tesz szert.³ Tehát mindenképp közösséget feltételez, és annak működésére adott válaszok összessége az, ami kultúraként megfo-

galmazható. Ezt minden esetben szem előtt kell tartani.

Mivel a társadalmunk az elmúlt néhány évtizedben szinte teljesen atomizálódott, nem tud megegyezésre jutni az érték fogalmában és a fogalom tárgyiasultságában sem, ezért előállt a mára tanmeseivé vált béka esete.⁴ A globalizált társadalomban az ember, mint egyén jelenik meg, így az egyes ember magának alkotja meg a saját értékfogalmát, míg egy közösség a tagjainak teszi ugyanezt, ám ezek a közösségek azok, amelyek az individualizmus által igen terheltek, ha egyáltalán vannak élő, szerves közösségek. Sajnos egy olyan probléma is felerősödött, amely egy olyan valaminek a hiányát jelenti, melyet Clifford Geertz, mint kulturális rendszert definiált, ez pedig a józan ész.⁵

A mai vidéki társadalom, ezt a szerves közösség adta erejét még nem vesz-tette el teljesen. Ezek azok a közösségek, amelyek nemcsak maguknak, hanem a tágabb, helyi társadalom számára is meg tudják fogalmazni, hogy a saját környezetükben melyek azok az elemek (szellemi, fizikai), amelyek értékként jelennek meg.

* vét (főnév) A hozzájutás, részesedés, vásárlás cselekedete, tárgya, vagy eredménye; vétel, vevés (húsvét, részvét, utánvét, búcsúvét, hasznóvét).

1 Györffy István: Az alföldi parasztház c. könyvéből: ... „az alföldi magyar *fundamentumot* sem igen rak”. ... „a tető két végén, a mestergerenda alatt egy kis *vértelket* (oromfalat) hagytak.”

2 Ditzendy Károly Arisztid: Társadalompolitika és közösségi művelődés: új kihívások – Vázlatok a közösségi művelődés új útjaihoz In: Szín – Közösségi Művelődés 17/5.

3 Burnett Tylor, Edward: Primitiv culture (London 1871.) In.: Paul Bohmann – Mark Glazer szerk.: Mérföldkövek a kulturális antropológiában. Budapest, 1997.

4 A történet arról szól, hogy ha egy békát a forró vízbe dobunk, akkor az kiugrik, de ha hideg vízbe tesszük, és elkezdjük azt melegíteni, akkor megfő. Nevezhetjük a folyamatot globalizációnak is, így mégis érthetőbb.

5 Geertz, Clifford: Az értelmezés hatalma. Budapest, 1994. 217-304 p.

Fontos, hogy ezekhez mindig kapcsolódik jó irányú emberi tulajdonság, mint a büszkeség, tisztelet, megbecsülés stb. Így az érték valaminek megbecsült volta: valamely anyagban, tárgyban, eszközben az a jelleg, tulajdonság, hogy valamely szükségletet elégít ki, és az egyén vagy a társadalom részéről megbecsülésben részesül. Ha személyben, közösségben, emberi cselekvésben, alkotásban gondolkodunk, akkor a társadalmi élet és a kultúra szempontjából becses, s ezért az egyéntől és a közösségtől nagyra tartott tulajdonság.⁶

Hogy ez valóban értéként tudjon megjelenni, ahhoz kell egy területileg is behatárolható egység, melyben az elkeletkezett, annak a területnek a sajátja. Így már el is érkeztünk ahhoz, hogy miért és miként határolhatók el a Kárpát-medencében egyáltalán tájegységek. Azért, mert ugyanazon szabályrendszereken belül olyan kulturális jegyeket, változatokat hordoznak, melyek egyrészt megkülönböztetik a körülötte levő területektől, másrészt azok abban a kontextusban csak ott találhatók meg. Így a

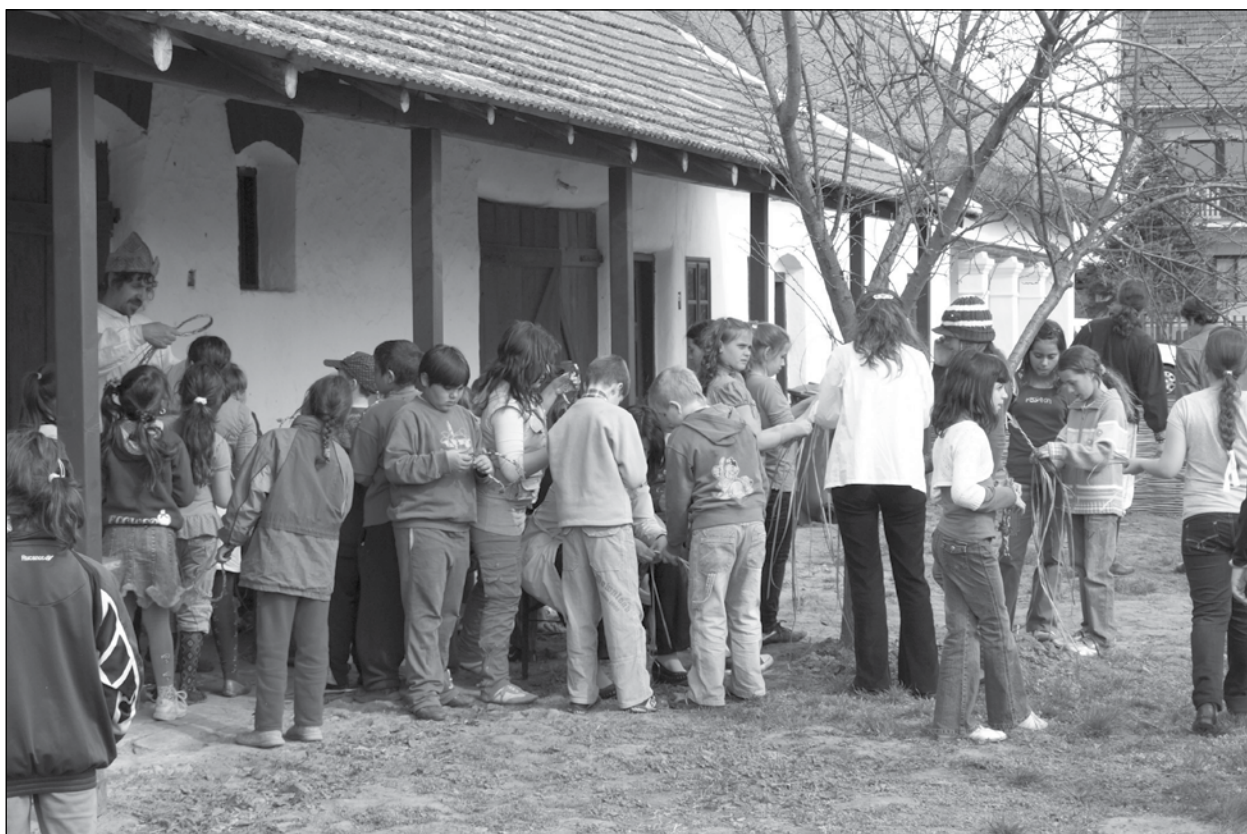
helyi érték fogalmát mindjárt könnyebb is körbehatárolni.

A helyi érték úgy értelmezhető, hogy egy helyi közösség által nagyra tartott tulajdonsággal felruházott anyagi vagy szellemi termék.

A helyi közösség értelmezése pedig számomra a következő, mely néprajzi meghatározásból indul, de minden területre aktuális: a társadalom tagozódásának fontos rendezője a lakóhely, ami nem csupán térbeli, hanem lokális társadalomszervezeti meghatározottságot is jelent. Olyan társadalom ez, ahol mindenki tudja a helyét a lokális hierarchiában, ahol az emberek személyes ismeretségben, napi, gyakori kapcsolatban állnak egymással.⁷ Helyi értéként pedig az fogható fel, amelyet a helyi közösség egy, a kulturális sajátosságából, annak meghatározójaként létrejött élethelyzetre való reagálásként, válaszként adott (dal, zene, tánc, mese, díszítőművészet, tárgyi kultúra). Értékké ezek

a válaszok akkor válnak, amikor azt az adott közösség többsége elfogadta, azt a használatával, formálásával szentesítette.

Ezeknek a feltárása alapja a sokirányú fejlesztéseknek. Ha ezeket egy közösség összegyűjti, akkor azokat egyrészt a mai intézményesült formák számára is átadhatóvá tudja tenni (oktatási intézmények, alkotócsoportok, egyéb kisközösségek – akik a legtöbb helyen a közművelődési intézmény szárnyai alatt működnek –, civil szervezetek), másrészt a településen egyéb irányú, akár infrastrukturális fejlesztések alapjait is jelenthetik. Ugyanis Mindenképp mellette kellene állnia a humán fejlesztéseknek is az infrastrukturális mellett, ez által a fejlesztések elfogadottsága is növekedne az adott településen. A közösség büszke lesz rá, megerősíti benne a bizalmat a fejlesztő iránt. Elgondolkodtató, hogy egy-egy tanulmányért, amelyet a pályázatok benyújtásához készíttetnek az önkormányzatok, mennyit fizetnek, miközben nem túl sok településnek van történeti, néprajzi,

6 Bárczi Géza – Országh László et al.: A magyar nyelv értelmező szótára. Harmadik kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1960, 443-444.

7 Fél Edit 1948. In.: Magyar Néprajz VIII. Társadalom

népismereti monográfiája. Ha ezeket elkészítenék – ugyanezekből a forrásokból is lehetséges, és akkor már a szakemberek is foglalkoztatva vannak, a diákoknak megvan a terepgyakorlat stb. –, akkor egy ilyen munka sokkal jobban hasznosulhatna, nem csak egy adott tevékenység megvalósításához lenne kapcsolható. De ha nem is monográfia, akkor is lehetne egy tudományos igényű megírt füzet-, kiadványsorozat, amely már a helytörténet iránt érdeklődőknek, az adott településre látogatóknak is forrásként szolgál a település megismerésében. És itt máris kapcsolódunk a turizmushoz, mely területen szintén kamatoztatható ez a folyamat és a program, mely ehhez az értéktárashoz, -bemutatóhoz kapcsolódik.

A tanulmánynak nem célja, hogy végtelenségig kibontsa a fentiekben meghatározásra került fogalmakat, hanem inkább az, hogy ezek tisztázásával a megértését segítse annak a folyamatnak, amely életre hívta a következőkben ismertetett programot.

HELYI KÖZÖSSÉG ÉS TURIZMUS

Sokan kapcsolni szeretik a programokat mindig valamilyen „turisztikai” eseményhez, illetve a meglévő erőforrásait tekintik a turisták célpontjának. A legtöbb esetben ezek statikusan állnak önmagukban, nem kapcsolódik

hozzájuk egyéb esemény, vagy ha igen, akkor csak időszakosan. Ez egyébként fakad már magából a turisztikai fogalomrendszer hozzáállásából. Mely szerint turizmus alatt egyrészt az ember állandó életvitelén és munkarendjén kívüli valamennyi helyváltoztatást és tevékenységet értjük, bármi legyen azok konkrét indítéka, időtartama és célterülete. A turizmus másrészt az ezzel kapcsolatos igények kielégítésére létrehozott anyagi-technikai és szervezeti feltételek, valamint szolgáltatások együttese.

Ez a fogalom tehát igények kielégítésére jött létre. Mára ez egy akkora rendszerré vált, amely sajnos „átesett a ló túlsó oldalára”. Mivelhogy ebbe a fogalomba gyakorlatilag minden belefér, amit az ember végez a munkáján, és a háztartásában foglalkozkodáson kívül, így egy olyan iparág jött létre, melynek sajnos nem a helyi érték és közösség alapú – mondjuk így – „termék” a fontos, hanem hogy e mellé milyen infrastruktúrát képes tenni. Természetesen hatalmas fejlesztésekkel, amelyek a legtöbb esetben fenntarthatatlanok. A hangsúly mára az infrastruktúrán van. Az már másodlagos szempont, hogy azt a közösséget, mely egyébként az alapjait tette le annak a bizonyos értékű dolognak, amelyre fejlesztenek, kihagyják az egészből. Senki nem gondol arra, hogy az egész folyamatnak fordítva kellene működni. Mégpedig úgy, hogy a helyi

közösség megerősítésével, értékítéletének, -rendjének a visszaállításával fejlődhetne az a „termék” „termékké”. Ha erős a közösség, képes arra is, hogy az értéke mellé létrehozza a szervesen működő infrastruktúrát.

A kulturális turizmust már cizelláltabban fogalmazzuk meg az erre vonatkozó stratégia.

A kulturális turizmus olyan piacképes turisztikai termék, amely iránti kereslet fő motivációi az anyagi- (tárgyi) és szellemi értékek megismerése. Tematikus elemei az alábbiakhoz kapcsolódnak: épített örökségek, világörökségi helyszínek, nemzeti és történelmi emlékhelyek, szellemi örökségen alapuló vonzerők (múzeumok, gyűjtemények, könyvtárak, színházak, rendezvényhelyszínek, történelmi személyekhez köthető emlékek), tematikus útvonalak, hagyományok megismerése, turisztikai vonzerőt jelentő rendezvények, vallási, hitéleti motivációjú utazások, kortárs kultúra és kreatív kultúra.⁸

Itt is többször találkozunk a kultúra fogalmával. Hozzáteszem, ha *kulturális turizmus*, akkor arra irányul, hogy a helyi társadalom „hitét, a művészetét, az erkölcsét, a törvényeit, a szokásait és minden más képességét és sajátosságát, amelyre az ember a társadalom tagjaként tett szert” megismerje, és azt, amit ez által létrehozott.

Eszerint más irányú a kulturális turizmus a tömegturizmussal szemben!

A jelenlegi rendszerben működő kulturális turizmusból is, mint a tömegturizmusból, minden esetben erősebb a keresleti oldal, és a kínálati oldalt mind ehhez akarják alakítani, a fejlesztéseket ennek a szemléletnek alárendelni. Ez megfelel a tömegkommunikációs folyamatok által gerjesztett, Durkheim-i kulturális szociológia egyik alapvetésének, miszerint: „kulturális kódok kreatív felhasználásával a társadalom és a média rítusain keresztül egymással rivalizáló, új, profán mítoszok születésének (bulvár – M.TJ) vagyunk tanúi napjainkban is. Ezeken keresztül éljük át és értelmezzük a társadalom morális problémáit, és ezekből választjuk ki a társadalom többsége, de sohasem az egésze számára a leginkább elfogadható magya-

rázatokat.”⁹ Tehát mind igényeket akar kielégíteni, melyeket nem az organikus közösségek támasztanak tagjaik elé, hanem egyéb külső tényezők, melyek a tömegek felé hatnak, és a legnagyobb tömeget képviselők a célcsoportja, ezért a kommunikációját és jelképrendszerét a végtelékig egyszerűsíti, banálisá teszi, hogy mennél több embert a befolyása alá vonhasson, hogy az érték megítélését ezen a „szűrőn” keresztül engedje át.

Az a meglátásom, hogy a szakmánk tudja igazi tartalommal megtölteni a turizmus rendszerét is azáltal, hogy a helyi közösségeket segíti, hogy azok be tudjanak abba kapcsolódni. A településeken kulturális és közösségi centrumként megjelenő intézményeknek ez feladata is. Még inkább előnye, hogy ez egy kiépített, működő rendszer, melynek fontos funkciója az értékkeltetés, megőrzés és átadás. Nem kifejezetten hagyományőrzésről van szó, hiszen Halmos Béla szavaival élve: „a néphagyományt nem kell őrizni, hiszen nem rab, nem kell ápolni, mert nem beteg. A néphagyományt meg kell élni.”

Meggyőződésem, hogy a szakmánknak nem az a feladata, hogy csak kielégítse a jelenlegi tömegfolyamatok folyamánként támasztott, létrejött igényeket, hanem teremtsen meg azokat a saját eszközrendszerével. Segítse munkájával azokat a közösségeket, amelyek képesek értéket létrehozni, a meglévőt értékékként kezelni. De a fontossága az organikus fejlődésben van, abban, amit létrehoznak a közösségek, és ezt hajlandóak másnak is megmutatni. Így érhető el a legoptimálisabb állapot, mely a helyi közösség és a turizmus rendszere között létrejöhöz.

PROGRAMUNK ELŐZMÉNYE

A program kitalálásakor serkentett bennünket, hogy a környékünkön nincs olyan programcsomag, mely a lehető legnagyobb körben lefedné a fellelhető erőforrásainkat. Egy olyan program kitalálása volt a cél, ahol a

kulturális örökségünkre rá tudunk építeni egy olyan rendszert, mely a mai kor elvárásainak megfelelően, emésztetően tudja tárolni a kulturális értéket, és talán rá is irányítja egy kicsit a helyi közösségek figyelmét. A kidolgozásakor szempont volt, hogy több ágazatban működő tevékenységek is integrálva legyenek, mint a vállalkozói szféra, a kulturális intézményhálózat (múzeum, emlékhely, könyvtár, közművelődési intézmény), civil szféra, kézművesek. Lényeges volt az is, hogy könnyen adaptálható legyen más területek, települések számára is.

Azt tapasztaljuk általánosságban – vannak azonban kimagasló szellemi töltettel rendelkező programok is –, hogy számos esetben a kulturális, főleg épített örökségeink kizárólag önállóan állnak termékként (gondoljunk a várakra, ahol legtöbb esetben maga a vár megtekintésének élményével lehet csak beérni, legtöbbször nem kapcsolódik hozzá olyan foglalkoztató program, mely kiaknázza a programlehetőségeket) a turizmusban. A turisztikai programcsomagok mindig nagyon szép ívet írnak le, hogy mit mivel lehet összekapcsolni a hasznos kikapcsolódás érdekében, de azt tartalommal már nem mindig látják el, és a résztvevők nincsenek – a csomagkidolgozó közvetítésével – összehozva. Egy kulturális út kidolgozásakor nem térképezik fel kellőképpen a lehetőségeket, és a szervezőmunkát a tartalomkialakítással együtt kihagyják (ennek a folyamatnak vet véget egyébként az, hogy turisztikai térségek önálló desztinációt¹⁰ hozhatnak létre, sőt ez most már támogatott is, hazai társfinanszírozású európai uniós forrásokból).

De mindezt meg kell előznie egy leltár létrehozása, mely a helyi, térségi értékeket számba veszi. Magyarországon az összeshez képest nagyon kevés településen készült „leltár” a kulturális örökségekről, sajátosságokról (hívhatjuk monográfiának is), illetve ha van is, azt nem aktualizálják, azok bemutatásának lehetőségeire senki nem dolgozott ki egységes programot. A Magyar

Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja 2003-tól 2010-ig jelentette meg a tizenkét Kárpát-medencei régióinak természeti, társadalmi, települési és gazdasági állapotáról szóló sorozatot, mely jó kiindulásként szolgál, hogy módszereit alkalmazva egy-egy település, tájegység monografikus igényű, fejlesztési szándékokban is felhasználható munkái szülessenek.¹¹ Ennek koordinálása is lehetne – a régi új közigazgatási rendszer szerint – egy járási központi kulturális intézmény egyik feladata. Ha ez megvan, akkor lehet adaptálni a programot, bármilyen kulturális örökségre (épített, szellemi, természeti) vagy több összekapcsolására. Ennek a gondolatnak a kikristályosodását elősegítendő, egy TÁMOP pályázat keretében szaktábort szerveztünk múlt év elején néprajzos egyetemi hallgatók közreműködésével, helyi fiatalok bevonásával annak érdekében, hogy minden érték össze legyen gyűjtve, fel legyen térképezve, legyen dokumentálva, és szülessenek erről írások, szakdolgozatok. Ezt a tábort ezután is minden évben megszervezzük. Ez jó egyrészt a diákoknak, hiszen teregyakorlatukat e tábor keretében tölthetik – intézményünk és a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke között létrejött megállapodás értelmében –, a Hortobágy kapujában. Másrészt jó a településnek, hiszen az eddig még fel nem tárt kulturális értékek is napvilágra kerülnek. Az iránymutatást ehhez meg tudják adni a helyi kulturális intézmények (ez egyébként dolguk is), meg tudják szervezni az ottlétet, meg tudják mondani, hogy kihez, kikhez menjenek „beszélgetni”, „gyűjteni”, milyen témában kik a kompetensek. Ez már elindíthat egy olyan folyamatot is, amikor teljes társadalmelemzésre törekedhetünk, és a gyűjtések feldolgozásával olyan válaszokat kaphatunk mai társadalmi problémákra, melyek voltak már népünk életében, és alkalmazhatóak a mai mindennapokban is. Ezeket a kezdeményezéseket egyéb formákban is támogatni kellene, főként nemzeti forrásokból.

9 Császi Lajos – A rituális kommunikáció neodurkheimi elmélete és a média In.: Szociológiai Szemle 2001 3-15.p.

10 A desztináció fogalma: Turisztikai attrakciókkal, intézményekkel, szolgáltatásokkal bíró hely, amit a turista vagy annak egy csoportja látogatásra kiválaszt, és amit a turisztikai kínálati oldal piacra visz, értékesít. (WTO, 1993) Desztináció, a turista szemszögéből: „élmények ígérete”. Desztináció, a szolgáltatók oldaláról: turisztikai fogadó terület (tudatosan, hálózatba szervezett szolgáltatások), a versenyre, a vevőigényekre irányuló, fókuszáló turisztikai együttműködés. (A Szerk.)

11 A Kárpát-medence régiói 1-12. 2003-2010 Budapest – Pécs, szerk.: Horváth Gyula, Hajdú Zoltán, Rechnitzer János, Beluszky Pál, Nagy Imre, Baranyi Béla, Nagy Gábor, Szirmai Viktória

Minden településen vannak épített örökségelemek. A program ezek bemutatására, ha több is van, összekapcsolására ad lehetőséget. A program aktív részvételt igényel a résztvevőktől. Elsősorban a fiatal korosztályt és a családokat célozza meg.

A programunk elnevezése – Kurgán¹² Kutató Csoportmunkák (KuKuCs) – épített örökségelemekhez kötődik. Ezek az Alföldet betérítő halmok (tévesen kunhalmok). Ezek létre épül programunk.

A HALMOKRÓL

A kunhalmok első szabatos definícióját Györffy István fogalmazta meg 1921-ben. Állítása szerint a kunhalmok „5-10 méter magas, nem nagy területen fekvő, messziről lapos, kúp vagy félgömb alakúnak látszó emelkedések, amelyek legtöbbször víz mellett, de ármentes helyen terültek el, s nagy százalékban temetkezőhelyek, sírdombok, ör- vagy határhalmok”.¹³

Tóth Albert, a kunhalmok elkötelezett kutatójának meghatározása

szerint „kunhalomnak” tekinthetünk minden olyan mesterségesen keletkezett, a térszínből érzékelhetően jól kiemelkedő magaslatot, ami keletkezési korától, funkciójától, földrajzi fekvésétől függetlenül „halomszerű” formakincse a síksági tájnak”.¹⁴ Eredekük kapcsán számos vita bontakozott ki még a XX. században is. Egyesek úgy vélték, hogy a halmok természetes eredetű képződmények az Alföldön, amelyek egykori tengerelöntés, vagy a szél, a jég munkája nyomán keletkeztek. Napjainkra a vita eldőlt, a régészeti, talajtani vizsgálatok egyértelműen megállapították a kunhalmok mesterséges eredetét. A kunhalmok azonban elsősorban régészeti objektumok, noha többségük feltáratlan. Mégis, különleges értéket képviselnek, hiszen egy-egy tell (lakódomb) akár már a kőkor embere által megült település emlékeit is magában rejtheti, és akár évezredek át folyamatosan otthont adva az egykori embereknek őrizte meg az emberiség kultúrájának egy-egy értékes szeletét.¹⁵

Bede Ádám egyesíti a fenti néprajzi és régészeti szemléletet: „nem

egyszerűen régészeti lelőhelyek, más szempontból is felbecsülhetetlen kultúrtörténeti kincseink. Hozzájuk történeti mondák, néphagyományok, hiedelmek fűződnek; nevük régi falvak, események, határrészek, vizek, növények, állatok, személyek emlékét őrzi; lejtőiken értékes növénygyűjtemények húzódnak meg; ősi vizeket, utakat kísérnek, régi határok nyomvonalai haladnak át rajtuk, ősi településeket, középkori templomokat rejtnek magukban...”. Tanúskodnak a letűnt korok emberének a tájhoz fűződő kapcsolatáról, életmódjáról, ugyanakkor meggyőzően vallanak az egykori vízi világról is.¹⁶

Környékünk, azaz Balmazújváros határának nevezetesebb halmjai: Kárhozat, Vinnyó, Brassó, Tök, Filagória, Nagy Szálka, Nyíregyháza, Meggyes, Nyerges, Templomos, Kis- és Nagy Tacsiló.

KUKUCS (KURGÁN KUTATÓ CSOPORTMUNKÁK) PROGRAM – KONKRÉT PÉLDA

A program első elemeként lovasfogattal – és így már az egyre jobban eltűnő magyar fogatos hagyományokat is éltetjük – vagy gyalogtúra keretében (ebben az esetben természetesen az összes többi helyszín elérése is így történik) ellátogatunk az egyik kiválasztott halomhoz, ahol megismerkednek a résztvevők a halom történetével, kulturális, természeti értékével, a hozzá kapcsolódó folklórhagyományokkal. A halom-látogatást követően „visszakocsizunk” Balmazújvárosra, ahol az egykori lődomb területén az egyik helyi környezetvédelemmel és hagyományőrzéssel foglalkozó civil szervezet – Balmazújvárosi Környezetvédelmi Csoport (az egyesület egyik kiemelkedő programja a „Kunhalomvédelem”, mely a Hortobágyi Nemzeti Park területén lévő kurgánok oda

12 A kurgán a halomsír egyik fajtája, amikor egy fedett, de nem feltöltött gödörsír fölé emelnek halmot.

13 Kunhalmok. Szerk.: Tóth Albert. Alföldkutatásért Alapítvány – Kisújszállás 1999.

14 Uo.

15 Uo.

16 Bede Ádám – Szentes halmjai, 2008 Szentes, 110 p.

nem illő növényfajok eltávolításával, a halmok karbantartásával foglalkozik, elsősorban nyári táborok keretében) – fenntartásában egy íjaspálya, és egy X. sz.-i bemutató terület működik. Itt van kialakítva egy régészeti feltárás rekonstruált helyszíne. Több halom történetéhez hozzátartozik, mint azt fentebb írtam, hogy temetkezési helyként szolgált. Ezek közül többet fel is tártak. Manapság az autópályák, -utak építése kapcsán többször hallunk arról, hogy régészeti leletek kerülnek elő az említett területekről. Sokan kíváncsiak arra, hogy hogyan. Ezt próbáljuk meg bemutatni. A csoportok egy „ásatáson” vesznek részt, ahol agyagedény darabokat, nemeztakaró darabokat, bőrből készült esztergályokat, fém eszköz darabokat találhatnak meg a rekonstruált ásás helyszínén (hogy mit, annak a későbbiekben jelentősége lesz). Ezekkel a kiemelt „leletekkel” „átkocsizunk” a helytörténeti múzeumba, hiszen optimális esetben ebbe az intézménybe kerülnek a helyben talált és restaurált elemek további feldolgozásra, kutatásra. Úgy gondolom, ez is egy érdekes momentum, hiszen sokan nem tudják, hogy mi történik ekkor a tárgyi emlékekkel, mit is csinál egy muzeológus, egy restaurátor. A múzeumban a talált „leletnek” múzeumpedagógiai foglalkozás keretében meghatározzák a korát, hogy mely időszakra jellemző a forma, esetleg a díszítés, itt megismerkednek az adott korról is a résztvevők, a múzeumban őrzött gyűjteményen keresztül. Ezután rekonstruálják magát a tárgyat, először természetesen rajzban elkészülnek a tervek. A rekonstrukció „tervek” után a következő állomás a kézműves mester műhelye. Azt, hogy milyen műhely, az határozza meg, hogy milyen „leletet” találtunk (ezt előre lehet egyeztetni, hogy milyen talájanak). Ha cserépdarab, akkor fazekasműhely, ha bőrdarab, bőrosműhely, ha nemezdarab nemezműhely, ha fém, akkor kovácsműhely, ha vászon, szövőműhely. Ez ahhoz igazodik, igazodhat, hogy az adott településen milyen kézműves mesterek tevékenykednek. Egyébként a vesszőfonás is bemutatható, hiszen voltak olyan kultúrák a Kárpát-medencében, melyek a halmokban elhelyezett sírkamráik oldalát ezzel a technikával „falazták”. A mú-

zeumban elkészített rekonstrukciós tervek alapján elkészítik az adott tárgyat, természetesen korhűen, azokkal a díszítőelemekkel, amelyek az adott korra, kultúrára jellemzőek voltak. Az elkészített tárgyakat a résztvevők magukkal vihetik a végén, így a kutatók, alkotás élményén, a kapott ismereteknél egy tárgyi emlékekkel is gazdagodnak. Mivel a program egész nap tart, a csomagnak része egy étkezés is. Ezen keresztül van bevonva a vállalkozói szféra is a programsorozatba, és a gasztronómia is megjelenik a programunkban. A foglalkozások bővíthetők, amely bővíthetőség korosztálytól függ. A programba be lehet vonni a könyvtárat is, mely a legtöbb esetben rendelkezik helytörténeti anyaggal, mely a múzeumokban nem feltétlenül található meg. Az itt elhelyezett dokumentumok böngészésével mindenképp kiegészítendő egy középiskolás korosztály számára a program. Ez serkenti a helyi történettel, honismerettel foglalkozó csoportok, intézmények munkáját, hiszen érdekeltté vannak téve abban, hogy fejlesszék a saját kínálatukat, részt vegyenek akár akciószerűen is a kidolgozott sorozatban. És elősegíti azt is, hogy a gyerekek számára helyi foglalkoztató-füzetek jelenjenek meg.

A programsorozat előnye, hogy a helyi értékeken nyugszik, illetve hogy a helyi erőforrásokat alkalmazza. Az erőforrásokon belül értem a helyi intézményhálózatot, a helyi, tevékeny civil szervezeteket, a vállalkozókat, a helyi hagyományok őrzőit, átadóit, akármilyen formában is művelik azt (lehetnek magánszemélyek is), és természetesen, a helyi szellemi és épített kulturális örökség elemeit. Előnye az is, hogy mindenki a saját, akár törvényekben is meghatározott feladatát látja el (akinek szervezés a feladata, az azt, akinek az értékmegőrzés és átadás – múzeum, könyvtár – az azt, aki kézműves iparra adta a fejét, az azt, aki önként, alapszabályában vállalt feladatot, az azt, aki vállalkozóként melegkonyhát tart fenn, az azt). Nem kell senkinek sem egy másik, már meglévő intézményre rótt feladatot elvégezni, hiszen nem az a dolga. Ebben a rendszerben, ha mindenki tökéletesen elvégzi a működésében ráosztott tevékenységet, de együttműködik a többi

szférával, akkor a tevékenységében sikeres tud lenni, és a „statisztika is szép lesz”.

A programot már elemeiben többször megszerveztük, elsősorban nyári táborok alkalmával. A sikerek után gondoltuk, hogy egységes programcsomagot állítunk össze, és a lehető legszélesebb kört próbáljuk bevonni, mind a résztvevők, mind pedig a szolgáltatást nyújtók közül. Így találja meg a helyét ebben a programban a működő helyi oktatási, kulturális intézményhálózat (iskola, múzeum, könyvtár, művelődési intézmény), a vállalkozói szféra (csoportos étkeztetés, fogatos, egyes kézművesek), és a civil közösségek. Ezzel a programmal pedig, egy-egy település valóban meg tudja tölteni tartalommal a turisztikai attrakcióit.

Meggyőződésem, hogy a hasonló programok lehetnek az előmozdítói és motorjai a kulturális alapú vidékfejlesztésnek, hiszen érdekeltté válnak a helyi közösségek, hogy a saját közösségi értékeik mentén összefogjanak. Ennek az összefogásnak adhatnak alapot azok a meglévő kulturális intézmények, amelyek a helyi identitás megőrzésében érdekelték, és képesek megszólítani a működő közösségeket – a gazdaság és társadalom bármely szférájáról is legyen szó. Ennek azonban feltétele az is, hogy – egyáltalán – képes legyen egy helyi, egész települési közösség – bármilyen hatású – együttműködésre.

A KÉZMŰVES HAGYOMÁNYŐRZÉS MINT KÖZÖSSÉGÉPÍTŐ ERŐ

A ZALA MEGYEI NÉPMŰVÉSZETI EGYESÜLET TEVÉKENYSÉGE ZALA MEGYÉBEN

A ZALA MEGYEI NÉPMŰVÉSZETI EGYESÜLET TÖRTÉNETE ELVÁLASZTHATATLAN AZ ORSZÁGOS NÉPMŰVÉSZETI MOZGALOMTÓL. A 70-ES 80-AS ÉVEKBEN A NÉPMŰVELÉSI INTÉZET A DÍSZÍTŐMŰVÉSZETI SZAKKÖRÖKBEN MAGAS SZÍNVONALÚ HÍMZŐ ÉS NEMEZMŰVÉSZETI KÉPZÉSEKET SZERVEZETT A MEGYEI MŰVELŐDÉSI KÖZPONTOK HÁLÓZATÁN KERESZTÜL. EZZEL PÁRHUZAMOSAN A 70-ES ÉVEK ELEJÉN MEGJELENT A NOMÁD NEMZEDÉK, MINT IFJÚSÁGI NÉPMŰVÉSZETI MOZGALOM, AMELYIK A TÁRGYALKOTÓ NÉPMŰVÉSZETET A NÉPI KULTÚRA KOMPLEXITÁSÁBAN, EGY ÉLETMÓD RÉSZEKÉNT ÉLTE MEG. A TÁRGYFORMÁLÁSBAN AZ ANYAG, FUNKCIÓ ÉS ESZTÉTIKUM HÁRMAS EGYSÉGE VÁLT FONTOSSÁ, ÉS A KÖRNYEZETFORMÁLÁS IGÉNYE. KÉZMŰVESEK, ÉPÍTÉSEK, FIATAL ÉRTELMISÉGIEK, FOLKLORISTÁK CSOPORTJA ELINDÍTOTTA A FIATAL NÉPMŰVÉSZEK STÚDIÓJÁT. TÖREKVÉSEIKET FELKAROLTA A NÉPMŰVELÉSI INTÉZET VIZUÁLIS OSZTÁLYA; BÁNSZKY PÁL, KARSAI ZSIGMOND, PÉTERFY LÁSZLÓ, BORBÉLY JOLÁN SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL ELINDULT AZ ÚJ SZEMLELETŰ VIZUÁLIS KÉPZÉS, AMI ÁTTÖRÉST HOZOTT A FAMEGMUNKÁLÁS TERÜLETÉN. A 7-8 ÉVES, AZ EGÉSZ ORSZÁGOT ÁTFOGÓ FAFARAGÓ KÉPZÉSEK EREDMÉNYEKÉNT, ORSZÁGOS ÖSSZEFOGÁSSAL 1979-1980-BAN MEGÉPÜLT A VELEMI ALKOTÓHÁZ, AMI A MINTÁT ADTA A MOZGALOMNAK, KÖZÖSSÉGI SZÍNTEREK LÉTREHOZÁSÁRA, A KÖZÖSSÉGBEN TÖRTÉNŐ KÉZMŰVES ISMERETEK ÚJRATANÍTÁSÁHOZ. A NÉPMŰVÉSZEK ORSZÁGOS KÖZÖSSÉGE 1981 ŐSZÉN SZÉKESFEHÉRVÁRON ELINDÍTOTTA AZ ORSZÁGOS NÉPMŰVÉSZETI EGYESÜLET MEGALKOTÁSÁT, AMELYET 1982 TAVASZÁN HIVATALOSAN IS BEJEGYZTEK, ENNEK EGYIK TAGEGYESÜLETE LETT A ZALA MEGYEI NÉPMŰVÉSZETI EGYESÜLET.

Az egyesület tevékenysége 1982-1991 között

Párhuzamosan zajlott az alkotóház megvalósítása, a kézműves hagyományörzés mikéntjének kialakítása, és tartalmának megvalósítása. Az alkotóház ügyét felkarolta Zalaegerszeg városa, az egyesület társul hívta a megépítéshez az időközben megszűnt Zalaegerszegi Művésztelep építész, képzőművész, belsőépítész tagjait, népművelőket, a város építőüzemeit, szakiskoláit. Soha nem látott széleskörű összefogással két év alatt megépült a Kézművesek Háza, amelynek félig kész falai között az egyesület már 1982-ben alkotótáborokat szervezett. A házépítés kovácsolta közösséggé a népművészeket, a tíz évig tartó továbbépítő, berendező, környezetformáló munka a különböző szakterületek képviselőit.

A ház működtetését megkapta feladtul a Városi Művelődési Ház, ami az éves házépítő táborokat szervezte és az állagmegóvást végezte. Az egyesület a nyári 4-5 népművészeti alkotótábor szervezésével elkezdte a szép lassan minden szakágra kiterjedő közösségi képzéseit: hímzés, vászon- és gyapjúszövés, gyöngyfűzés, lószőrészer készítés, népi játékok készítése, csuhé- és vessző feldolgozás, tojásírás, nevezés, komplex családi táborok.

Ahogy létszámban és tudásban gyarapodott a tagság, úgy kezdte el az egyesület bemutatni a képzés eredményeit kiállítások, mesterség-bemutatók, népművészeti vásárok szervezésével. Szoros munkakapcsolat alakult ki a megye néprajzosaival, akik segítettek a képzéseket megalapozó kutató- és feldolgozó munkát, az egyesület több alkalommal szervezett raktárlátogatást a Néprajzi Múzeumban is. A képzéseknél mindig a legjobb szakembereket kértük fel tanítani, vezető szakembereinket segítettük eljuttatni az országos képzésekre.

Az egyesület tevékenysége 1992-2001 között

Az egyesület az új évtized elején kezdeményezte az alkotóház egész éves működtetését. Bár a szakmai működtetés jogát nem kapta meg, de sikerült a Kézművesek Házának kivívni a szakmai önállóságát a Városi Művelődési Központ struktúráján belül, elismertetni az egyesület szakmai jogait, melyeket a második évtizedben végzett műhelykialakító közösségi alkotásaival és a ház szakmai működését biztosító hagyományörző tevékenységével tett nyilvánvalóvá.

Az egyesület vezető szakemberei 1990-ben létrehozták a Zala Megye Népművészetéért Alapítványt, amely Keszthelyen tíz éves munkával egy romos népi barokk ház újjáépítésével megteremtette a Keszthelyi Népművészeti Alkotóházat. Az Alapítvány lett a gazdája a Kézművesek Házában 1992-ben beinduló OKJ-s szakmát nyújtó képzéseknek, amelyeknek köszönhetően anyagi forrásokhoz jutott az alkotóház a műhelyek kialakítására, amit a népművészek önerős munkával végeztek el, rendeztek be. A 2003-ig tartó képzésnek köszönhetően megerősödött, ma is aktív szakmai életét éli a fazekas, kosárfonó, bőrtárgykészítő, csipkekészítő szakág. 1992-ben a közösség 15 darab sátrat készített el a mesterség-bemutatók és vásárolás esztétikus installálására. Azóta elkészült még 2 nomadsátor és egy körsátor.

1996-ban valósította meg az egyesület közössége régi álmát, egy honfoglalás kori nemezsátor elkészítését, 122 fő résztvevővel. A 6 m átmérőjű, 4 m magas, berendezett nemezsátor, a nemezelő szakemberek szerint, jelenleg Magyarország legszebb sátra. Elkészítése óta a képzéseken előtérbe került az őskultúra tanítása. A hazai több mint 100 jurtakiállítás mellett Lengyelországban, Szerbiában és Horvátországban került több alkalommal bemutatásra.

1990-2000 között fontos kiállítási sorozatot rendezett az egyesület Zalaegerszegen, a Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben. Egy-egy szakágat a néprajzi anyag és az egyesület tagságának szakágakat továbbélítő alkotásaival együtt mutattunk be. Az utolsó kiállítás címe 2000-ben: „A magyar népművészet 1000 éve”, ahol az egyes korszakokat tagjaink kiemelkedő alkotásai

reprezentálták. A kiállítás nagy sikerrel szerepelt Finnországban. Varkaus, Zalaegerszeg testvérvárosa ezzel a kiállítással tisztelgett a Magyar Millennium előtt.

1999-2000-ben az egyesület fafaragói elkészítettek egy göcseji boronafalú kovácsműhelyt, aminek a berendezésében már részt vettek a műhely létevel „összekovácsolt” új szakág, a kovácsok képviselői is. Az évtized alatt megépített, berendezett műhelyek szabták meg az évközi, nyári táborok irányát: bőrtárgykészítő, fazekas, kovács, csipkekészítő, nemezelő, játék- és babakészítő. A képzés célcsoportjai: népművészek, családok, gyermekek és ifjúság, pedagógusok, határon túli magyar pedagógusok, külföldiek.

2001-2002-ben a fazekas képzésből kikerült fiatal fazekasok megépítették a fatüzelésű égetőkemencét, évente 1-2 közösségi égetést szervezve a tradicionális technikával.

A kialakított műhelyek az adott szakág szakmai, szellemi központjává is váltak a megyében: fazekas, fafaragó, textiles, csipkekészítő, bőrtárgykészítő, kovács. Ez alatt az évtized alatt tanult meg az egyesület és a városi fenntartású Kézművesek Háza együtt élni és együttműködni, önálló tevékenységgel, de egy-egy célért, egymást erősítve dolgozni. Az eredmény: széleskörű, sokszínű hagyományörző tevékenység, egész évben működő alkotóház, amelynek regionális és országos hatóereje van.

Az egyesület tevékenysége 2000-2013 között

A városi fenntartású Kézművesek Háza – a jól felszerelt műhelyekkel – biztos működési hátteret jelent az egyesületnek. Az alkotóháznak pedig biztos szakmai hátteret jelent az egyesület tevékenysége. A harmadik évtizedben a 250 fős tagság már országos kisugárzású rendezvényeket tudott rendezni és lebonyolítani.

2000, 2001 Országos Nemezzjáték és Nemezzbáb Pályázat és Kiállítás

2001, 2012 Országos Fafaragó Pályázat és Konferencia (a jövőben is egyesületünk rendezi meg két évente)

2004-2013 Zalaegerszegi Országos Fazekas-Keramikus Találkozó és Fesztivál
2010-2013 Magyar-Horvát Családi Pünkösöd – Népi Hagyományörzők Fesztiválja (határ menti kapcsolatok nemzetközi fesztiválja)

2008 óta horvát, szlovén európai projekteket bonyolítunk:

- Termékfejlesztés
- Nemzetközi ajándéktárgy pályázat
- Vándorkiállítások
- Népi játszóházvezetői tanúsítványt nyújtó képzés
- Fazekas OKJ-s képzés
- Hobby szintű képzés (fa, nemez, szalma)
- Szálas anyag műhely berendezése
- Egy tananyag kidolgozása a népi játszóházvezetők továbbképzésére
- Egy népi játszóházvezetők továbbképzésének lebonyolítása
- Gyékény- szalma- csuhétárgykészítő OKJ-s, középfokú végzettséget adó képzés lebonyolítása
- 13 alkalommal kézműves oktatás lebonyolítása általános iskolás napközis gyerekeknek
- Kettő 1 hetes hobby szintű képzés szálasanyag témákban
- Nemzetközi kézműves táborok megvalósítása
- Katalógus készítése a pályázatra beérkezett tárgyokról
- Élő Műhelynapok szervezése a kialakított szálasanyag műhelyben
- Magyar és horvát kézművesek tapasztalatcseréje
- A Kaproncai Reneszánsz Fesztiválon hagyományörző magyar kézművesek bemutatkozása
- „Arra az új évre” – Hagyományos Horvát Karácsony Csáktornyan magyar kézművesek részvételével.

A Zala Megyei Népművészeti Egyesület 31 éves közösségi tevékenységének multiplikátor hatása

- A Kézművesek Házának építésében részt vett fafaragók Letenyén, Keszthelyen, Nagykanizsán és szerte a megyében az élére álltak a településszépítő kezdeményezéseknek. Játsszótérek, köztéri szobrok, köztéri bútorok, buszmegállók dicsérik kezük munkáját, teszik karakteressé a zalai településeket.
- A Kézművesek Házának építésében résztvevő keszthelyi népművészek, az egyesület tagságának segítségével 10 év alatt romokból építették fel a keszthelyi Népművészeti Alkotóházat, amelyek jelenleg hat alkotó közösség és négy kézműves műhely szakmai otthona.
- A Kézművesek Házában 20 éve megrendezésre kerülő határon túli magyar pedagógusok népművészeti táborába járók közül többen maguk is létrehoztak lakóhelyükön egyesületeket, műhelyeket.
- Az alkotóházak mintájára, a népművészek közül többen nyitották meg műhelyeiket, ahol a mesterség megtekintése mellett a kész alkotások is bemutatásra kerülnek. A nyitott műhelygalériák rendszerének formálódik a régiós és országos hálózata.
- A 250 fős tagság kétharmada saját településén szakkört vezet, különböző képzési formákban tanítja mesterségét, bekapcsolódnak a vidékfejlesztési feladatokba, részt vesznek az idegenforgalmi szolgáltatásokban, rendszeres résztvevői a megyei népművészeti rendezvényeknek, falunapoknak. Vezető szakembereink az egész országban ismertek, többször képviselik Magyarországot és a magyar népművészetet külföldön is.

Az egyesület 10 éve vesz részt vidékfejlesztési és idegenforgalmi projekteket, erősítve ezzel a kézművesség vidékfejlesztési és gazdasági szerepét. Az egyesület partnerségi hálózata: a Zalai Falvakért Egyesület, a Zalai Borút Egyesület, a Falusi Vendéglátók Zala Megyei Egyesülete, Zala megyei kistérségi szerveződések, a zalaegerszegi Tourinform Iroda, a Zala Megyei Kereskedelmi Kamara, a Nyugat-dunántúli Pannon Termék Klaszter. 2013. április 10-én a Nemzeti Művelődési Intézet Stratégiai Szerződés aláírásával megbízta egyesületünket a kézműves hagyományörzés területi közművelődési feladatellátásával Zala Megyében.

A Zala Megyei Népművészeti Egyesület területi közművelődési feladatellátásának első lépései a kézműves hagyományörzés kiszélesítéséért

- Kapcsolatfelvétel a különböző közművelődési, civil szervezeti, vidékfejlesztési hálózatokkal, ezen keresztül a közösségi kezdeményezések feltérképezése.
- Megyei adattár készítése.
- Az Egyesület képzéseinek, rendezvényeinek szélesebb körű eljuttatása a célcsoportokhoz.
- Információnyújtás, tanácsadás az egyesület vezető szakembereinek bevonásával.
- Pályázatok írása a különböző hálózatok, közösségek közös cselekvési programjainak megvalósítására.
- Szoros együttműködés kiépítése a Nemzeti Művelődési Intézet Zala Megyei Irodájával.
- Területi munkánkat a nemrég megjelent Kézműves Stratégia feladat-meghatározásainak figyelembe vételével végezzük, különös tekintettel a kézművesség helyi gazdaságélénkítő, közösségerősítő szerepének erősítésére.

SKRABUT ÉVA a Zala Megyei Népművészeti Egyesület elnöke. Karcagon született. Felsőfokú tanulmányait Debrecenben végezte, ahol a Tanítóképző népművelő-könyvtáros szakán 1972-ben szerzett oklevelet. Budapesten a Csepeli Munkásotthonban és a Zalka Máté Katonai Főiskolán dolgozott népművelőként. 1975-ben került Zalaegerszegrre és a Zala Megyei Művelődési Központban a megye vizuális amatőr művészeti szakterületeivel foglalkozott. 1981-ben megszervezte a zalai népművészek bekapcsolódását az Országos Népművészeti Egyesületbe, a zalai tagszervezet megalakulásával, ezzel egy időben elindult a zalaegerszegi ház építése is. Ebben a folyamatban meghatározó szerepe volt Skrabut Évának, aki ettől az évtől a városi művelődési osztályra került át. Egyik fő feladata a Gébárti Kézművesek Házának létrehozása lett, a Gébárti-tónál, 1983-ban került sor a Kézművesek Háza hivatalos átadására. 1981-től 1986-ig a Zala Megyei Népművészeti Egyesület titkára, majd elnöke lett. 2004 óta a Népművészeti Egyesületek Országos Szövetségének egyik alelnöke. Irányítása, közösségszervező munkája nyomán az egyesület tagsága élettől töltötte meg a házat, alkotótáborokkal, képzésekkel, folyamatos közösségi munkavégzéssel. 1992-től a Gébárti Kézművesek Háza szakmai vezetője lett. Ettől kezdve a ház már nemcsak a nyári időszakban, hanem egész évben nyitva tart. 1992-ben elindította a Zalaegerszegi Nemzetközi Művésztelepet, ami megalapozta egy városi kortárs képzőművészeti gyűjtemény lehetőségét és kialakította a Gébárti Szoborparkot. Szervező munkájának gyümölcse a Gőcseji Falumúzeumban évenként megrendezett Fazekastalálkozó, illetve az 1992-től indított népi kismesterség képzés, ahol a Munkaügyi Központtal karöltve 10 évig színvonalas oktatást biztosítottak, megújítva a megye fazekas, bőrtárgy-készítő, csipkekészítő, kosárfonó szakterületeit. A népművészet fennmaradásáért, mai kiteljesedéséért végzett munkáját a kulturális tárca 2007-ben Bessenyei György-díjjal ismerte el. 2012-ben Zalaegerszegért-díjat kapott.

HUNYADFALVÁN HAVAS TAVASZELŐBEN

**VÉKONYNÉ HÁZI ESZTER POLGÁRMESTERASSZONY
BEMUTATJA FALUJÁT**

Egy épületekkel körbevett tér közepén vár bennünket Hunyadfalva polgármester asszonya, Kopaszné Ágival, kolléganővel, a Jász-Nagykun-Szolnok megyei módszertani iroda egyik munkatársával érkezünk a faluba. Mikor ugyanitt búcsúzunk tőle, hisz végig mesélt mindent, már tudjuk, hogy a 20-as években épült épületek: a falu volt iskolája és pedagógus lakása, valamint régi iskolája-temploma vesznek körül bennünket. Az egykori pedagóguslakás most önkormányzati helyiség, itt fogadja a polgármesterasszony azokat, akik segítségére várnak – közösen kitalálnak, elgondolnak, kérelmet írnak, megbeszélnek. A kérelmek itt fogalmazódnak, a hatá-

rozatot most a Nagykörűi Közös Hivatalban hozzák.

A kilenc éve, utoljára még az alsó tagozatosoknak helyet adó iskola ma szociális helyiség, itt osztják a ruhát az arra szorulóknak. A korábban két egység, későbbi bővítés eredményeként, ma összefüggő épületegyüttes. És a végén, új beruházás, épület készül az olcsóbb fűtéshez kellő kazánháznak. Szemben, a régi iskolaterem-templom ma már csak templom, misék helyüül szolgál, megőrizve régi iskolapadjait és muzeális értékű harmóniumát. Ritka hely az országban, ahol megmaradt a tanterem elejében az Isten házát jelezni hivatott oltár. Illyés Gyula elemi iskolája után, most látok ilyet életem-

ben másodszer. A szentélyt elzáró, behajtható ajtó a tanterem felé egyben táblaként szolgált vagy táblákat tartott, többet, mert külön a simát, a vonalast és a kockásat. De hiába hajtották be a gyerekek reggeli imája után az ajtót, csak más tanítás folyt egy Isten háza tanteremben. A gyerekek érzéketlenül tudták tanítás alatt, hol vannak, s még akkor is tudták volna, ha a reggeli imán kívül is nem hatott volna át ismereteket, élethez szükséges tudásokat, énekeket, játékokat, táncokat – amelyekkel rendszerint egyházi ünnepekre készültek – a vallás. Elmesélték, eljátszották, eltáncolták az emberiség továbbéléséhez, fennmaradásához kellő történeteket, amelyek nélkül nem mozdul kellőképp a lélek, amikor kéne, amikor nincs hátra más.

Hunyadfalva 2013 januárjáig Körjegyzőséghez tartozott, Csataszöggel és Nagykörűvel. Hét-nyolc kilométernél nincs nagyobb távolság köztük, ezekkel a falvakkal közös iskolájuk van. Kötelekkel kiegészülve most EU-s program keretében közösen jutnak ivóvízhez. 12-13 évvel ezelőtt – Tiszasüllyel együtt – az öt település együtt intézkedett a szennyvizéről. 11-12 éve pályáztak, és azóta van PB helyett földgázuk és közvilágításuk. Együttműködnek. Közös a falu cseresznyefesztiválja Nagykörűvel. Hunyadfalva most tervezi beültetni 2 hektáros önkormányzati földjét gyümölcsfákkal, helyi terméket akarnak, lekvár főzésbe kezdenek. A legelő, kaszáló helyére szánnak emiatt jövőre már felszántott

földet, amibe krumplit, répát is vetnek-ültetnek.

Vékonyné Házi Eszter 20 éve, 1993. január elsejétől polgármester. Azóta, amióta a település önállóvá vált. Főállású polgármester, s nemcsak számára, de a falu számára is bebizonyosodott, hogy jól tudja hasznosítani diplomáit, hiszen vegyész, gépész üzemmérnök és mérlegképes könyvelő. Helytáll műszaki fejlesztéseknél, építkezéseknél, de a falu élelmiszerboltja-kocsmája könyvelését is maga végzi, ennek is köszönhető, hogy az árak alacsonyabbak lehetnek. Gondolkodását jól példázza, hogy fontosnak tartja, hogy az élelmiszerbolt és italbolt haszna a faluban maradjon. Az, hogy van, két munkahelyet jelent a falu számára. Miután a boltban hiány nem lehet, kéthavi fizetését a boltban adta, azzal, hogy ha valakinek szüksége van rá, hitelt kaphasson. Az a fajta vezető, aki gazdasszonya a falujának.

Hunyadfalvának 230 lakosa van. Ennek 40%-a aktív korú, körülbelül a felük munkanélküli. Számukra a lakásfenntartási támogatás, míg a falu gyerekes családjai számára – jellemzőek Hunyadfalvára a 3-4 gyerekes családok – a gyermekvédelmi támogatás jelent segítséget. 27%-nyi nyugdíjas van a faluban és 30-33% gyerek. Ez 70 gyereket jelent. Könnyű a polgármester asszonynak tudni, mert ez ünnepeken 70 csomagot jelent.

Vékonyné Házi Eszterre a gyerekekkel foglalkozás, a rájuk figyelés, a nekik példát mutató, mondhatni anyai szinten jellemző. Amikor beszélgetés közben meglepődöm, megörülök valaminek, mindig olyasmit mond rá, mint azok az emberek, akik pontosan tudják, mit ér, amit csinálnak. Hihetetlennek találom, amiket a gyerekekkel kapcsolatban mesél. Erre azt mondja, Hunyadfalván mindenki figyel mindenki gyerekére. Ezt

utoljára így kijelenteni Pusztafalun hallottam, a '80-as években. De az, akkor, ott, egy maga-ura parasztfalu volt, amelyik őrizte értékeit. És nemcsak a gyerekek nevelésére volt gondja, de minden változásra, ami a leépülését jelenthette volna, megvolt a maga válasza. Hunyadfalván szegénység van. De – a polgármesterasszonynak köszönhetően – itt is mentik az értéket. És épp ezért, a kapcsolatoknak köszönhetően, megvannak a módok arra, hogy a szegénységet is át lehessen vészteni. Azért van a falunak néhány tehene, több családnak birkája. A polgármesterasszony férje családi gazdálkodást folytat. 50 hektáron gazdálkodik. Utánuk négy családnak van 5-6-8 hektár földje. És a faluban becse van a munkának. Amit Vékonyné fia példája jelez. Ő 21 éves, technikus a Mercedesnél, ahol addig dolgozik, amíg megalapozza gazdálkodását. 21 évesen máris Aranykalászos Mezőgazda.

A polgármesterasszony most épp az aprítékkal tüzelésre állítja át az önkormányzati fűtést. De a rászorulóknak is ott a megoldás a téli tüzelőre: erdőgazdasággal való jó kapcsolatának köszönhetően mehetnek, ott a gallyszedés.*

* Ez ugyanúgy hasznóvétel, mint amire M. Tóth János írásának címe vonatkozik a Helyi érték rovatban.

Hunyadfalván a 2000-es árvíz óta van falugondnoki szolgálat. A falugondnok a polgármesterasszony férje.

A közmunkások pályázata lehetővé teszi, hogy a belvíz elvezető árknak tisztítására most 10 fő közmunkás álljon be dolgozni. A falunak van 2 házi gondozója és 2 pályázati, szociális gondozója.

Vékonyné Házi Eszter a hangsúlyt a gyerekekre és a szülők-gyerekek kapcsolatára teszi. Ha a falu művelődése kerül szóba, lépten-nyomon ez derül ki. A falusi műsorokat a szülők és gyerekek együtt csinálják. A családi napokon, a versenyeken, az egyéni versenyeken is, a főzésben, a fociban, mindenki részt vesz. A nagymamák is versenyeznek. És futballoznak a férfiak a feleségek ellen, az apukák a gyerekek ellen, a gyerekek az anyukák-lányok ellen. A polgármesterasszony a falu minden kulturális alkalmán és a nyaranta következetesen megszervezett táboroztatáson is, arra figyel, hogy azoknak a családoknak a gyerekei is, ez néhány család, akiknél a gyerekek arra szocializálódhatnak, hogy ne dolgozzanak, kapjanak kedvet a munkához. Ugyan pályázati pénzt csak 15 gyerek étkeztetésére kap nyaranta, de 2012-ben sor került az összes gyerek bevonására. Bicikli túrát szerveztek, a házi gondozók segítségével a Tiszá-

ra mentek fürdeni. Hozzáteszi rögtön, hogy a nagykörűi szabad strandon a Tisza 40 centis. A lánya a nyári tábo-

MÁTYUS ALIZ falukutató, népművelő, író, szociológus, Erdei Ferenc-díjas (1982). A Nemzeti Művelődési Intézet Szín – Közösségi Művelődés című szakmai folyóiratának alapítója, felelős szerkesztő, Wlassics Gyula-díjas (2002).

KOVÁSZ KELL, HOGY LEGYÜNK!

BESZÉLGETÉS SZAKMÁRÓL ÉS HIVATÁSRÓL

Beszélgetőpartnerem Kopasz Károlyné Turbucz Ágnes hosszú évtizedek óta dolgozik népművelőként. Pályafutása fordulatokban gazdag, sok örömmel, kihívással és tanulsággal. Először szülőfalujában, Vésztőn próbált közönséget teremteni, majd Rákóczi falván szervezett emlékeztető programokat a faluház vezetőjeként. Szolnokon egy frissen visszakapott egyházi művelődési ház beindításának nehézségeivel kellett szembenéznie, majd rövid kitérő után a Verseghy Ferenc Könyvtár és Művelődési Intézet munkatársaként, majd jelenlegi állomáshelyén, a Nemzeti Művelődési Intézet Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Irodájának megyei módszertani referenseként dolgozik. Pályafutásáról, a szakmával kapcsolatos tapasztalatairól és a jövőről beszélgettünk.

Mátyus Aliz: *Miért választottad ezt a hivatást, hogyan kezdődött a pályád?*

Kopasz Károlyné Turbucz Ágnes: Gyerekkoromban színésznő szerettem volna lenni. Szerettem a verseket és sok szavalóversenyen részt vettem. Volt egy kedves tanárnőm, aki nagyon biztatott, és lehet, hogy ebbe az irányba mentem volna tovább, ha viszonylag fiatalon közbe nem jön a szerelem. Megismerkedtem a férjemmel, és a színésznői álmokat sutba dobtam. Először óvónőként végeztem és helyezkedtem el, de továbbra is szerettem volna kultúrához, művészethez kapcsolódó munkát végezni, ezért elvégeztem a Szegedi Juhász Gyula Tanárképző főiskolán a népművelés szakot.

– *Hol végeztél először népművelői munkát, milyen tapasztalatokkal gazdagodtál?*

– A diploma megszerzése után rögtön adódott egy számomra fontos lehetőség: Vésztőn, a szülőfalumban hirdettek meg egy népművelői állást. Nagy volt bennem a vágy, hogy visszaadjak valamit. Megkaptam a pozíciót, ami az

öröm mellett sok áldozatot is követelt az egész családtól, mivel már jó ideje Szolnokon éltünk, és most költözni kellett. A falubeliektől, régi ismerősöktől, osztálytársaktól nagyon sok segítséget kaptam, és sok örömet leltem a munkában. Tudtam, hogy Vésztőn rengeteg rejtett érték található, csak rá kell ébreszteni erre az ott lakókat. Ezzel a céllal indítottam útjára, sokak segítségével, a Vésztői Kalendáriumot, mely kifejezetten a helyi érdekességeket, híreket, régi történeteket gyűjtötte csokorba. Az anyaggyűjtés során a legváratlanabb helyeken akadtam kincsekre. A község házában dolgozó egyik hivatalkos például évtizedek óta gyűjtötte a helyi ragadványneveket, és a hatalmas anyag ott hevert a fiókjában. Nagy örömmel bocsátotta rendelkezésünkre, és amikor megjelent a kalendárium, az emberek a piacon és a kocsmában kézzel-kézzel adták, ki-ki keresve a saját ragadványnevet. A Vésztői Kalendárium azóta is minden évben megjelenik,

Kopasz Károlyné Turbucz Ágnes

és nagyon örülök, hogy sikerült valami maradandót útjára indítani. Pályafutásom másik szép pillanata szintén Vésztőhöz kötődik, ugyanis az az öröm ért, hogy én is szervezője lehettem a VI. Európai Gyermekszínijátsszó Találkozóknak, melynek egyik helyszíne Vésztő-Mágórtörténelmi emlékhely volt. Harminchat

Faluház Rákóczi falván

A Kuruc Hagyományőrző Egyesület

országból több mint háromszáz gyerek vett részt az eseményen. Ekkor és később is minden nyáron valamely történelmi időszakhoz kapcsolódó nyári programot szerveztem a gyerekeknek-szülőknek, ahol a korra jellemző játszókörben kipróbálhattak régi mestersegeket, vagy a szülők segítségével régi recepteket. A rendezvény megkoronázása a záró színjáték volt, melynek mindenki részesévé vált, és tulajdonképpen a többi nap ezt készítette elő. Lehetett ez középkori esküvő vagy a honfoglalók bevonulása, a lényeg, hogy a közösség tagjai korosztályra való tekintet nélkül mind hozzájárultak valamivel, és ezért a magukénak érezték.

– *Úgy tűnik megtaláltad a helyed. Miért döntöttél mégis úgy, hogy váltasz?*

– Valóban úgy éreztem, sikerült elindítani valamit, ugyanakkor a falu vezetése, különösen a polgármester nem igazán ismerte el a munkám, holott mindenkinek fontos a visszaigazolás. Ugyanebben az időszakban veszítettem el édesapámat, ami komoly törést okozott, és elgondolkoztam, vajon ez-e a helyes irány. Jó-e az, hogy ennyire számít mások elismerése, és egyáltalán fontos-e ez? Véletlenül nincsenek, éppen aznap este, amikor ezzel próbáltam szembesíteni magam, meghallgattam egy szerzetes prédikációját. Katolikus vagyok, de akkoriban nem gyakoroltam a vallást, akkor este is a véletlen vezetett oda, és szíven ütött ez a megnyugtató mondat: „Jézus meghalt érted, és nem kell hordoznod a terheidet. Tedd le őket, és Ő mindent megold.” Hallgattam rá, és azóta is igyekszem így szemlélni a dolgokat.

– *Mi történt ezután, változtatott-e ez a felismerés a szakmához való hozzáállásodon is?*

– Nem sokkal ez után kaptam egy ajánlatot a Szolnoktól 15 kilométerre fekvő Rákóczi faluházának vezetésére, amit elfogadtam. Visszaköltöztünk Szolnokra, és új, friss lelkülettel láttam hozzá a munkához. Ami a szemléletváltást illeti, inkább csak megerősítette addigi elképzeléseimet. Úgy gondolom, hogy egy népművelőnek feladata, hogy az emberek lelkével is foglalkozzon. Fontos a személyes kapcsolatok kialakítása. Néha csak arra vágyunk, hogy valaki meghallgasson. Csak azután tudunk valóban eredményt elérni és megszólítani az embereket, ha ismerjük őket mindennapi gondjaikkal, vagy rejtett talentumaikkal együtt. Szerintem, erről szól a kö-

zösségi művelődés, ami akkor lehet hiteles, ha tényleg vesszük a fáradságot, hogy a helyi viszonyokat megismerjük. Nagyon szerettem és szeretem Rákóczi falvát a mai napig, ugyanis számomra is ez volt az új kezdet. Sikerült megbarátkoznom a helyiekkel, és a korábbi alapokon elindulva felkutatni a helyi értékeket, és megpróbálni közösséget teremteni. Itt is folytattam a történelmi tábort, játszókörök szervezését. A település múltjából következett, hogy a kuruc kor legyen az első korszak, amit feldolgozunk. Az egész falut sikerült mozgósítani: jöttek a szülők, a helyi iskola tanárai, a civil szervezetek, a nyugdíjas klub és a gyerekek, kicsik-nagyok egyaránt. Itt is készült egy forgatókönyv, ami köré a kort idéző program szerveződött, és betetőzése a színjáték és a kuruc lakoma volt. Az előkészület napjai alatt játékos módon ismerkedtek meg a gyerekek-felnőttek a kor és a falu történetével, irodalmával, zenéjével. Készíthettek korabeli kézműves termékeket, és az idős nénik-bábszereplőkkel, akik mellett azelőtt elmentek az utcán, most fafaragásra, csuhéfonásra tanították őket. Ez a program sikeresen teremtett igényt az emberekben a folytatásra és a közösségi létre. Bizonyos idő után már önszervező módon indultak kezdeményezések, mint a Kertbarát Kör, Rákóczi Barátainak Köre, Galambászok Egyesülete és még folytathatnám a sort.

– *Sikerült közösséget létrehozni és új kezdeményezéseket újtárra indítani. Miért döntöttél úgy, hogy ismét váltasz?*

– Valóban azt gondolná az ember, ha minden rendben, miért kockázta-

Tájélotadás Nagykorúben

tunk? Egyrészt, sokan szeretik az új kihívásokat, én is ilyen vagyok. Másrészt megtérésem után úgy éreztem, többet szeretnék tenni. Megkeresett a szolnoki belvárosi templom plébánosa, ismertük egymást, és tudta mivel foglalkozom, megkérdezte nem vállalnám-e a frissen visszakapott Szent Imre Művelődési Ház vezetését. Az épület teljesen üres, leszámítva a pár hajléktalant, akik az egyik teremben húzták meg magukat. Sokat gondolkodtam, végül elvállaltam, bár nem szívesen hagytam ott Rákóczi falvát, és nehéz volt az elválás. Úgy éreztem, itt kell helyt állnom. Utólag visszatekintve sem bántam meg a döntést, bár nem tagadom, hogy másra számítottam, és a kétség-telenül hatalmas kihívás túl nagyknak bizonyult, hogy egyedül birkózzak meg vele. Rádöbentett ugyanakkor arra, milyen nagy mértékű tud lenni

veszek részt és nem alkalmazottként, az sokkal gyümölcsözőbb.

– *Milyen feladatokat látsz el az egyházközösségben?*

– Férjemmel közel két évtizede foglalkozunk katekumen csoportokkal, olyan felnőttekkel, akik szeretnének megkeresztelkedni, vagy ugyan megvannak kereszttelve, de nem gyakorolták vallásukat. Ahhoz, hogy valóban tiszta szívvel elköteleződjenek, meg kell ismerniük Krisztus tanítását, ami ugyan egyszerű, de éppen ebből az egyszerűségről fakadóan nehéz róla beszélni, és inkább a tettek révén kerülhetünk közelebb a megértéséhez.

Jegysekkel is foglalkoztunk, megszvtva saját tapasztalatainkat, és arról beszélgetve, mire is készülnek tulajdonképpen. Napjainkra a házasság ugyanis sokat veszített eredeti értékéből, és sokan

– *Érdekes fordulat, gondolom, tanácsokkal azért segítetted a férjedet. Te ezután hová mentél tovább?*

– Igen, hogy úgy mondjam, a Szent Imre Művelődési ház ügye „családban maradt”, és igyekeztem segíteni a férjem munkáját. Én egy hosszabb betegség után a TEMI – a Területi Művelődési Intézmények Egyesülete – Borostyán Művelődési Házában folytattam a munkám Szolnokon, ahol már akkor is fenntartási gondokkal küszködtünk, azóta meg is szűnt, illetve átalakult a ház. Leginkább a fiatalok voltak a célcsoportunk, és már pár év távlatából is érzékelhető volt a változás, hogy egyre nehezebb a fiatalabb korosztályt megszólítani. Ennek ellenére mindig akadnak kreatív, kezdeményező-kész ifjak, akikre lehet építeni. A Versegly Ferenc Könyvtár és Művelődési Intézet után 2013. január 1-jétől a Nemzeti Művelődési Intézet Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Irodájának megyei módszertani referenseként dolgozom.

– *A Versegly Ferenc Könyvtár és Művelődési Intézet munkatársaként jártatok a megyét. Mi a legfontosabb tapasztalatod, következtetésed?*

– A következtetések, tapasztalatok illusztrálására, ha megengeded elmesélek egy rövid epizódot utazásainkból. Tájéloadás sorozatunk keretében kis faluba utaztunk egy szolnoki népzenekearral. A zenés előadásra sokan eljöttek, és látszott, hogy mennyire hiányolják a hasonló eseményeket. Jó hangulat volt, és nem akartak hazamenni. Az egyik erdélyi fiatalember a zenekarból az előadás után elkezdett beszélgetni a helyiekkel, és a maga közvetlen, kedélyes módján megkérdezte, hogy mit csinálnak a szabadidejükben. Szoktak-e dalolni, játszani? Milyen nővényeket termesztenek? Semmit? Hát, az hogy lehet? Tévét néznek helyette? Sokakon látszott a rácsodálkozás, hogy tulajdonképpen miért is. És nem mondom azt, hogy ezek után a falu aprajánagyja bőszen elkezdett dalárdákat szervezni vagy bevetni a gazosan álló veteményeskertet, de a történet azt illusztrálja, hogy van remény, és ennek megerősítésében lehet szerepünk. Mi kell, hogy legyünk a kovász, a többi már a közösségen múlik. Remélem, hogy az előttem álló évek alatt sikerül ennek a küldetésnek eleget tennem.

– *Én is ezt kívánom a további munkádhoz. Köszönöm a beszélgetést!*

VII. Váci Egyházmegyei találkozó

az elszigetelődés még egy keresztény közösségben is. Voltak apróbb sikerélményeim, amikor több ember eljött egy-egy programra, de a munkám legnagyobb részét inkább az épület működésre való alkalmassá tétele tette ki. Rengeteget pályáztam felújításra, selejtezett bútorokat szereztem iskolákból, de szakmai téren nem éreztem gyümölcsözőnek ezt az időszakot, néhány kivételtől eltekintve. Megtapasztalhattam viszont a valóság rideg, másik arcát, ami a problémák orvoslásához elengedhetetlen. Később rájöttem, hogy ha az egyházközösség életének, eseményeinek szervezésében önkéntesként

csak egy hivatalos aktust látnak benne, melyet bármikor el lehet törölni, és újat lehet kezdeni. Arról próbáltuk meggyőzni a házasulandókat, hogy érdemes hosszú távra tervezni, és amikor oltár elé vonulnak, tényleg bátran, de őszintén, életre szólóan döntsenek egymás mellett.

– *Valóban szép és fontos feladatok. Végül tehát úgy döntöttél, hogy az egyházban való tevékenységed önkéntesként végzed. És mi történt a Szent Imre Művelődési Házal?*

– A sors iróniája, hogy a helyemet a férjem vette át, akinek végül sikerült eredményesen működtetni a házat, és egészen nyugdíjazásáig volt a vezetője.

A KÖLTŐ HAZATÉR

**GERGYE REZSŐ ZÁRSZAVA VASVÁRON,
A VI. NAGY GÁSPÁR SZAVALÓVERSENYEN
2013. ÁPRILIS 27.**

Világfaluban élünk. Bárhova eljuthat az ember. Bárhol, bárki által, bármikor és bármi jó történhet – az ember által.

Mégis, a Hazatérés egyre fontosabb. Mindenkinék.

Május 1-jén Nagy Gáspár Emlék-túra lesz. Május 4-én az egyik szülőfalujában az emlékére fociznak. A költő megjelenik a versein túl, mint ember. A legtöbb, amit tehet, aki már nincs testi valójában közöttünk.

Itt van az előtérben egy virág, a Jambina, amit ősszel hoztunk el a költő szobájából, mert a család, a feleség úgy gondolta, nálunk, e házban a növény jól fogja érezni magát. Így is van. Jól érzi magát.

Hamarosan megnyílik az Emlékház, és újabb és újabb gondolatok születnek, amik tetté válnak Nagy Gáspár kapcsán.

Verstáborokat tervezünk, és filmet forgatunk a Hegyhátról, hogy mit jelent a költő e tájéknak?

Akkor is meg kell ismételnünk, ha ezt már hallották, hallottátok, hogy ma emberek áldoznak időt és pénzt arra, hogy egy verset másoknak elmondjanak. 32 faluból, városból érkeztek szavalóversenyünkre a versmondók. Soprontól Kecskemétig, Noszloptól Sorkifaludig.

Ez egy csoda.

Miközben a ma embere állandó nyüzsgésben él.

Ha nem történik valami öt percig, akkor már megjíed a semmittevéstől.

Itt pedig, több idő jut mindenkinek, mint a rohanó, egyéb napokon. Meg kell tanulni becsülni ezt, és örülni neki. Így tessék nézni az elmúlt órákat.

Nem kell mindig új és új dolgokat mondani. Merjük változatlanul is ugyanazt mondani.

Hazatérünk

Mórocz Zsolt írja Nagy Gáspárról a *Hazatérés* c. esszéjében: „A modernizmusban, a mai világban minden felejtésre ítéltetett, annál inkább, minél értékesebb.”

Ugyan egyre nehezebb ezzel a megállapítással vitába szállni, de a mai nap (is), mégis ezt tette.

Köszönöm minden résztvevőnek, hogy közel kerültünk ma az értékhez és közelebb hazánkhoz.

„Az itt következő vers (melyből e helyütt részleteket közlünk) elhangzott a szavalóversenyen, aki elmondta, helyezést ért el. A vers példa a hűség hangjára, előadója arra, hogy lehet ma verset mondani szépen, pátosszal.

Minél többen tudjunk hazatérni, hazára lelni, otthonot találni.

Köszönöm az intézményhez kötődő önkéntes segítőknek, Jutkának, Zsanettnek, Anitának és a többieknek a segítséget. Itt a helye, hogy a legközelebbi munkatársaimnak megköszönjem a munkájukat, a hitüket, amitől évről évre jobb lesz a Hazatérés.

Köszönöm Ildikónak, Tamásnak, Ritának, Jósának, és mindenképp előtt Georginak, hogy a háttérben maradvan tették a dolgukat. Szorgálták a Verset.

Így volt rendjén.

Nem azt kérem Töletek/Önöktől, hogy tapsoljuk meg őket, hanem inkább azt, hogy személyesen köszönjenek el tőlük, nyílt tekintettel és emberi arccal.

Erőnk fogytán, de minden ilyen alkalom, minden hitelesen elmondott vers vagy gondolat – még ha dadogva történik is, de hittel – újra tölt bennünket.

Elkötelezettségünk töretlen abban a hitben, amelyet a költő így írt le:

„Barátaim! Itt az ideje, hogy összeszámoljuk a hűségesekeket, a még nyitott lélekkel és emberi arccal tüntetőket.”

Ezt tettük, és tesszük folyamatosan a munkánkkal. Elköteleztettek vagyunk a Nagy Gáspári értékek iránt, nemcsak a *Költő Hazatér* alkalmából, hanem minden tevékenységünk alfája és omegája az egyetemes, magyar, keresztény, helyi értékekhez való viszonyulás. Még akkor is, ha néha két ember sem ért egyet abban, hogy mi az érték. Ebben is fogódzókat adunk.

Tiszta házigazda lelkülettel várunk ebbe a házba mindenkit, mindenkor.

Amit Önök sugároztak felénk, mi beépítjük magunkba és a Házba, és adjuk tovább, itt helyben. A sok-sok hely összeáll – emberi találkozásokból egyenes tekintetekkel, világhálós csetelésből a facebook használatával egy nagyobb hálónak, a sok-sok háló összeszövődik nemzetté. Így vagyunk mi itt ma nemcsak a helyi érték, de a nemzet megkerülhetetlen része is.

Minden magyar felelős minden magyarért – mondja Szabó Dezső. Minden ember felelős minden emberért – mondjuk a globalizált világban. Ma átértéztük ezt a felelősséget, és egy kicsit az időtlenségbe tudtunk emelkedni verssel, emberi jó szóval, mosollyal, egymásra nézéssel.

Jöhetnek még sokkal sötétebb napok ránk, de a költővel szólva:

„*kívül és belül: / poklosan örvényült, háborult világ / de a remény sohasem meghaló, / ha az utolsó szalmaszál / abból a jászolból való.*

Rónay György:

Tavaszi elé

...

Vigyázz: nem az tied, mit a vágyad,

Hanem, amit ekéd vasa szánt!

A világ ura lehetsz – álmaidban,

de megművelned azt kell, ami itt van:

s ne panaszkodj, hogy pusztá és szegény:

a te munkádtól lesz majd televény.

...

És el nem űzhet innen keserűség.

végzet haragja, semmi hatalom.

Kemény paranccsal ideköt a hűség:

jóban vagy rosszban, mindig szabadon,

magunk törvényét vallva, senki másét,

s ha körülöttünk akár egy világ ég,

óvni magunkban s híven adni át

a fiainknak ezt a kis hazát.

Jöjj hát, tavasz! Sarjadjatok vetések!

Virulj Tündérvölgy, kicsi Magyarországi!

Koldusnak is jó földeden az élet,

ha szebbé válik tőle az orcad.

Költő, dalolj hát! énekelj hazádat,

mutasd föl szívet a magas világnak!

S porod fölött csak ezt véssék fába:

„Megtette dolgát és nem élt hiába.”

(1947. március)

GYERGYE REZSŐ a vasvári Nagy Gáspár Kulturális Központ igazgatója. 2010. október 23-án alkalmából vette át a nemzeti fejlesztési minisztertől a Wlassics Gyula-díjat.

SZERETET, ÉRTELEM ÉS REMÉNY¹

„OTT, AHOL A FŰ KINÓ...”

PÉLDAKÉPEM, MUSTÓ ATYA

Gyermekkorom óta szükségem volt példaképekre, hogy tetteikhez mérhessem magam, és az életutam során útbazigazodást kaphassak. Példaképeim természetesen az életkorszakaimmal változtak. Így van ez most is, amikor éppen a „naplemente korszakomat” élem. Mint új és különleges példaképek, most a „jezsuiták vannak soron”. Sokan már nem élnek közülük, de szellemiségük, hitük megélése, kiállásuk, s azok a tettek, melyeket véghezvittek, lenyűgöznek. Az élők közül példaképeim sorába tartozik Mustó Péter atya is, akit az írásai alapján ismerhettem meg, mert személyesen csupán néhány óra erejéig találkozhattam vele. Írásai olyan életformáról adtak számadást, amely több mint amit el tudtam képzelni. Olvasás közben gyakran feltettem magamnak a kérdést: Vajon tudnék-e így élni? Tudnék-e ilyen hűséges maradni választott hitemhez, küldetésemhez? Kibírnám-e azt a sok, feleslegesnek tűnő, embertelen, sőt megállító helyzetet, ami ennek az embernek kijutott, és amit megélt? Mustó Péter atya életútja számomra nemcsak egy különleges világot tár fel, hanem – az általa említett filozófusokkal, akik neki adtak új és új gondolatokat – újabb ismeretekkel gyarapító kíváncsiságot kelt bennem. A gondolatok, eszmék, rám is úgy hatottak, mint egykor a fiatal Mustó Péterre. Segítenek, hogy felismerjem a helyem, szerepem ebben a világban, és megtalál-

hassam azt a pontot, amelynek forrásához jutva értelmet kap az én életem is.

*Szeretet, értelem és remény.
Ezeket kaptam Mustó atya
életútjából.
Köszönöm neki.*

Mustó Péter jezsuita atya íásaiból könyv született, címe: *Remény és kétség között Bogotá utcáin*. Kiadta a Longinus Kiadó, 2008., 172 oldal, terjeszti a Korda, Jézus Szíve Társaság könyvkiadója. Dokumentumfilm mutatja be élete fontosabb állomásait, „Padre Páter” címen, melyet a jezsuita Kovács Lajos atya készített 2008-ban, a Jezsuita Stúdióban.

Ott, ahol a fű kinó...

Az emberség ott kezdődik, ahol a porban fekvő drogos utcakölyköt valaki szelíden kézen fogja, szó nélkül enni ad neki, bekötözi a sebéit. Ha kell, a névtelennek nevet ad, kereszettel, vagy ha a sors úgy hozza – emberhez méltón eltemet. Mustó atya Bogotában az utcagyerekek mesebeli „nagyapója”, a minden otthonából kidobott kölyök álma volt, az, aki szeretetével szívet melenget, vigasztal. S mindezért semmit sem várva, Jézus

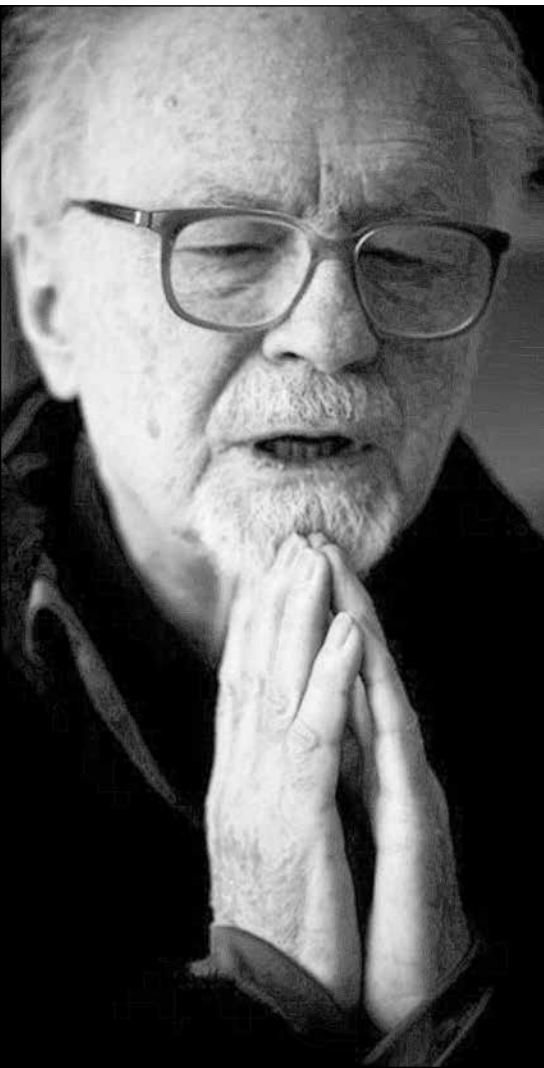
szeretetét szertesugározva teszi a dolgát. Van-e ennél nagyszerűbb dolog a világon, mint reményt adni ott, ahol szükség van rá? Kell-e ennél több?

Mustó Péter jezsuita atya Magyarországon, a Hajdú-Bihar megyei Derecskén született 1935. január 25-én. Az elemi iskola 3. osztályát még Debrecenben végzi a Szent Ágoston lelkiségű katolikus Szvetits Intézetben. A II. világháború azonban menekülésre, az ország elhagyására kényszeríti a családot, és ezzel megkezdődik Mustó Péter hosszú és kalandos utazása.

A határátlépést követően a család menekülttáborokban él. Először a németországi Bayreuth-ti Graser-Schuleban, ahol három hónapig járt iskolába, majd egy másik táborban, ahonnan Forkendorf-Gesees falusi iskolájába járt, 1947-ig. Általános iskoláit tovább folytatta egy következő menekülttáborban, Passau-Waldwerke-ben, egészen 1951 júniusáig. Végül egy másik német városban, Lindenber-Allgaeuban érettségizik 1953-ban.

A gyermek Mustó Péterre megrendítő hatással voltak a háborús évek, a menekülttáborokban való élet, a nélkülözések, a sok szenvedés. Az istenkérése, a csendes, elmélyült imákra való igénye, valamint szociális érzékenysége mindinkább az egyház, a papi hivatás felé terelte.

1 Szemes Zsuzsa író – egy jezsuita szerzetes életével – megmutatja a hátteret, aminek köszönhető az ő Szeretet iskolája vezetőjeként végzett munkája, amelyről a Szín – Közösségi Művelődés 17/4-es számában írt. (Hálózat rovat – A szeretet iskolája. Intergenerációs tapasztalatátadás, 16-25. o.)

Még németországi teológiai tanulmányai során nagy hatással van rá az egyház első szociális enciklikája, XIII. Leo pápa Rerum Novarum-a, amelyben különösképpen az egyháznak a világot való felelősségvállalására való buzdítása ragadja meg. Izzgatta az a szociális kérdés, amely az egyház tanítószerepének sajátos formájában először a 19. század elején fogalmazódik meg, amely először a világon, a munkásosztály helyzetének javítására íródott. A Rerum Novarum felhívás, útmutatás a megfelelő reformokhoz, amelyek visszaadhatják a munkának, mint az ember szabad tevékenységének a méltóságát.

Mustó Péter a háború után Nyugat Németországban tanúja az újjáépítésnek, a mérhetetlen fejlődésnek. Bár csodálja a gazdasági fejlődést, az új eszmék kibontakozásának lehetőségét, de őt mégis a kívül rekesztettek, a társadalom peremére szorultak érdeklik. Velük és értük szeretne közösséget vállalni. Ezért Neuhausenben, 1953.

szeptember 14-én belép a jezsuita rendbe. Első fogadalomtételét is itt teszi le 1955. szeptember 15-én. A belépést követően Franciaországban Vals-pres-Le Puy-ban kezdi el filozófiai tanulmányait, egészen 1958 júliusáig. Ezt követően szintén a franciaországi Toulouse-ban a Le Caousou nevű jezsuita gimnáziumban, mint nevelő működik egészen 1960 júliusáig.

Teológiai tanulmányait már Németországban, a Frankfurt am Main-i St.Georgen-ben végzi, 1964 nyaráig. Papszentelése is itt volt, a frankfurti Dómban, 1963. augusztus 27-én.

Már franciaországi tanulmányai során is az „új szelek és eszmék” hatnak rá. Különösen megérintette a munkáspapok mozgalma és Charles de Foucauld testvér élete, a kis közösségek utáni vágy. A munkáspapok azt vallják, sok más teológussal együtt, hogy az egyházi tanítás önmagában véve nemcsak vallási tanítás. Hogy a középpontban mindig az ember álljon, az emberi személy, a maga teljes erkölcsi és szellemi értékével, transzcendens rendeltetésével, akit soha nem lenne szabad gazdasági, politikai, társadalmi szempontokért feláldozni. Az ember a közösség segítségével tud kibontakozni, azaz rászorul másokra, ugyanakkor ő maga is hozzá tud járulni a közösség épüléséhez, segíteni tud másokat. Nos, mindezek a francia Charles de Foucauld-i eszmék, valamint Teilhard de Chardin könyvei is mély nyomot hagytak benne. Talán azért is, mert ezek az új gondolatok összecsengtek, és megerősítést nyertek az időközben zajló II. Vatikáni Zsinat (1962-1965) még forradalmibbnak tűnő kijelentéseivel. Ugyanis, XXIII. János pápa Aggiornamento-ja, az egyház tanításának aktualizálása korunk számára már azt szorgalmazza, hogy az egyház tanítása és nyelve érthető legyen. A názáreti örömhír felismerhető és követhető legyen. Tisztuljon meg az egyház mindattól, ami benne gát és akadály. „Az isteni Kinyilatkoztatás igéjébe... bele van írva az az alapvető igazság, hogy az Isten képmására teremtett ember munkája által részesedik a Teremtő művében, és a saját lehetőségeinek mértéke szerint bizonyos értelemben folytatja, kibontakoztatja és beteljesíti a teremtést...” Ezek, a nagyon is merésznek tűnő pápai kijelentések azt sugallták, hogy az egyház belső megújulásának a lehető leghamarabb be kell következnie. Akkoriban ezek a kijelentések nagyon sok fiatal papnak és leendő szerzetesnek adtak hatalmas erőt, s mivel hittek

benne, a megvalósításában lelkesen és tevékenyen részt kívántak venni.

Mustó Péter, a harmadik próbációját (a jezsuiták így vezetik a szerzetesi életbe való kiképzésük harmadik évét, amely a filozófiai és teológiai tanulmányaik után következik) 1964 szeptemberétől 1965 júliusáig ismét Franciaországban, Paray-le-Monial-ban végzi. A próbáció után visszatér Németországba, Münchenbe, ahol ifjúsági lelkészként dolgozik 1966-ig. Ez volt az az időszak, amikor felismeri, hogy a biztonságot adó egyház falain belüli élet mennyire elszigeteli a külvilágtól. Hogy a „biztonságot adó várfalon” kívül is van élet, vannak emberek, akik semmivel sem rosszabbak, azoktól is lehetne tanulni, és azok is tanulhatnának az egyháztól. Ekkor tudatosan kezdte „bontogatni” várfalait, hogy kapcsolatba léphessenek egymással a váron kívüliek és a váron belül élők.

A fiatal jezsuita Mustó Péter a gondjaira bízott schwabingi középiskolásokon kívül foglalkozott szakmunkás tanulókkal is, sőt megértéssel fogadta a börtönviselteteket is! A háború utáni gyors gazdasági fejlődés és a beat-korszak kezdetén a fiatalok valami újat keresnek, egy elfogadhatóbb, emberséges világot. A vallásban is ezt keresik, az egyszerűséget, hogy az egyház ne a hatalom szimbóluma legyen. A pompa helyett az egyszerűséget, a megközelíthető és megérthető, sőt követhető egyházat, hogy az, lelki menedéke lehessen gazdagnak és szegénynek egyaránt. A fiatal szerzetes hamarosan a saját bőrén is megtapasztalja, hogy az évszázados, megmerevedett doktrínákat lehetetlen áttörni. A püspökök, papok és hívők egy része is, mintha süketek lennének, a változás szele nem érinti meg őket, a változás szele nem érinti meg őket, vagyis hagyják azt elshunni, s nem engedik be a biztonságos templomok falain belülre.

Az új utak keresése, egy emberségesebb társadalom kialakítása, megértő, barátként való hozzáállása és foglalkozása a fiatalokkal egyenlő volt a szigorú katolikus hierarchia áthágásával, ezért tizenkét év után elbocsátották. Az egyházi előljárói pedig, a fiatal Mustó atya által ütött réseket a várfalon villámgyorsan betömködték, és XXIII. János pápa Aggiornamento-ja ide, vagy oda, minden maradt a régiben. Egy világ omlott össze benne.

Mégis, a tizenkét éves szeretetteljes foglalkozás a fiatalokkal nem volt hiábavaló. Évekkel később éppen ezek a fiatalok, mint már felnőttek és tehető

üzletemberek, segítik Mustó atya bogotái munkáját, sok pénzt áldoznak intézmények létrehozására és azok fenntartására. Mustó atyában az elbocsátása után felmerült, hogy elmegy karthauzi szerzetesnek, hogy a csendben, a magányban, imában elmélyülve szolgálja az Istent, de rájött, hogy neki mégis az emberek között a helye. Bár azonnal Amerikába mehetett volna, ahol egy középiskolában, mint francia nyelvtanár dolgozhatott volna, de e helyett, nagy megbántottságában, a világ végére akart „menekülni”. Így került először 1977 szeptemberében Mexikóba. Egy hátizsákkal és egy váltás ruhával egy éven át utazott, és kereste az „Isten arcát”, a lét arcán minden ráncát, fényt és árnyaladalt akarta felfedezni. Eljutott Kolumbiába is, ahol, az ő tartózkodása idején javában dúlt a polgárháború, a hatalmas és erőszakos kábítószer-kereskedő kartellek, a gerillák és a lakosság között. Káosz és nyomor. Minden épelméjű ember innen csak menekülne, de a fiatal jezsuita atya úgy érzi, neki ide kell majd visszajönnie. Csakhogy Mustó atya, a német provinciális hívására 1978-ban ismét Németországba utazik, pontosabban Nyugat-Berlinbe, ahol, mint munkás-pap tevékenykedik 1979 novemberéig. Nyugat-Berlin szegénynegyedében, ahol a bevándorló munkások dolgoznak éhbérért, ő is, mint mosogató dolgozik egy étteremben. Itt tapasztalja meg a kitalizottság, a reménytelenség érzését, amelyet a bevándorlók nap, mint nap elszenvednek a gazdanéptől.

Nyugat-berlini tartózkodása közben is állandóan a dél-amerikai útja során tapasztaltakra gondol, a szegénynegyedek lakóira. Érzi, hogy ide szól az Istentől kapott küldetése. S úgy dönt, hogy mint szociális munkás visszatér Kolumbia fővárosába, Bogotába. Egy olyan közép-amerikai országba, amelyre sokféle jelző ráillik, de az, hogy biztonságot adó, nem.

Kolumbia történelme tele volt és van erőszakkal. Kezdve a hódítók által, az őslakosok kiirtásával, majd ezt követően sorozatos felkelések, az elnyomók elleni lázadásokkal és véres leszámolásokkal. Újkori történelmében pedig a természeti kincseinek és termékeny földjének kirablásával. Mert Kolumbia is az Egyesült Államok „érdekzónájához” tartozik, azon harmadik világ legfontosabbjai közé, amelyek funkciója a nyersanyagforrás biztosítása, nem érdeke az Egyesült Államoknak, hogy az ország önálló legyen. S ezért befolyását bármi áron képes megtartani,

így legfőképpen a katonai diktatórikus juttatást támogatja. Mindezt a demokráciának alárendelve, kihasználva a mindenkori hatalmon lévő kormányt és a presztízst mindenáron megvédeni akaró egyházi hatalom képviselőit. Az államnak és az egyháznak a hatalom birtoklására való összefonódása itt még inkább érzékelhető és tetten érhető.

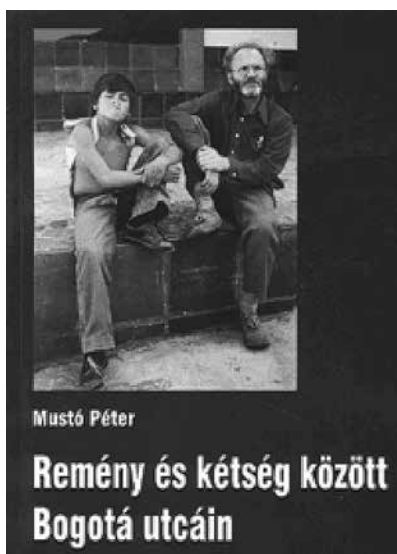
A jezsuiták 1960-ban hozták létre a CINEP-et (Centro de Investigación y Educación Popular „Szociális kutatási és művelődési Központ”), amely több szervezetet is magában foglalt, mint a „Programok a béke előmozdításért”, a „Béke és fejlesztési Program Közép-Magdalénában” és Kolumbia déli részén a „Suyusama Program”. Mustó atya itt találkozott nyílt gondolkodású latin-amerikai papokkal, püspökökkel, akik az egyház megújulásának szóvivői voltak. Felismerték és bevallották kontinensük, a katolikus kontinens bűneit, így a faji és szociális igazságtalanságokat is, amiért az egyház is felelős.

Kolumbiában a mérhetetlen szegénységnek elsődleges oka, hogy a spanyoloktól való felszabadulás után kialakult egy nagy társadalmi egyenlőtlenség. Van néhány nagyon gazdag család, akik a földeket birtokolják, de mivel még többet szeretnének a mélyben rejlő ásványi kincsek miatt, elüldözik a parasztokat. Olyan helyzeteket teremtenek, hogy azok kénytelenek legyenek megválni a földjeiktől, s más lehetőség híján a nagyvárosokba özönlének. Az iskolázatlan parasztok számára azonban nincs munkalehetőség, élettér. A felduzzasztott városokban pedig hamarosan újabb és újabb nyomornegyedek alakulnak ki, ahonnan nincs többé kiút. Nincs középosztály, nincs kézműves réteg, szakképzett munkásréteg, nincsenek megfelelő iskolák, intézmények.

Vannak alulról szerveződő, jó kezdeményezések különböző egyházi felekezetek fenntartásában, de ez csepp a tengerben. Ilyen intézmény a Don Bosco szalézianus program, a Bosconia-La Florida, ahová munkatársnak hívják Mustó atyát. Itt kizárólag az utcagyerekekkel foglalkoztak, akikkel először barátkoztak, majd bevezették őket az intézmény udvarába. Itt enni kaptak, megmosakodhattak, bekötötték a sebeiket, és kipihenhettek a rablással járó izgalmakat. A gyerekekben így akartak vágyat ébreszteni a normális emberi élet, a tanulás iránt. Eleinte szabadon járhattak ki-be, mert csak lassan akarták válaszut elé állítani a gyerekeket, bízva abban, hogy előbb-utóbb jó

döntést hoznak az életük megváltoztatására. Ez az intézmény tulajdonképpen előkészítője és átmenete volt a La Floridának, a fiatalok köztársaságának, ahol már komoly feltételek mellett éltek, dolgoztak és tanultak a fiatalok. Mustó atya itt egy évig dolgozott, majd később egy másik intézet kéri fel munkatársának, melynek neve Benposta. Ez különleges intézmény volt, egy gyerekváros, sajátos törvényeivel, nevelési tervével. Ebben az intézetben nincsenek nevelők, a gyerekek saját városukat kormányozták, önszerveződő és önfenntartó közösséget alkottak, ahol a tanulás mellett dolgoztak is, így készültek fel az életre. Ebben az intézményben fontos tantárgy volt a művészet, a kultúrák megismerése. Ének- és táncsoportjaikkal Európában is többször turnéztak, amely alkalomkor Mustó atya volt a tolmácsuk.

Kolumbiában a polgárháborúból való kilábalást mindenki máshogyan képzelte el. Különböző szervezetek, egyházi, szakszervezeti, civil, békeszervezetek és külföldi érdekeltségű csoportok alakultak. Mindegyik fél a sajátját tartotta egyedül üdvöztetőnek, és nem mindig óhajtott megosztani elképzeléseit a másikkal, mert gyanakodtak, és nem bíztak senkiben. Az a tipikus eset állt fenn, amikor nem lehet a fától az erdőt látni. Így, mint a „jó öreg kontinensről jött pap”, nagyobb tekintéllyel bírva, Mustó atya is egyike volt azoknak, aki közvetítővé vált. Ő is igyekezett megértetni a vitatkozó, ám jó szándékú felekkel, hogy összefogással sokkal többre mennének. Párbeszédet sürget, vitákat folytatva segíti, összerendezi az értelmes és járható utakat, közelítve az igazsághoz, a megoldáshoz. Egységet próbál teremteni ott, ahol mások már elfásultak. Kapcsolatba kerül az 1971-ben Kolumbiában is megalakult „Fe y Alegría”, a „Hit és Öröm” elnevezésű iskolahálózattal, amelyet korábban Venezuelában, Caracasban José María Vélaz jezsuita atya alapított. Céljuk, hogy úgy járuljanak hozzá a társadalom gyökeres átalakulásához, hogy emberek képzését segítik elő, szorgalmazzák az általános megbékélést, és közben lassan begyógyítják a háborús sebeket az emberi lelkekben. Szervezetek jöttek létre a bogotai jezsuiták részéről is, de ők előbb szellemi téren voltak tevékenyek, és strukturális változtatásokat akartak megvalósítani, s nem a gyakorlati kivitelezéseket szorgalmazták. Ezért sem értették Mustó atya munkáját, azt, hogy az utcagyerekekkel foglalkozik, mert ebben nincs semmi „tudományos”.

Őt, magát is kétkedéssel fogadják, vagy éppen nem fogadják. Előfordult, hogy még a jezsuita rendház sem engedte be az éjszakára bekopogtató és szállást kérő fiatal Mustó atyát. Csavargónak nézték, és nem hitték el róla, hogy pap, jezsuita. Ugyanígy sokan mások sem nagyon értik, mit akar az utcagyerekek körében, miért él közöttük a nyomor-nyegyedben, ahová józan ember még véletlenül se tenné be a lábát. Mégis, karizmatikus kisugárzásával, makacs kitartásával, szelíd szeretetet sugárzó egyéniségével falakat tör át, és ha lassan is, de mindenütt megnyílik előtte az utcagyerekek körében, az elhagyott, csavargó gyerekeket visszasegíti a szüleikhez, keresztel, sőt a kereszteléshez adatokat talál ki, ruhát vesz, számtalan gyereknek lesz a keresztapja, segíti tanulmányait, a jövő ígérését adja.

Mustó atya egy év után úgy dönt, hogy függetleníti magát a különböző intézményektől, mert megtalálta azt a „részt”, melyet munkájával betölthet, amely egyben a jézusi küldetését is jelenti. Azt gondolja, hogy nem elég élelmet adni az utcagyerekeknek, hanem, ha van, akkor nem szabad őket kiszakítani családi környezetükből, bármilyen is az. A családnak kell segíteni, hogy ne kerüljenek reménytelen helyzetbe. Itt is közvetítő lesz. Az utcagyerekek, a szülők, a különböző civil és egyházi felekezetek és szervezetek között. Az elkóborolt gyerekeket könnyebb volt a szülőkhöz visszavinni, mint a különböző szervezetek gyanakvását eloszlatni, hogy nincs benne semmiféle karrier-vágy, nem törekszik senki helyét elvenni, csupán az evangéliumi küldetését szeretné teljesíteni.

Akik kezdettől fogva elfogadják, azok az utcagyerekek. Mert számukra ő volt az ideális „apa, a nagyapa, a minden gyerek vágya”, aki szeret, aki a sebeket bekötözi, lelket érint és simogat, akihez oda lehet bújni, aki vigasztal, és habozás nélkül segítségükre siet. Ő az utcagyerekek „padre Pítere”. „Majd szóllok padre Píternek! Kérdezd csak meg padre Pítert! Majd padre Píter elintézi.” Így emlegették maguk között a kis kölykök a csatorna fedelek alatt, ahová éjszakára behúzódtak. Az Atya számtalan gyereknek lesz a keresztapja, sőt, a közjegyzőnél ő váltja ki a keresztlevelüket, sokaknak ő írja be az adatait. Ám, legtöbbször a halottas házba hívják, hogy azonosítsa az utcagyerekeket, akiket ő temet el. Kórházakba megy az egymást megkéselő gyerekekhez, gyógyszert szerez, börtönökbe jár vigasztalni, és szeret, szeret, szeret. Az utcagyerekek mindig csapatostul követik, s hálások neki, mert így legalább nem zaklatják őket a rendőrök. Közben persze nem is sejtik, hogy Mustó atya meg annak örül, hogy így legalább az idegen bandák tagjai őt sem rabolják ki.

Mindeközben zajlik az élet, időnként forrong a közhangulat, a tüntetések és a lincselések napirenden vannak, az ember élete itt mit sem ér. Mégis, Mustó Péter atya itt kezd meg Istentől kapott hivatását. A biztonságot adó intézményből kiköltözik Bogotá nyomor-nyegyedébe. San Pabloban az utcagyerekek körében él, ahol mindennapos vendég a halál, a nélkülözés, a betegség, éhezés. Érti, hogy itt van rá a legnagyobb szükség, hogy itt tud a legtöbbet segíteni. Annál is inkább, mert éppen a nyomor-nyegyedben, ahol ő is együtt él a nincstelennel, döbben rá a francia jezsuita Joseph Wresinski atya igazára, aki az ATD, a Negyedik Világ mozgalomnak megalapítója volt, s aki olyan gondolatokkal hívta fel a figyelmet a társadalmi igazságtalanságokra, amelyek később meghatározták egész kolumbiai munkáját. Nevezetesen, hogy a szegényeknek nem az a legnagyobb baj, ha éheznek, vagy ha nincs munkájuk, mert mindezek megváltoztathatók. Hanem, a kitiszítottaknak legnagyobb szerencsétlenségük az a tudat, hogy semmibe veszik őket. Még a szenvedéseiket is ignorálják, lenézik őket, a teljes létük alatt olyanok, mintha már meg is haltak volna! Mustó atya tanúja ennek az önpusztító jövőtlenségnek. Itt nincsenek távlatok, nincsen álmodozó képzelet, melyben a jövő ígérete, ha csak egy pillanatra is, felvillanna. Csupán

a gyarló test nyomorúságos valósága érzékelhető. Ezért kell itt gyorsan élni, mert a következő pillanat már a halálé lehet, amely ott leselkedik minden utcasarkon. Csak a most a biztos. Most kell elvenni a másét. Most kell enni. Bármit. Mert, ami a gyomorban van, az a biztos. Most kell füvet szívni és elkábulni. Most kell ölni, mert ha én nem ölök, mások ölnek engem. S hogy ez mennyire igaz, azt virradóra a sikátorokban hagyott utcagyerekek tetemei is bizonyítják. A közbiztonság érdekében a rendőrség azon az éjjelen „patkányirtást” rendezett. Vagyis az időközben „elszapordott”, az ön- és közveszélyes bandákba tömörült utcagyerekeket a bérgyilkosokkal egyszerűen le vadásszák. Ezért sincs értéke az életnek az utcagyerekek körében. Tudják, érzik, hogy nincs jövőjük, csak pillanatuk. Mustó atya ezt a pillanatnak való élelmet tapasztalja még a legkisebb utcagyerekekben is.

Mustó atya folytatta azt a jezsuita hagyományt, amit ma távoktatásnak neveznénk, hogy nyílt levelekben, újságokban rendre beszámolt munkájáról úgy, hogy az olvasók is részeseivé váltak az életének. Az események sodrásában érezhették magukat volt német tanítványai, miközben lelkileg is gazdagodtak. Az atya soha nem kért semmit, volt tanítványai egyszer csak, mégis, először levelekben, majd később a német jezsuiták missziós irodáján keresztül pénzt küldtek neki. Bokros teendői közepette még arra is volt gondolja, hogy minden adományt külön megköszönjön. Még az egy-két márkát is úgy köszönte meg, mintha ezeket kapott volna, éreztetve a kis zsebpénzét felajánló müncheni gyerekeknek, hogy az ő adományuk is mennyire fontos. Egyébként ez az összeg néhány különböző családnak az egy hetes élelmét jelentette. Így segítették a volt tanítványok Mustó atya munkáját. Az adományokból utcagyerekeket helyezhetett el különböző nevelő központokba, ahol dolgozva tanultak. Sőt, az egyre gyarapodó adományokból óvodát, iskolát, napközi otthont teremt, ahol a legrászorultabbak gyerekei naponta kétszer kapnak enni, és most már tanári felügyelet mellett megírják a leckéiket is.

Az első „óvoda” nem volt hivatalos, hanem egy spontán összefogás eredményeként létrejött gyermekörzés. Az egyik asszony elvállalta a szomszédok gyerekeit, és napközben vigyázott rájuk, fizetése csupán egy tál étel, amit Mustó atya juttatott neki és a gondjaira bízott

Mustó atya 1935-ben született Magyarországon. Bár a német jezsuiták vették fel a rendbe, a Magyar Rendtartomány tagja lett. A noviciátust Németországban végezte, filozófiai tanulmányait pedig Franciaországban. Később Münchenben lett ifjúsági lelkész. Innen Dél-Amerikába, Kolumbiába került misszióba, ahol szegényekkel, bajban lévőkkel és a társadalom perifériáján élőkkel foglalkozott két évtizeden át. A rendszerváltozás után hazajött Magyarországra, és azóta itthon dolgozik.

Mustó Péter jezsuita atyával életéről, papi és szerzetesi hivatásáról beszélgetés hallgatható az interneten, Mustó Péter SJ hivatástörténete címmel. A beszélgetés az útkeresésről, a közösségről, a tanításokról, a valóságról, a teremtésről, a kételyekről és a hitről szól. Emberekhez való viszonyának alapját adja a keresés: Hol működik az Isten? Szertartásokról való véleménye, hogy azok értelme az emberért valóság. A dogmákról azt gondolja, hogy azok kora elmúlt, mert a mondatok értelmét csak sejtethjük. A híd szerepet a következőkben látja, hogy betöltötte élete során: egyrészt, hogy általa tartozhattak emberek az egyházhoz. A keresők, a magukat egyházon kívül érzők, mert ő megértette őket, s benne az egyházhoz tartozó embert látták, maguk is egyházhoz tartozónak életheték meg magukat általa. Németországban, a francia megbékélés időszakában, amit tudatosan is igyekezett létrehozni, volt a híd. Dél-Amerikában pedig missziót teljesítve azáltal, hogy szószólója lett azoknak, akikért két évtizedes munkáját folytatta.

gyerekeknek – az adományokból. De ez is óriási segítség volt, így is nagyon sok gyereket megmentett az éhenhalástól. Biztonságot adó, az utca borzalmait elkerülő megoldások egyike volt ez a kezdeményezés. Ezután Mustó atya, szintén külföldi adományból, telket vett, és nagy merészen belefogott egy igazi óvoda és egy napközi építésébe. Az óvoda egy népszerű rajzfiguráról kapta a nevét, Mafalda. Az óvoda után, már a szükség is úgy kívánta, megépült a Casa Estudio, a Tanulás Házának nevezett napközi otthon is. Ezek a megvalósult és jól működő intézmények újabbakra sarkallták Mustó atyát, mert nem elég az óvoda, a napközi otthon, szükség lenne még a felnőtteknek is valamilyen szakmát adó intézményre, ahol különböző tanfolyamokon átképeznek az ifjúságot, hogy új tudásukkal munkát kapjanak, és önállóvá váljanak. Asztalos, kőműves, burkoló, festő, vízvezeték szerelő, varrónő, ezek mind olyan szakmák, amelyekre mindig van kereslet. De nem csak „intézményt” épített, hanem házikókat is.

Csalódások is érik. Kirabolják, megverik, sőt, az életére törnek. A kirablás, a verés, az benne van a „pakliban”, ha véletlenül Bogotá másik nyomornegyedébe téved, ahol nincsenek ismerős utcagyerekek. Nem is ez rendíti meg igazán, hanem az, hogy egyszerű könyv-

rögnie kellett az életéért. Ez volt számára az egyik legmegalázóbb helyzet. Ezt szégyellte a legjobban. S ha a negatív élményeket fokozni lehet, akkor a legnagyobb csalódása nem a katasztrofált által elkövetett verés vagy rablás volt, hanem az, hogy katolikus létére kizárták egy katolikus templomból. Egy zarándoklaton, a Monserrate nevű Mária kegyhelyen szerettek volna megemlékezni a meggyilkolt jezsuita testvérekről, Romero, El Salvador-i érsek halálának évfordulóján. Az utat végigimádkozták, mind a tizenégy stációnál megállva, a megölteikért, az igazságtalanságot elszenvedettekért, Kolumbiáért, az általános békéért a világban. Ám az út végén, a templom belülről zárva volt. Nem engedték be őket. A templomban lévő papok szemében ők nem számítottak jó katolikusnak!

Aki azt hiszi, hogy a szerzetesek élete valami rózsafüzéres álom, az nagyot téved. A szerzetesi hivatás nem egyenlő a diadalmenettel, főleg azok számára, akik a harmadik világban, vagy a háborús övezetekben teljesítenek isteni szolgálatot. Rengeteg tanulás, sok munka, és még több lemondás van benne. Minden szerzetesnek, a jezsuitának is, először „meg kell halni”, hogy új életet nyerhessen a krisztusi szeretet által. Nincs család, nincs magánélet, sokszor távol a hazától, evangéliumi küldetésé-

ben, olykor bizony magányos az ember fia. Mustó atya is néha úgy érzi, hogy lelkileg összeroppan, hogy nem tudja küldetését teljesíteni. Nyomasztja, hogy nem tud megfelelni annak a szerzetesi ideálnak, aminek ő maga is szeretne. Vagy amit elképzelt, hogy milyennek is kellene lennie, válnia. Sokszor kétségbeesik. A jézusi út tele van göröngyökkel, útvesztőkkel és fájdalmas felismerésekkel. Számára az volt az igazi fájdalom, amikor nem tudott segíteni. Sőt, néha nehezebbre esik az Isten arcát keresni a mások „másságában”, abban, ami számára szokatlan, néha visszataszító vagy undorító. S milyen nehéz egy bűdös, toladó koldusban meglátni azt az embert, aki szenved, akit igazságtalanság, méltatlanság ért! Milyen nehéz egy sérült ember méltóságát visszaadni, lelki sebéit begyógyítani, reményt adni! Mert mit kezdjen a nyomor szülte deformált lelkekkel és élethelyzetekkel, eleve reménytelen sorsokkal? Mit kezdjen a nyomor bugyrában élő családokkal, ahol az alig hétéves szenge lányka testét használja maga az apa, a fiútestvérek, de a szerető is, az anya meg csak túri, mert ő is ilyen családban nőtt fel? Anya és leánya, mivel nem ismernek mást, azt hiszik, ez a normális, ennek így kell lennie, hogy ez a nők sorsa! Mit kezdjen az alig tíz éves kis gyilkos utcakölyökkel, aki sírva bújik hozzá, mert ellopták tőle azt a játékot, melyet előző nap ő rabolt el egy másiktól. S miközben vigasztalást vár, azzal dicsekszik, milyen ügyes és gyors volt, mert hamarabb ejtett halálos sebet a társán, mint az őrajta! Mit kezdjen a korrupt, karrierista, álszent papokkal, akik csillogó ruhában pompázva a szószékről dörögnek, villámlanak, a pokol tüzét ígérik a híveiknek, és kijelentik, hogy a bűnben fogant gyerekeket nem lehet megkeresztelni! Mintha a „bűnben” fogant gyerekek tehetnének arról, hogy megszülettek! Egy naponta megerőszkolt lánygyerek, nem kaphat esélyt egy emberibb élethez, ha gyereke születik?! Jézus nagylelkű szeretete rá már nem vonatkozik? Mit kezdjen az Atya akkor, ha az egyháza fejlődésében megrekedt, ragaszkodik a több százéves doktrínáihoz, ha bezárkózik, és nem vesz tudomást a világ változásáról, miközben a hívek csalódottságukban új és új szektákhoz csatlakoznak?

Rádöbben, hogy néha el kell tudni engedni dolgokat, még akkor is, ha azt a saját kudarcunknak éljük meg. S hogy a szeretet is lehet önző, amellyel másokat hatalmába igyekszik kényszeríteni

az ember. S hogy van egy olyan fajtája is a szeretetnek – rossz, meddő szeretés – amelyben birtokolni akarunk, ahelyett, hogy átadnánk magunkat másoknak. Mert igazán csak az a szeretet boldogít, amelyben a másik is kiteljesedhet, amit a másik is ugyanúgy el tud képzelni, mint magunk. Nem csak nekünk kell akarni, hanem a másoknak is. Előbb meg kell érnie, el kell jutnia arra a fokra, hogy be tudja fogadni a változás gondolatát, majd a segítségünkkel a gyakorlati megvalósításhoz elvezetni. Az emberi élethez hozzátartozik a kudarc, a fájdalom, a halál is.

Mustó Péter atya provinciálisa hívasára 1991-ben tér végleg vissza Magyarországra. Azóta Szegeden él. Ma is gyakran ad lelki vigaszt, tanácsot a hozzáfutóknak magyarul, németül, de kívánságra franciául és spanyolul is az interneten.

2007-ben az egy hónapos kolumbiai szabadságára elkísérte őt fiatal szerzetes társa, Kovács Lajos atya is, aki dokumentumfilmen örökítette meg Mustó atya látogatását. Már a repülőtéren óriási éneklő és tapsoló tömeg fogadta, akik az őt méltató táblákat lengették a magasba. Így fogadták az ő szeretett „Padre Píterüket”. Annyi év távlatából Kolumbia is megváltozott. Fővárosa, Bogotá valamivel biztonságosabb lett, ami abban nyilvánul meg, hogy külön negyedekbe zsúfolták a drogosokat, a prostituáltakat, a bűnözőket, s ezeket a városrészeket állandó fegyveres őrzők veszik körül. Se ki, se be. Még a templomok környékéről is kiűzték a koldusokat, hogy a turistákat ne zavarják tolakodó magaviseletükkel. A Bogotát körülölelő hegyek meredek lejtőin azonban maradtak bádög-városok, ahol minden illegálisan betelepülő szegény úgy épít magának néhány négyzetméteres kunyhócskát, akár a fecske a fészket egy meredek löszfalban. A minden közművet nélkülöző ideiglenes viskókban továbbra is számtalan gyermek születik, de már szervezeten, szociális munkások próbálnak segíteni a szülőknek, valamilyen munkát találni, a gyerekekről gondoskodni. Itt is időről időre rendőrök cirkálnak, és az odatévedő idegeneket udvariasan, de ellentmondást nem tűrően kikísérik arról a környékről.

Időközben Mustó Péter atya munkája is beérett. Azok az intézmények, melyeket ő hozott létre, kiteljesedtek. A volt munkatársak büszkén mutogatják neki a változásokat, a gyerekek pedig ismeretlenül is állandóan a kezét fog-

ják, hozzábújnak, egyetlen percre sem hagyják magára. Egy fiatal házaspár éveket várt arra, hogy a gyermeküket megkerestelje. Sorra látogatja a keresztgyerekeit, és beszámoltatja őket sorsuk fordulásáról, ugyanígy megismerik, a még élő utcagyerekek is, akik már felnőttként gyónnak neki egy parkban a padon. Sőt, most már azok az atyák is méltatják, akik egykor nem értették, miért tőri magát az utcagyerekekért. Időközben kiterjedt szociális hálózatot hoztak létre, s már nem a tudományos megközelítést részesítik előnyben, hanem azt a „terepmunkát” folytatják, amit Mustó atya félbehagyott.

Mustó atya egész életében mindenki felé teljes bizalommal, előítéletek nélkül közelít. S bárhol is van, az emberek, egészen a legkisebb utcagyerekekig, ezt a feltétlen bizalmat érzik meg, és ezért is vonzódnak hozzá.

Egyszer egy több nyelvet anyanyelvi szinten beszélő fiatal jezsuita atyának lelkendeztem Mustó atya kolumbiai munkájáról és írásairól. A fiatal atya legyintve megjegyezte, hogy Mustó atya neve nem ismert a kongresszusokon. Na, persze, válaszoltam, talán azért nem, mert a parttalan, világmegváltó fecsegések helyett Mustó atya addig valahol Bogotá szegénynegyedében a porban ülve egy drogos utcakölyköt próbál megmenteni. S annak a semmi kis életűnek talán éppen azt magyaráz-

za, hogy Isten őt is mennyire szereti, és hogy milyen értékes és szép is ő valójában. Szóval, számomra Ő éppen azért hiteles, mert a sok felesleges locsogás helyett, azt teszi, amit mindnyájunknak tenni kellene.

Mustó atyának a szerzetesi szegénységi fogadalmához híven semmi sincs. A váltásnyi ruha, és ami egy kopott hátizsákban elfér, az mindene. Ennek ellenére hatalmas a hite, szíve, tud vigasztalni, reményt adni, és válogatás nélkül mindenkit szeretni. Az Atya azt vallja, hogy mindig ott szeret lenni, ahol a fű kinő. Ott, ahol az élet növekedni látszik, hogy segíthessen annak fejlődésében. Jézusi szeretetességét úgy valósítja meg, hogy egész életén át nemcsak szavakkal, hanem valós tettekkel is segíti a gyengéket, a szegényeket, az elesetteket. Az Atya Magyarországon született, valójában Németországban nőtt fel, de választott hazája máig Kolumbia maradt. Mert ott vannak a barátai. A legegyszerűbb hétköznapi emberek, a különböző szerzetesrendbeli nővérek, az írástudatlan szegény asszonyok, az utcakölykök, akikkel összefogva, a két kezük munkájával, tégláról-téglára felépítettek a semmiből a szegények óvodáját és napközi otthonát. Ott volt ő otthon, ahol igazán szükség volt rá, ahol a rongyos kis utcakölykök álombeli nagyapója lehetett. Ott, ahol a fű kinő...

SZEMES ZSUZSA – ahogy az 17/5-ös számunkban is olvasható – Türkevén született, 1950-ben. Végzettségét tekintve könyvtár-pedagógia szakos tanár. Egészségügyi Szakiskolát végzett általános ápoló és általános asszisztens. *Életútja*: Csepelen kazánfűtő, Budapesten nehézipékezelő, építőgépszerező-toronydarus, könyvtáros, ápolónő, szerkesztő-újságíró, író, forgatókönyvíró, programvezető, programíró. A Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya alkalmazásában: a Szeretet Iskola oktatási programjának kidolgozója, írója és a Szeretet Iskola vezetője, tanára. *Művei*: Első publikálása 1966-ban a Szemelés című antológiában volt (A lány meg a ló című – kisregény). Ettől kezdve novellái és elbeszélései jelentek meg az Élet és Irodalomban, a Kortársban, az Új Írásban, a Magyar Nemzetben, a Tekintetben. A Westpennes osztrák irodalmi folyóiratban látott napvilágot a Kancahotel, és a németországi Kursbuch-ban a Csillag leszek című novella. Önálló kötetei közül 1980-ban jelent meg A hallgatag mélyből címmel kisregény, amely egy betiltott, meg nem valósult játékfilm irodalmi forgatókönyvének regényesített formája (Szépirodalmi Könyvkiadó.) A sor folytatása: 1987-ben Kancahotel címmel novellák a Magvető Könyvkiadónál, 1988-ban Boldog sziget címmel regény a Szépirodalmi Könyvkiadónál. 1995-ben főszerkesztője és újságírója a Pátyi Kurír c. községi újságnak. Megvalósult és bemutatott filmforgatókönyvei, népszerű, tudományos és dokumentum kisfilmjei, tévéfilmjei, játékfilmjei és rajzfilmsorozat forgatókönyvei között voltak a következők: 1983-ban Nyitott utak (Dokumentumfilm a magyarországi egyházakról (1 óra); 1984-ben Hazánk (Dokumentumfilm Magyarországról, 1 óra 20 perc); 1985-ben Naszreddin Hodzsa országában. Tadzsikisztán népművészete (3 részes tévéfilm, 2 óra). A forgatókönyvet a televízió Nívó-díjban részesítette). 1987-ben a Sánta dervis (Játékfilm Vámbéry Árminról – magyar-szovjet koprodukció); 1988-ban Gyökereink (Egy népzeneész – Birinyi József – portréja. Dokumentumfilm, 76 perc). 1987-88-ban A zene mindenkié I-VI. (Kodály Zoltán zenei öröksége 6 db 1 órás film a magyar zenepedagógia hagyományairól); 1989-ben Csobán Anna (Dokumentum kisfilm 25 perc); 1989-ben Kalotaszegi táncok, tiszaháti táncok (Dokumentumfilmek a – Timár Sándor féle – Magyar Állami Népi Együttes táncjátékáról). 1994-ben Az erdő kapitánya II. (13 epizódból álló rajzfilm forgatókönyv). 2007-ben a Szeretet Iskolája 13 perces bemutatott filmjének írója és rendezője.

A CSALÁD

*„Naponként újra kell kezdeni és akarni is egymásért az életet,
és arra törekedni, hogy a másik legyen boldog!
Aztán ez térül vissza számunkra, mint boldogság.”*

(Gyökössy Endre)

A család szó 1113-tól ismert a magyar nyelvben, az élővilág természetes és alapvető egységének jelölésére. A házastársak, élettársak, a gondozást igénylő elődök és utódok, a testvérek, a közeli, a választott rokon, keresztszülők szociális, gazdasági, kulturális és érzelmi kapcsolatainak történelmileg változó formája. Társadalmi feladata a teljesítőképes népesség „újratermelése”, az alapvető szociális ismeretek, szabályok, a társas együttélési szokások, hagyományok, a család normáinak, kulturális értékeinek továbbadása, megújítása, a keresők és eltartottak mindennapi életének megszervezése.

A család az emberi együttélés csodás találmánya, a társadalom alapja. A családban születnek a legfontosabb szeretetkapcsolatok. A legfőbb jellemzője az ÉN helyett a MI elfogadása: a te gondod az én gondom, a te örömid az én örömöm is. Egymás elviselése szeretetben. Feltétele a folyamatos, a gondoskodó figyelem, amely sokféle módon veszi körül azokat, akik együtt élnek.

A család tagjai képesek egymást meghallgatni, megpróbálni megérteni azt is, amivel nem értenek egyet. A friss, üde családi élethez szükséges a beszélgetés. Ahogy a családban nőnek a gyermekek, úgy erősödnek a szeretetkapcsolatok is.

A család középpontja az édesanya. Édesanyánk az egyetlen, aki nem azért

szeret bennünket, mert jók, eredményesek, kedvesek vagyunk, hanem egyszerűen szeret, mert nem tud bennünket nem szeretni. Az édesanyát gyermekéhez sajátos, szinte misztikus kapcsolat fűzi. Ugyanígy a gyermeket az anyához is. Szellemi, lelki kapcsolat ez, amely a születés után is fennmarad. Ha ez a kapcsolat jó, akkor a gyermek élete boldog. Ha valamiért nem jó, azt a gyermek egész életében nem tudja kiheverni.

Anyai szeretet, sugárzó, éltető erő nélkül a világ elsorvad. Azzal, ahogy az anya a szeretetével körülveszi családját, mintát ad a gyermeknek arra, hogy a szeretet hogyan hat, s hogy azt miként lehet viszonzni. Az önző emberek nem tanultak meg szeretni, szeretetet viszonzni, alkalmatlanok az igazi szeretetkapcsolatokra.

Az apai szeretet a fejlődés folyamán értékelő szeretetté válik: szeretlek, mert a lányom, a fiam lettél, addig szeretünk, amíg betartod családi szokásainkat. Az apa felé teszi meg a gyermek az első lépést az anyjától, ő segíti, félti, óvja, támogatja őt – jó esetben egy életen át. Az igazi családban az apa a jó feltételeket nyújtó és meghatározó szeretet. A korlátokat úgy szabja, hogy nem korlátoz, hanem véd. Támasz a család számára, gondot, problémát megbeszélő, megoldó társ.

Az anya a gyermek számára az örök megtartó erő, az otthon melege, az apa

a lendítő erő. Az anya a szív, az érzelem, az apa a gondolat, az akarat, a döntés, a törvény képviselője, a védelem. A fiú az apjától, a lány az anyjától lesi el a nemi magatartást. Fontos, hogy jól és jótól tanulja ezt meg. Méltósággal rendelkező ember a gyermek is. Nem tárgy, amellyel azt tehetünk, amit akarunk. A gyermeknek szüksége van a fenntartás nélküli szeretetre, a fészekmelegre, a biztonságérzésre. A helyes modellmagatartásra, az elfogadott nézetek közvetítésére, megértésre. Kérdéseire élményszerű, érzelmeit, képzeletét megmozgató válaszokra, vele együtt töltött időre, nyugalomra, néha a csöndre, elismerésre, nyesegetésre, dicséretre, önértékelésére.

A gyermek személyiségének fejlődését nagymértékben befolyásolja, hogy vannak-e testvérei. Az első gyermek nevelése során tanulja a fiatal gyermeki szerepet, túlságosan félti a gyermekét. A második, harmadik gyermeknél ilyennel már ritkán találkozunk. A szülő rutinja magabiztossá, alkalmazkodóvá teszi a gyermeket, akit tiszteletben kell tartani, mert minden gyermek önálló személyiség. A szeretetet nem lehet egyenlő módon adagolni a gyermekeknek, hiszen a szeretet személyes viszony két ember között, melyben a szeretetet adó és kapó személy igénye is szerepet játszik. A szülő feladata megtanítani

arra, hogy mások jogait, függetlenségét tiszteletben kell tartani.

A gyermeki szem olyan, mint a videokamera: mindent felvesz, amit szűkebb környezetében tapasztal. Lehet, hogy a képet, tudattalanjából csak évtizedek múlva hívja elő, és ösztönösen e mintakép szerint cselekszik. A gyermekek úgy válhatnak a társadalom építőivé, gazdagítóivá vagy fordulhatnak vele szembe, kerülhetnek a peremére, ahogy szülei kapcsolatát látják a világhoz, környezetükhöz.

A család az a hely, ahol a test és a szeretet összekapcsolódik. Itt tanuljuk meg a test jószágát a szülőktől kapott gondoskodás, törődés és szeretet megtapasztalásában. Itt élhető meg önmagunk odaajándékozása a házastársi szeretetben, amely összekapcsolja a férfit és a nőt. Itt tapasztalható meg a szeretet oltalma, ösztönző ereje, és az élet itt kapcsolódik össze a nemzedékekével.

A családban fedezi fel az ember a saját kapcsolati képességét másokkal. Itt válik élménnyé, hogy a szeretetre kapunk meghívást, valamint hogy elfogadjuk azt másoktól, és másoknak ajándékozunk magunkat. Nem elég a családért és egymás mellett élni, hanem sokkal inkább a családdal, a családban kell. Ami egészséges egységben tartja a házasságot, az a kölcsönös tisztelet, szereteten alapuló kommunikáció, a konfliktusok helyes kezelése. A házasság nem letöri az ént, hanem kibontakoztatja, az egyén pedig ajándékká és megajándékozottá is lesz a kapcsolatban.

Az esküvők, valamint az ezüst- és aranylakodalmak nemcsak látványos és nagy családi ünneplések, hanem üzenetet hordozó ikonok, a hűségben megélt szeretet transzparensei.

A család szó a mai köztudatban azt az általában egy fedél alatt élő közösséget jelenti, amelynek tagjait egyrészt házassági kötelék, másrészt gyerek-szülő kapcsolat fűz egymáshoz de nemcsak az együtt élők közösségére, hanem a rokoni kötelékekkel összetartozók csoportjára is utal. Magját egy házaspár alkotja, akik tudatos szeretetből léptek életközösségre egymással, egy olyan kapaszkodó az élet viharában, amely az embert biztonságban tartja, s új reményt nyújt további létezéséhez.

A család az élet legtermészetesebb regulátora. Szárnyakat adhat tagjainak, egészséges létünk előmozdítója és a boldogság igazi tárháza lehet. A szerepet töltött családban egység és teljes megértés van egymás iránt, noha tagjai

önálló személyek. A nemes erkölcs is egygyé kovácsolja a családot, és az ármánysághoz nem ad teret. Az a család lehet nagyon boldog, amelynek tagjait a szeretet szálai kötik össze. Lehetőséget biztosít a legszorosabb emberi kapcsolatoknak, a munkának, az alkotásnak és a szórakozásnak. Érdekszövetségként működő, az igényeken, az érzéseken és szavakon átsugárzó személyes szeretet nélkülözhetetlen nemzeti intézménye. Család nélkül az emberiség, mint oldott kéve hullana szét.

Ha egy nagy családot bensőséges kapcsolat jellemez, a nagyszülők, a szülők és a gyermekek között olyan viszony alakulhat ki, amely a nemes családi tradíciók tiszteletben tartása mellett lehetővé teszi, hogy a családtagokban az érzelmi és szellemi önállóság teljes teret

kapjon az egyén és a köz javára. Azok a családok, amelyek még öregkorban is együtt vannak, valóságos kincs birtokosai.

A család olyan együttélési forma, amelyben az utódok a legközvetlenebbül sajátíthatják el az emberi együttélés mechanizmusának bonyolult szabályait. Amint a gyermek megtanul önállósodni, beszéd révén mindinkább része lesz a családnak, egyes dolgokba kisebb-nagyobb szerepeket kap. Segíthet a leánya anyjának a házimunkában, a fiúcska pedig, az apjának a férfimunkában. Mindezekkel alakul ki a harmonikus családi élet: a sarjhajtás is termőre fordul, virágozik, terem, közben az öreg fák lombja óvja, míg nem valamennyien megöregszenek, kidőlnék és helyettük új sarjak képződnek.

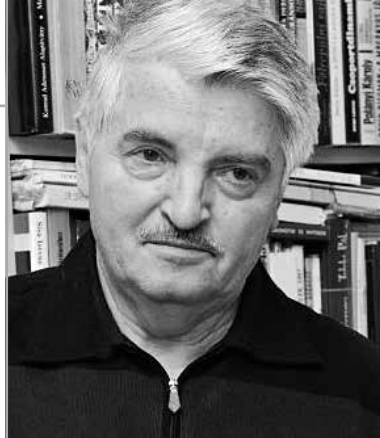
„Az életemben sűrűn változó rendszerek és korszakok mindegyikében csak ez az egy képződmény, a család bizonyult maradandónak. Mindent kibírt és eltűrt mindent. Alázatos volt, rugalmas, célszerű... menedék volt baj idején, célt nyújtott, tanácsot adott a bizonytalanságban, tanáccsal szolgált, szökésre buzdított, vagy éppen ellenkezőleg, az ésszerű engedelmséget javasolta, ... szentek voltak az ő érdekei. Vészhelyzetekben az ország családokra bomlott, az egyetlen, megbízható kapcsolat a rokoni lett, ... a családjukra, anyjukra hívatkoztak az emberek, mint egyetlen fedezettel bíró valutára, ami megmaradt az általános bizonytalanságban.”

(Bereményi Géza)

„E földi vándorúton ama bizonyos hamuban sült pogácsa a család. Jó szava, szelleme, védőszentje a mesebeli hősnek. Aki nélküle indul, nagyobb veszedelmek közé kerül, sebezhetőbb minden tekintetben. Némelykor épp legutolsó menedék... A család az, ahol zúzmarás időkben titkon ünnepelhető a titok: az együvé tartozás tudata.”

(Sütő András)

B. GELENCSÉR KATALIN (Adony, 1941) gödöllői művelődéstörténész, ny. docens, ELTE Pedagógiai Pszichológiai Kar Andragógiai Tanszék. Az ELTE BTK-án szerzett 4 szakon diplomát, doktori fokozatot. 47 évi munkaviszonya alatt 17 évig népművelő közigazgatási munkát végzett, 30 évig az ELTE művelődéstörténet tanára volt. Tíz kitüntetéséből az ELTE Rektori Tanács Pro Universitate Emlékérem Ezüst fokozat, Bessenyei György-díj, Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje a legmagasabb.

ANYAI HAGYATÉK BENCÉNEK...*

MÁTYUS ALIZ: EL SE HAGY...

A rokon lélek Szentí Tibor nemrég, prózában elbeszélte költeményekként jellemezte Mátyus Aliz írásait. Ezt megerősítem Tamási Áron: Szülőföldem című könyvéből vett idézettel: „Miénk a fény, amit lelkünkbe fogadunk, s a föld, amelyen élünk és meghalunk.”

A Magyarország felfedezése sorozat ifjú szerzőjeként, Holnapon innen, tegnapon túl című könyvével 1980-ban berobbant, Erdei Ferenc-díjat elnyert szociográfus írásai, könyvei sorra jelentek meg és olvasó közönségre találtak a nyolcvanas évek végéig. A társszerzővel írt Maga ura parasztok és uradalmi cselédek című, a Gyorsuló idő sorozat, népszerű-tudományos könyve (1984) után, az önsorsát is kereső falukutató szenvedély vezette a szépirodai eredmények föl-fölvillantó Pusztafalu és Faluregény című szociográfiai (1987, Magvető) megalkotásakor.

Megrázó tragédiák; édesanya halála, majd tűzben pusztuló kiskunsági tanyája, illetve a föllángoló szerelem sorsfordító adományaként Aliz 1988-ban, immár negyvenévesen, megszüli Bencéjét. A nomád nemzedék – egy jurtaállító kis közösség – tagjaként ismeri meg a Kiskunságot, s ehhez a vidékhez köti ez a későbbi életét meghatározó csoda.

Gyermeke apjával nem sokáig élnek együtt. Ő azonban másfél évtizeden át figyelmének és energiáinak javát Bence nevelésére fordítja. Munkahelyi feladatait becsülettel ellátja, de írói-közéleti létét szünetelteti. Elsuhan fölötta a

rendszerváltás, a politikai miázmák sokasága. Ezalatt azért még kiszakad belőle az Anya meghalt (1992, Széphealom Könyvműhely) című könyve, és városában, Pápán – korábbi írásaiból Képzlet címmel – egy kis válogatást is megjelentettek tőle 1999-ben.

Írói újjászületését – ahogy azt új könyveiből érezhetjük – főként Bencének s annak az anyai ösztönnek köszönhetjük, amely minden jót és szépet át akar örökíteni gyermekére. Neki szól az ajánlás is: „Könyvemet gimnazista Bence fiamnak ajánlom, akkorra, amikor már saját családja, mint burok veszi körül.” Mátyus Aliz mindhárom könyve; az egymásra épülő Kígyószisz (2004), a Kőmadár Zuglóban (2005), de főként az El se hagy... című legutóbbi remeke (2009), az Orpheusz Kiadó és vezetője Deák László költő gondozásában jelent meg. Erről a szerző lábjegyzetben is szól. Műfajukat tekintve e kisregények rendhagyó alkotások. Olyan önéletrajzi elemekből sarjasztott novellafüzérek, amelyekben az anyai érzelmek hullámai, a megismertető és a tudásra ösztönző szándék átszivárványozódik azzal a bölcs derűvel, amely az élet szeretetét, szépségét sugallja. Aliz egyik interjújában így vall erről:

„A kötődés fontos. Legerősebben emberekhez kötődöm, aztán helyszínekhez. Talán az sem véletlen, hogy egy olyan településhez is, mint Zalalövő, ahol csak megszülettem. Kilenc hónapos voltam, amikor apám városába, Pápara költöztünk, 1949-ben pedig követ-

tek bennünket az anyai nagyszülők is, kulákká nyilvánították őket... Van olyan falu, mely a kutatás miatt lett fontos, például Zemplénben Pusztafalu. Mindazt, amit jó esetben unokaként megtudhattam volna, ott tanultam meg. Ott tanultam arról a világról, melynek méltósága van, amelyekben az emberek tudták, miért tartanak valakit többre maguk között. Az ott megismert világ nagyapámra, így Zalalövőre emlékeztetett... Más településekhez szerelmeik, házasság, megismerkedés miatt kötődöm, ilyen Sümeg, Debrecen, Kecskemét. És Pécs. Óbudát és Zuglót a fiam születése után ismertem meg jobban, az ember gyerekkel lakja be azt a várost, melyhez különben nincs köze (idézet Mórocz Zsolt interjújából – Zalai Hírlap).

El se hagy című könyvében szinte kézen fogva vezeti fiát-olvasóját gyermekora tájain túl a mai világ csodáihoz is. Néhol hosszabban megáll, elidőzik, olykor elmélázik az apró örömök tengerében. A természet szépségének szerető fiával közös fölfedezése varázslatos erővel hat rá, amely tájleírásait is átéltesíti. Legyen szó akár a Csobánc megmászásáról, a Balatonról avagy kiskunsági tanyájáról. Akkor is Bencéhez szól, amikor magányos pápai útja, ozorai kirándulása vagy anyjával közös mátrai üdülése emléklélményeit ecseteli. Mindezek nyomán fel-feltör néhány nagyszerű művészeti alkotás élménye; Bergman és a cseh újhullám-filmektől, Illyés Gyula- és Füst Milán-versekig, s

* Az írás első megjelenése a Hítel című folyóirat XXIII. évfolyam, 2010. novemberi számában, 121-123. oldal.

a kitűnő Hrabal idézettől, az általa fordított Lev Usztyinov Kristályszív című drámáig és a döbbenetes erejű Frida Kahlo festményekig (Bécsben most nyílt meg nagyhatalmú kiállítása!).

A lélek útjain talán még nagyobb szeretettel, empátiával kalauzolja fiát, embertől emberig. Van, akiket csak röviden említ, mint pl. a barátait, kortársait vagy a család nagy festőművészt, Czencz Jánost. A közeli családtagokhoz meg vissza-visszatér, beavat titkaikba. Egyes szám harmadik személyben. Feldehathetetlenül.

Így ismerhetjük meg – emléktöredékekből – az itthon „államilag család-talanított” s ezért disszidáló öccsét, Tamást. A nagy magyar patrióta Amszterdamban talált új otthonra, alapított családot, s a rendszerváltás után holland családjával együtt akart hazatelepülni. Erősen készült, Istenmezején házat, földet is vett, ám felesége és gyermekei még vívódtak. Aztán bekövetkezett a tragédia, amiről így ír:

„...Tudja ő, az ő öccse nem egy született érendellenességbe hal bele, hanem a honvágyába. Az agyvérzés pillanatában az az utolsónak kiejtett Jézus Máriám, egyszerre árulkodik a történet tisztánlátásáról, s talán előzményként annak belátásáról, hogy soha nem fog-nak tudni hazamenni, nincs mire, nincs hova, nem is lesz mire, nem is lesz hova. Jézus, Mária!

Az Amszterdamból Magyarországon töltött nyári egy hónapok még csak az évben felgyülemlett hontalanság kipihenésére se lehettek elegendők. Hogyan lehetett volna egy zalalövői, néhány fányi erdőből, a nagyapai birtoktöredékből annyi tartást és méltóságot meríteni, a pápai nagyanyai kocsmá mai közönségéből annyi figyelmet kicsikarni, a fővárosi családtagokból annyi szeretetet kipréselni, a nélkülöző, a szegény istenmezejeikből a jövőépítő tervek-re annyi igenlést kapni, hogy az a hazatéréshez megerősítő hitet és egy újabb évhez kellő kurázsit adjon...”

A könyv talányos címére, a kómában fekvő szeretett testvér történetéből kapjuk az egyik magyarázatot:

„...Mi az, hogy valaki nincs, aki el se hagy? Felrándul a feje, akár az egész felső teste, ha így nem fullad meg. Mozog a szeme, néha mintha nézne. De nem néz vele. Sose lesz vége. Lehet hozzá szólni, bármikor lehet, mindent lehet mondani neki, nem hall semmit. Egyszemélyes jelenet főszereplői a test mellett megálló családtagok. Zajlik a

Ionescodráma... Innen van, de nincs itt....

...Elhagyta övét, és nem hagyta el. Elhagyta őt is.

Remeg a hangja, s ez ismétlődik gyors egymásutánban. Belőle jön, így, ez az elhagy, el se hagy. Hogy szóljon hozzá, ha az öccsének nincs tekintete? Nincs tekintete. Mozdul a szeme. Rám néz vele? Meghalok bele?”

A testvérszeretet fájdalmas apoteózisa mellett a boldogító szerelem a cím másik magyarázata:

„...Meddig tart a boldogság, csak abból, hogy emberek boldognak hiszik az embert? Pillanatig se? S meddig tart-ható fenn egy kép, amihez emberek ragaszkodtak, amit szerettek? S fontos-e ez?

Kivetül a kőfalra az óriási árnyék. S amíg kivetül, hiába nincs a másik, van. Dolgozik a műterem asztala mellett, festi a könyv lapjait. Ül a festőállvány-nál, kéket használ, és pirosat. Világot jár. Újra Párizst és Indiát. Találkozója van a Gangesz partján.

Úszik és látja. Járja az erdőt, és látja. Keveri az ételt, és látja. Fogja a kávécsészét, és látja. Fekszik az ágyán, ott van a becsukott szeme mögött. Alszik és álmodja. Van. Nem hagyta el. Nem tudja elhagyni.

Aki nincs, és mégis van, nem hagy el.

El se hagy.

És egyszerűtől kezdve újra íze lesz a frissen eltett görögdinnyehéj dzsem-nek. És a kávének. És örömük a hajnaloknak. Annak, ahogy a nap a hegy mögött felkel. Ahogy volt, és nincs kőd a völgyben. Minden újra lesz.

Álmodik is újra. Az álmai se váltak meg tőle.”

A kisregény talán legszuggesztívebb része a fiáért és annak kedveséért aggódó – a harsány szomszéd kommentárjaitól, és a tévéképernyőjén látottaktól –, feldúlt anya gyöttrődése a 2006 októberi rendőri brutalitásokat tapasztalván:

„...Meresztette szemét a képernyő-re, hangosított a készülékén, nem akarta, hogy a szomszédjától hallja a hangot. Ezt most ő nézi. Újra állt a képernyő előtt, ki kellett derítenie, élő közvetítés folyik-e. Arcokat próbált a civil oldalon meglátni, fiát kereste, micsoda képtelenség, keresi, hogy ne találja.

Fia korú fiút döntenek le a robotok a földre, pillanatok alatt körülállják. A kamera elől takarják, vagy ez az ok nélkül beléjük táplált eljárás? Jönnek

a többiek, a többi robot, nekik a lábuk van betáplálva, mind rúg a földön fekvő testbe, egyet. Robotok, nem vitás. Nem tudják, amibe rúgnak, mi az.

De most kamera van, mikrofon, kérdeznek is. Mi volt a földre került fiú bűne? A szemtanú igyekszik magának is válaszolni, nagyon megfontolt. Az, hogy a rossz irányba futott.

Jézusom, rossz irányba. És mihez képest? Honnan futnak itt az emberek, és hová? S mi elől?...”

Aztán felidézi az 1956-os forradalom fájó emlékét is, ahogyan édesapjával, családjával átélte.

Nemrégiben szülőföldjének jeles helyein, Vasváron és Zalalövön rendezett könyvbemutatókon, méltatója lehettem könyvének, érzékeltam azt az érdeklődő ragaszkodást, ami iránta, írásai iránt megnyilvánult. Láthattam a tornyos házat és a sarokszobát, amelynek ablaka alatt hajdan – a közeli templomból odacipelt harmóniumon játszva – adott szerenádót a gazdag parasztpolgár lánynak a szegény szerelmes kántortanító, s ahol később Aliz született.

A jó hangulatú bemutatón egy idős férfi velünk üzent, hogy adják vissza a Kossuth Rádiót és szignálját, mert ő azon nőtt föl, de nem fogja elismerni és hallgatni addig, amíg újra fel nem hangzik rajta az „Eljen a magyar szabadság, éljen a haza!” dallama. Maradjon addig a MR1!

Az igény – úgy tűnik – nem idegen a könyv szellemiségétől, ezért került elő a bemutatón. Mátyus ebben az egyre mostohább világban a legrosszabból is igyekszik kihámozni a jót, az életre buzdító tanulságot. Lelkébe sok fényt fogadott, ami e sorsregényéből is kiviláglik. Bemutatja nemcsak Bencének, de kortárs közönségének is esendőségeinket múltunk és létünk maradandó értékeivel együtt. Gyakran visszatér tápláló forrásaihoz; családjához és városához, Pápához. Sodró erejű lírai valómásaival átszótt jelen, a közelmúlt s a – szülők, nagyszülők beszélgetéseiből, az emlékezetfoszlányokból kirajzolódó – régmúlt avatja identitáserősítővé e művét. „Hollóidőben” élünk. Pusztulunk, ahogyan hajdan Szilágyi István hódoltságkorban játszódo, nagyhatalmú regényének derék magyarjai... Én minden gyermekvállaláson töprengő, hezitáló fiatalnak a kezébe adnám Mátyus Aliz e meggyőző kis zsebregegyét, hogy olvassa, és kapjon kedvet, lélek-erőt, bátorítást a túléléshez; a szerelem gyümölcséhez s utódainak tisztességes fölneveléséhez.

HÁZTARTÁSVEZETÉSI FORTÉLYOK – KEZDŐKNEK

A HAGYOMÁNYOS NŐI SZEREPEK ELSAJÁTÍTÁSA GYULÁN, A LADICS CSALÁD LEVELEZÉSÉNEK TÜKRÉBEN

A XIX. század második felétől tapasztalható nagyarányú gazdasági, társadalmi fejlődés és átalakulás következményeként kiteljesedtek a polgári társadalomfejlődés keretei. Ütemes modernizáció, az infrastruktúra hallatlan terjedése, korszerűsödő igazgatási gépezet, új típusú intézményrendszer, oktatási, egészségügyi, szociális szervezet jellemezte a kiegyezés utáni viszonyokat. Amiként változott a nyilvános élet, s megújultak az időöltés alkalmi és színterei, lassan-lassan hozzáidomult a változásokhoz a polgári otthon belső miliője is. A nők – nem kis részben az emancipáció sikereinek köszönhetően – fokozatosan kiléptek a családi élet korlátolt mozgásteret biztosító szűk körein kívülre, de a változások ellenére a hagyományosnak tekintett női szerepek elsajátítása, gyakorlása a továbbiakban is elvárás volt feléjük.

„Megvallom – írta visszaemlékezésében a korszakban elismert írónő, a *Családi Kör* szerkesztőasszonya, Szegfi Mórné Kánya Emília (1828–1905) –, ambíciómat találtam benne és nagyon szerettem a háziasszonyi foglalkozást. [...] Egész odaadással vittem a háztartást, és igazán élvezetet és örömet találtam a rend, a csín, a jólét fenntartásában. Mindaz a nő, aki eltávolítja magától a háztartás gondját, munkáját – saját ellensége. Nekem jóleső megnyugvást szerzett a háztartás, a szerettemért való gondoskodás folytonos láncolata és ez a leghálásabb munkaköre a nőnek,

akinek megengedi a sors.” Szegfiné az eszményi gazdasszony erényei között hagyományosan a szorgalmat, pontos-ságot, ügyességet, s nem utolsósorban a takarékos-ságot tartotta a legtöb-
bre. Véleménye szerint a háziasszonynak úgy kell tevékenykednie, hogy „a háztartás szekerének a nyikorgása ne hallassék: csendesen, jó szóval, rendben menjen minden, szónoklás és dicsekedés nélkül.” A gyakorlott, tapasztalt gazdasszony valóban rutinosan, nesztelenül, a családtagok számára szinte észrevétlenül, a háttérből vezényelte a ház ügyeit. Minden gördülékenyen, pontosan, kiszámíthatóan, a megszokott rendben történt. Mindez persze nem volt elvárható a házvezetésbe éppen csak beleszó-
pott naiv házikisasszonytól, aki maga is irányításra és bátorításra szorult, s a „háztartás szekere” legfeljebb vontatottan, lomha cammogással vagy zörögve, zajosan haladt alatta.

A Békés Megyei Levéltár és a Corvin János Múzeum gyűjteményében található, egymást kiegészítő forrás-gyűjtemés, a gyulai Ladics és Kliment család levelezése kivételes lehetőséget kínál a XIX–XX. századi kisvárosi polgári miliő megismerésére. A jórészt az 1870-es évektől az 1920-as évekig fennmaradt – egyelőre feldolgozatlan – levelekből kiolvasható az is, a két család három nemzedékének lányai, asszonyai hogyan, milyen példák nyomán sajátították el és gyakorolták a hagyományos női feladatköröket. A Ladics és Kliment

lányok példáján bemutatható a tradicionálisan elvárt női szerepek megismerési folyamata és begyakorlása is. A levélváltás természetéből adódóan a rutinos, avatott gazdasszony édesanya – nem egyszer kényszerű – távolléte idején íródott, többnyire bizonytalan, segélykérő, olykor öntelt, hivalkodó sorokból rajzolódik ki a gyulai polgárlányok és fiatalasszonyok tanulási folyamata. A lányok elsajátították a sütés-főzést, befőztek, mostak, vasaltak, gyermeket gondoztak és neveltek, s lassan-lassan szert tettek a polgári háztartás hatékony működését biztosító szolgálószemélyzet határozott, keménykezdő dirigálásának képességére is.

A LADICS LÁNYOK MINDENNAPJAI

Ladics György (1834–1906) szarvasi származású gyulai ügyvéd, a város egyik legismertebb, megbecsült polgára volt, odaadással szolgálta a várost és a vármegyét, a helyi főúri családok bizalmát ugyancsak élvezte. A gyulai pénzügyintézetek alapításából, működtetéséből, az árvízvédelmi munkálatok szervezéséből is kivette részét, az evangélikus egyházat anyagilag támogatta. Idős korára, az ügyvédi praxistól visszavonulva csorvási, gyulavári birtokain gazdálkodott. Ladics György 1863-ban alapított családot, jó hírű, vagyonos jószág- és

terménykereskedő familiába nőszült be, Sztójanovits Krisztina (1843–1911) lett a felesége. Házasságukból három fiú és három leány született.

A Ladics lányok – Irén (1865–1945), Mária (1866–1888) és Margit (1874–1899) – az 1870–1880-as években a lippai zárdában nevelkedtek, Gyulán porosz nevelőnőt fogadtak fel melléjük, akivel a német nyelvben gyakorolhatták magukat. Jórészt tanulással, német- és francia nyelvleckékkel, olvasással, kézimunkázással, zongorázással telt el az idő. „Itt, a városban meglehetősen unalmasan töltjük napjainkat – adta hírül Mari fivérének, Gyulának 1883-ban –, ha nem lennék folytonosan vagy a tanynán vagy a szobában olvasással, kézimunkával, zongorával vagy tanulással elfoglalva, agyonunnám magam. Mert lásd, édesem, mi most egy hónap óta egész gőzerővel tanulunk mindent, amit csak lehet. A családban nem hallhatni csak német vagy francia szót, miért is tanácsolom, légy szorgalmas ezen nyelvekben, mert különben itthon nem fogsz boldogulhatni. Következő levelem is, melyet Hozzád intézek, már német vagy francia lesz; ezen alkalommal csakis azért magyar, mert gondoltam, ha nem készítelek előre elő, ha meglátod, hogy leveled nem magyar, anélkül, hogy megnéznéd, kitől van, a tűzbe dobod!”

Mindezeken felül legalább ennyire hangsúlyos szerep jutott a Ladics lányok neveltetésében a háztartásvezetési ismeretek elsajátításának. 1883 novemberében Ladics Irén magabiztosan újságolta fivérének: „ma estére Tatával Csorvársra fogok menni. Én fogom ott a háztartást vinni. Már előre büszke vagyok rá, hogy ott én leszek az úrnő, én fogok parancsolni és én fogom a Speise-cédulát is kiadni. Azaz én fogok magam főzni is; mert hát ott nincs senki, aki nagyon értene a főzéshez. Na, de ne sajnáld Tatát, hisz már azóta, mióta elmentél sok jót tanultam főzni. Igazat megvallva, kezünk Mari és én nagyon háziasak lenni. A birsalmasajtot is én csináltam az idén, mégpedig nagyon jól sikerült!”

A hagyományos, konzervatív nőnevelés mellett elkötelezett Gyulafi Endre gyulai tanító, újságíró 1891-ben a nők társadalomban betöltött helyzetét vizsgálva arra jutott, hogy „egyik szerencsétlen cselekedet az, hogy a leánynevelést egyedül a nevelőintézetre bízzák, hogy mindent tanul, csak azt nem, amire mint feleségnek, anyának és háziasszonynak okvetlenül szüksége lenne, hogy igazán boldog legyen, s hozzátartozóit is boldogíthassa. Értjük

amaz ismereteket, melyekkel egy igazi jó háziasszonynak – hogy a családnak és hazának díszé lehessen – okvetlenül bírnia kell. Erre bármily szépek is a szellemi ismeretek, különösen ha alaposak, elenyészik ezeknek szépsége akkor, ha a lány nem jó gazdasszony. Nem ezek díszítik a nőt a szó esztétikai és etikai értelmében, hanem azok az ismeretek, melyekkel egy jó háziasszony bír. Ilyen ismeretek pedig kizárólag nevelőintézetben nem szerezhetők meg. Ez a tudomány csakis az anyától sajátítható el, s nagyon téved az, ki azt hiszi, hogy a szellemi ismeretek előbbre valók amazoknál.” Gyulafi véleménye szerint az egyik legnagyobb szerencsétlenség abból fakadt, ha a nevelés révén a lányok nagyzólvá, fény- és pompakedvelővé váltak, „kik finom nevelésüknél és műveltségüknél fogva irtóznak attól a szívet és lelket nemesítő foglalkozástól, mit házi munkálkodásnak neveznek. Ehelyett minden tartózkodás nélkül beszélnek, hogy ők egy rántást sem tudnak csinálni; mintha a főzés tudása szégyen, a nem tudás pedig dicsőség volna!”

„NEHÉZ

A GAZDASSZONYKODÁS...

Az eladósorba került, huszonkét esztendősen Ladics Irén vállaira 1887-től váratlanul felelősségteljes, sokszor megterhelő teendők egész sora nehezedett. Húga, Mária tüdőbetegségének görbersdorfi kezelése gyökeresen átalakította a Ladics család mindennapjait Gyulán is. A háztartás összes gondja-baja a legidősebb, otthon maradt lányra, Irénre hárult, hiszen édesanyjuk több mint egy esztendőn át (1887–1888), Marcsi tragikus haláláig, Görbersdorfban tartózkodott. A legidősebb fiú, Ladics László beszámolója szerint „az a helyzet, amelyben mi most élünk, meglehetősen sajátságos, különösen az pedig szegény Iréné, kinek a Mama teendőit anélkül kellett átvenni egy ilyen nagy és nehézkes természetű familiában, hogy csak tájékozva is lett volna arról, mit hol kell kezdeni. Azt azonban megnyugtatóan írhatom – tudatta édesanyjával –, hogy mióta van mit tennie, sokkal jobban néz ki.” Ladics György sem tagadta, Irén „néha, néha elmondja, hogy nehéz a gazdasszonykodás, hogy nagyon sok dolga van, de az nincs ártalmára; mert korán fekszik, jól alszik és korábban kél. Csinálja nyakra-főre a befőtteket.” Irén viszont lemondóan ál-

lapította meg megváltozott helyzetéről: „szörnyű unalmas nyaram lesz, és most egész »péklegény« lett belőlem. [...] Este alig várom, hogy az ágyba bújhassak, s vacsora után, amint elvégeztem dolgomat, rögtön lefekszem, mi többnyire 10 órákor történik, de sajnos a felkelésben a régi maradtam, az sehogy sem ízlik most sem, s ha tehetem, fél hétig is az ágyban maradok.”

Irénke – édesapja tudósítása szerint – valódi hősiességgel tűrte és viselte a rá nehezedő gazdasszonyi teendőket, de nagyon sokszor kimerült, ilyenkor háztartásvezetési kérdésekben a család nőtagjainak maximális támogatását remélhette. Javakorabeli nagyanyja, Sztójanovits Szilárdné Czingulsky Borbála (1808–1891) és nagynénje, Reck Józsefné Sztójanovits Izabella (1842–1925) tanácsaira, tevékeny közreműködésére bizton számíthatott. Bella néni gyakran beutazott Csorvásról Gyulára, nemegyszer napokig gyámolította unokahúgát. Egy évi házvezetés után Irén minden magabiztosságot nélkülözve, megadóan írta Marcsinak: „S egészen elhittem magammal, hogy napközben nem érek rá, pedig jól meggondolva, dehogynem, hisz nem vagyok én oly jó gazdasszony, hogy egész napomat házi dolgokkal tölteném el. Most egy héttig meg éppen nagy úrnő voltam, szegény Bella néni bent volt, s ő végzett mindent helyettem.” A nagymama és a nagynéni pártfogoltja vállairól édesapja más módon is igyekezett levenni a terhet. Ladics György folyamatosan járatta a házhoz a család régi cselédjét, Varjúnét. Az „öregasszonyt” azonban Irén nagyon gyámoltalannak tartotta, nem is igen hívta máskor, csak éppen a főzéshez. Rajta kívül elsősorban a mármár családtagnak számító Tóth Julcsa volt Irén jobbkeze, aki a befőzésben, szüreti munkálatok idején és a disznóölés körüli teendőkben bizonyult pótolhatatlan segítségnek. Akár előre megtervezett feladatokat is átutemeztet miatta, Julcsát ugyanis dologidőben nehezen lehetett megkapni, sokaknak varrt a városban, Gallacz János mérnök családjának költözködésben segített, de az idős orvosözvegy, Csasz Lajosné ápolására is felkérték. A személyzet tagjai közül legfeljebb a szakácsnéval gyűlt meg Irén baja, iránta érzett ellenszenvét nem is palástolta: „Érdekes kis heccem volt tegnapelőtt, az öregot megszólítottam, hogy ne fújja a kezével az orrát, mert én azt utálom [...], nem nagyon túrórom, mert prédának találom, hozzá van szokva, hogy ő legyen a gazdasszony, és

képes volna a cselédeknek mindig hússal jóllakni. Másképp meglennék én mint gazdasszony, csak cselédet ne kéne látnom!” A házikasszony mindenestire szívesebben fogott munkára női alkalmazottakat, „előre borzadok attól – írta édesanyjának –, hogy a Tata télire egy férficselédet akar fogadni, vagy hetest vagy inast. Óh, még azokkal is vesződni iszonyú állapot lesz! Eggyel pedig a fűtés miatt ki nem jöhetnek.”

SZOBALÁNYOK, CESELÉDEK, SZAKÁCSNŐK

A család ellátása, élelmezése egyébként mindenkor legalább két főből álló belső szolgálószemélyzet meglétét feltételezte. Az alkalmazottak hierarchiájában kitüntetett hely illette meg az általában hosszú éveket egy helyen szolgáló szakácsnőket. Ha a szakácsné felmondott, ideiglenesen eltávozott vagy egyszerűen csak ügyetlennek, a feladatra alkalmatlannak bizonyult, komoly fennakadás adódhatott a háztartásvezetésben. Ladics Györgyné szakácsnői pazarlása felett soha nem hunyt szemet: „Nézz a szakácsné után is – kérte távollétében egy ízben fiát –, mert nagyon préda!” Ladicsné 1902-ben Fiam Jánosné orosházi cselédközvetítő segítségével keresett megfelelő szakácsnőt. A cseléd-szerző ügyes és szorgalmas, évekig egy helyen dolgozó főzőasszonyokat ajánlott, akik 10 vagy 12 forint fizetség ellenében álltak munkába. Ladicsné 1904 nyarán szívélyesen invitálta fiát családostól Csorvársra, annak ellenére, hogy ismét „nincs szakácsné, van elég cseléd, majd én főzök. Ha azonban olyan szíves lennél – fordult László fiához –, hogy elküldenéd Miskuczát ahhoz a Horváthné szakácsnéhoz, akinek a lába megdagadt, ha talán már jobban van, hogy legalább egy hónapot tudna itt tölteni, akkor jó lenne, ha kijönne, mert már Ágnesnek heimvéje van, én pedig nem tartóztatom. Ha esetleg a Horváthné nem jön, akkor küldd el az öreg házmesternét a cselédintézetbe, hogyha alkalmas szakácsnét vinne, fogadjátok meg.” „Az ügyetlen és tudatlan cseléd kényszerített reá” erősítette meg Kánya Emília írónő is –, hogy begyakoroljam magamat a közönséges és rendszeres főzésbe. Nem hittem, hogy az egész főzés ilyen nehéz és fárasztó munka. A régi időben mindig jó szakácsnét tartottunk, egyébként foglalkozásom nem engedte, hogy magam főzzek, de azért értettem hozzá és

finomabb ételeket, süteményeket, be-főzéseket mindig magam végeztem. De a nap nap melletti főzés nem volt az én dolgom. Azért mégis belejöttem valahogy, és örültem enyéim jó étvágyának és megelégedésének.” Ladics Györgyné számára 1909 őszén menyé keresett megfelelő cselédet. „Most volt itt ajánlkozni egy főzőnő. Azért írom főzőnőnek és nem szakácsnének – számolt be a fejleményekről Ladics László –, mert valami nagy főzőművészetet nem tud, amint ő maga is beismeri, vadakat és valami finom tésztákat nem tud, de egyszerű főzést vállal. A mi felfogásunk szerint igen ajánlatos. A dada ismeri, jó asszonynak mondja, nem idevaló, de már régen itt van; most a bőrsz zsidóknál lakik 2 és fél év óta, azelőtt pedig egy másik zsidónál lakott 7 évig egyfolytában, mind a két helyen mindenes volt. 10 forintot kér.”

Háztartásvezetési kérdésekben a legfőbb szaktekintély a kezdő házikasszony, Ladics Irén számára – a családtagok és cselédek tanácsait megelőzve –, távolléte dacára, édesanyja maradt: „Tudom, fiam, hogy Téged e sorok nemigen érdekelhetnek – írta kissé öntelten hűgának –, de hiába, nekem most olyan gondjaim vannak, amihez Te még nem értesz. De, ha olyat olvasol, ami nem érdekel, az, tudd meg, hogy a Mamának szól; annyi időm pedig nincs, hogy két levelet írjak.” Nem sajnálta a fáradságot, apró-cseprőnek tűnő ügyekben is anyjához fordult. Ladicsné megerősítését várta abban is, őszre hazahozza-e Csorvárról a bődön zsírt és más speisereit. Irén szerint ugyanis gazdasszonykodása alatt nagyon sok, már két egész bődön zsír elfogyott, a harmadikat is megkezdték, a negyediket kint, a csorvási pusztán bontották meg. „Kérdezd meg a Mamától – kérte Irén más alkalommal Mari közvetítését –, hogy este és reggel is hozassak egy font húst a cselédek vasatagételire, és hogy megengedhetem-e a szakácsnének, hogy fasírtot csináljon a cselédeknek, mert már párszor akart annak valót hozni, mikor én Bauchfleck-ot mondtam neki; azt mondta, hogy azt jobban szeretik, aztán meg kiadós, mert estére is jut nekik; juhhúst még nem hozattam, mert attól tartok, hogy az öreg majd paprikást akar csinálni belőle, mert szeret a vénség jól élni, és eddig még tartott a kolbász és sonka kövérje is.” Ladics Irén más alkalommal is édesanyjától tudakolta, mi a teendő, „ha elfogy a kolbász és disznóhús, mit adjak mindennap a cseléd főzelékére?” A Ladics családban kialakult gyakorlat nem volt

egyedülálló, jellemzően más polgárcsaládokban hasonlóképpen, „az anya távollétében többnyire az egyik lány vezette a háztartást otthon. Nemcsak a tekintélyes számú cselédséget irányították, de maguk is közreműködtek a nagy-takarításokban, befőzésben, festés utáni rendcsinálásokban. S bár gyakorlott személyzettel rendelkeztek, e kérdésekben is a távol levő Mamától kértek tanácsot és jóváhagyást.”

A NAPOK, HETEK RENDJE

Édesanyja elutazása idején Ladics Irén egy alkalommal nagy gondban volt, mert a háztartási napló híján nem tudta megállapítani a családtól távozó cseléd illetményét. „Vagy 16 évről szól a sifonban – tudósította a lány Ladicsnét –, csak éppen az ideit nem. Pedig a szakácsné kielégítése végett kerestem. Feleljen, kérem minél előbb a szakácsnő bérére vonatkozó kérdéseimre!” A háztartási könyvnek állandóan kézközben kellett lenni, sem a kezdő, sem a gyakorlott háziasszony nem nélkülözhetette azt, ebben rögzítettek a közös családi kasszából háztartási célokra kiutalt összeg felhasználását. A változatos formájú számadások hol iskolai füzetben, hol nyomtatott kalendáriummok külön erre a célra fenntartott lapjaiban maradtak fenn. Ladics Györgyné előszeretettel jegyzetelt naptárakba, mások

inkább az irkák üres oldalait vagy az aprócska, kis helyigényű naplókat választották. A kiadási tételeket élelmiszerekre, háztartási eszközökre, cselédbérekre, szolgáltatásra (sütés, mosás, vasalás, füstölés, köszörlülés stb.) fordították. A kifizetéseken kívül számba vették a bevételeket is, ami a havi kosztpénz mellett a külső, tanyai gazdaságból befolyt összegekből (aprójószág- és gyümölcseladás, bor- és tejpénz) állt. A háztartási napló őrizte meg a kis- és nagymosásba adott holmik jegyzékét, továbbá alkalmas volt a cselédek felfogadásának és távozásának a dokumentálására is. Ladicsék a húsvásárlásokról a napi kiadásokon túl külön könyvet is vezettek.

A magára maradt Ladics Irén időnként fásult egykedvűséggel panaszkolt Marinak: „ha tudnád, mennyire nem szeretek gazdasszony lenni, bizony mondom, megsajnálnál! Máris félek a hazamenéstől. Nem tudom, hol kezdjem a dolgot. Legelőször is nagytakarításhoz fogok. Rozit, a volt szakácsnét rendelem be, mert múlt szombaton Zsófi nem jöhetett. Tudd meg Mamától, mit fizessek neki. Írja meg Mama azt is, mit főzsek, mert nagyon rossz rajta gondolkozni.” Az ételkészítés mellett sok más teendő elvégzésére kellett időt szakítani. Irén kétnapos nagymosásokra fogadott fel cselédet, vasalónőről is gondoskodott, nem feledkezett meg a ruhák foldozásának befestetéséről sem. Ősszel a nagytakarítást, a szobák súroltatását és a szobafestést kellett irányítania. Irén nagyanyja és a városi körökben mérvadó véleményformáló, báró Wasmer Ida (+1898) – Jancsovics Pál alispán felesége – is elismeréssel adózott a lány kitartása, teherbírása előtt. A nagymamával folytatott egyik, komolytalanná vált beszélgetés során például „szóba jött, hogy a házat most nekem kell vinni – adott elő Irén egy mulatságos epizódot –, mire ő azt mondta: »Hát képzeld fiam, hogy férjhez mentél, és hogy a férjed meghalt, s most özvegyasszony vagy.« Ezt eddig egészen komoly arccal mondta a nagymama, mire Laci és én, képzelheted, szörnyen elkezdtünk nevetni. És éppen ma, mikor mondta Laci »Te tönkreteszed egyszer az uradat!«, emlékeztettem rá, hogy én özvegy vagyok, meghalt az uram.”

„Jólesik neki a háztartás gondjai után kicsit szórakozni – jellemezte nővére napirendjét Ladics László –, mert nagy baj is az a háztartás, most nagymosást és nagytakarítást kellett rendeztetni.” A főzés ugyan eleinte akadózott, hiszen Laci rosszajjú megjegyzése szerint Irén egy alkalommal más-

fél csirkét akart öletni vacsorára. „Ami különben az Irén gazdasszonykodását illeti – folytatta továbbra is élcelődve –, azóta én sok nagy tapasztalatra jöttem, többek közt, hogy üres gyomorral aludni rosszabb, mint megterhelten.” A gyakorlatlan „háziasszony” reggelente szeretett sokáig lustálkodni, szívesen élte a vele egykorúak életét, bálozott, színházba, társasági eseményekre, vizitokra járt, s maga is vendégeket várt, csinos ruhákban forgolódott, éjjeli szerezadót fogadott, kézimunkázott, szívesen pletykálgodott. Mindarról, ami tudomására jutott a görbersdorfiaknak is részletesen beszámolt. „Éppen most jöttem haza a sugárútról – adta hírül Ladics Irén 1887 novemberében –, Lacival megételtünk Pundrát, ki ma is nálunk ebédel. És képzeljék csak, kivel találkoztunk útközben! Örley Stefánival, a boldog vőlegényével sétált, éppen úgy nézett ki mellette, mint egy felkiáltójel. Egy vékony, sovány fiatalember. Látja, édesem, mi nem történik itthon távollétük alatt, úgy látszik felfordul az egész világ; sokan azt is mondják, hogy Reinhardtné – Reinhardt József cukrászmester özvegye – hozzámegy a segédjéhez. Azonban én még bízom benne, hogy okosabb lesz. Míg ellenben fiatal ember s fiatal leányoktól elpártolt Hymen. Nincs semmi kilátás újabb esküvőre. Habár Fábry ma jött be Gyulára, és mint mondják, Jancsovicséknál lesz vacsorán, de másfelől meg azt hallom, hogy haragszik, ha Leonát emlegetik neki. Nem tudom hát, mi lesz a vége.” „Irén a házvezetéssel, de különösen a látogatókkal is (nőlátogatók) nagyon el van foglalva” – nyugtázta Ladics György feleségének. „Napjaim igen egyformán telnek – hagyta helyben az előbbieket maga Irén is –, habár látogatásokat elég sűrűn kapok és teszek is. Azonban abban a hibában szenvedek, hogy igen unalmas lettem, visite-jeimet is egészen kötelességszerűen végzem, s már előre kijelölöm, miszerint melyik nap kihez megyek el, s ha valami közbe nem jön, azt rendesen úgy, ahogy terveztem, teljesíteni szoktam. De örömet csak ritkán találok e látogatásokban, azonban szó-rakozást mégis. Bezzeg nem így volna az, öreg Marcsim – írta Irén húgának –, ha Te egészséges volnál, s együtt mehetnénk, mint a régi jó időkben, s mint ahogy barátnéink teszik, ahol csaknem mindenütt testvérek vannak. Adja Isten, hogy mielőbb visszakapd egészségedet, s akkor majd újrakezdjük az oly régen eltűnt boldog éveket, s kárpótolni fogjuk magunkat ezekért a hosszú és nagyon

szomorú évekéért. Képzeld csak, a múlt héten eljöttek végre a Köpf leányok első visite-be, s én szerdán szándékozom azt visiteozni; feltéve, hogy nem lesz ily borzasztó idő, mint ma [...]”

Úgy tartották, Irén „nagy vendéglátó, múltkor Szekács, a békési Szánthó, Lukács voltak itt ebéden. Az oroszlán-rész azonban azt hiszem – kisebbítette nővére érdemeit Ladics Gyula – a szakácsné.” 1887. szeptember 2-án Ladics Margit meghívására Irén a Stojanovits gyermekeknek zsúrt adott, 22-én pedig ebédre látta vendégül őket. Egy alkalommal Ladics György hívott vendégeket vacsorára, Irén paprikás rostélyost, sajtos tésztát, rucapecsenyét készítettett kompóttal, végül gesztenyével kínálta a meghívottakat. Félt, mert Tata sokszor elégedetlen volt az öreg szakácsné főztjével, Irén sem bízta rá az édességet, inkább rokona, Berta receptje alapján saját maga sütött csokoládé linzert. 1887 karácsonján Irén letett az ünnepi készüldésről, úgy döntött, elmarad a diós és mákos tészta, legfeljebb a cselédeknek csináltat. Laci ünnep első napjára ebédre invitált vendégeinek is csak egyféle tésztát szolgált fel. Irén szívesen kipróbált új dolgokat, korábban nem ismert ízeket. 1888 februárjában Görbersdorfbba látogatott, hazaérkezése után sajnálkozott, hogy a kefirkészítés módját nem sajátította el Marcsi orvosától, viszont a gyógyhelyre tett útnak köszönhetően új szokást vezetett be odahaza: azontúl rendszeresen kakaóztak.

NYÁRI IDÉNYMUNKÁK

A befőzésben kora nyártól késő őszi általában Tóth Julcsa volt Irén segítségére. A lány büszkén számolt be 106 üveg befőttjéről, szerette volna, ha édesanyjaék is megkóstolhatnák készítményeit. Ladics Irénnek 1887 júliusában kétségkívül a befőzés adta a legtöbb munkát. Irén konyhai dolgokban járatlan fivére, Gyula számára ezekben a hetekben a befőzéssel kapcsolatos tevékenységek monoton egyhangúsága szúrt szemet: „Irénke nagyon el van foglalva a gazdasszonyi teendőkkal. Befőttet tesz be folyton.” „Irénke még mindig – erősítette meg más alkalommal – szorgalmasan befőttet csinál Tóth Julcsával.” „Erkelné tegnap délelőtt volt itt – árulta el Irén Marcsinak –, megnézte befőttjeimet; baracklevárt is tettem be; erre a hétre pedig a ringlótot és körtét hagy-

juk, mást aztán nem is teszek be. Mert remélem, hogy Mama a birsalma idejére csak hazajön!” Meggyből 25, barackból 12 üveg befőttet készítették. Az egyik ismerőstől kapott cseresznyét is befőzték, 15 üveg lett belőle, ezenkívül készült 1 üveg ribizililekvár, Csorváson pedig 2 üveg málna. Irén még valamennyi körtét is gondolt eltenni, a hecsedlitől viszont eltekintett (ugyanis előző évről maradt még vagy 3 üveg). Augusztus végére 8 üveg paradicsomot tett be Irén télire, édesanyjától tudakolta, mennyire lesz még szükség? Végül a cselédasszony, Varjúné további 50 üveget töltött meg, de csaknem valamennyi penészedni kezdett. A cseresznye közül szerencsére csak egyetlenegy romlott meg, pedig 90-nél több befőttjük lett belőle. Két nagy üveg uborkát, két iccés üvegben felvágott paprikát, valamint paszulyt, sóskát tettek be, már csak a som hiányzott. A lekvárok és a szósznak valók is elkészültek. Irén a tarhonyagyúrát – 10 kiló lisztből és 28 tojásból – a szakácsnőre bízta.

A szüretelést október elejére fejezték be, s bár elég szőlőt akasztottak fel télire, a rossz termésű gyümölcs korán rothadásnak indult a kamrában. A káposzta betevés október közepétől decemberig húzódhatott, majd a birsalma feldolgozása következett, ami rendszerint novemberre esett. Tettek be birsalmát sajtnak és üvegbe is, a gyümölcs héjából és kocsányából zselét készítettek. „A szappant kifőztem – számolt be a görbersdorfiaknak Irén egy további munkafolyamatról –, három szép tábla lett belőle, a zsiradék már tele volt pondróval, s ideje volt, hogy túladjak rajtok.”

A befőzés mellett ősszel sok feladat adódott a termény-betakarítás körül is. Irén a szétválogatott burgonyát Tóth Julcsa tanácsára előbb a padlásra, később a pincébe vitette, továbbá télire szánt élelmiszert tartósítottak, még az eredetileg csomagküldésre fenntartott ládákat is a gazdag babterméssel töltötték meg. A korán jött hideg miatt Irén már októberben felrakatta a téli spájazlakokat.

Ladics György 1887 januári megállapítása szerint Irén jó gazdasszonynak bizonyult, keveset alkalmatlankodott és – kezdetben legalábbis – nem sokat költött. A spórolás jobbjára az atyai előrelátásból adódott, Irén ugyanis csak 5 vagy 10 forintjával jutott hozzá havi pénzéhez. Néhány hónap elteltével azonban változott a helyzet: „Tata mindig azt mondja, hogy sokat költök, magam is átlátom, hogy szörnyen megy tőlem a pénz – konstatálta maga Irén is –, de hát nem tehetek róla!”

EBNER NAGYSÁGA BIRODALMA

Ladics Irén 1890 szeptemberében Borsiczky Lajos (+1891) mérnök menyasszonya volt, a jegyváltásra azonban a vőlegény tragikusan korai halála miatt nem kerülhetett sor. Irén néhány év múlva, 1897. december 14-én kötött házasságot Ebner Lajos (1862–1928) honvéd huszár főhadnaggyal. Első közös otthonukat Debrecenben rendezték be, de a férj gyakori áthelyezései miatt többször költözködni kényszerültek (az 1900-as évek elején Jászberényben, Kecskeméten, 1911–1913-ban Budapesten, 1913-tól ismét Debrecenben éltek). A frigy megkötésétől számítható a korábbi szorgos házikisasszony, Ladics Irén önálló, felelős háztartásvezetése. „Irén igen ritkán ír – aggodalmaskodott Ladicsné –, szegény panaszkodik, hogy nincs most Julisa, több a dolga, na de neki nem árt, hadd jöjjön bele a gazdasszonyságba, mert Julis mindent magatett, és úgy, ahogy ő akarta, Irénnek nem volt akarata sem, hát most jobb lesz, legalább egypár hónapig, amíg belejön jól a gazdasszonyságba, hogy ő vezeti a háztartást.”

A 12–17 éves korosztályhoz szóló *Magyar Lányok* írásai szintén azt nyomatékosították, „minden lánynak szigorú kötelessége a főzést megtanulni. Nem éppen azért, hogy saját kezűleg kavarja a rántást, hanem azért, hogy annak idején tudhassa: mihez mennyi hozzávaló s mennyi idő alatt lehet elkészíteni [így!], hogy egy szemfüles szakácsné előtt szé-

gyent ne valljon.” A korszak nyomtatásban megjelent szakácskönyvei is többször kihangsúlyozták: „aki rendszeren és takarékosan akar főzteni, magának is kell főzni tudnia”. Bagossy Bertalan a századfordulón, Gyulán megjelent életvezetési- és illemtankönyve külön kiemelte, hogy „főképpen az ételek elkészítése, a főzés az, melynek terhet modern hölgyeink szeretik lerázni vállaikról, holott ezen munka az, melyben egy gyöngéd nő szerető gondoskodásának a legtágasabb tér nyílik. Tagadhatlan ugyanis, hogy a táplálék minősége nagy befolyással van az ember egészségére, s ezzel együtt szellemi életére is. Nem minden eledel való mindenkinek, s még egy embernek sem minden időben egyformán. A szerető nő, aki legjobban ismeri úgy férjének, mint gyermekeinek testi állapotát, s esetleges betegségeit, aki szorgalmasan áttanulmányozta a különböző eledel tápláló erejét és egyéb hatásait, sokkal alkalmasabb arra, hogy a családnak legjobban megfelelő eledelt elkészítse, mint egy pénzért felfogadott tudatlan főzőnő. Ebből lelkiismeretet kellene a mai kor hölgyeinek csinálni. És sok más házi dologgal van így.”

Lánya, Ebner Adrienne (1898–1962) megszületését követően Irén „csak a kislányának él – állapította meg Ladicsné –, övele foglalkozik örökké, és nem ér reá másra”. Ladics Györgyné a lehetőségekhez mérten, saját szükségleteiken felül gondoskodott Ebnerék háztartásáról is, disznóölési idejében rendszeresen csomagolt kóstolót, 1899 januárjában füstölt húsféléket küldött Irénnek Debrecenbe, aki örömmel nyugtázta a finom-

ságok megérkezését: „nagyban fogyasztjuk, különösen a svárklit – emelte ki Irén a disznósajtot –, amit Lajos kitűnőeknek talált. Az egyik már el is fogyott. Amíg tartott, minden nap azt ettük vacsorára, és szalonát. Olyan jó, hogy Lajos szereti az utóbbit is, nem kell sokat törődnöm a vacsora miatt. Königék mostanában azt a szokást vették fel, hogy vacsora után jönnek át. Már két ízben szalonnaevésnél találtak; gondolom, most már majd azt hiszik, hogy folyton azzal élünk.” Ebnerék budapesti háztartását 1911-ben lekvárral és szappannal szintén Gyuláról látták el. Irén édesanyján kívül elsősorban sógornője, Ladics Lászlóné figyelmességének köszönhetően jutott mindenféle finomsághoz. „Bizony, Ti nem is képzelték, mennyire jólesik a fővárosiaknak, ha egy kis vidéki jó disznótoros ételhez juthatnak. Megpróbáltam én itt már a legelőkelőbb üzletekből hurkát és kolbászt hozatni, de soha egy jó falatot nem ettünk azokból. Annál jobban élvezzük most ezeket a kitűnő dolgokat, amelyekhez a Te jóvoltodból jutottunk” – hálálkodott Ebneré Margit asszonynak. Más alkalommal befőttet, lekvárt és más efféle nyalánkságot rejtő csomagért mondott köszönetet: „A beföttéket épségben megkaptam s nagyon, nagyon köszönöm! Nagylelkűséged igazán megható! Annyi gondod és bajod van a háztartási dolgokkal, és mégis azt a fáradságot veszed magadnak, hogy nekem befőzz, és azt a rémes pakolást s minden kellemetlenséget, ami azzal jár, végigcsinálod.”

LADICS MARGIT ÉS A DRECHSEL-HÁZTARTÁS

A Ladics-háztartást 1887–1888-ban irányító Irén az akkoriban 13 éves, zárdai életbe beleszerelmesedett hűgának még nem sok hasznát látta a ház körül, legfeljebb apró megbízásokat adhatott Margitkának, ide-oda küldözgette őt. „A háztartási dolgokról nemigen tudok most mit írni – erősítette meg érdektelenségét Ladics Margit maga is –, csak hogy a paradicsom, amit betettek, romlásnak indult, Irén most be akar tenni uborkát, őszibarackot és somot. Irén a szüret után írni fog, de mostan szép szőlőt kell kötni. Amint a császár mondja, lesz úgy 70 akó bor.” Irén rövid görbersdorfi látogatása óta hűga „egy jó szokást sajátított el. Hogy ti. most mindig, anélkül hogy figyelmeztetni kellene rá, a reggelit elkészíti.” „A Margitnak ropant nagy passiója

a konyhában segíteni – számolt be Irén az újabb örvendetes változásról –, egész nap ott sült-fő; csirkét bont és kopaszt. Azután nagy meglepéssel mondja, hogy ő most már éhen nem halna meg, mert ezt és azt meg tudja főzni.” Ladics Margit rövid időn belül, 1890-ben egy-maga helyettesítette a gazdasszonyi teendők ellátásában gyengélkedő édesanyját. 1892-ben ismét sor került erre, s Margit fontoskodva írta Gyula bátyjának: „Mama és Iréne ugyanis már egy hét óta influenzában fekszenek – a »ház gondjai« pedig, a betegápolással együtt reám lévén bízva –, nemigen érek reá semmiféle kézimunkára, sem egyéb bevásárlásokra.”

Ladics Margit 1891. október 9-én kezdte el vezetni kéziratot szakácskönyvét, amelybe – a majonéz és az aszpik elkészítésén kívül – szinte kizárólag süteményrecepteket jegyzett fel. Margit 1891-ben láthatólag egy már meglévő anyagot másolt be, tisztázott le, amit 1897 január–februárjában további receptekkel egészített ki. A kevert, gyúrt, zsírban kisütött édességek leírása jórészt a Ladics családban anyáról leányára hagyományozódott, az összeállításban szereplő Róza lepény és Hódiné-féle tészta bizonyára egykori névadójától származott. Margit külön jelzéssel látta el a Jolánának (diós tészta), Izának – feltehetően Novák Kamill törvényszéki elnök lánya, Izabella (1870–1964), aki 1894-ben Zöldy János orvos felesége lett – (püspökkenyér, vanília kerek, csokoládé puszelli, kétszersült, keményke), Ilonának (berlini torta, orosz torta), valamint az R-monogrammal jelölt ismeretlen személynek (linzer torta) köszönhető recepteket. Iza módszerét követve készült a püspökkenyér, ennek elkészítési módját 1897. január 19-én másolta be Margit receptgyűjteményébe. A leírás a szükséges hozzávalók pontos számbavételével, lépésről-lépésre közli a teendőket: „12 lat tört cukrot 6 tojás sárgával habosra keverünk, 6 tojás kemény habját, azután 12 lat finomlisztet könnyedén belekeverünk, végül 6 lat kettévágott mandulát, 6 lat mazsolát, 2 tábla kockára vágott chocolateet adunk hozzá. Lassan kisütjük, és ha kihült, vékony szeletekre vágjuk.” Gyakran került az asztra kelt tészta, lepény és koch, fánkféléket szintén sűrűn fogyasztottak. Utóbbiak közül Ladics Margit a tejfőlös farsangi fánk receptjével ismerkedett meg. „Vegy 1 meszelynyi jó édes tejfelt – áll a kéziratot szakácskönyvben –, melegítsd langyosra, adj hozzá 10 tojás sárgáját, két jó kanálnyi élesztőt, egy tele kanál törött cukrot, s habard mindezt jól össze. Végy azután 1 medencébe 3 meszelynyi finom és száraz

lisztet, sózd meg, szúrd bele a fennebbi vegyületet, keverd meg, de ne nagyon. A tésztát tedd egy lisztelt behintett deszkára, nyújtsd ki két késfoknyi vastagságúra, s bánj vele, mint a fánkkal.”

A gazdag receptrepertoár biztosította a családtagok változatos, magas színvonalú ellátását. Nehézség legfeljebb a kulináris örömtől elzárkózó apák, férjek kiszolgálása körül mutatkozott. „Se sok gondot, se sok gyönyörűséget az evés nem okozott soha nekem. Amit élém raktak – összegezte Móra Ferenc saját gasztronómiai élményeit –, azt leginkább csak azért igazgattam a gallér mögé, hogy fölkelhessek az asztal mellől és rágyújthassak.” A Ladicsokról való gondoskodás ellenben hálás feladat volt, úgy tartották, hogy általában szerettek sokat és jól enni. Ladics Irén unokahúga, a hároméves Ladics Klára – nagypapja véleménye szerint legalábbis – éppen ezért igazi ritkaságszámba ment, nagyanyja legnagyobb aggodalmára nagyon keveset evett. Klára öccse, Tomi ellenben már kétévesen igazi ínycsenek bizonyult, a családi legendárium 1897-ben feljegyzett róla egy mulatságos történetet: „Ma borsólevest ettünk – állt Ladics Lászlóné csízi élménybeszámolóiban –, és a Tomi-éba egy kukac találtatott, Zsuzsi kihalászta a tányér szélére, Tomi pedig, mielőtt megakadályozhattuk volna, lekapta és – megette. Azután kotorászott a levesben, nincs-e még kukac. Úgy látom, az öreg gourmand lesz.” A súlyproblémával és időskori cukorbetegséggel küzdő Ladics György túlsúlyától 1896-ban Feketehegyen kívánt megszabadulni, bár nem túl lelkesen vágott bele az új kúrába: „eddig jól érzem magamat, mert még sem a rettenetesen előírt ételekből nem ettem, sem a fürdőszolgák nem gyötörték testemet”. A kúra részét képező, számára riasztó „macska kosztól” (sokféle gyümölcs, tej és kása) remélte a fogyást, bár nagyon berzenkedett a vegetáriánus étrend fogásaitól. „Azt se kell ám hinni – erősítette meg Ladics György véleményét saját fürdőélményeiről szólva Móra Ferenc –, hogy a karlsbadi kúrát az inkvizítorok találták ki, s hogy akik azon sínylődnék, azokért az itthonvalók szívének meg kell szakadni. Hiszen nem mondom, hogy nem láttam olyan beteget is, aki tejbekására volt ítélve, sőt az odáig ment a szófogadásban, nemhiába volt orvos, hogy meg is rendelte a kásácskát, maga elé is tétette az asztra. De enni csak meleg sonkát evett, meg tyúkpürés palacsintát. Persze orvos volt, mégpedig a javából. Amit pedig levesek dolgában produkálnak a karlsbadi szakácsok, azért egyetemi

katedrát érdemelnének. Nincs olyan szociológus, aki meg tudná mondani, mi lesz a vége annak a diluviumnak, amely ebben a felfordult világban elmossa a földet az úgynevezett művelt társadalom alól, de a magam részéről azt sejttem, hogy a jobb jövő uralkodó levesformája a *legirte Suppe* lesz. Magyarul ugyan nem hívják semminek se a zöldséglevest, de odakint krémlevesnek tisztelik, s azt csak hódolat illeti, nem bírálát, legalább a hatodik kanálig. Hetedik kanálra való azonban már nem futja a tényérből. Őva intek azonban mindenkit a zabpehelyestől. Egyszer próbáltam meg – folytatta Móra, továbbra is ironiával fűszerezve –, megállt benne a kanál, s aki még egyszer ilyesmit tett volna élém, abban megállítottam volna a bicskát. Ez a legelvetemültebb merénylet az emberiség ellen, s ha az Isten élte, ebben az ügyben memorandumot küldök Genfbe. Talán végre olyan ügy lesz, amely nem haladja meg a Népszövetség teljesítőképeségének határait.”

Báró Drechsel Gyula (1869–1914) békési származású ügyvéd 1897 augusztusában váratlanul kérte meg Ladics Györgytől legfiatalabb lánya, Margit kezét. „Mamát éppen úgy, mint Tatát nagyon meglepte Drechselnek hirtelen fellépése, sőt dacára annak, hogy nekem már előbb szólt – állt Margit édesapjához írt levelében –, a rögtöni megkérésre a szülőktől én sem gondoltam. Csodálom is, hogy ő könnyebben elintézhetőnek vélte így, pedig ezt levél útján elintézni igen nehéz, sok megbeszélhivaló marad hátra! Én Drechselt szeretem, s ha Tatának és Mamának az ő személye ellen kifogásuk nincsen, úgy nagyon köszönöm beleegyezésüket; azonban ha valamikor megtudnám – amit most róla fel se tesz –, hogy bárminemű érdek vezette vagy pedig bele lett heccelve valaki által e házasságba, úgy sohasem tudnék hozzámmenni! Csakis azon meggyőződéssel tudnék a felesége lenni, hogy szeret! Na, de ilyen gondolataim is csak nekem támadhatnak!” A lánykérését követő esztendő őszén, 1898. október 26-án került sor a házasságkötésre, s Ladics Margit ezután kezdte meg az önálló Drechsel-háztartás vezetését, amiről Irén nővére is értesült Debrecenben. „Mamától hallom – nyugtázta Ebnerné elismerően –, hogy Maga nagyon jó és ügyes gazdasszony lett. Magam is azt hiszem, hogy eleinte, mikor megkezdte az ember a gazdasszonykodást, előnyösebb lehet az olyan cseléd, aki nem tud jól főzni, akkor aztán kénytelenek vagyunk ügyeskedni és belejövünk a főzőmesterség titkaiba. De képzelje csak, milyen impertinens ez a Lajos! Ami-

kor mondtam neki, hogy maga főz, azt a megjegyzést kockáztatta, hogy »Szegény Gyula!« Én azonban nem kétlem, hogy nincs mit szánakozni rajta.” 1899 nyarán Drechselné hosszabb ideig Csorváson tartózkodott, ahol főként befőzéssel telt az ideje, de az egyéb házimunkák is kelőképpen igénybe vették a mindenórás kismamát. A fiatalasszony azonban kisfia, Antal (1899–1911) születését követően tragikus hirtelenséggel elhunyt. Drechsel Gyuláné utolsó ismert levelét halála előtt két héttel írta fivérének, Ladics Gyulának, amelyben a kesedelmes válaszadást a rá váró temérdek teendővel magyarázta: „a befőzések s egyéb házimunkák, melyek most szörnyen elfoglalnak. Sok mindent szeretnék még itt elvégezni, pedig aug. 1-jén már megyek haza. Sajnálom, hogy már akkor véget ér az én nyaralásom!” (Valójában már a levélírást követően néhány napon belül kénytelen volt elhagyni Csorvást, kisfia július 23-án már Gyulán született meg.)

„A régi világ asszonyai ugyszólván gyereklány koruk óta évente háromszáthatvanöttször főztek ebédet. Csoda-e, ha tudtak főzni?” – vetette papírra némi nosztalgiával Móra Ferencné az 1920-as években. A gyulai Ladics család első generációjának nagyasszonyai (Ladics Györgyné, Reck Józsefné) kialakították és olajozottan működtették azt a fajta háztartási gépezetet, amelynek fortélyait lányaik, a második generáció kisasszonyai (Ladics Irén és Margit) az 1880–1890-es években sajátították el. A harmadik generáció 1880–1890-es években született lányai viszont már anélkül nőttek fel, „hogy valaha is módjukban lett volna alaposabb főzési ismereteket elsajátítani és aztán akár a férjhezmenés, akár más körülmény arra kényszeríti őket, hogy mégis visszatérjenek ehhez az ősi asszonyi foglalkozáshoz.” „Én már nagyon boldog vagyok – írta 1911-ben felszabadultán Ladics unokahúgának egri iskolatársra, Zebi –, hogy egy év múlva kezembem a képesítő. Azután 6 hónapig itthon maradok pihenni és főzni tanulni, januárban pedig megyek Egerbe, ott van Mamának egy öz-

vegy táblabíróné ismerőse, annál leszek, és varrni fogok tanulni. Mikor ezt Mamus nekem elmondta, nem álltam meg, hogy azt ne feleljem rá, hogy: »szóval, jó parti lesznek!«” Ladics Klára 1907–1912 között az angolkisasszonyok egri érseki intézetének növendéke volt, ahol alkalma nyílt elsajátítani a csetneki csipkeverést és a ruhavarrást is. A szellemi kihívások azonban még nagyobb vonzerőt gyakoroltak rá, 1912-ben egy báznai családi nyaralás alkalmával megtanulta a logaritmust és nagyban tanulmányozta öccse, Tomi algebráját. Nem titkolt vágyai között szerepelt – a család nőtagjai közül elsőként – a továbbtanulás (gimnáziumi érettségi, esetleg egyetemre jelentkezés), de a zár-dai élet lehetősége is foglalkoztatta.

Zebi, Klára és a többiek koruk „meg nem értett leányai” voltak. „Az a rohamos, talán túlságosan rohamos szellemi fejlődés, amelyben egy-két évtized óta részünk van – állapította meg az *Új Idők* szerkesztője 1914-ben –, két nemzedék között tulajdonképpen öt-hat nemzedék távolságát állította. Az anyák négy polgárit végeztek, háztartással foglalkoztak és nagyon komolyan vették a családi életet, a lányok külföldi egyetemekre akarnak menni, háztartás helyett kísérleti szociológia és sejtbológia iránt érdeklődnek, a családi életet pedig nem tartják egyenlőséghez méltónak.” „És akármit beszéljenek is a régi világ visszasajnálói – erősítette meg Móra Ferencné is a konyha világába csöppent modern lányról –, egyben nagyot haladt a nő: megnőttek szellemi igényei. A régimódi, patriarchális szakácskönyvek, a maguk pontatlan, nagy általánosságban tartott receptjeikkel a mai nőt többé nem elégítik ki. Világos, szabatos útbaigazítást akar, hogy milyen anyagból hány grammot vagy decilitert kell venni, hogy hány személyre készül az étel és mennyi ideig tart elkészítése.” (A „modern” férfi szemléltváltása azonban késett, az emancipált, „modern” lánytól továbbra is a hagyományosnak tekintett női szerepeket várta el, kérte számon, számára viszont a konyha félreeső, „s egy igen prózai hely” maradt...)

HÉJJA JULIANNA ERIKA főlevéltáros a Békés Megyei Levéltárban. Több mint tíz esztendeje „csöppent bele ebbe a mértékadó szellemi közegbe”. Az ELTE Művelődéstörténeti Tanszékén Fábri Anna docens asszony szemínáriumiain ismerkedett a nőtörténetírással, s már egyetemistaként bekapcsolódott a kutatásokba. A későbbiekben sem távolodott el ettől az irányzattól. Gyulán a Ladics familia iratanyaga kínált kiváló lehetőséget egy ilyen jellegű kutatáshoz. Orosházán született, s szülővárosában a Táncsics Mihály Gimnázium egy debreceni tanulmányi kirándulása alkalmával ismerkedett meg a Tiszántúli Református Egyházkerület gyűjteményével, s ott fogalmazódott meg benne, hogy levéltáros szeretne lenni. Egy levéltáros nem feltétlenül publikál, hiszen feladata elsősorban az iratanyagok rendezése, segédletekkel való ellátása. Héjja Julianna Erika jó mentorainak köszönheti, hogy a levéltárosság mellett a kutatómunkában is próbára teheti magát.

VISSZATÉRÉS AZ INTÉZETBE

BESZÉLGETÉS CZINK JUDITVAL

Hegedűs Katalin: *Dolgoztál kistele-
pülésen, városban és országos intézmény-
ben, megyei módszertani központban.
Milyen tapasztalatokat szereztl a köz-
művelődés eltérő nagyságú és funkcióval
rendelkező intézményeiben?*

Czink Judit: Számomra is hihet-
len, de 1983-ban kezdtem a pályámat,
azaz az idén lesz 30 éve, hogy a kultúra,
a közművelődés területén dolgozom.
Tamásiban – ahol több mint 40 éve élek
– abban az időben összevontan műkö-
dött a művelődési ház, a könyvtár és a
diákcentrum és bár minden intézmény-
egységben az adott terület szakemberei
dolgoztak, nem különültek el élesen a
funkciók, az egyes munkatársak feladat
és tevékenységi körei. A programok
szervezése és rendezése kapcsán a kollé-
gák saját tudásukat, ötleteiket hozzáadva
kapcsolódtak be egymás munkájába, így
már a pályám kezdetén belekóstolhat-
tam több művelődési terület tevékeny-
ségébe, mindazon feladatokba, melyek
egy kisváros kulturális életét meghatá-
rozzák, legyen az gyermek, felnőtt és
ifjúsági programok, rendezvények szer-
vezése, amatőr művészeti közösségek
működésének segítése, klubok, szakkö-
rök tevékenységének koordinálása. A
művelődési ház ekkor járási módszertani
központként is működött, így nemcsak
szűkebb lakóhelyem, hanem a környező
települések közösségi életét is figyelem-
mel kísérhettem, abban tevékeny részt
vállalhattam. A településeken működő
művelődési házakban, közösségi színte-
reken tevékenykedő szakemberek igényelték is az együttműködést, szívesen
vették és várták a szakmai segítséget és
támogatást, a közösen megvalósított
programokat.

Tíz itt eltöltött év után a Magyar
Művelődési Intézet Oktatási Osztályán
folytattam a pályafutásomat, ahol töb-
bek között a közművelődési szakember-
képzés vizsgáinak előkészítésével, szer-
vezésével és lefolytatásával, dokumentá-
lásával kapcsolatos teendők tartoztak a
feladataim közé. Egy teljesen új világba
csöppentem bele, a kisvárosi lét után
furcsa volt a fővárosi élet és az is, hogy
azokkal a szakemberekkel kerülhettem
kapcsolatba, akiket addig csak írásaikon,
kutatásaikon, előadásaiikon keresztül
ismerhettem. Nagyon sokat köszön-
hettek H. Kovács Évának, aki az Intézet
Oktatási Osztályát vezette évtizedeken
keresztül, az ő hívására, az ő keze alatt
dolgoztam. Embersége, empátiája, ta-
nácsai nagy segítséget jelentettek pályá-
mon és személyes életemben egyaránt.

Néhány év után, Budapestről haza-
térve a megyei módszertani intézmény-
ben folytattam a munkát, felhasználva az
addig szerzett tapasztalataimat, ismere-
teimet és támaszkodva arra a széles kap-
csolatrendszerre, mellyel Tolna megye
és addigra már az ország területén ren-
delkeztem. Az elmúlt majd két évtized
során az intézmény számos átalakuláson
ment keresztül, hosszasan sorolhatnám,
hogy milyen szervezeti formákban, mely
társterületekkel működünk közös in-
tézményi kereteken belül, melynek vol-
tak nehézségei, de számos hozadéka is.
Visszagondolva erre az időszakra, min-
den új intézményegység megjelenésével,
integrálásával, új ismeretekkel, tudással
gazdagodtam, az évek során ugyanis
igyekeztem betekintést nyerni a külön-
böző szervezeti egységek munkájába, va-
lamelyest bekapcsolódnai azokba a szak-
mai folyamatokba, melyeket kollégáim

végeztek a többi intézményegységben,
legyen az idegenforgalom, kisebbségi és
esélyegyenlőségi ügyek, pedagógia, di-
áksport, tanulási képességek vizsgálata,
persze olyan mélységig és olyan felada-
tokba, melyek nem igényeltek speciális
szaktudást.

A közművelődési irodában változó
létszámmal végeztük azokat a tevékeny-
ségeket, melyeket a sajtótörvény szá-
munkra megfogalmazott, mindezeket a
Tolna megyei viszonyokhoz, lehetősé-
gekhez, igényekhez igazítva. A teljesség
igénye nélkül, az általam végzett tevé-
kenységek között sorolhatom a területi
amatőr művészeti, közművelődési szak-
mai találkozókat, bemutatókat, többek
között a kórustalálkozókat, minősítése-
ket, a képzőművészeti megyei pályáza-
tokat, bemutatókat, a középiskolai te-
hetségkutató versenyeket, és ezzel össze-
függésben a Tolna megyei népfőiskolák
szakmai programjainak szervezését, kis-
térsegi közkinccs kerekasztal programja-
inak koordinálását, nemzetközi, megyei
és regionális közművelődési konferen-
ciák, szakmai napok, szakmai képzések,
továbbképzések szervezését, az intéz-
ményi honlap és az évente megjelente-
tt megyei rendezvénynaptár szerkesz-
tését, az erikanet országos kulturális
adatbázis Tolna megyei eseményekkel
törtéző feltöltését, valamint több éven
keresztül a Nemzetközi Duna Menti
Folklórfesztivál, majd annak Tolna me-
gyei utódja a Duna-Híd Folklórfesztivál,
szervezését, lebonyolítását.

H. K.: *Ha meg kellene nevezni azt az
általad gondozott területet, amely legkö-
zelebb áll a szívedhez, melyiket választaná-
d?*

Cz. J.: Nehéz kérdés! Talán azt a zenei ismeretterjesztő programsorozatot, mely minden évben 3000 Tolna megyei 8-18 éves, többnyire kistélepléseken élő, gyermek és fiatal zenei kultúrájának tanórán kívüli fejlesztését segíti, vagy azt a középiskolai komplex tehetséggondozó versenysorozatot, melynek során több fordulóban, ismeretterjesztő előadónak képeztünk tehetséges fiatalokat, akik a megye népfőiskoláinak, közművelődési intézményhálózatának, kulturális közösségeinek, szervezeteinek programját gazdagították. De lehet, hogy azokat a szakmai konferenciákat, találkozót, melyeken megyei kollégáink szakmánk kiválóságaitól kaphattak segítséget munkájukhoz, de egymásnak is átadhatták tapasztalataikat, esetleg a megyei kórustalálókat, minősítő hangversenyeket, melyek révén a megye számos településén élőkkel ismertettük meg a megyei amatőr művészeti csoportok szakmai munkáját. Nem tudnék választani.

H. K.: *Megeyei módszertani munkák során sajátos helyzetben voltál, hiszen épület hiányában mindig más helyszínen valósítottátok meg az eseményt, fejlesztő programot. Okozott ez nehézséget a szervezésénél lebonyolításnál, vagy módszertani munkátok javára vált?*

Cz. J.: A most kiragadott néhány program kapcsán is tetten érhető az

a kezdetektől napjainkig tartó törekvésünk, mely valamennyi tevékenységünkben megjelent. Az, hogy az intézmény soha nem rendelkezett sem kevesebb, sem több résztvevőt befogadni képes épülettel, azt kell mondjam, csak előnyünkre vált, hiszen valamennyi programunkat, rendezvényünket kivétel nélkül a megye településein, számos esetben kistéleplésein bonyolítottuk le, melyhez partnereink voltak a települési önkormányzatok csakúgy, mint az intézmények, helyi civil szervezetek és közösségek.

Az imént felsorolt tevékenységekhez hasonló feladatokat végeztek kollégáink a többi megyében is, a '90-es évek közepétől azonban volt egy nagyon markáns különbség a Tolna megyei közművelődési iroda működésében. Modellértékűnek számított, hogy tevékenységünkben a megyeszékhely központúságot, megyeszékhely-irányítású jelleget felváltotta a kistérségi alapon nyugvó szolgáltatási rendszer kialakítása. Kollégáimmal a megye 5 kistérségében végeztük a feladatellátást, melynek következtében jelentős eredményeket értünk el a területi közművelődési szakmai szolgáltatás terén. Nem túlzok, amikor azt mondom, hogy szinte napi munkakapcsolatot tartottunk a megye valamennyi településének közművelődési intézményével, civil szervezeteivel, döntéshozóival, a településéért tenni akaró, azt meghatározó személyiségekkel, bekapcsolódtunk, később magunk generáltunk olyan kulturális tartalomfejlesztő folyamatokat, mely számos esetben csökkentette a települések kulturális elmaradottságát, hátrányos helyzetét. Törekedtünk arra, hogy helyileg is úgy mond „közel legyünk a tűzhoz”, ezért jómagam a tamási kistérségi területfejlesztési, majd a későbbi többcélú társulás munkatársaival egy épületben dolgoztam, ahol a térség innovációjával foglalkozó szakemberek közös gazdaság- és társadalomfejlesztő projektek kapcsán tevékenykedtek együtt. Szakmailag rendkívül gyümölcsöző időszak volt ez, azt gondolom az együttműködésben részt vevő valamennyi szereplőnek, én a pályám eddigi egyik legjobb időszakának tartom ezeket az éveket.

H. K.: *Április elsejétől a szervezet a Nemzeti Művelődési Intézet Tolna Megyei irodájaként működik tovább. Milyen várakozásokkal tekintesz az elkövetkező egy év elé?*

Cz. J.: Nagyon bízom benne, hogy az elkövetkező, előtünk álló időszak újra lehetővé teszi az általunk akkor megkez-

dett és sikerre vitt folyamatok továbbvitelét, folytatását. Bár azt gondolom, hogy számos új feladat, új módszer, új törekvés jelenik majd meg a megyei iroda munkájában, gondolkodásmódunkat nem kell jelentősen átalakítani, hiszen eddig is prioritást kapott tevékenységünkben a társadalmi-, gazdasági-, kulturális szempontból hátrányos helyzetű térségek, kistéleplések, közösségek segítése, fejlesztése. A megyei értéktárak összeállítása kapcsán is komoly alapra építkezhetünk, hiszen az iroda 2002-ben és 2005-ben összegyűjtötte, kiadványba szerkesztette és megjelentette a *Tolna Megye Kulturális Kézikönyve* című kiadványt, melyben többféle szempont szerint csoportosítottuk a megye közösségi, kulturális értékeit, ezeket most aktualizálni, bővíteni fogjuk. Folytatni kívánjuk a népfőiskolákkal közös tevékenységünket, segítve ezzel az élethosszig tartó tanulás megvalósulását a kistélepléseken élők számára is. Felmenő rendszerű amatőr művészeti programok mellett továbbra is végezzük a megyei statisztikai adatgyűjtést és feldolgozást csakúgy, mint a szakmai képzéseket, továbbképzéseket, a megyében dolgozó kollégák, közösségvezetők számára olyan alkalmak biztosításával, ahol a szakemberektől történő ismeretszerzésen túl megvalósulhat az egymástól való tanulás, tapasztalatszerzés is, amit rendkívül fontosnak tartok. Hagyományokkal bíró tevékenységeink mellett támogatjuk a helyi közösségek kezdeményezéseit, a helyi fejlesztéseket. Ebben komoly segítséget jelenthet az a kulturális közfoglalkoztatási program, melynek keretében közösségi munkások foglalkoztatására nyílik lehetőség Tolna megye településein is. Jelentős eredményeket hozhat ez az együttműködés, bár bizonyára sok feladatot ró majd ránk, bízom benne, hogy jól tudom hasznosítani a tamási kistérség közfoglalkoztatási programjaiban, az elmúlt évtizedben szerzett tapasztalataimat.

A beszélgetés során már említettem olyan kollégát, aki nagy hatással volt szakmai gondolkodásomra, fejlődésemmre. A másik meghatározó személyiség, akit a mai korban divatos, bár az ókorból eredő szóhasználatnál élve mentoromnak tekintek, Dr. Say István, aki majd két évtizeden keresztül volt főnököm a megyei irodában. Nemcsak nagy tudásával, szakmai tapasztalatával, de a kollégák, így irányomba is megnyilvánuló humánummal segítette a pályámat. Szakmai fejlődésemmel természetesen nagyon fontosnak tartom a folyamatos önkép-

zést is, ezért az évek során művelődés-szervező alapidiplomám mellé felsőfokú kulturális menedzser végzettséget és múzeumpedagógus szakdiplomát szereztem. Magamra nézve is követendőnek tartom az élethosszig tartó tanulás elvének megvalósulását, ezért tanulmányaimat nem tekintem befejezettek, bízom benne, hogy lesz lehetőségem a jövőben is tudásom gyarapítására akár iskolarendszerű, akár azon kívüli képzés keretében is.

Ahhoz persze, hogy mindezeket a területeken helyt tudjak állni, szükségem van egy biztos, nyugodt, kiegyensúlyozott családi háttérre, melyért rendkívül hálás vagyok a férjemnek, aki a stabil hátszínét biztosítja számomra.

CZINK JUDIT a Nemzeti Művelődési Intézet Tolna Megyei Irodájának módszertani csoportvezetője Három évtizede dolgozik művelődésszervezőként. Alapidiplomáját a Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskolán szerezte, később felsőfokú kulturális menedzser végzettséget, majd az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán múzeumpedagógus szakdiplomát szerzett. Tolna megyében, Tamásiban él, szakmai pályafutását a helyi művelődési központban kezdte, majd a Magyar Művelődési Intézet Oktatási Osztályán dolgozott. Innét hazatérve, közel két évtizede végző művelődési módszertani feladatellátást Tolna megyében.

Mintaprojekt Tolna megyében

A Tolna megyei iroda 10 éven keresztül nagy sikerrel valósított meg egy olyan egyedi programsorozatot, melyet középiskolákkal, közművelődési intézményekkel, népfőiskolákkal szoros együttműködésben vitt sikerre. A program megfelelő források hiányában néhány éve szünetel, de terveink szerint a jövő évben újraindíthatjuk a megyében azóta is hiányolt és igényelt tehetségkutató, tehetséggondozó, kompetenciafejlesztő sorozatot, a Tolna Megye Ifjú Tudora versenyt.

Ez a komplex közművelődési program jelentősen eltér a megszokott ifjúsági és közösségfejlesztő programsorozatoktól, más formában, újszerű pedagógiai módszerekkel ösztönzi és készíti fel a középiskolás fiatalokat előadások összeállítására és különböző közösségek előtti bemutatására. A másfél éven átívelő, több fordulóból álló megmérettetés szervezésével, lebonyolításával irodánk több szakmai módszertani célkitűzést valósít meg. Céljaink között szerepel az ifjúsági korosztály szabadidős tevékenységének formálása, tudásának, készségeinek, szociális kapcsolatainak fejlesztése. Fontosnak tartjuk, hogy a fiatalok körében napjainkban mindinkább előtérbe kerülő írásbeliséget a közösségi művelődés eszközeivel ellensúlyozzuk és a szóbeli kommunikációra, előadómódrára, a magyar nyelv élőbeszéd-

ben történő használatára helyezjük a hangsúlyt. A fiatalok előadásait bemutattuk a megye közművelődési intézményhálózatában, közösségei előtt, lehetőséget teremtve ezzel arra, hogy az ismeretterjesztés, az élethosszig tartó tanulás a kistelepüléseken élők számára is elérhetővé váljon.

A négy forduló során a fiatalok szabadon választott témákban megtartott előadásait szakértőkből, diákokból, közművelődési szakemberekből álló zsűri hallgatja meg és értékeli, felkészítő táborozáson vesznek részt, bemutatkoznak megyénk számos településén, népfőiskolákon, művelődési házakban, iskolákban, klubokban, könyvtárakban. A változatos összetételű közönség előtt megtartott előadások alkalmával komoly előadói rutint szereznek, melyet további tanulmányaik, munkájuk során is felhasználhatnak. A versenysorozat eredményhirdetésére és a legkiválóbbaknak járó „Tolna Megye Ifjú Tudora” címek és díjak kiosztására ünnepélyes keretek között, a diákok ballagásán kerül sor.

A programsorozat megvalósítása során folyamatos kapcsolatot tartunk megyénk kulturális, oktatási intézményhálózatban, szervezeteiben dolgozó kollégáinkkal, szakmai módszertani segítséget nyújtunk feladataik megvalósításához, közösségi tereik tartalommal való megtöltéséhez.

AZ OLVASÁSSZOCIOLÓGIÁTÓL A KAPUNYITOGATÓIG

BESZÉLGETÉS MÁTÉ LÁSZLÓNÉVAL

Hegedűs Katalin: *Olvasva az ön-életrajzod, úgy érzem a reál és a humán szakember évekig harcolt benned, milyen végzettségeid vannak, hogyan döntöttél végül amellest, hogy közművelődési területen kamatoztasd a tudásod?*

Máté Lászlóné: Középisikolás éveimben „közgés” voltam: közgazdasági szakközépisikolába jártam, számvitel szakra. A statisztika, a könyvelés, a gazdasági tervezés nem igazán fogott meg. Általános iskola óta rengeteget olvastam, és a középisikolai évek alatt nyaranta rendszeresen jártam olvasótáborokba. Ez meghatározó élmény volt, és teljesen eltérített az érettségi után a szakmával való foglalkozástól – édesanyám nagy bánatára, aki szakmát akart adni a kezembe, amikor a „közgés” íratott. Egy évet jártam tanítóképzőbe, Esztergomba, de a természettudományos tárgyak ott is inkább elriasztottak, így átjelentkeztem Egerbe, történelem-népművelés szakra. Az már igazán az én pályám volt, lubickoltam benne! A város, a csoport, a tanárain, a tantárgyak – mindenért rajongtam! Abból a csoportból számos kiváló szakember vált az évek során. Végzés után ezzel a szak-párral nehéz volt elhelyezkedni iskolában, így visszamentem az olvasótáboraimat szervező könyvtárba dolgozni. Minden területet végigjártam, és végül az *olvasószolgálat* mellett tettem le a voksot: az emberekkel való foglalkozás nagyon tetszett. Átadni a tudást, a tudás megszerzésének módját, ez igazán nekem való feladat volt. Valójában ezt köszönhetem a középisikolámnak: megtanított tanulni, azáltal, hogy az életre nevelt: mi, ott végeztek még kis számban tanultunk tovább, azonnal kikerültünk az akkor még a városban és környékén szép számban működő ipari üzemekhez gazdasági szakembernek. Ezért nagyon alaposan meg kellett mindent tanulni, jó technikával. Később

gyakran visszajártam volt középisikolámba, és a könyvtáros éveim alatt végzett közel tíz év olvasásszociológiai vizsgálataim során kiváló tanárain továbbra is segítettek munkámat.

A könyvtárban is megjelent a '90-es évek végén a számítógép, és én szinte első között jelentkeztem szoftverüzemeltetői tanfolyamra, hogy a számítógépet is be tudjam vonni tájékoztató munkámba. Az itt szerzett ismereteket aztán egyetemi szinten folytattam: informatikus könyvtárosi végzettséget szereztem a debreceni egyetemen 2004-ben. 2001-től vagyok tagja a Magyar Olvasástársaságnak, és a középisikolások körében végzett kutatásaim eredményeit 2006-ban a Nemzetközi Olvasástársaság budapesti világkonferenciáján a magyar szekcióban ismertettük – a munkámat segítő középisikolai tanárnővel. A tíz év munkáiból egy kötet áll készen, kiadásra várva. Ezeknek a tanulmányoknak az elkészítésében sokat segítettek ismereteim statisztika tárgyából: a táblázatok elkészítése, az adatsorok grafikonos kivetítése – visszanyúlt diákéveim tudásához. Így valóban ez a kettőség: a reál és a humán vonal egymást segítve, erősítve megvolt és megvan bennem a mai napig.

H. K.: *2009-ben találkoztunk veled először közművelődési szakemberként, s néhány hónap alatt nagyon aktívan és sok területen szervezted át a megyei közművelődést. Melyek voltak ennek a folyamatnak főbb építőelemei?*

M. L.: Nógrádban a megyei közművelődési intézetet 2007-ben a megyei könyvtárral vonták össze – sok-sok éves hányattatás után, melyben volt turisztikai vonal, sport és pedagógiai szál is. A megyei könyvtárban pedig a 2009-es év egy nagy költség-csökkentési időszak volt, a közművelődési osztályról prémium-éves nyugdíjba vonuló kollé-

gató helyére – lévén volt végzettségem e területre – áthelyezéssel kerültem, és így egy könyvtáros kolléga állása megmentődött. Az új kollégáim nagy szeretettel fogadtak, végül is egy helyen dolgoztunk, nem voltam idegen számukra. De a megyében dolgozó kollégák számára sem voltam ismeretlen, hisz a kis településeken egyazon szakember viszi a könyvtárat és a kulturális területet. Papné Kovács Évike területét vettem át, aki végtelen türelemmel és nagy precizitással, aprólékosan adta át csinját-binját munkájának. A Képzőművészeti Szabadegyetem, majd az Amator Artium szervezése, a Nemzetközi Folklor Fesztivál, a szakmai napok, az erikanet adatbázis: mind új kihívás volt számomra. Ugyanakkor a könyvtár zárt világa – persze a szellemi tágasságán túl – kinyílt számomra: jártunk ki a településekre, a statisztika adatait a valóságban is megismerhettem.

A könyvtárosi éveim alatti publikációim jó alapot adtak az erikanetes munkámhoz: szívesen írok és adok

hírt a településeken végzett munkáról, programokról, rendezvényekről. Sikerült „rászoktatnom” a megyében a kollégákat, hogy rendszeresen nézzék az országos adatbázis megyei portálját, ahol megjelennek plakátjaik, meghívóik – s ezt van, ahol már az önkormányzat is figyelemmel kíséri.

A megyében hagyomány volt, hogy a népművelő egyesületet a megyei köz-művelődési intézet fogta össze. 2009 tavaszán a borsodi népművelők látogatása fellobbantotta a szunnyadó parazsát: a több éve halódó egyesületi életet újjászerveztük. A megyei intézet szervezeti összefogásában és kommunikációs kapcsolati rendszerében bízva, én kaptam meg a bizalmat az egyesület újjászervezésére. A könyvtáros egyesület vezetőségében eltöltött több ciklusnyi idő bár kevés alapot adott egy önálló szervezet beindításához, de a civil lét önállósága, a pályázati lehetőségek és persze elsősorban a megyei kollégák bizalma: nagyszerű lökést adott számomra egy új területen való kibontakozáshoz. Számos sikeres pályázatot írtunk azóta, s egy szervezettefejlesztési munkát is elindítottunk az egyesületben, amely még inkább összekovácsolta a tagságot.

H. K.: *Április elsejétől a Nemzeti Művelődési Intézet országos működési intézménnyé vált, 19 megyében működik módszertani iroda. Rendszeresen részt vesz a megyei továbbképzéseken, tanácskozásokon, műhelymunkán. Hogy érzed, könnyen beilleszkedtél az új csapatba?*

M. L.: Eleinte nehézséget okozott számomra az új nevek, arcok megtanulása, de azt gondolom, nagyon jól befogadtak a kollégák országosan is. A Vándorgyűlések, a szakmai tanácskozások alkalmával másodszeri, harmadszori találkozás során szinte már, mint régi ismerőst üdvözöltek. Ez megkönnyítette a beilleszkedésem, és bármelyik szakemberhez fordultam – és fordulok a mai napig – kérdéssel, kéréssel, segítenek, „tanítanak”. A megyei irodák közös hálózatba szervezése igényli is a kiegyensúlyozott minőségi teljesítményt, az azonos dolgokról való hasonló gondolkodást, s ebben a közvetlen, telefonos, levelezős, olykor személyes kapcsolat nagy segítség.

H. K.: *A megyei feladatellátó irodákkal való rendszeres együttléttel során*

sikerült-e egymástól ellesni módszereket, helyi jó gyakorlatokat, melyeket szeretnél beépíteni a munkádba?

M. L.: Igen, folyamatosan tanulok, tanulunk egymástól, hisz ez az új szervezeti felépítés most mindnyájunknak új. Számos ötletet merítettem például a lakiteleki találkozók kapcsán más megyék mintaprojektjeiből, azok gyakorlati megoldásaiból, a szervezés menetéből, technikai kivitelezéséből.

H. K.: *Milyen várakozásokkal, ötletekkel nézel az új feladatok elé?*

M. L.: A közművelődési tevékenységem során már számos pályázatot írtam, írtunk megyei feladatellátóként, ám ezek sikeressége vagy sikertelensége kiszámíthatatlanná tette a tervezést, a szakmai munkát. A több éves költségvetési hiánnyal, pénztelenséggel, pályázati kiszolgáltatottsággal töltött idő után, lassan szakadnak fel belőlünk az ötletek. Már az első feladatháló kidolgozásán túl vagyunk a nógrádi irodában is. A több feladatra való előre tervezés – mind szakmai, mind költségvetési téren – nagy kihívás volt számunkra, de sikeresen vettük az akadályt kollégáimmal együtt. Ugyanakkor folyamatosan tanulunk és figyelünk más megyékre is, és persze a helyi sajátosságokra aktualizáljuk ezeket az ötleteket.

Nógrád megye a második legkisebb megyéje az országnak, lakosainak száma nem éri el a 200 ezer főt – a KSH 2011-es adatai szerint –, és ez a létszám 132 településen oszlik meg. Az aprófalvas településstruktúra, a közművelődési szakemberek hiánya ezeken a pár száz

fős kistelepüléseken a kulturális tevékenység hiányát is jelenti sokszor. Így a Kapunyitogató programunk az idén a leghátrányosabb kistérséget, a bátonyterenyeit célozta meg, és annak apró településeire, szegregátumaiba viszünk programokat, nyitunk meg kihasználatlan közösségi tereket. Mindezt egy közösségfejlesztő folyamattal kapcsoltuk össze, így komplex projektet valósítunk meg ezeken a helyeken – Szolnoki Ildikó kollégánommal együtt.

H. K.: *Említetted a feladatfinanszírozási modellt, mennyiben könnyíti meg ez az új finanszírozási és tervezési mód a munkátokat?*

M. L.: A program működését legegyszerűbben egy belső pályázatási folyamatként lehetne megragadni. A „kiírás” szakmai főszöveget a Nemzeti Művelődési Intézet határozza meg, a 140-es szaktörvényhez illeszkedő központi feladatokkal. Ezt a megyei közművelődési módszertani intézmények kiegészítik, hozzáteszik megyei sajátosságait. Így egységes, ám nem egyhangú országos közművelődési feladatellátás valósul meg az országban. A feladatfinanszírozás rendszere, mely egyik meghatározó eleme az irodák új struktúrába szervezésének, kiszámítható, tervezhető, előre programozható munkavégzést biztosít majd számunkra.

H. K.: *A szigorúan vett szakmai munka mellett, a rendezvények kommunikációs folyamataiba is bekapcsolódtál, szakmai folyóiratokban is publikálsz, mint mondtad, több civil szer-*

vezetnek is tagja vagy, hogy marad időm minderre a család mellett?

M. L.: A férjem mindig támogatta elképzeléseimet: ha továbbtanulásról, ha írásról, ha konferenciáról volt szó, mindig segített és bátran hagyhattam rá a gyerekeket, a két fiút. Most már ők is nagyok: egyetemista és jövőre érettségiző nagyfiaim vannak, akik az évek alatt felnöve szüleiken látták az élethosszig tartó tanulás példáját. Büszke vagyok rá, hogy kicsi korukban évek hosszú sorát az esti mesék, olvasmányok bővelében töltöttük el közösen, és ennek a fáradtságos ám roppant következetes „munkának” mára már beért a gyümölcse. Nagyszerű, értelmes, kritikusan gondolkodó gyermekeim vannak!

Tájéolás, Kapunyítás – gyermeki öröm és kacagás

A közművelődési osztályra kerülve 2009-ben az első igazi kihívást a tájoltató program jelentette számomra: kilépni a könyvtárból, amatőr együtteseket vinni kistelepülésekre, apró falvakba, párszáz lakosú településekre. Rézfúvós kisegyüttes zeneóráit, amatőr színjátszók gyermekdarabját vittük el ahhoz az elsősorban gyerek közönséghez, amelyiknek a mai napig szinte lehetetlen eljutni egy-egy koncertre vagy egy színházi előadásra. Csodálatos volt látni a számtalan csillogó szemű kisgyereket, ahogy hallgatja a zenét, együtt él a szereplőkkel, kiabál, hogy megmentse a Cicát vagy elárulja a rablókat a színdarabban. Az előadások után pedig körbevették a színészeket, megtapogatták a ruhájukat, majd a hallott zenét dúdolván mentek ki az épületből.

Nagy öröm számomra, hogy ezt a fajta kulturális missziót folytatni tudjuk a Kapunyitogató programunkkal.

Nógrád megye leghátrányosabb helyzetű járásában, a bátonyterenyei járás apró településein két éve elkezdődött egy gyereksegély program, melyet irodánk munkatársa, B. Szolnoki Ildikó is segített közösségfejlesztő szakemberként. A két év alatt egy „hadra fogható” csapat nevelődött ki irányításával, s most ők a mi segítőkink a települések közösségi tereinek megnyitásában, újra benépesítésében. Közművelődési szakember híján a településeken és egy szegregátumban ők a mi kapcsolataink: ahol van, az iskolával, óvodával, védőnővel, szociális gondozóval. A helyi közösség már ismeri őket, munkájukat, így számunkra nagy segítség a programunkban való jelenlétük. A Kapunyitogató Nógrádban tehát egy közösségfejlesztő folyamatra épülve, azt tovább erősítve valósul meg az idén.

Az amatőr kamarazenekart és a gyermekszínházat továbbra is szívesen visszük, és bővült a repertoárunk

egy hagyományőrző népi játékos csapattal. A Kerek Perc Egylet népmese köre épülő zenés interaktív játékaival már májusban több helyszínen varázsolunk csodás órákat a közönségnek. A népi hangszerek – tekerőlant, dudu, furulya –, a népviselet, a népmese: visszahozza a régi falusi élet világát. A rézfúvós hangszerek megszólaltatása pedig valódi kuriózum a gyerekek számára, s amikor előkerül a locsolócső és a kupa, amiből hangszert építenek, igazi viaskodás indul, ki lesz, aki megszólaltathatja. A mostani „tájéolásunk” azonban több egy-egy előadásnál: kiállítás, kézműves foglalkozás, ajándékkészítés és még számos, a helyi közösséget megmozgató, a közösségi teret betöltő program kapcsolódik hozzá. Ösztöl a felnőttek részére József Attila Irodalmi Esteket viszünk a településekre, elsősorban az idősek napjára, összekötve a nyugdíjasok részére szervezett programokkal, találkozókival, kézimunka-bemutatókkal.

MÁTÉ LÁSZLÓNÉ népművelő, tanár, informatikus könyvtáros. Több mint húsz éve dolgozik kulturális területen, volt könyvtáros a megyei könyvtárban, majd 2009 óta közművelődési szakember a Nemzeti Művelődési Intézet Nógrád Megyei Irodájában illetve annak jogelőd intézményében. A Nógrád Megyei Népművelők Egyesületének elnöke.

KÖZÖSSÉGI HÁLÓ – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

INTERJÚ HALMAI-NAGY RÓBERTTEL

Hegedűs Katalin: *Egy közösségi portálon ismert meg a szakma. Kérés nélkül is gyűjtöttél, megosztottál információkat, véleményed volt mindenről, ami közelebről vagy távolabbról érdekli a szakmát, mégis elsősre meglepődtél, amikor erről az interjúról beszélünk.*

Halmi-Nagy Róbert: Azt kérte, hogy tegyük személyessé ezt a beszélgetést. De mit mondjon el ilyenkor egy szakmai folyóiratban őszintén a szakember, aki egyben édesapa, férj, fiú, egy helyi közösség aktív tagja, ugyanakkor adóbevalló, szavazópolgár, egy nemzet tagja is? Beszéljen vágyairól, félelméről, meg nem valósult, soha meg nem valósuló terveiről, céljairól – úgy, hogy az a szélesebb szakmai közösségnek, kollégáinak is izgalmas legyen? Mit is mondjon el? Itt és most azt választottam, hogy beszéljek arról, ami engem ebben a szakmai közegben azzá tett, ami vagyok.

H. K: *Egyszer Lakiteleken a gyökerekről beszélünk, meg arról, hogy ki,*

hogyan került a szakmába. Hogyan kezdődött a te utad?

H.-N. R.: Alapjában határoznak meg azok az élmények, melyek kisgyerekként értek szüleimmel a Mecsek közepén, a püspökszentlászlói kulcsosház turista szakosztályának tagjai között. A kis, összetartó közösség egymást segítve élt napokon, heteken keresztül az erdő közepén, sokszor áram és vezetékes víz nélkül. Mert tulajdonképpen ennyi az egész – és ez minden. A többi már magától történik. Az iskolakötelezettséget teljesítve – miért tagadjam – nem akartam továbbtanulni, tulajdonképpen véletlen események sorozataként kerültem a felnőttképzési- és művelődési menedzser szakra, akkor még nem is sejtettem, ez a véletlen milyen meghatározó lesz az életemben. 2004-ben szereztem a Pécsi Tudományegyetemen diplomát. Költői, írói babérjaim mellett (melyek eredménye több verspublikáció országos lapokban, két regényrészlet és két könyvkritika), 2003-tól 2005-ig dolgoztam szerkesztőként a

Jelenkor Kiadónál, majd három évig a Művészetek és Irodalom Házában, mint művészeti menedzser. A mai napig hálás vagyok akkori vezetőmnek, Bozóky Anitának (jelenleg a Zsolnay Örökségkezelő kommunikációs vezetője), akitől itt sajtótítottam el a szakma alapjait, és szerettem meg ezt a munkát. Mai napig rendszeresen egyeztetek vele. Az ő lemondását követően rövid időre kommunikációs menedzserként az EU-s pályázatok kommunikációjában dolgoztam. 2009-ben tértem vissza közművelődési területre, a kozármislenyi Művelődési Ház vezetését vettem át. A legtöbb kollégám valóban, mégis a közösségi médián keresztül ismert meg. Közművelődési intézmény vezetőjeként gyakran tapasztaltam hiányát egy olyan szakmai módszertani szervezetnek, amelyhez fordulni lehet szaktanácsért. Ennek ellensúlyozására hoztam létre a Facebookon a Közművelődési szakmai fórumot, melynek a mai napon 212 tagja, legalább 60 aktív olvasója és több rendszeres hozzászólója van.

H. K: *Közösség. Sokan és sokféleképpen értelmezik, számodra mit jelent ez a szó?*

H.-N. R.: Clifford Geertz amerikai antropológus beszél úgy a *Sűrű leírás*¹ című esszéjében a kultúráról, mint ami a közösségek által szőtt jelentések hálója. Az ő megközelítésében a kultúra nyitott, mindenki által olvasható szimbólumok rendszere, amelyet a közösségek hoznak létre. Közösségek nélkül tehát nincs se kultúra, se egyén. És a függés kölcsönös: mi magunk is, nap mint nap, jelentéseket hozunk létre, teszünk hozzá azon közösségekhez, amelyekhez tartozunk – családunkhoz, lakóhelyünk, nemzetünk kultúrájához.

1 In: Clifford Geertz: *Az értelmezés hatalma*. Osiris, 2001. 194-226. o.

Ugyanakkor úgy tűnik, az elmúlt évek, évtizedek során mintha meggyengült volna ezen hálók ereje, a kis- és a nagyobb közösségek sem tudják betölteni azt a szerepüket, hogy a hozzájuk tartozó egyéneket egy szövetbe szőjék.

Pár évvel ezelőtt egy pályázatomban írtam, hogy új „küldetéstudat fogalmazható meg a közművelődési intézmények működése tekintetében, mely szerint a kreativitás személyiségfejlesztő és -kitaláló szerepére, valamint az élő kultúrára helyeződik a hangsúly”. Az azóta eltelt évek bebizonyították, hogy a fenti megállapítás több volt, mint időszzerű, a gazdasági válság hatásai csak felerősítették azokat a közösségeinkre ható negatív folyamatokat, melyek már korábban is érezhetőek voltak. Az, hogy közösségeinknek aktív, alkotó, alakító tagjává válhassunk, sokkal kevésbé elhatározás, mint tanulási folyamat eredménye, akár tudatos, akár öntudatlan formában valósul az meg. Mivel társadalmunk problémái a társadalmi kultúra állapotától is függenek, ezért megoldásukban a kulturális szektor is kiemelt szerepet tölt be. A közművelődési szervezetek felelőssége és tennivalója ezen a területen hatalmas. Olyan korszerű szakmai programokat kell kidolgozni, amelyek hatékonyan képesek hozzájárulni közösségeink fejlődéséhez,

az egyének munkaerő-piaci esélyeinek javulásához, a kulcskompetenciák fejlődéséhez, az esélyegyenlőség megteremtéséhez. Ebben a meggyőződésben vállaltam feladatot a megyei módszertani iroda munkájában.

H. K.: *Néhány héttel ezelőtt több megye részvételével szakmai konferenciát rendezett az intézet Kaposváron, ahol te is bemutattad az iroda terveit. Mennyiben befolyásolja ez az új munka az életet? Melyek a legfontosabb feladatok, amelyeket mindenképpen szeretnél megvalósítani?*

H.-N. R.: Egyrésztől alapjaiban változtat meg mindent. Vidéki művelődési ház vezetőjeként az ember általában csak a településen belül mozog, a helyiekkel tart rendszeres kapcsolatot, legfontosabb partnerei a helyi civilek, vállalkozók és vezetők. Kis túlzással, a településről is csak akkor mozdul ki, amikor árubeszerzésre megy. Ezzel szemben az eltelt három hónap felpezsdítette életemet. Rengeteg új kollégát ismertem meg, rengeteg jó szakembert, és találtam köztük nem egy barátira is. Sokat voltunk úton, Budapesten, Lakiteleken, Kaposváron, Franciaországban – és ami mindezeknél fontosabb: Baranya megyében is. Sok helyen jártunk, kerestünk partnereket különböző mintaprojektjeinkhez is.

Másrésztől – nem változott semmi. Az ember legfontosabb célkitűzései ugyanazok: hozzájárulni ahhoz, hogy közösségeink valódi közösségek legyenek, hogy az egyének megtalálják önmagukat saját társadalmukban. A jelenlegi munkánk egy új dimenziója ennek, és annak, amit eddig csináltam. Ugyanazt, csak most szélesebb körben kell megtenni. És nagyon szeretném, ha a megyei szakmai szervezetek, művelődési házak, civilek nemcsak úgy tekintének ránk, mint akik programokat, képzéseket, információkat nyújtanak nekik, hanem mint akikhez bármikor, bármilyen szakmai problémával fordulhatnak. Ennek a kölcsönösnek a kialakítását tartom talán a legfontosabbnak.

H. K.: *Említetted a mintaprojektjeiket, mely területeken tudnak hozzájárulni a vidék fejlődéséhez, a települések lakosságmegetartó képességéhez?*

H.-N. R.: Ami igazán fontos, az nem a lakosság szám, hanem az, hogy a helyi

közösségek erősek, életképesek legyenek, biztosítsák azt a táptalajt, ami az egyének kibontakozásához kell. Rendkívül jó példa erre az egyik mintaprojektünk helyszíne, Kovácsszénája. Ez a kis, 60 fős település egy rendkívül jó közösséget is alkot. Erőforrásait közösen felhasználva pár év alatt elérték azt, hogy – a roma népességet is beleértve – nőtt az önellátó háztáji gazdálkodás szerepe, pályázatok segítségével a település adottságaihoz igazodó fejlesztéseket valósítottak meg („Desznyó hotel” – érdemes utána nézni), kizárólag saját erőre építve újtárra indítottak évente 2-3 rendezvényt. Most ott tartanak, hogy az eddigi eredményekre építve, velünk együttműködve, beindítják a helyi termékekre építő gazdaságot: savanyítózuzemet építenek. Ennek ellentéte a szomszédos Kishajmás, ahol az elvándorlás és a bevándorlás együttesen okozott a mai napig kezeletlen és rendkívül komoly problémákat. A korábban a megélhetést biztosító fazekas manufaktúra a kilencvenes években megszűnt, megindult a népesség elvándorlása, helyükre új lakók költöztek be. Mára odajutott a település, hogy a helyi közösség rendkívül széttagolt, nincs összetartó erő – és mára a település vezetői, korábbi hangadói is elvesztették hitüket. Sajnos nem egyedi példa az országban. Ide közösségteremtő programokat viszünk. Mintaprojektjeink kidolgozása során mindig azt tartottuk szem előtt: megerősíteni a helyi közösségeket, segíteni, hogy ők maguk tudják feltárni és hasznosítani azokat az amúgy meglévő, csak nem felismert erőforrásokat, amik rendelkezésükre állnak.

H. K.: *Az ifjúság bevonása érezhetően központi szerepet töltött be intézményvezető munkád alatt is. Mindig új ötletekkel álltál elő, a közös élményeket azonnal publikáltad a közösségi felületeken. Vannak terveid a megyei módszertani munka során is a fiatal generáció megszólítására?*

H.-N. R.: Rendkívül sok kreativitást és kitartást igénylő munka volt ez Kozármislyenben, az egyik legkeményebb, ugyanakkor leghálásabb terület. (Nem is értem, az új vezető miért záratta be első intézkedései között az ifjúsági klubot.) Szerencsésnek mondhatom magam, hogy a Nemzeti Művelődési Intézzel együttműködő Baranya If-

júságáért Nonprofit Kft., és annak vezetője Kárpáti Árpád és csapata, mint baranyai ifjúsági civil szervezet, régi szakmai partnerem. Már a Kozármisleny előtti időből ismerem őket. Ennek megfelelően a megyei ifjúsági közművelődési munka során rendkívül szoros együttműködést tervezek velük, több feladatunkban is szerepelnek partnerként. Több programunkban, így például a kapunyitogatóban is megjelennek az ifjúsági közösségekkel, csoportokkal tervezett programelemek.

H. K.: *Új szakmai közösségbe kerülél, a megyei módszertani hálózat „nagy családjába”. Sikerült könnyen beilleszkedned?*

H.-N.R.: Meglepett, és köszönöm mindenkinek, hogy az átállásom szinte

észrevétlenül ment végbe. Szerencsére a mai napig megőrződött ez a szakma egy nagyobb „családként”, szinte mindenki ismer mindenkit, és mindenki nyitottan, barátián fordul mindenkihez. Azt hiszem, nagy szerepe van ebben az Intézet vezetőinek, és mentorunknak is, aki rengeteg segítséget ad mindennapi munkánk során. Minden munkám során az volt a meggyőződésem, hogy elsősorban nem munkaóráimat, hanem valamennyi tudásomat, tapasztalatomat feladatom és kollégáim rendelkezésére bocsátok. Így lesz ez itt is. Ha az egy, a gyakorlati művelődésszervezői tapasztalatokból hozott módszer, egy a kommunikációs és szerkesztői múltamból eredő sajtóközlemény, vagy – ha már itt tartunk – egy közösségi portálon történő megosztás, akkor azt.

Bőségkosár Kovácsszénáján

A hátrányos helyzetű besorolást kapott Kovácsszénája – a baranyai települések nagy többségéhez hasonlóan – küzd a munkanélküliség, a hiányos infrastruktúra és az ebből eredő elöregedés, leszakadás jelenségével. A község lakosai a közeli Orfűi Turisztikai Desztinációhoz való csatlakozásban, az önellátás erősítésében és a helyi termékek előállításában látják a kitörési lehetőségeket.

A Nemzeti Művelődési Intézet Baranya Megyei Irodája a 2013-ban indított mintaprojektjeihez olyan helyi kezdeményezéseket kutatott fel, ahol közművelődési szakmai szolgáltatásokkal hatékonyan segítheti a fejlesztések hasznosulását. Kovácsszénája Község Önkormányzata és a falu lakossága már elindult az önellátást segítő mezőgazdasági fejlesztések útján, illetve sikeresen illeszkedett az orfűi turisztikai fejlesztésekhez kiegészítő látványosságokkal, de ez még nem jelent a lakosság többsége számára alternatív jövedelemszerző tevékenységet.

Intézetünk a meglévő kezdeményezések támogatásával hozzájárul ahhoz, hogy a helyi és a környékbeli közösségek a helyi tudás és a helyi lehetőségek hasznosításával boldoguljanak. A közművelődés eszköztárában használva biztosítunk formális, nemformális és informális tanulási alkalmakat minden generáció és minden társadalmi réteg számára. Célunk, hogy bővüljön a helyi

termékek köre (savanyúság, lekvár, fonnott bútorok, eszközök). Az elindított képzések (kosárfonás, befőzés) népszerűsítik az egész életen át tartó tanulást, az egész nyáron át folytatott kertészkedő verseny hozzájárul a mezőgazdasági hagyományok felélesztéséhez, a közösségi, családi rendezvények megszervezésével pedig építjük a helyi közösséget, bemutatjuk az elért eredményeket.

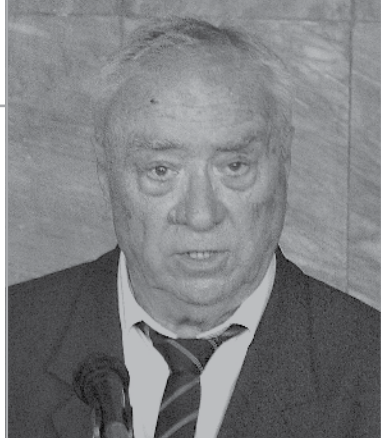
Az általunk tervezett programelemek illeszkednek, illetve kiegészítik a faluban hagyományosan megrendezett programokat. Nagy hangsúlyt helyezünk a helyi közösség animálására, a generációk közti kapcsolatok megerősítésére és az idősebb generációk tudásának átörökítésére, valamint a helyben jellemző háztáji kézművesség újratanítására. A helyi közösség belső kapcsolatrendszerének javítása mellett, a szomszédos falvakkal való kapcsolat javítását is célul tűztük ki, nem elsősorban az önkormányzatok közötti formális kapcsolatokra gondolunk, hanem inkább a helyi lakosok és civil szervezetek közötti informális hálózat fejlesztésére, amelyhez kiváló alkalmat kínálnak a Kovácsszénáján rendezett vonzó programok.

A komplex képzésekbe ágyazott programsorozattal az egész közösség, sőt a környező falvak számára is láthatóvá tesszük a háztáji gazdálkodásban és a helyi termékekben rejlő lehetőségeket.

HALMAI-NAGY RÓBERT 2004-ben a Pécsi Tudományegyetemen felnőttképzési és művelődési menedzser szakon szerzett diplomát. 2003-tól 2005-ig szerkesztő a Jelenkor Kiadónál, majd három évig a Művészetek és Irodalom Házában művészeti menedzser. Kommunikációs menedzser az EU-s pályázatok kommunikációjában. 2009-ben tért vissza a közművelődéshez, a kozármislenyi Művelődési Ház vezetését vette át. A Nemzeti Művelődési Intézet Baranya Megyei Irodájának módszertani csoportvezetője.

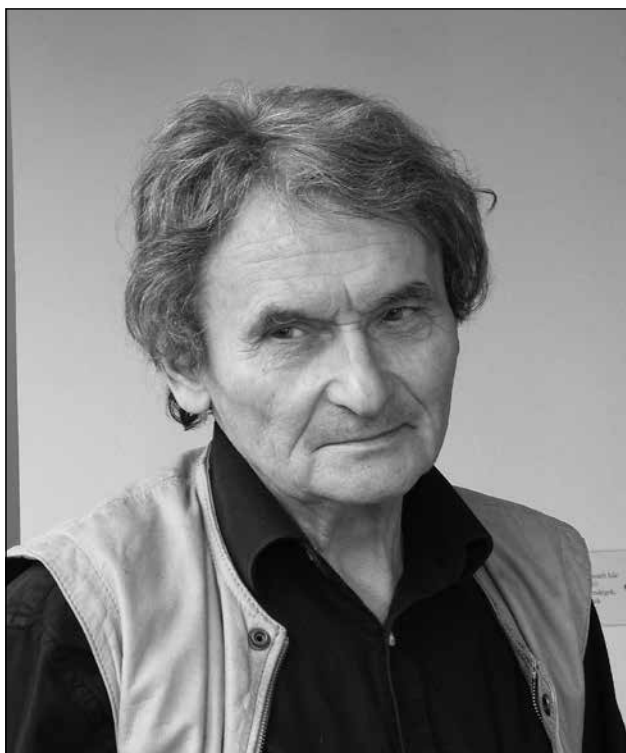
HEGEDŰS KATALIN népművelő, tanár, kulturális menedzser, jelenleg végzős andragógia mester szakos hallgató a Zsigmond Király Főiskolán. Több mint húsz éve dolgozik közművelődési területen, 2000-től a Nemzeti Művelődési Intézet (jogelőd intézményének) információs, kommunikációs szakmai munkatársa, jelenleg Kommunikációs Osztályának vezetője, a Budapesti Népművelők Egyesülete elnökségének tagja.

KEREKES LÁSZLÓ BÚCSÚZTATÓJA

Lakásunk fő falát egy olajkép uralja. Jobb alsó sarkában jól olvasható az alkotó csupa nagy betűs neve: KEREKES. Valamikor a hatvanas évek közepén került ki a kezéből ez a megnyugtató, lelket melengető csendélet. Teljesen más hangulata volt, van ennek a festménynek, mint a gyászjelentőben is benne található „Viharos Balaton”-nak. Nem is csoda, hiszen alig huszonvalahány éves volt akkor mindössze, akár egy festőművészi pálya ígéretében is joggal bízhatott. Valamelyest másként alakult ugyan a pályája, karrierje, hiszen elhivatott, hozzáértő népművelő, remek ízlésű, kiváló szemű és kezű alkalmazott grafikus, művészetpedagógus lett, de mindennekfelett szeretni való kolléga, sokunknak barát, jó ismerős. Neve a hatvanas, hetvenes évtizedben összeforrott Nógrád kultúrájával, művészetével. Hosszú éveket töltött el Salgótarjánban a József Attila Művelődési Házban, városi, megyei központban, mikor hogyan nevezték. 1963-tól több mint másfél évtizeden át volt munkatárs, igazgatóhelyettes és igazgató is. Neki egyre ment. Igazán soha nem izgatták beosztások, címek, rangok. Minden munkakörében, amelyet szülőmegyéjében – minthogy az Ipoly parti Balassagyarmaton látta meg a napvilágot – betöltött, kreatív, alkotó ember volt és maradt. S ez tudomásunk, mi több: tapasztalataink szerint, mit sem változott felelős miniszteriális szinteken vagy a dabasi művészeti közéletben sem.

2006 áprilisában volt negyvenéves a jelenlegi, Szrogh György tervezte, ma sem idejétmúlt épületben működő József Attila Művelődési Központ. Ekkor jelentettünk meg, nem véletlenül, „...jó szóval oktasd, játszani is engedd...” címmel egy kiadványt, amelyben – mint szerkesztő – természetesen őt is megszólaltattam. „Korosodunk, korosodunk Józsi” írta visszaemlékezései elé, nem restellte becézve – ahogyan városszerte teszik – emlegetni szeretett intézményét. Ebből az írásából is kitetszett, hogy akkor volt a művelődési központ vezetője, amikor – az ő szavait idézve – „Nagyon fontosnak tartottuk, hogy kihasználjuk azt a vonzerőt, amit az épület

újdonsága, építészeti nagyszerűsége, belső tereinek hangulatos lakályossága jelentett, és mielőbb ennek megfelelő, gazdag, sokszínű és teljes körű programot hozzunk létre. Rövid időn belül sikerült országosan is figyelemre méltóan értékes színházi, zenei, képzőművészeti, filmes sorozatokat beindítani. Sorra alakultak a művelődési kisközösségek, művészeti együttesek. Szóval nagy időket éltünk, és az intézmény további évtizedes sorsát meghatározó alapozó munka résztvevői lehettünk.

Néhány szóban, mondatban lehetetlen akárcsak megemlíteni is, mi minden kapcsolódott hozzá a szervező-, irányító és módszertani munkában, jó kezdeményezések felkarolásában, fejlesztési programok kidolgozásában, életre segítésében. De művészemberként is ott hagyta köztünk keze nyomát. Tagja volt a Magyar Képzőművészek Északmagyarországi Területi Szövetségének, s egyik istápolója a Nógrád Megyei Képzőművészeti Stúdióinak. Alkalmazott grafikusként művészeti szerkesztője volt a Palócföld című folyóiratnak, igényes tervezője más időt álló, reprezentatív kiadványnak, helyi, regionális és országos tárlatok, csoportos és egyéni kiállítások elegáns katalógusainak, plakátjainak. S amikor sorsa, munkája máshová szólította, sok azonos hullámhosszon gondolkodó kollégát, barátot hagyott hátra, soha meg nem feledkezve róluk, rólunk, mindig tudta, hogy honnan, miként indult a pályája. Felelős köztisztviselőként, közművelődési szakértőként is mindig jó szívvvel, segítőkészen viszonyult hozzánk, nógrádiakhoz.

Lóránt János festőművész – aki akkoriban ugyancsak Tarjánban élt és dolgozott – ekként kommentálta Kerekes László halálhírét: hát igen, lassan elfogy a nagy generáció. Mások mellett Czinke Ferencre, Horváth Istvánra, Iványi Ödönre, Paróczai Gergelyre, Kojnok Nándorra gondolt. Ezen szemléletformáló, értékkeremtő – és mindenekelőtt – baráti értelmiségi körnek volt aktív tagja Kerekes László is. A késő estébe, éjszakába nyúló beszélgetések, parázs viták, kvaterkázások során nem rejtette véka alá, hogy miről mit gondolt, de soha nem bántó, pláne nem sértő módon, hanem egész lényére jellemző, született intelligenciával, empatikusan vezette elő véleményét. S ha nem is sikerült a világot megváltanunk, legalább megpróbáltuk...

Tisztelt Gyászoló!

„Az élet nem a halállal végződik...”, „csak az hal meg, akit elfelejtene” – sorjáznak ilyenkor a jól ismert, önmagunkat vigasztaló gondolatok. Ezek mellé idézek most négy költői sort egy salgótarjáni poéta, a már egy évtizede halott Szepesi József tollából: „Megpihent végre-végleg / Nem bántja se zaj, se fény, / Élete legsötétebb / s legtisztább fekhelyén.” Nem nagyon kell magyarázni, hogy ezzel is az a célom, hogy valamennyiünk – fővárosiak, dabasiak, nógrádiak és máshol élő barátok, tisztelők – fájdalmát mérsékeljem valamelyest.

Majdnem napra nyolc évvel ezelőtt – 2005. április 23-án –, amikor Salgótarján-Zagyvapálfalván eltemettük dr. Horváth István történészt, nyugalmazott múzeumigazgatót, azt mondta nekem Kerekes László, hogy jó volt a nekrológ, amellyel a megyei lapban búcsúztam közös barátunktól. Remélem Hozzád sem voltam méltatlan, drága Lacikám! Azt tudjuk, hogy nevezetes napon, nagypénteken mentél el, s Te talán már ismered a számunkra még megfejthetetlen titkot is: hol és mikor találkozunk, hogy egy jót beszélgetve meghányjuk-vessük a kultúra, a művészetek ügyét, és számba vegyük, hogy mi újság Madách, Mikszáth megyéjében. Ég veled, nyugodj békében! Emlékedet – amíg mi leszünk – őrizzük Nógrádban (is).

CSONGRÁDY BÉLA (Dr.) középiskolai tanár, a Nógrád Megyei Hírlap nyugalmazott felelős szerkesztője, jelenleg külső munkatársa. A TIT Országos Elnökségének tagja, a Madách-hagyomány Ápoló Egyesületnek elnöke, a salgótarjáni székhelyű Szerdatársaság Irodalmi Kávéház szellemi műhelynek szerkesztőségi tagja.

BÚCSÚ MÉSZÁROS CSABÁTÓL

Nagyszombaton váratlanul eltávozott a Klauzál Ház ifjú, 33 éves igazgatója, Mészáros Csaba. Április 13-án a Káposztásmegyeri Szentháromság Templom urnatemetőjébe helyezték el hamvait örök nyugalomra, a fájdalmas eseményen sokan kísérték a kitűnő szakembert az utolsó útjára.

Mészáros Csaba Szolnokon született 1979. július 4-én. 1997-ben érettségizett az esztergomi Temesvári Pelbárt Ferencs Gimnáziumban. Az alma materben töltött évek meghatározóak voltak látásmódjára, mélyen vallásos volt, Istenhez, az egyházhoz és a közösséghez hű maradt élete végéig.

2001-ben a Szegedi Tudományegyetemen szerzett főiskolai diplomát, történelem tanár és művelődésszervező szakon. Tanulmányi éve alatt a főiskolai közösségi élet meghatározó egyéniségévé vált: a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar Hallgatói Önkormányzatának kulturális referense lett. A diploma megszerzését követően előbb a Tarjáni Német-Magyar Kéttannyelvű Általános Iskola és Művészeti Alapiskola történelem szakos tanáraként oktatott Szegeden, majd 2003-2005 között a Szent Erzsébet Katolikus Általános iskola történelem szakos tanáraként dolgozott Pécelen.

A tanulást a tanítás alatt sem adta fel, ezen időszak alatt végezte el és szerzett egyetemi diplomát a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, történelem szakos tanár és középiskolai tanár szakon, majd ugyanebben az évben, 2005-ben az ELTE Társadalomtudományi Kar szociológia szakát végezte el.

A 2005-ös év életében termékeny időszak volt, mivel kiemelkedő tevékenységet végzett a Lakiteleki Népfőiskola Mindszenty Kollégiuma tagjaként. A közeletben és politikában mindig hiteles példát mutatott, közösségteremtő munkájával összekovácsolta az embereket, és a kultúra átadásával építette a magyar nemzet jövőjét.

2006-ban a Külvárosi Középsiskola történelem szakos tanára Budapesten, majd az ezt követő évben a Szegedi Felnőttoktatási Gimnázium „Társadalom és szociális ismeretek”, valamint „Pályatervezés” tantárgyak oktatója lett. 2008-tól a Szegedi Tudományegyetem Szakképzési Intézetben a „Társadalomismeret, művelődéstörténet, közművelődés fogalma és intézményrendszere” című tantárgy oktatója. „Kiváló tanár és nagyszerű, jó ember, igazi pedagógus” – így jellemezték tanítványai.

Tanári hivatásának gyakorlása mellett Mészáros Csaba úgy döntött, hogy végzettségének másik szakmájában is próbára teszi magát. Feleségével együtt – ahogyan fogalmazott: „nyakunkba vesszük a nagy Budapestet...” – 2004-ben a Jókai Klub művelődésszervezőjeként tevékenykedett a közművelődés területén. Egy év múlva a Kráter Műhely Egyesület kulturális referenseként intézte az egyesület eseményeit. Rövid időszakot töltött 2006-ban a Pataky Művelődési Központban, mint művelődésszervező. 2008-tól érkezett el pályafutásában az az állomás, amely lehetőséget adott számára, hogy érték- és időtálló kulturális eseményekkel lássa el Zsombó lakosságát.

A József Attila Művelődési Központ élén dolgozó Mészáros Csaba a magyar kultúra kiválóságait hívta el a településre. A különböző pályázatok által elnyert összegekből teremtett lehetőséget számos tanfolyam, képzés és szabadidős program létrehozására, amelynek hozományaként a zombóiak ingyenesen juthattak az előbb említett kulturális szolgáltatásokhoz. A József Attila Művelődési Központ igazgatójaként nem csak a művelődési központ vezetését végezte teljes odaadással, hanem mindemellett a helyi újság főszerkesztői tisztségét is betöltötte.

2011-ben pályázta meg a Klauzál Gábor Budafok-Tétényi Művelődési Központ vezetői pozícióját. Csaba egy érték alapú művelődési központ irányítását tűzte ki célul, amelyet – segítő csapatának hála – könnyűszerrel véghez is vitt. Munkáját olyan közművelődési intézmény felépítése érdekében végezte, amelyben a helyi kulturális értékek, hagyományok hangsúlyos szerepet kapnak, segítve a lokálpatriotizmus kialakulását, erősítését. Az általa vezetett Klauzál Házban hangsúlyos szerepet kaptak a jeles történelmi eseményekhez kapcsolódó rendezvények, színházi előadások, filmvetítések, kiállítások és vetélkedők.

Kiemelt helyen kezelte népünk hagyományainak ápolását; minden hónapban kézműves családi programokon vehettek részt a vendégek. Sikeresen indította útjára az „Emberpalánta” elnevezésű hagyományörző nyári tábor. Újszerű elképzeléseivel megvalósította, hogy a látogató közönség minél szélesebb platformon értesüljön a kulturális eseményekről: mindezt új arculatterv kialakításával színesítette. Az elektronikus hírlevél elindítása szintén az ő munkásságához köthető. Terveit rendkívüli odaadással és energiával váltotta valóra. A magyar szellemi, sport- és művészeti élet kiemelkedő alakjait hívta meg az előadásokra. Több program megálmodójaként és házigazdójaként említhetjük Mészáros Csabát, köztük az „OlimpIKON”, a „Klauzál Akadémia” vagy a „Sztertelenül” c. előadás-sorozatokat, amelyek méltán vál-

tak népszerűvé a nagyközönség számára. A Ház jelmondata lehetne: „mennyiség és minőség egyszerre”. Pozitív értelem-ben vett szakmai ügybuzgóságában munkatársai is osztoztak: belátható időn belül igazi kulturális és szellemi „fellegvár” alakult ki a Központban.

Az egyik interjúban ezt vallotta: *„A 21. század elejének magyar társadalmát a befelé fordulás, elmagányosodás jellemzi. Az emberek nem bíznak egymásban, inkább elutasítóak, mintsem egymás kezét megfogva közösen valósítanak meg a jövő Magyarországot. Itt van a kulturális élet területén dolgozó szakemberek felelőssége! A kultúra az egyik eszköz a nemzet talpra állításának folyamatában, igazi közösségek építésében, az érték alapú új magyar társadalom felépítésében.”*

Célkitűzése az értékálló kultúra átadása volt: családapa-ként, szerető felesége és három gyönyörű gyermeke mellett ezt úgy teljesítette, hogy sok más feladatot is ellátott. Mindnyájunkat lenyűgözött szakmai elhivatottsága, a küzdése, a bizonyítási vágya és szellemének szabad szárnyalása. Mi úgy ismertük meg, mint egy cselekvő, energiával, humorral teli fiatal embert. Teljes életet élt: volt benne munka, életenergia és sok-sok humor. Viszonylag rövid időt, másfél évet, de annál tartalmasabb, mélyebb időszakot élhettünk meg Vele a Klauzál Házban. Példakép egy ilyen ifjú, aki olyan értékrenddel dolgozott, élt és állt ki, amit érdemes mindenkinek követnie.

A bánatot, amelyet váratlan távozása mindnyájunkban okozott, enyhítse a tudat: maradandót alkotott! Csaba, ha földi valójában nincs többé közöttünk, de emléke tovább él bennünk és családjában. Élete folytatását jelentjük. Nap, mint nap gondolunk rá: bennünk él eszmeisége, gondolati-sága.

Kollégáid, barátaid, munkatársaid nevében búcsúzunk Tőled!

Mészáros Csaba, Funk Ivett, Petz Nándor

CZINE MIHÁLYNÉ (1930-2013)

Czine Mihályné intézetiünk – akkor Népművelési Intézet – Felnőttnevelési Osztályának munkatársa volt a hatvanas évek végén, hetvenes évek elején. Emberségéről, figyelméről, szeretetéről emlékezetes alakja, ahogy azt Csordás Mihály megemlékezése is tanúsítja, amivel búcsúzunk tőle.

IN MEMORIAM

SZÓL A TELEFON, ERZSIKE, KEDVES!

Ismét csak, ismét letörölni a legördülő könnyeket!

Hiába hívtam fel 1999. január 21-étől megszokott esti beszélgetésünkre egykori szeretett tanáromat és későbbi szívbéli barátomat, Czine Mihály tanszékvezető egyetemi tanárt, a népi irodalom apostolát, a külhoni magyar irodalmak legjobb ismerőjét, a magyar irodalom utazó nagykövetét, a Magyarok Világszövetsége elnökét, a Református Egyház zsinatának világi elnökét és még sok-sok tisztség viselőjét, a jelenkori szellemi élet Miskáját, aki minden jeles magyarnak tudta a dalát, és oly szépen énekelte, hogy belesajgott a szív.

Tegnaptól nem emeli fel hívásunkra a telefont többé özvegye, drága Erzsike sem. Három hónapja még együtt ünnepeltük a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében megtartott szép rendezvényen a férjének posztumusz odaítélt MAGYAR ÖRÖKSÉG-DÍJAT, amelyen jelen volt Czine Mihály kilenc testvére közül egyik nővére és természetesen leánya, Borcsi, meg az unokái is. És sok-sok barátja, tisztelője, diákja, Lezsák Sándortól, az Országgyűlés alelnökétől – a javaslattevő kuratóriumi tagon, Bakos Istvánon és a díjazott munkásságát méltató Bíró Zoltán egyetemi tanáron, meg Békésszentandrás község művelődési élete kiválóságain, az eseményt filmező vitéz Szécsi Máttyás Pálon és Bódi Mária magyartanáron át – Kányádi Sándor erdélyi származású költőig, és sokan másokig.

Erzsike boldog volt nagyon, éveit mosolya mögé rejtve szólt felém csengő hangján: „Hát Miska, Maga is eljött olyan messziről?” Igen, hogyan jöttem volna! És egyáltalán messzi van-e még a Délvidék Pesttől? Czine Miska is eljött hozzám Kishegyesre, nemcsak kétszer a Csépe-napokra előadást tartani az itteni születésű jeles írónkról, Csépe Imréről és Dudás Kálmánról, hanem hozzám is, hogy megismerje Anyámat és Apámat, a két legnagyobb embert, akiket rajta kívül életben valaha is ismertem, és akikről Neki annyit meséltem. Amikor a doktorra avatásom után megrendezett ebéden, az Astoriában, feleségével, Erzsikével őket köszöntötték, Édesapám, akit ugyancsak Mihálynak hívtak, és testi-lelki erőben vetekedett Miskával, megkérdezte csendesen: „Akkor itt el szabad énekelnünk, hogy Kossuth Lajos azt üzenté...?” És a két Mihály énekelni kezdett. Szemükből csurgott a könny. Nem szégyen az egy férfiembertől, ahogy talán most tőlem sem. Ahogy az általam három hónapja készített képeket szemlélem, és én is, mint akkor Apám az Astoriában beszélt, csendesen szólok bele az immár néma telefonba: „Isten vele, drága Erzsike! Bánatok és örömeik után jövünk majd mi is ama napon, kiknek apró gyermekként hamuból írt keresztet homlokára a pap. De hazafogadott bennünket a haza, így addig lesz még egy kis tennivalónk!”

CSORDÁS MIHÁLY (Dr.) tudományos kutató, író, irodalom- és színikritikus, publicista. Kishegyesen született (1950), tanulmányait a bácsopolyai gimnáziumban, majd a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészettudományi karán végezte kitűnő eredménnyel. 1974-ben magyartanári oklevelet, majd ugyanott 1977-ben bölcsészdoktori titulust szerzett. Disszertációjának témája a délvidéki magyar kritika története volt, doktori vizsgájának eredménye pedig Summa cum laude. Ma a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja, a Magyar Írószövetség, a Vajdasági Írók Egyesülete, a Nemzetközi Magyarisztantudományi Társaság, a Vajdasági Magyar Tudományos Társaság és a vajdasági Független Újságírók Egyesület tagja. A Csépe-emlékbizottság sokéves elnöke, és a Békésszentandrás Baráti Szövetség tiszteletbeli elnöke. A Magyarország újjáalapítását megünneplő muhi Történelmi Nemzeti Zárandoknap mentora. Ópusztaszeren megválasztották a „II. Civil Honfoglalás - Civil Szerződés” kárpát-medencei nemzetközi civil találkozón a jelenlévő vajdasági civil szervezetek vezérének. A svédországi HUNSOR magyar internetes újság vajdasági munkatársa. A szabadkai Üzenet folyóirat volt főszerkesztője és a vajdasági 7 Nap hetilap igazgató főszerkesztője.

MAGÁN- KEZDEMÉNYEZÉSEKBŐL NÉPFŐISKOLÁK

Dáné Tibor Kálmán (2013) *Gondolatok Erdély nem „kötött parancsra” működő iskolájáról*. Romániai Magyar Népfőiskolai Társaság, Erdélyi Magyar Közművelődési Intézet, Kolozsvár, 62 o. ISBN 978-606-553-026-3.

Balázs Ferenc és Erdő János 1930-as években, Erdélyben kifejtett népfőiskolai munkásságával ismerkedhetünk meg Dáné Tibor Kálmán új tanulmánykötetében. A négy írás közül a legterjedelmesebb a fiatalon meghalt Balázs Ferenc vidékfejlesztési munkásságáról szól, aki hét éven keresztül Kolozs megyében, az Aranyos folyó partján fekvő erdélyi kistelepülésen, Mészkon végzett egyedülálló népfőiskola-fejlesztői és ismeretterjesztő munkát.

Az időbeli és gondolati hasonlóság okán a szerző újra közölte Erdő János 1934-ben megjelent, csak kevesek által ismert, *A népfőiskola jelentősége népünk életében* című tanulmányát. A másodközlés indoka az lehet, hogy Erdő ebben az írásában pontokba szedett, részletes választ ad arra a máig aktuális módszertani alapkérdésre, „... hogyan lehetne egy népfőiskolát alakítani egy kisebbségi faluban”?

A két világháború között Erdélyben is az egyházak álltak a népfőiskolai kezdeményezések élére – írja Dáné Tibor Kálmán. Pontosítani lehetne ezt az állítást azzal, hogy Balázs Ferenc és Erdő János kezdeményezését nagyra becsülve, egyházuk mellé állt elkötelezett lelkészei magánkezdeményezéseinek, amelyekből aztán példaértékű falufejlesztési programok és népfőiskolák nőtték ki.

Feltehetjük a kérdést, hogy miért vállaltak a falvakban a népfőiskolák szervezésében ilyen nagy szerepet a protestáns és katolikus lelkészek, plébánosok? Konkrétabban, miért éppen ez a két unitárius lelkész töltött be ilyen jelentős és innovatív szerepet az erdélyi népfőiskolai mozgalom 1930-as évek-

hez kapcsolódó történetében? A kötetből egyértelművé válik a válasz: jól akarták végezni a munkájukat, és ehhez szükség volt falufejlesztésre és népfőiskolákra is.

A két nagyszerű ember élete során jelentős nemzetközi tapasztalatot gyűjtött össze. Külföldön végezték tanulmányaikat és utazásaik során – bizvást elmondhatjuk – bejárták a világot. Felismerték, hogy milyen is lehetne az országuk, a környezetük, ha bevezethetnék és alkalmazhatnák a más európai és ázsiai országokban már kipróbált módszereket. Közvetlen tapasztalatokat szereztek arról is, hogyan lehetne fejleszteni vidéküket, településüket. Úgy gondolták, hogy a falvaikban élő emberek tájékozottabbak lehetnének, ha van a környezetükben olyan személy, aki a jövőre vonatkozóan határozott programmal rendelkezik, és tervei megvalósításához önfeláldozó, szorgalmas munkát is vállal. Erdő János szavaival: „A népfőiskolához cselekvési szabadság és kitartó, profétalelkű emberek szükségesek”.

A két életmű nagyon fontos, közös vonása – Dáné Tibor Kálmán is ezt hangsúlyozza tanulmányaiban – hogy mindkét személyiség szükségesnek tartotta az egyéni erőfeszítéseket és a jövőbe látó közösségi víziókat a falufejlesztésben és a helyi népfőiskolák életre hívásában. „A népfőiskola jövőjét nem a hivatalos, hanem a magánkezdeményezések biztosítják” – üzenik a nagy erdélyi elődök.

Egyetértek a szerzővel abban is, hogy „... bár számos közös vonást mutat, mégis az anyaországban és Erdélyben az intézményesülés folyamata önálló utakon járt.” (9. o.)

Az *Izlandtól Mészköig* című tanulmányában a szerző Nicolaj Frederik Severin Grundtvignak (1783–1872) az északi népfőiskolák kialakulásával kapcsolatos főbb gondolatait elemzi, és

párhuzamot von a dániai és az erdélyi mozgalom társadalmi gyökerei között. Az izlandi udvarházak középkorban kialakult beszélgető köreinek leírása új ismeretekkel gazdagíthatja az olvasót. Itt alakult ki ugyanis az a szokás, hogy a „jómódú izlandi polgárok – különösen a kinti munkára alkalmatlan téli időszakban – udvarházaikban összegyűjtötték esténként a családot, a cselédséget, a szomszédokat és a közeli ismerősöket, s együtt megtárgyalták a világ folyását”.

Mindazoknak, akik érdeklődnek a népfőiskolai mozgalom története iránt, feltétlenül ajánlom a tanulmányok elolvasását. Hasznosítható gondolatokat találunk a kötetben azok is, akik bekapcsolódtak működő, helyi népfőiskolák munkájába, vagy részt vesznek falu- és vidékfejlesztő programokban. A nem „kötött parancsra” működő tanulási formáknak pedig egyre nagyobb lesz a jelentőségük, így hasznos tudni, mire építhetjük a jövő közművelődési programjait.

A tanulmánykötetet közvetlenül a szerzőtől lehet kérni az alábbi e-mail címen: emke@clicknet.ro vagy danetiborkalman@yahoo.com

PORDÁNY SAROLTA ZSÓFIA (Cece, 1954.) tanár, andragógus, a PTE „Oktatás és Társadalom” Doktori Iskolájának doktorjelöltje, a Pordány és Társa Kft. kutatási igazgatója és üzletvezetője. 1991-1999: Az ELTE Tanárképző Karán, valamint a PTE FEEFI művelődésszervező képzéseinek közművelődésmódszertan oktat. 1996-2006: Pedagógiai Társaság Felnőttnevelési Szakosztály tag, 2000: MTA Pedagógiai Bizottság Felnőttnevelési Albizottsága megfigyelő jogú tag, 2004-2012. A Felnőttképzés Fejlesztéséért Egyesület ügyvezető elnöke, 2007-2012. A Felnőttképzési Szemle online folyóirat alapító főszerkesztője. (Elérhető: Elektronikus Periodika Archivum és Adatbázis). Könyve: Pordány Sarolta: Felnőttkori tanulás, közművelődés, Budapest, 2002. 1991-ben A Magyar Köztársaság Kormányának Ifjúsági Díja kitüntetését kapott.

Dóri Éva

Halmi-Nagy Róbert

Kocsis Klára

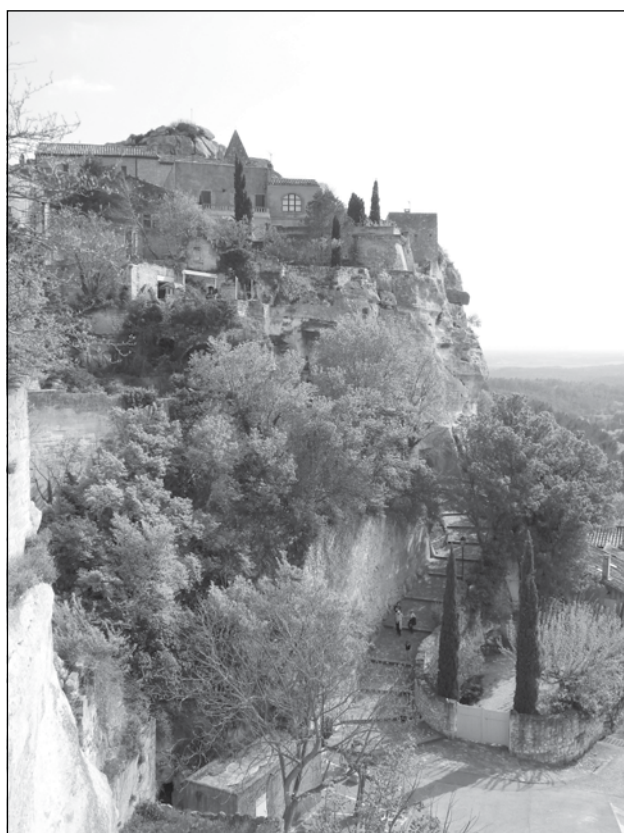
Sotkó Levente Attila

Polyák Albert

Szöllősi Eszter

2013. JANUÁR 12-ÉN STRASBOURGBAN A CONTACT 2103 NEVŰ EURÓPAI HÁLÓZAT ÁLTAL MEGRENDEZETT SZAKMAI SZEMINÁRIUM KERETÉBEN KERÜLT ALÁÍRÁSRA EGY ÚJ FRANCIA-MAGYAR PARTNERSÉGI MEGÁLLAPODÁS A KÖZMŰVELŐDÉS ÉS AZ IFJÚSÁG TÉMÁJÁBAN. A DOKUMENTUMOT MAGYAR RÉSZRŐL ZÁVOGYÁN MAGDOLNA, A NEMZETI KÖZMŰVELŐDÉSI ÉS KÖZGYŰJTEMÉNYI INTÉZET FŐIGAZGATÓJA, FRANCIA RÉSZRŐL FRÉDÉRIC PRELLE, A FRANCIAORSZÁGI IFJÚSÁGI ÉS MŰVELŐDÉSI HÁZAK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGÉNEK ELNÖKE, VALAMINT IGAZGATÓJA, DANIEL FRÉDOUT ÍRTÁK ALÁ. A MEGÁLLAPODÁS ELSŐ KONKRÉT MEGVALÓSULÁSA AZ ÁPRILISI SZAKMAI ÚT VOLT, MELYEN AZ INTÉZET MUNKATÁRSAI ÉS CIVIL PARTNEREI KÖZÜL KILENCEN VETTEK RÉSZT.

SZAKMAI ÚTON FRANCIAORSZÁGBAN

Les Baux de Provence

Betekintést nyerni egy másik nemzet közösségi-művelődési hagyományaihoz, nagy ajándék, hiszen az ember olyan aspektusból is szemlélheti saját munkáját és országa kulturális-társadalmi hagyományait, melyre más módon nem nyílnak lehetőségei.

A szakmai út során többféle ifjúsági és művelődési ház működésébe pillanthattak be a résztvevők, nagyobb városok és kistérségek központok egyesületek által működtetett intézményeit látogatták végig. A delegáció tagjai a Dél-Franciaországban eltöltött egy hét alatt megismerhették, hogy a településenként változó feltételekkel megvalósuló, azonban az együttműködési rendszer minden szereplőjére egyformán építő hálózatban miként dolgoznak azért, hogy a művelődési házak a városok és régiók pótolhatatlan civil központjai, színterei lehessenek. A jó gyakorlatokban és tapasztalatokban gazdag, mindössze öt munkanapot felölelő tanulmányút rövid összegzése a legfontosabb állomások történéseibe enged betekintést.

SALONE- DE-PROVENCE

Közel 1500 kilométer megtétele után egy rövid olaszországi pihenőt követően megérkezett a Franciaország déli részén található Salon-de-Provence városába a Nemzeti Művelődési Intézet Závogyán Magdolna főigazgató vezette küldöttsége. Az Espace Charles Trenet, Ifjúsági és Művelődési Ház igazgatója, továbbá az intézményt fenntartó civil szervezet, a Maison des Jeunes et de la Culture vezetői részesítették az intézet küldöttségét baráti fogadtatásban.

A Ház a tavalyi évben ünnepelte fennállásának ötvenedik évfordulóját, 1962-ben alapította az azt azóta is fenntartó civil szervezet. A város 44 ezer lakosát látják el, és mint megtudtuk, munkájukra hatalmas szükség van, hiszen a 12-13 éves korosztály feletti fiatalokkal az oktatási intézményeken kívül központi, állami szervezet nem foglalkozik. Egyesületüknek körülbelül 2500 tagja van, mely tagságnak körülbelül harmada a szociálisan hátrányos rétegből kerül ki.

A város elszegényedett negyedében külön helyiségeket működtetnek, a próbatermek és a sporttermek mellett egy rendkívül jól felszerelt hangstúdió várja a fiatalokat, ahol mindenki kipróbálhatja zenei vagy technikai tudását. A tehetséges fiatalok további pályáját különböző programokkal segítik. Évente 70 foglalkozásozotatot indítanak a legkülönbözőbb témákban – nyelvtanfolyamokat, kézműves foglalkozásokat, tánctanfolyamokat, zeneiskolát. Ezeket a programokon nem csak az ifjúság, de a felnőtt, sőt a nyugdíjas generáció is részt vesz.

Az egyesületet, amely egy országos és regionális szinten is működő hálózat tagja, egy elnökség és egy húsz főből álló választmány irányítja. Ebben a formában a civil szervezet négy állandó alkalmazottal működteti a házat. Forrásaik nagy részét maguk teremtik meg, de, mint elmondták, a jó kapcsolatnak köszönhetően a helyi önkormányzat is jelentős mértékben közreműködik a fenntartásban.

Hosszas beszélgetést folytattunk arról a rendszerről, melynek köszönhetően a szakirányú végzettséggel nem rendelkező, de már legalább tíz éve akár önkéntesként is a szakmában dolgozó alkalmazottak szakmai tapasztalatát egy validációs eljárás keretében felsőfokú végzettségnek ismerik el.

Salon de Provence. Jobbról balra: az Ifjúsági és Művelődési Ház igazgatója, animátora és elnöke.

Az első franciaországi nap egy városnéző sétával és egy kiadós vacsorával zárult.

SALONE-DE- PROVENCE-TÓL NARBONNE-IG

Provence-i látogatásunk második napján bepillantást kaptunk Avignon egyik, mintegy 15 ezer fős városrészében működő ifjúsági, kulturális és szociális központ mindennapjaiba, a körzetben a munkanélküliségi ráta közel 60%-os. Útközben meghallgattuk Esztertől, hogy milyen volt az avignoni pápák 70 éves fogsága és éppen miről híres a táj, ahol elhaladunk...

Megérkezésünkkor már a kapuban várt minket Michael, a központ igazgatója.

A bemutatkozást követően beszélgettünk a központ gazdasági és finanszírozási helyzetéről. Az épület éves fenntartási költsége 850 ezer euró, melyet az önkormányzat és a francia nemzeti költségvetésben „családi kassa” néven működő alap biztosít. Az ifjúsági ház az összköltség mintegy 6,5%-át teremti elő, az ezen felüli támogatásokat közvetlenül utalják a szervezet számára. 17 fizetett alkalmazott és mintegy 100 önkéntes dolgozik a szervezetben.

A ház programjai között kiemelt helyen szerepel a francia nyelv oktatása (tanítják a bevándorlókat franciául írni és olvasni), az ifjúsági klub és támogató szolgálat működtetése, amely a helyieket például a hivatali ügyintézésben segíti. A családtámogatások keretein belül gyermekmegőrzőket, korrepetálásokat és foglalkozásokat tartanak a fiatalok számára, melyek többségén a szülőknek is részt kell vennie. A helyi iskolával szerződésben álló szervezet felzárkóztató órákra is fogadja a rosszabbul teljesítő tanulókat. A tájékoztatót követően megtekintettük a házat, melynek népszerű zeneszobájában többek között komoly- és népzenei koncerteket is szoktak rendezni. Láttuk a foglalkozásoknak helyt adó termeket, ahol a fiatalok korcsoportonkénti megosztásban tevékenykedhetnek.

A látogatás befejezése után meglátogattuk Avignon belvárosát, a Pápa Palotáját, majd betértünk Baux de Provence-ba, ahol megnéztük a sziklába épített turista falut. A városnézések után elindultunk Narbonne-ba, ahol már nagyon vártak minket a katedrális tövében álló felújított ifjúsági és művelődési központban.

Tartalmas és élményekben gazdag provence-i szakmai utunkat követően kíváncsian várjuk a Narbonne környéki ifjúsági házak bemutatóit és beszámolóit, melyeket az elkövetkező napokban ismerhetünk meg.

NARBONNE ÉS GRUISSAN

A harmadik napon a narbonne-i ifjúsági és kulturális központot mutatták be delegációnk számára, ami egy újabb lehetséges működési formát vázolt fel előttünk. A központban összesen 45 fizetett alkalmazott és 200 aktív önkéntes dolgozik, nagyjából 2000 taggal rendelkezik. A tagok között minden korosztály megtalálható egészen a négy hónapostól a nyolcvan évesig.

A fizetett munkatársak majdnem fele animátorként, népművelőként dolgozik a központban. Az itt zajló programok (pl.: sport, művészeti, nyelvtanfolyamok) vezetői közül sokan önkéntesek, akik szakképzettséggel rendelkeznek, és külön megállapodás keretében végzik ezeket a feladatokat.

A ház specialitása, hogy nemcsak ifjúsági ház, hanem egyben szállásadó helyként és menüzetű étteremként is működik, amelyből a bevételük nagy része származik. 2007-ben újjátették fel és bővítették az épületet, s így szellemi és testi sérülteket is el tudnak szállásolni. Az étteremben elsősorban helyi termékekből készítik az ételeket – az évszakoknak megfelelően.

Az épület fenntartását és az infrastruktúrájának fejlesztését teljes egészében az önkormányzat finanszírozza, ezen felül 70 ezer eurót kapnak a szakmai feladatok ellátására, amely összeget elsősorban a nagyobb rendezvényeikre fordítanak, így például a nyári színházi fesztiválra. A ház éves működése, csak

az ifjúsági és kulturális központot tekintve, minden évben veszteséges, de a részt a szállásokból és étkezésekből befolyó összegekkel pótolják ki, így nyereségesen zárják az évet.

A szálláshelyek kialakításakor az volt a koncepció, hogy a közösségi terekre nagy hangsúlyt fektessenek, melynek egyik eszköze, hogy a szobákban nincs WIFI, TV, így a fiataloknak ki kell menniük a telekommunikációs eszközökkel felszerelt közösségi terekbe, ahol személyes kapcsolatot alakíthatnak egymással. A bővítési és felújítási munkálatok során fő szempont volt, hogy még több közösségi teret alakítsanak ki az ifjúsági szállón.

Gruissan Narbonne-tól egy 20 km-re lévő kis település, melynek állandó lakossága nagyjából 6000 fő, de tengerparti fekvése miatt nyáron 40-50 ezer főre duzzad.

Az itt működő ifjúsági és kulturális ház olyan szervezet, amely minden lehetőséget megragad projektek generálására és innovatív kezdeményezésekre. A helyi ifjúsági ügyekért felelő önkormányzati képviselőtől megtudtuk, hogy a város kiemelt feladatának tekinti az ifjúsági ház működtetését.

Megismerkedhettünk a ház részvételi demokrácia projektjével: a projekt alatt a fiatalok létrehoztak egy városi diáktanácsot, találkozhattak a helyi és regionális döntéshozó személyekkel, és bepillantást nyerhettek a döntéshozó

folyamatokba is. Ez által igyekeznek a fiatalok és a döntéshozók közötti szakadékot megszüntetni, áthidalni.

A föderáció nemzetközi kapcsolatokért felelős képviselője rámutatott arra, hogy a föderációban minden feltevél adott az ifjúság számára programok megvalósítására: kapcsolatok, pályázati források, szakmai támogatások. A regionális szervezetnek nagyjából 80 ifjúsági és kulturális központ a tagja, ahol a munkatársak számára lehetőséget biztosítanak továbbképzésekre, mint pl.: pályázatiírás és projektmenedzsment.

Végezetül megismerkedhettünk egy olyan projekttel, amelyben felmérést készítettek a döntéshozók és a fiatalok kapcsolatáról interjúk, kérdőívek és kerekasztalok segítségével. A projektet indokolta, hogy felismerték: a település ifjúsága és képviselő testülete kölcsönösen nyitna egymás felé, csak nem ismerik a megfelelő csatornákat. A felmérést a fiatalok maguk készítették és dolgozták ki, amelynek eredményeképpen kiadvány és film is született, amelyet a közeljövőben angolul is elérhetővé tesznek. A találkozó végén felmerült a lehetőség egy újabb együttműködési partnervizony kialakítására a két ország között, a részvételi demokrácia projekt folytatásaként.

BELVÈZE-DU-RAZÈS ÉS CARCASSONE

A negyedik napon első utunk a Narbonne-tól nagyjából 100 km-re fekvő 900 lakosú Belvèze-du-Razès-ba vezetett, ahol a település alpolgármestere fogadta delegációnkat. Ez a kisváros 27 környező településsel együtt két kistérséget alkot. Ebben a térségben nagyjából 1800 lakos él és 35 civil szervezet található.

Az önkormányzati támogatással itt működő ifjúsági és kulturális színteret 1970-ben hozták létre az állami kezdeményezésű „Ezer klub” projekt keretén belül, hogy ellensúlyozzák az MJC (ifjúsági és kulturális központ) mozgalmát. Így kezdetben nem tartozott az egyesületi formában üzemeltetett ifjúsági házak hálózatához – leginkább egy közösségi térhez hasonlított. Két éve egy fizetett ifjúsági animátor foglalkozik itt a fiatalokkal. A feladatot 10 település által alkotott kistérségi szinten látják el,

A Gruissani Ifjúsági és Művelődési Ház előtti olajfa alatt, mint utoljára Beke Pállal.

Megbeszélés a gruissani Ifjúsági és Művelődési Házban. Az asztalfőn balról jobbra: Marion Austruc, a Regionális Föderáció nemzetközi referense, Stefan Povillon igazgató, André Bedos, gruissani alpolgármester, a részvételi demokráciáért felelős önkormányzati képviselő.

az animátor bérét a kistérség fizeti, de a ház működtetését az önkormányzat finanszírozza.

Az animátor feladata a fiatalok megszólítása és ifjúsági projektek generálása. A feladatot jelenleg ellátó fiatal hölgy kezdeti lépésként terepmunkát végzett, a fiatalok igényeit is felmérve vizsgálta mindennapi szokásaikat, és a ház felújításába is bevonta őket. A házban ma már több mint 30 önkéntes dolgozik, akik a szünidőben szervezett nagyobb kulturális esemé-

nyek megvalósításában vesznek részt. Ezen programok célcsoportjai a 12-25 év közötti fiatalok.

A településen csak alsó osztályos iskola van, így a helyben mintegy 100 diákot érintő 6-11 éves korosztály számára napidíjas rendszerben külön foglalkozásokat is tartanak a szabadidős központban. A 12 éven felüliek számára esténként, hétvégeken és a szünidőkben szerveznek programokat, mivel ez a korosztály a lakóhely és az iskola között ingázik.

Minden szabadidős tevékenységet fizetett animátorok vezetnek, akiknek megfelelő szakképesítés szükséges a foglalkozások megtartásához.

Az ifjúsági kezdeményezések finansziális háttérét az éves egyesületi tagdíj és a tanfolyami-szakköri díjakon felül a fiatalok által szervezett ötletes kezdeményezések, például autómossa és lottó (bingóhoz hasonló játék) biztosítja. Utóbbi, a település lakosait is megszólító akcióikkal elsősorban a saját szervezésű kirándulásaikra gyűjtenek pénzt.

A délután folyamán egy carcassonne-i ifjúsági és kulturális központ munkájával és struktúrájával ismerkedhettünk meg. Mint eddig szinte mindenhol, itt is az önkormányzat fizeti a ház fenntartási költségeit, és az épület is a város tulajdonában van. Ennek az ifjúsági központnak 1500 bejegyzett tagja, 300 önkéntese és összesen 14 fizetett alkalmazottja van. Az itt tartott mintegy 70 foglalkozás 95%-át vezetik önkéntesek, akikkel szemben természetesen a jó szakmai felkészültség is elvárás.

A közösségi színterek mellett egy 60 fős ifjúsági szállót is működtetnek, így a más régiókból érkezők számára is kínálnak szabadidős programokat.

Carcassonne a régió egyik kiemelt turisztikai központja is, az itt található vár az Unesco világörökségének része. Itteni látogatásunkat így egy helyi önkéntes idegenvezetése kíséretében a városban tett rövid sétával zártuk.

Monaco, a Kaszinó visszatükröződik a park fém félgömbjében.

LEZIGNAN

Franciaországi tanulmányutunk 5., egyben utolsó napján Lezignane városba utaztunk. Kísérőnk Bernard Kochler megmutatta a főút mellett működő nagy üzletközpontot, melyet a település, a turisztikai központ és a helyi gazdák szövetsége közösen működtet, s ahol csak a régióban előállított élelmiszerek – főként borok, sajtok, húsfélék – zöldségek és kézműves termékek – vásárolhatók. Az út mellett hatalmas tábla hirdeti: „Kóstold meg az eredeti ízeket!”

A 12 000 fős kisváros ifjúsági háza az elsők között épült fel, közvetlenül a háború után, 1946-ban, az egyesület is ezzel egyidős, ugyan 45-ben alapították, de csak egy évvel később jegyezték be. A civil szervezetnek jelenleg 1700 tagja van, éves költségvetése 700 ezer euró, és 33 fizetett alkalmazottat foglalkoztatnak, akik közül főállásban 11-en dolgoznak.

Fő tevékenységek az ifjúsági, sport, kulturális és oktatási ügyekkel kapcsolatos munka. 80 önkéntes foglalkozás-vezetőjük van. A házhoz 1974 óta

Les Baux de Provence

Visite d'étude prometteuse en Provence et en Languedoc

C'est un grand privilège de se mettre en route et de partir à la découverte des pratiques inconnues relatives à l'éducation populaire d'un autre pays européen. Une telle expérience transforme et refaçonne la vision sur le monde, la façon de penser, redonne la motivation et l'énergie, redynamise la volonté et l'esprit, revivifie le goût au travail.

C'est dans le cadre de la Convention signée à Strasbourg en janvier 2013 avec la Confédération que la directrice générale de l'Institut National de l'Education Populaire et sa délégation de 8 personnes composée de responsables départementaux et de responsables associatifs, se sont rendues en France à la découverte de la vie associative et du fonctionnement des MJC. La visite avait lieu du 22 au 26 avril 2013, elle a été organisée par Philippe Helson, secrétaire général de Contact 2103.

La première partie de la visite s'est déroulée dans la région PACA. A Salon de Provence on a visité l'Espace Charles Trenet, à Avignon l'Espace Social et Culturel Croix des Oiseaux. On a rencontré les directeurs de ces deux maisons, ainsi que le président régional, sans oublier les bénévoles qui nous ont préparé un déjeuner délicieux.

La deuxième partie de la visite avait lieu en Languedoc-Roussillon. Notre quartier général était à Narbonne d'où on partait tous les jours à la découverte des structures toutes différentes de la région. A Narbonne on a compris le rôle du Centre de Séjour International dont les bénéficiaires permettent à la MJC de fonctionner ; à Gruissan on a vu mettre l'accent sur l'implication des jeunes dans la vie de la commune et sur la démocratie participative ; à Belvèze-du-Razès pour découvrir l'animation au sein de toute une communauté de commune on était guidé par une jeune animatrice et par le maire adjoint du village ; à Carcassonne on était frappé par la présence du nombre important des bénévoles au moment de notre visite, bénévoles qui voulaient nous rencontrer, nous connaître, nous comprendre, bénévoles qui étaient remarquablement ouverts, souriants et qui nous faisaient vivre un moment très fort ; à Lézignan on a constaté le dynamisme et les nouveaux projets pour refaire et agrandir tout le bâtiment ; et pour boucler la boucle à la Fédération Régionale c'était la directrice générale hongroise qui a exposé et expliqué sa politique, ses projets, son programme avec pour ambition de renouveler la vie associative hongroise.

Voilà cinq jours riches en expériences, en rencontres, en convivialité, en moments privilégiés, en bonne humeur et en rire. Dans chaque maison on était chaleureusement accueilli, durant tout le séjour on était bien encadré et accompagné pour le mieux comprendre, vivre l'expérience et la rencontre avec le monde des MJC.

Nous voici retournés en Hongrie ! On tâche de faire le maximum pour garder l'élan et l'amitié, mettre en œuvre les idées surgies, rester fidèle au partenariat et retourner l'année prochaine !

Eszter Szöllösi

tartozik a szállásadó szolgálat, 45 főt tudnak kollégiumi körülmények között elhelyezni és étkeztetni.

A város őket bízta meg a helyi ifjúságpolitika megvalósításával, így olyan szolgáltatásokat is nyújtanak, amelyek nem tartoznak az MJC fő profiljába. A plusz támogatásból működtetik a gyermeknapközit, a tábort, és egy különálló ifjúsági teret. Különböző EU-s projektekben vesznek részt, német testvérvárosi kapcsolat révén évente szakmai utakra viszik a fiatalokat. Más külföldi utakat is szerveznek az ifjúság számára, az elmúlt évben jártak Londonban és Párizsban.

Az ifjúsági háznak 200 garnitúra sífelszerelése van, amiket nem csak a tagok használhatnak, hanem bérbe is adják. Ez a szolgáltatásuk nyereséges, hiszen nincs messze a településtől a Pireneusok síterepe.

Éves költségvetésük 30%-át önkormányzati, térségi, régiós és állami támogatás fedezi, 70%-át önerőből kell előteremteniük, amit a kínált szolgáltatásokból szednek be.

NARBONNE

Délután Narbonne városban az MJC regionális egyesületének vezetőjével találkoztunk.

Belvéze-du-Razès-i Ifjúsági és Művelődési Ház kertjében a vendéglátóinkkal.

A szervezet igazgatója Daniel Jean-Pierre, elnöke és alelnöke mutatta be azt, hogy hogyan működik az ifjúsági és kulturális házak helyi, megyei, regionális és országos hálózata.

Maga a szervezet közvetlenül a II. világháború után jött létre, a „Fiatalok Franciaországa” mozgalomból, aminek az volt a fő célja, hogy a fiatalok részvételét segítse a helyi közéletben.

Többször kihangsúlyozták: a különböző szintű egyesületek nem hierarchikus, hanem egymással mellérendelt viszonyban állnak. Mindegyik szint önállóan hozza a döntéseit, de természetesen be kell tartani azokat a szabályokat, amiket az országos konföderáció hoz.

A konföderáció határozza meg az alapelveket (carta), melyek többek között a demokratikus működés, a hitélettől és politikától való függetlenség, a tolerancia és az egyenlőség.

Az országos konföderáció áll kapcsolatban a közművelődéssel, ifjúsággal és a sporttal foglalkozó minisztériummal.

Az állam meghirdetett projektjeihez csatlakozhatnak, de arra vigyáznak, hogy önállóságukat megőrizzék. A következő projektekhez, időszakra, a beszámoló elfogadása után kapják meg a pénzt.

Az országos és a regionális szervezetek célja, hogy a fiatalokat aktivizálják, cselekvő állampolgárrá neveljék, valamint anyagilag támogassák a helyi

egyesületek – ifjúsági és kulturális házak (MJC) – működését.

A regionális szervezet tanfolyamokat, továbbképzéseket szervez az MJC régi és új munkatársai számára. Munkáltatói jogokkal is rendelkezik: a településeken működő ifjúsági ház vezetőit, munkatársait ők alkalmazzák, kiválasztásukban részt vesznek. Így biztosítanak függetlenséget és nagyobb önállóságot a helyi hatalmi szervezektől.

Ebben a régióban 76 házat működtetnek a helyi egyesületek.

A régió 1 700 000 euróval gazdálkodik egy évben. Ebből az állami forrás 150-170 ezer euró között mozog, egy része fedezi a regionális iroda munkáját, a többiből a helyi szervezetek működtetését segítik. Az önkormányzatok felismerték, hogy az MJC olyan munkát végez, ami az egész település számára fontos, hiszen összefogja a fiatalokat, értékes szabadidő eltöltési lehetőséget biztosít számukra, közösségeket hoz létre.

Elmondásuk szerint állami támogatás nélkül is tudna működni a szervezet, annak inkább legalizáló, civil szervezet erősítő szerepe van. A régióban más közművelődési szervezetek is vannak, ezért létrehoztak egy koordináló szervezetet a munka elosztására, a konkurencia kiküszöbölésére.

Franciaországban nagyon könnyű egyesületet létrehozni. Általában minden probléma megoldására alapítanak egyet, legyen az kulturális vagy környezetvédelmi, mint pl. zajos az utca vagy ha fát akarnak kivágni.

Vendéglátóink szerint a magyarországi viszonyoktól abban különböznek, hogy náluk mélyebbek a demokrácia hagyományai, a szervezetek folyamatosan működnek, saját ügyekben döntenek, és olyan hatókörrel is rendelkeznek, ami a közösség életén is túlmutat, pl. a helyi MJC maga választja ki azokat a szakembereket, akik az ifjúsági és kulturális házakban dolgoznak.

Mint mindig, a kitűzött szakmai célok mellett más tapasztalatokkal, élményekkel is gazdagodik a szemlélődő utazó. Így volt ez most is.

Az esti programra házigazdáink meghívták a Narbonne-ban élő egyetlen magyart, az 56-ban 20 évesen idemenekült Gyűrű Tibort. Jó volt vele beszélgetni, érezni, hogy mennyire ragaszkodik anyanyelvéhez, és keresi a kapcsolatot az ide érkező magyarokkal. Beszédéből érződött, bár jól él itt, bő ötven év után is Magyarországhoz köti szíve.

Avignon, tavaszi szüneti foglalkozások gyerekek számára az Ifjúsági Házban. Az ajtó mellett balra a ház igazgatója.

Elgondolkodtató, sorsszerű-e, hogy a magyarokat a többi népnél talán gyakrabban érik olyan helyzetek, amikor kényszerből, vagy jobb lehetőségként felvetődik az elvándorlás gondolata. Közösségfejlesztőként tudunk-e ez ellen tenni? S ha már valaki ezt a sorsot választotta, van-e olyan erős kötődése, ami később visszatérésre készíteti?

Az összefogás, bármilyen szintű kezdeményezésen alapuljon is, a tenni akarás attitűdjének eredménye. Itt minden közreműködő (állam, helyi önkormányzat, regionális szintek, lakosság, szakmai szervezetek) közös jellemvonása, hogy áldoz az ifjúsági és művelődési házak tevékenységéért, azzal, amivel lehetősége van áldozni, legyen az pénz, rendelkezésre álló ingatlan, önkéntes munka, tagdíj, részvételi díj vagy csak a pusztán döntéshozói akarat, mint egy természetes, magunkban hordozott felelősségérzet is.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Az összefogás, bármilyen szintű kezdeményezésen alapuljon is, a tenni akarás attitűdjének eredménye. Franciaországban minden közreműködő (állam, helyi önkormányzat, regionális szintek, lakosság, szakmai szervezetek) közös jellemvonása, hogy tudatosan áldoz az ifjúsági és művelődési házak tevékenységére. Persze azzal,

amivel lehetősége van áldozni, legyen az pénz, rendelkezésre álló ingatlan, önkéntes munka, tagdíj, részvételi díj vagy csak a pusztán döntéshozói akarat.

Közös cél, a jövő tenni akaró, produktív nemzedékének személyiség- és szemléletformálása. Ehhez a hosszú távú folyamathoz jó eszköz az önszerveződő művelődési lehetőségek megteremtése, működtetése és a folyamatos tartalmi megújulás biztosítása. A bevonás pedig a gyors és hatékony reagálás módszere a lokális társadalomfejlesztési és gazdasági kérdések és szociális problémák helyi szintű kezelésére.

A szakmai programokon többször is említették, hogy az 1901-ben hozott francia egyesületi törvény – mely összesen egy gépelt oldalnyi terjedelmű – megfelelő keretet biztosít a helyi önkéntes kezdeményezéseknek. Ezzel a lehetőséggel a franciák élnek is, közös ügyeiket ennek alapján szervezik, ez mozgatja a kulturális javakhoz való hozzáférést. A kulturális aktivitást és a fiatalokkal foglalkozást az elmúlt 70 évben kétszer is országos mozgalom-

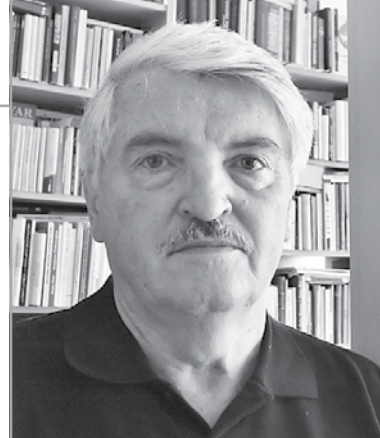
má fejlesztették, először közvetlenül a II. világháború után, másodszor a 60-as évek végén, amikor bajokat észleltek a francia társadalom működésében. Ezek az akciók azonban – mint tapasztaltuk – nem rövid, egy-két évre szóltak, hanem folyamatokká erősödtek, intézményesültek.

A Nemzeti Művelődési Intézet által szervezett tanulmányút első lépése volt a francia-magyar szakmai, közösségi művelődési kapcsolatok újraélesztésének, a tervek szerint a látogatást a francia kollégák 2013 szeptemberében viszonyozzák.

Salon de Provence, gyerekek próbálnak az Ifjúsági Ház stúdiójában.

A szakmai úton részt vettek: Antal Ágnes Jozefa (Helyiérték Egyesület – Balatonboglár), Dóri Éva, Halmi-Nagy Róbert, Kárpáti Árpád (Tett-hely NKft – Pécs), Kocsis Klára, Polyák Albert, Sotkó Levente Attila, Szöllősi Eszter, Závogyán Magdolna.

NÉP VAGY TÖMEG? FALVAINKRÓL ÉS SORSUNKRÓL

ELINDULTAM HOSSZÚ ÚTRA EGYEDÜL...*

Falusi parasztcsaládból származom Baranyából. Egy apró faluban, Bánfán születtem, Újpetrén végeztem az általános iskolát, majd Szentlőrincen a gazdaképzőn tanultam. Jeles eredménnyel végeztem és sikeres felvételi vizsgát tettem az ELTE Bölcsészkarán. Oda azonban csak előzetesen vettek fel, így mezőgazdasági technikusai képzéssel, agronómusként kezdtem pályámat.

Az ELTE Bölcsészkarán, 1964 őszén, magyar-népművelés szakon kezdtem el egyetemi tanulmányaimat, amelyet vidéki népművelő gyakorlatok tarkítottak. Nyaranta főleg szociológiai kérdezőbiztosként kerestem meg a télirevalót, s eközben bejártam az ország jelentős részét. Diplomamunkámat a népi írók művelődéspolitikájáról írtam. Az Eötvös Kollégiumban falukutató-csoportot szerveztem és vezettem. Feleségül kollégista-falukutató társamat választottam. Fél évszázada a fővárosban lakunk, de a magyar vidék vonzáskörében maradtunk. Szüleink, rokonaink zöme falun élt, illetve sokan élnek ott ma is. Ritkuló látogatásaink során szomorú szívvel hallok és tapasztalom, hogy az évtizedeken át remélt, közreműködéssel is zajló „rendszerváltás” óta a falu és az agrárium gondjai nem csökkentek. Inkább gyarapodtak, mint fogytak. Szembesülni önmagunkkal, s úgy láttatni a történeteket, a nehézségeket, hogy utódaink okuljanak tévedéseinkből és eredményeinkből, igen nehéz feladat. Idő híján nem is merek vállalkozni rá, de megkísérlem érzékeltetni, miként

látom ma falvaink népének sorsát, elmúlt félszázadát, jövőbeni perspektíváit.

Felnőtté válásom első próbatétele volt, amikor ifjú agronómusként – huszadik évemben – a szomszédos (380 lelkes) kis falu téeszbe terelt, megaláztott népének szolgálatába szegődtem. Hajnaltól napestig köztük voltam, velük dolgoztam, de megérte! Nyolc hónap alatt sikerült úgy megnyernem őket, hogy a közös gazdaságot talpra állítottuk, az állatállományt gyarapítottuk, megvettük első traktorunkat. Az évben, időben betakarítottunk, szántottunk, vetettünk, s őszi végén elhanyagolt föld nem maradt a határban, mint korábban. A munkaegység értékét az előző évi 8 Ft-ról sikerült 27 Ft-ra növelni, s a környékben a legjobb eredményt elérők közé kerültünk. A Peterdi Új Élet TSz kezdett valóban új életre kelni. Ennek azonban megvolt az előzménye, mert *patronált Újpetre Tsz elnöke, Gere János*, s a legjobb gazdákkal összefogva, az első közgyűlésen – élve a téesz demokráciával – hamar megszabadítottam a téeszt a párt által delegált, Pécsről ritkán odalátogató téeszelnöktől, s néhány helyi cinkosától. Ennek később meglett a következménye. Ősszel katonakorba kerültem, besoroztak. Hiába volt minden fölmentési kérés, föllebezés. A járási pártvezér megbosszulta rokona kiebrudalását; 1963 decemberétől Marcaliban teljesítettem a haza szolgálatát, amit 1964 szeptemberétől már az ELTÉ-n folytathattam.

**„Aki apánk, hősünk,
mintánk, áldozatunk
egymagában.”**

(Tornai József: Veres Péter énekek)

A fővárosban – nagy szerencsémre – a vidéki bölcsészhallgatók régi híres szellemi műhelyébe, az Eötvös Kollégiumba kerültem. Az egyetem magyar-népművelés szakán szintén kiváló csoporttársak, s igen változatos, izgalmas tanrendünk volt. Elsős korom legnagyobb élménye, amikor a Bölcsészkar diákokkal zsúfolt előadótermében először láttam és hallottam Veres Pétert. Szálfatermetű tanárunk, Czine Mihály kísérte az előadói asztalhoz a takarosan; szürke ruhába, nyakig gombolt fehér ingbe öltözött, középtermű, szelídarcú, bajszos parasztot, akit nagy reverenciával köszöntött és mutatott be nekünk. Csizmás, csorvási nagybátyaimra emlékeztetett, s mielőtt megszólalt volna, már a szívembe zártam. Amikor pedig elkezdett beszélni a magyar társadalom minket is foglalkoztató jelenségeiről, az ország gondjairól, közös feladatainkról, már nemcsak az én szívem dobogott vele. Magával ragadta a hallgatóság zömét. Az ideológiailag szigorúan ellenőrzött egyetem falai közé – íző tájszólásával; okos, világos és sokrétű előadásával – behozta a való életet. Kérdések özönét váltotta ki, vitapartnerekre is talált. Egyenrangú félként bánt velünk. Érdeklődéssel figyelt mindenkire, s mindenre türelmesen válaszolt, vitázott. Lenyűgöző

* Az írás első megjelenése a Hittel című folyóirat tematikus faluszámában, XXVI. évfolyam, 2013. február, 51-63. oldal.

A falukutatók Csurgó-Alsokon (1970 nyarán)

ismeretanyagát, élettapasztalatát érzékeltük, ám szellemi fölényét sohasem fitogtatta. Ez eléggé szokatlan volt e teremben. Embersége, tudása, természetes intelligenciája átszivárványozta a közönséget. Délután kezdődött, de este kilenckor alig tudtuk berekeszteni a találkozót.

Veres Pétert, még falusi parasztyereként, családi összejöveteleken, tanyázásokon hallottam emlegetni. Félve dicsérték és suttogva mondták róla, hogy *Rákosiék kimarták a politikából, mert külön ember volt mindegyikük-nél. Azok nem túrték soká, hogy egy csizmás paraszt dirigáljon és szónokoljon nekik...* Később, a „Mit ér az ember, ha magyar” c. könyve fölvilványozott; mert úgy éreztem, hogy nekem is üzen egy parasztfúhoz írt leveleivel...

Született népribun volt, aki rendkívüli szónoki képességével, őszinte beszédével, majd minden fórumon megnyerte hallgatóságát. Parasztnépet a nemzetbe integráló szelíd, szívós, határozott kiállásával, öntudatos fellépésével, erőt adott. Erőt, a vesztett háború és az első női is szörnyűbb, idegen elnyomással tetézett, második trianoni csapás átvészeléséhez, az ország talpraállításához. Hallatlan tekintélyének, türelmének és híveinek köszönhető, hogy a baloldali NPP pártszakadás nélkül túlélte a moszkoviták aknamunkáját, s a kommunisták fiókpártja szerepéből is kitört. Növekvő népszerűségét rivális politikustársai nehezen tűrték, Rákosiék sápadoztak tőle. A koalíciós partnerek 1947-48-ban szövetkeztek ellene. Neki, a volt „közlegénynek” ajánlották föl a honvédelmi miniszteri posztot, az általa igényelt földművelésügyi tárca helyett. Végül ezt is vállalta: „Aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni!”. Becsülettel szolgált, s átvészelt a megalázásának szánt „pojácás” hadügyi évet, sőt a likvidálására irányuló merényleteket is.

A legnagyobb csapás ezután, a ma is időszerű *Paraszti jövőndő* miatt érte. Ebben az – 1948 elején, vészhelyzetben írott – művében, gondosan indokolva fölvázolta a kis- és középbirtokosságra, a HANGYA típusú szövetkezésre épülő mezőgazdaság; a magyar falu és a parasztság, általa óhajtott jövőjét. Erdei Ferenc vitakozott vele, a kommunisták pedig hevesen támadták könyvét, amely a paraszt-létformától idegen kolhoz-rendszer elhárítására született. Ő, a honi földosztás atyja; az új, vagy újjáéledő kis- és középparaszti gazdaságok nagyüzemekbe olvasztásának, ill. államosításának a gondolatát sem bírta elviselni. Azután 1948. aug. 20-án, a diktátorra vált Rákosi hírhedt kecskeméti beszédében – minden korábbi megállapodást, ígéretet fölruháva – a kolhozosítás programját hirdette meg. Beszédében Veres Pétert élesen támadta, kikényszerítette a politikából. Ekkor „a paraszti alkalmazkodás vonalán” visszatért az irodalomba. Egymás után (1950, 1952) két Kosuth-díjat adományoztak neki. 1954-57 között az Írószövetség elnöke. Őrző a strázsán, aki állandó perleje volt a tékozló hatalomnak, védelmezője a magyar hagyományoknak, értékeinknek. Az októberi forradalom után számára is tartós szilencium következett, de haláláig a nemzet élő lelkiismerete maradt.

A Tiszatáj egy „háztáji” szerzője

Az egyetemre írói ambíciókkal mentem, ám költő barátaim kitűnő verseit olvasván, inkább a szociográfiai és az elemző szakírói pálya felé vettem irányt. Tanulmányaimban kitüntetett szerepe volt az agráriumnak. Első szociográfiai kísérletemről

(*Hóakadályban, otthon*) Veres Péter írt elemző, biztató levelet. Első publikációm „A termelőszövetkezetek és a művelődés”, 1969 májusában jelent meg a Népművelésben. Első könyvem („*Éhe kenyérnek...*”) Vekerdi László tanárom „Gyorsuló idő” sorozatában, a Magvetőnél (1976) látott napvilágot. A „*Mai gond – holnapi kenyér, 1972/12*” című írással „háztáji” szerzője lettem a Tiszatájnak, ahol – Ilia Mihály főszerkesztő ösztönzése és biztatása nyomán – sorra jelentek meg azok az elemzéseim és előterjesztéseim, amelyeket a magyar vidékről, a falvak és lakók, valamint a téveszek helyzetéről, illetve az ellenük folyó támadásokkal vitázva, védelmükben írtam a hetvenes évek derekán (*Budapest, vagy a vidék? 1973/5. Falvak és városok kapcsolata hazánkban, 75/1. Tsz vezetők munkakör változása, 76/1.*) Ezeknek a vitairatoknak erős közéleti nyomatókat adott, hogy tanárom Czine Mihály, a *Látóhatár* című utánközlő kulturális folyóiratba mindegyiket bevalogatta. Életrajzi elemeket is tartalmazó *Közszolgálatban* c. könyvemben (Püski, Bp. 1994. 572 p.) számos további írás található, amelyben az ország jövőjét, sorsát meghatározó mezőgazdaság és a falu ügyében, *plebejus szellemben* szólaltam meg. Ennek jegyében vállaltam köztisztviselőként ellenzéki szerepet a Kádár-korszakban. Részt vettem a *Bethlen Gábor Alapítvány* és a *Hitel* létrehozásában, a *Lakiteleki Találkozó* szervezésében, az MDF fórumain, a romániai falurombolás, illetve a Dunaszauros elleni tüntetéseken és más akciókban is. A rendszerváltás elején – az *induló* *Hitel* szerkesztőjeként – kezdeményeztem „*Keressük a kiutat!*” eszmecsere sorozatot. A Művelődési és Közoktatási Minisztérium főosztályvezetőjeként szorgalmaztam az agrár-felsőoktatás faluorientáltabb képzésfejlesztését. Az első magyar felsőoktatási törvény alkotásakor – a gödöllői egyetem rektorával összefogva – közös tervet készítettünk a végzős diákok két-hároméves gyakorlati gazda-továbbképzésére, amelynek eredményes befejeztével földbérlettel párosuló kedvezményes kölcsönt kaptak volna állami garanciával az újjazdák. Részt vettem a „*Kommunikáció egy jobb világért*” címmel tervezett budapesti Világkiállítás előkészítésében is, amellyel lendületet akartunk adni hazánkban, a magyar tudománynak, oktatásnak, a gazdaságnak, benne az agráriumnak is. Mindhiába.

Karácsonyi könyvek és falukutatós emlékek

Karácsonyra több olyan könyvet kaptam, amelyek régi emlékeket idéznek föl bennem a nagyüzem-kisüzem, az „alacsonyabb rendű” szövetkezeti meg a preferált állami (gazdasági) tulajdonról, a szakszövetkezetek, háztáji gazdaságok szerepéről, a téesz melléküzemágakról s a falvak jövőjéről zajló áldatlan vitákból. Egyik ajándékom Erdei Ferenc: *Politikai életrajza*, amelyet nagy gondossággal, sok dokumentum közlésével Huszár Tibor készített el (Corvina, 2012, 501 p.). A másik, *Szabó István életútja Náadudvarig* c. könyve, amelyet a jeles történész, Romsics Ignác szerkesztésében adtak ki (Osiris Kiadó, 204 p.). Mindkettőt némi elfogultsággal forgatom és olvasom. Szellemi tájékozódásomat és Falukutató Csoportomat Erdei Ferenc is segítette, s az ő pártfogásával kezdem pályámat kutatószervezőként a Magyar Tudományos Akadémián. Onnan kerültem át a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsába, a TOT-ba, ahol 1973-74-ben kulturális tanácsosként dolgoztam Szabó István elnök mellett.

Erdeit a népiek olyan nagy tudású, sokoldalú politikusának ismertem meg, akinek szakmai-közírói munkássága, valóságismerete és a magyarsággért, a magyar vidékért vállalt felelőssége vonzott. Ismerőseim közül Fekete Gyula, Márton János, Romány Pál, Gajdócsi István, Gyenes Antal, Pozsgay Imre, Sipos Gyula, Szabó István, Töltéssy Imre, Tőkés Ottó is a holdudvarába tartozott. Művei jórészt olvastam, írásait figyelemmel kísértem. A népi írókról készülő szakdolgozatom kapcsán, majd később is többször találkoztam, beszéltem vele hivatalában és Benczúr utcai lakásán. Sok jó tanácsot és segítséget kaptam, kaptunk tőle. Patronálta Kisfalu és Tanyakutató Csoportunkat. Amikor 1969-ben egyhetes tájékoztató terepmunkára készültünk Somogy megye kisfalvaiba, szakmai eligazítást adott a csoportnak. Meghívásomra – a Hazafias Népfront főtítkáráként – az Eötvös Kollégiumba is eljött, és kitűnő előadást tartott a zsúfolt nagyteremben, amit élénk kérdéss-felelek követett. Minden hozzászólótól tudakolta, hogy merről jött, és válasza után közölte, ami az adott faluról, településről eszébe jutott. Ezzel lenyűgözött bennünket. Amikor a téli terepjárás után meghallgatta az *Acta Iuvenumban* (1970/1 181-281. p.) meg-

jelent beszámolóinkat, intézkedett. 1970 nyarán már a Hazafias Népfront támogatásával hatvanan mehettünk a háromhetes önfenntartó – a helybeliekkel közösen végzett fizikai munkával egybekötött – falukutatásunkra, amiről később a *Valóság* (1971/10) közölt összeállítást. Falukutató Csoportom 1971. május 23-án az Egyetemi Szín-

„*narodnyik, nacionalista*” pótcselekvésnek minősített az MSZMP a KISZ egyetemi, budapesti és központi vezetősége. Nem véletlen, hogy 38 év múltán a hajdani Falukutató Csoport tagjainak több mint a fele részt vett e hétköznapi esti találkozón. (ld. Szín – Közösségi Művelődés 2008. június, 99-123. p.)

Orosz és kínai diáktársak látogatása Bakoséknál Mezőcsokonyán (1965)

padon Veres Péter emlékműsort rendezett. Ezt Erdei Ferenc bevezetőjével akartuk megtartani. Betegágyán kértem föl. „Nem tudom vállalni, de ha jobban leszek, elmegyek. Szerettem Pétert”, mondta. Czine Mihály tartotta meg az est bevezető előadását, később én is beszéltem. Palotai Erzsi, Utassy József szavaltak, Halmos-Sebőék, meg az ecsédi népdalkör asszonyai énekeltek e megható, szép esten, ahol már Erdeiről is megemlékeztünk. 1971. május 11-én ő is meghalt. Makón, a hatalmas gyászoló gyülekezetben ott voltunk, s a Falukutató Csoport képviselőiben búcsúztunk tőle a sírnál. A Magyar Tudomány közölte recenziómat (1971/9.) „*Város és vidéke*” c. könyvről.

2008. április 23-án a Máttyus Alizzal (Erdei Ferenc-díjas!) közös „*Eötvös kollégisták voltak*” c. sorozatunk 10. rendezvényén a hajdani Falukutató Csoport tagjaival beszélgettünk. Közel negyven éve nem találkoztunk így együtt. Ott, a személyes vallomásokból tudtam meg, hogy mennyi életre szóló élményt, tapasztalatot szereztek a csurgói járás falvaiban szorgoskodó társaim. Többek sorsára, életpályájára kihatott e közös szakmai-közéleti tevékenység, amit akkoriban még

Erdei Ferenc téesz demokráciája, megrovása és vezeklése

Erdei Ferenc szakmai-szövetkezet-politikai munkásságának kiemelkedő eseménye az 1967 áprilisában az Országházban tartott Termelőszövetkezetek Első Országos Kongresszusa. Ezen a fontos és impozáns rendezvényen 3181 termelőszövetkezet, 23 halászléi szövetkezet, 239 termelőszövetkezeti csoport, és 81 szakszövetkezet képviselőjében összesen 520 küldött vett részt, akiket a szövetkezeti közgyűléseken szabályszerűen választottak meg. Ez akkoriban elég szokatlan dolog volt. A háromnapos kongresszust befejező záróbeszédében Erdei Ferenc a következőképp kezdte: „*Ilyen teljességben, ilyen egységben és szervezeten, s ilyen szinten még soha nem jelent meg parasztságunk a történelem színpadán. Társadalmunk más részei, a munkásosztály, az értelmiség és a többi rétegek előtt sem rajzolódott még ki soha ilyen tisztán parasztságunk arculata: hagyományainak elpusztulása és megújulása, elpusztíthatatlan alkotóereje s a modern fejlődésben, a szocialista építésben*

A lakiteleki sátorban 1987 szept. 27-én (középen a 3. sorban B.I.)

való helytállása. A parasztság száma és aránya csökken egész népességünkben, a mezőgazdaság aránya is az egész nép-gazdaságban, de valami ma sem kisebb jelentőségű, mint akkor volt, amikor még fejletlenebb agrárország voltunk: a mezőgazdaság pótolhatatlan szerepe a gazdasági fejlődésben, s a mezőgazdaságban dolgozók szorgalma és a korral haladó szaktudása...” Veres Péter legendás szónoki beszédeihez hasonló sikerű zárszavát, a szövetkezeti ügy szolgálátát, a küldöttek felállva, hosszan tartó tapssal köszönték meg neki.

Ez a kongresszus hagyta jóvá többek között a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsának (TOT) alapító dokumentumait és demokratikusan, titkos szavazással megválasztotta a Tanács 101 tagját, akik közül százan a tsz-ek tagjai és tisztségviselői közül kerültek ki, s egyedül őt (akadémikus, a Hazafias Népfront főtitkára) választották maguk közé a TOT tagjának. Élete legnagyobb elismerésének tartotta ezt a kitüntető gesztust (Erdei Ferenc: Emberül élni. Gondolat, 1974. 671. p. / id. 659-660. p.).

Karácsonyi könyveim közül „A magyar népi mozgalom története 1920-1990” c. könyvre (Jaffa Kiadó, 2012. 282 p.), az Eötvös Kollégiumban tartott bemutatón figyeltem föl. Megragadott az ifjú szerző, Papp István alapos tájékozottsága, aki máig szólóan, értő alaposággal dolgozta föl e témát. Ő írja, hogy amikor 1956. október végén Nagy Imre a Nemzeti Parasztpártból Erdei Ferencet hívta be kormányába – s Veres Péter vezetésével az NPP szervezeti életének felújítása is elkezdődött, majd Szabó Pál főszerkesztő neve alatt újból megjelent a Szabad Szó –, botrány tört ki. A parasztpárti tagság és a népi írók többsége nagy felháborodással és viszolygással fogadta, hogy az NPP el-sorvasztásához asszisztálók kerüljenek ismét a párt élére. Az 1956. október 31-én – a Mezőgazdasági Múzeum előtti

téren, mintegy háromszáz fő részvételével – tartott újjáalakuló gyűlésen a „résztevők egyértelmű elhatárolódást kívántak az előző évek kompromittálódott vezetőitől, így nem csupán a párt nevét változtatták Petőfi Pártra, hanem a Szabad Szó címét is Új Magyarországra cserélték. Kemény kritikában részesült Darvas József, Erdei Ferenc, Szabó Pál, Nánási László, sőt Veres Péter is. Ez utóbbi szinte elképzelhetetlennek tűnt egy parasztpárti gyűlésen. Verest végül Illyés Gyula védte meg, de politikai súlya így is elenyészett...” (Papp István i.m. 227 p.).

Erről nem tudtam. Soha, senki nem beszélt róla, de arról sem, amit csak az ezredfordulón olvastam a megszállók rettegett KGB-jének korabeli 45 pontos utasításában. Ennek az eddig titkolt, ismeretlen dokumentumnak csak négy pontját idézem: „5. Meg kell gyorsítani az összes párt egy szervezetbe történő egyesítését, ügyelve arra, hogy ott minden kulc-szerep olyan embereknek jusson, akik a különleges osztályunk szolgálatában állnak.(...)12. Nyomást kell gyakorolni a bennszülött hivatalokra, hogy azon személyek, akik földet, parcellát, telket szereznek, ne arról kapjanak papírt, hogy tulajdonosok, hanem csak arról, hogy azt kiutalták. 13. A paraszti magángazdálkodással szemben olyan politikát kell folytatni, hogy a magángazdálkodás ráfizetéses legyen, esetleg minimális haszonnal járhasson. Ezután pedig el kell kezdeni vidéken a kollektivizálást. Amennyiben nagyobb ellenállás keletkezik, csökkenteni kell a termelőeszközök kiosztását, növelni a beszolgáltatási kötelezettségek kvótáit. Ha mindez nem vezetne eredményre, meg kell szervezni, hogy a mezőgazdaság ne tudja fedezni az ország élelmi-szer-ellátását, a hiányzó mennyiséget behozatallal kelljen pótolni.(...)19. Azon bennszülöttek tevékenységéhez, akik párt-, állami és gazdasági funk-

ciókat viselnek, olyan föltételeket kell kialakítani, hogy azok alkalmazot-taik szemében kompromittálják őket, és lehetetlenné tegyék visszatérésüket eredeti környezetükbe.(...)” (SziJ Rezső: Hogyan kell bánni a „bennszülöttekkel” Bp. SzMT 2000. 28 p.)

Amikor először a Szovjetunióban jártam, döbbenet bámultam a lepusztult, sivár, gazdátlan falvakat; a szegény, alázatos embereket; lerongyolódott, piszkos középületeiket és házaikat, a funkciójuktól fosztott, omladozó temp-lomaik sorát. Következő két utamról még reménytelenebb faluképek maradtak bennem. Kiáltó volt a különbség az épülő városok és a pusztuló falvak között. Belefájdult a szívem, amikor föl-rémlett: ha nem vigyázunk, ez a gyalázat hozzánk is elérhet...

A fentiek tükrében érdemes követni, végiggondolni Erdei Ferenc és Veres Péter munkásságát a forradalom után, amikor megtépázott becsületket, hitelüket igyekeztek helyreállítani és szolgálattal a magyar vidéket és népét erősíteni „Hollóidő”-ben, a szovjet-kommunista önkényuralom alatt.

A magyar szövetkezetek és Szabó István TOT elnök szolgálatában

Szabó István a Nádudvari Vörös Csillag, valamint a TOT elnök

A TOT elnökévé Szabó Istvánt, a Nádudvari Vörös Csillag TSz elnökét választották, akinek 1973-74-ben munkatársa lettem. Olyan tehetség volt ő a korabeli agrárpolitikában, akit hallatlan ambíció, praktikus tanulási, gazdálkodási és jó szónoki készség jellemezett. Vezetői erélye kitűnő helyzettelismerő képességgel és emberismerettel párosult. A Vörös Csillag TSz-ben és a TOT-ban is, jól képzett, ambiciózus, fiatal munkatársakkal vette magát körül. Friss valóságismerete, tartása volt, ami ritka erénynek számított a Kádár korszak vezető káderei

körében. Amikor sikerült megnyernem arra, hogy kössünk megállapodást az Írószövetséggel, s Nádudvaron tartunk egy olyan Költészet Napját, amelyet Pesten sohasem tudnának, ráállt. 1974. ápr. 11-én a magyar írók színe-java Nádudvaron ünnepelt, amelyről az Élet és Irodalomban Mezei András lelkes tudósítást közölt. A következő években jó néhány író, költő kapott TOT ösztöndíjat, az Olvasó Népert Mozgalom is támogatásban részesült, de a TOT által alapítandó Veres Péterdíjat a Pártközpont nem engedélyezte. 1973. augusztus 23-25-én a TOT képviselőtében részt vettem a pécsi Országos Szociológiai Konferencián. „A falu társadalmi és gazdasági szerkezetének változásai” témakörben tartott tanácskozás utolsó napján az Országos Terhivatal településhálózat-fejlesztési tervét mutatták be, amely botrányba fulladt. Gyenes Antallal, Szelényi Ivánnal, Konrád Györggyel, Andrásfalvy Bertalannal együtt én is több ízben felszóltam és tiltakoztam a Terv ellen, mivel annak nyilvánvaló szándéka volt a funkció nélküli kategóriába sorolt aprófalvak főlészámolása, a falvak elsorvasztása. Ekkorra már az ortodox moszkoviták nagyipari lobbyja elérte, hogy az új gazdasági reform prominens képviselőit, Nyers Rezsőt és Fehér Lajost leváltásák, a Pártközpont vezetéséből kivonják. Hangos kampányt kezdtek a termelőszövetkezetek és a háztáji gazdaságok ellen is. A melléküzemágakat, „a szocializmus vadhajtásait” pedig főlészámolták. Ennek az akciónak része volt a falvak maradék önállóságát veszélyeztető, központilag vezérelt településhálózat-fejlesztési terv, és annak végrehajtása. Ez a tézesek összevonását erőltető, autonómiájuk megtörését célzó intézkedések sorát tartalmazta, amelyet az OT, a MÉM és a BM presszionált. Minden ellenállást igyekeztek megtörni és megtorolni. A pécsi vitát követően Andrásfalvyt kirúgták a Dunántúli Tudományos Intézetből, Konrádot és Szelényit az ország elhagyására készítették, és a vita többi résztvevőjét is keményen megbüntették. Igazi kiállítás volt a KB-tag Szabó István részéről, amikor megvédett a parasztpárti nacionalizmus és a faluszövetség vádjával támadó pártközpontos káderek bosszújától, a politikai boszorkányüldözéstől. Amikor 1988 nyarán a Hősök terén százezernyen tiltakoztunk a romániai falurombolás ellen, eszembe jutott, hogy vajon most – 15 év múltán – a mi hajdani falurombolós üldözőink merre vannak?

Cserhádi Pál alkotása a Hernádi Március 15-e Tsz-ben: HUNGARICUM

Cserhádi Pál; Hernád község díszpolgára, a hajdani Március 15-e Tsz elnöke

A TOT-ból 1975-ben átkerültem a Tudománypolitikai Bizottság titkárságára. Vekerti László ösztönzésére ekkor írtam meg – nemzetközi kitekintéssel körítve – védőbeszédemet a falvakról meg a több lábon álló (termelőszövetkezetek és tagjaik háztáji gazdaságai, állami gazdaságok, szakszövetkezetek, egyéni paraszttok) magyar mezőgazdaságról. A népszerű *Gyorsuló idő* sorozatban megjelent „Éhe kenyérnek...” (1976. 125 p.) című zsebkönyvem sikere után pályáztam meg egy három hónapos dániai szakmai tanulmányutat, ahol a dán agráriumot és a szövetkezeteket vizsgáltam. Akkor még a hazai állatállomány közel annyi volt, mint a dánoké. Ma már a fele sincs annak. Az utolsó hónapban – egy dán paraszttudományban végzett gyakorlati munkám és összehasonlító elemzésem készítése során – olyan szakadékokat, behozhatatlannak tűnő hátrányt éreztem, ami megrendített. A köznapi életben pedig oly szeretetlen ridegséget tapasztaltam, ami sokkoló hatással volt rám. Meghasonlottan jöttem haza, majd munkahelyet váltottam. Egy ideig nem foglalkoztam az agrárszférával. Egyszer összefutottam Cserhádi Pállal, a Hernádi Március 15-e Tsz. kitűnő elnökével, akit a TOT-ból ismertem. Meghívott vidéki birodalmába. Amit ott, akkor láttam, lenyűgözött és gyógyító hatással volt rám. Közel laktunk Budán; találkoztunk, beszélgettünk, barátoktunk.

Múltunk, családi háttérünk, világszem-

léletünk, ízlésünk számos rokon vonást mutatott. Pali a földim. 1936-ban Mohácson született, jeles agrárfamilia leszármazottjaként. Édesapja a haltenyésztés gyakorló tudósa; nagyapja pedig a magyaróvári akadémia híres professzora, Cserhádi Sándor volt.

Ő nagy művészi tehetséggel bírt, festőművész szeretett volna lenni, de útját mégis az agrárvilág felé terelték. Bátyja, Sándor neves teológus lett. Családja hithű, gyakorló evangélikus maradt a vallásüldözés idején is. Az 1956-os forradalom idején Pali jelentős szerepet vállalt a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen, és a MEFESZ-ben. A forradalom utáni bosszúhadjárat őt is elérte. Erről keveset beszélt, de megtudtam, hogy sokak közbenjárására végül csak az egyetemről zárták ki. Kétévnyi fizikai munka után tanulmányait a levelező tagozaton folytathatta. Rendkívül művelt, nagy szaktudású, szolidáris, ötletdús ember volt. Halk szavú, de határozott. Az áldatlan állapotban vergődő Hernádra 1966-ban, államilag támogatott szakemberként került. Ott aztán munkájával megnyerte az emberek javát – s velük összefogva, a korrupt vezetőket leváltva – a közös gazdaságot talpra állította. 1968-ban a „Hernádi Március 15. MgTsz” elnökévé választották, ahol 12 év alatt csodát művelt. Felismerve a gyenge termőhelyű terület rossz adottságait, kísérletezve kereste a jó megoldást, majd a téesz vezetőségét rávette, hogy sertés és baromfi tenyésztéséhez fogjanak. Kiváló fiatal szakembereket hívott Hernádra. A téesztagok vállalkozó kedvére és szorgalmára építve kialakították a háztáji termelés teljes integrációját, ami úttörő jellegű és rendkívül eredményes tevékenység volt hazánk mezőgazdaságában. Burgert Róbert Bábolnája mellett a Cserhádi Pál szervezte háztáji-téesz HUNNIAHIBRID valóságos intézménynek számított a magyar baromfigazdaság korszerűsítésében, és világszínvonalúvá tételében. Kiemelkedő szaktudása, teljesítménye elismeréseként – a mezőgazdaságban dolgozók közül – elsőként kapta meg az Eötvös-díjat (Keresztényi – Cserhádi: Hernádi hétköznapiak, 1981. MÉM 160 p.).

Egyre gyakrabban tartottam vele Hernádra; mintaszerűnek találtam azt a magyar települési és termelési-közösségi modellt, amelyet ő ott társaival, s fiatal vezetőgarnitúrájával kialakított. Úgy véltem, példájukat hírelni kell, ezért „Termelési kultúra – alkotó közösség” címmel, a Valóságban (1980/2), közösen jegyzett írásban mutattuk be „alkotását”. Őt jelöltem a miniszteri posztra, ha pár-

Bakos István falukutató csoportjával Zákányban (1970 nyarán)

toskodó társaim hallgattak volna rám 1990-ben... Nem volt szavazatom! Nagyon fájlalom, hogy hernádi alkotását, a magyar agrárium büszkeségét, a rendszerváltás agrárpolitikája tönkretette, s őt 2000-ben egy kutya- és macskatápanyártó cég tulajdonosaként, nem a honi mezőgazdaság vezetőjeként temették el.

Szabó István a főnököm, Cserhádi Pál a barátom volt. A rendszerváltás áldozata. Nagy elődjeihez méltó munkát végzett a magyar agráriumban. Nekem hiányzik! Ha élne, őt kérdezném meg agrárgazdaságunk most vitatott stratégiájáról, meg a föld-vitáról, amelyben én nem vagyok elég tájékozott.

Nádudvar az idő sodrában

Ezt szeretném érzékeltetni, azzal is, hogy – a Romsics Ignác szerkesztette Szabó István portréhoz fűzött kommentárom ellenpontjaként – közlöm a B. Ré-

vész László filmes kollégistársamhoz írott tavalyi levelemet. Ő másfajta képet alkotott, mint a Szabó – Romsics könyv, amikor Nádudvarról és a Vörös Csillag Tsz-ről húsz éven át készített dokumentumfilmjét összeállította. Íme:

B. Révész László filmrendező részére

Kedves Laci!

Tegnap éjjel megnéztem a DUNA TV-n, **AZ IDŐ SODRÁBAN; Nádudvari Krónika 1988-2008** című dokumentumfilm összeállításodat.

Lenyűgözött ez az eleven, életteli áttekintés, amely a honi agrártársadalom, a magyar vidék elmúlt negyedszázadának; gondjainak és lehetőségeinek egyfajta láttelepe. Amint tudod, eredetileg gazdaságnak készültem, s a TOT hőskorszakában pár évig Szabó István TOT elnök mellett dolgoztam. Így olykor Nádudvaron is megfordultam. (Az egyik emlékezetes akciónk volt, amikor az 1974.

évi Költészet Napját, a legjelesebb írók és költők részvételével ott tartottuk, s ráadásul még az Írószövetséggel együttműködési megállapodást is kötöttünk.) Filmed jó pár ismerős arcot fölillantott a múltból. Hajdani főnököm, a honi szövetkezeti mozgalom zászlóshajó-kapitánya, megnyilatkozásában hű maradt önmagához... A nemrég elhunyt Nádudvari Nagy János parasztköltő prófétáló üzenete azonban szíven-ütött, de még inkább a másik két Nagy, az ötvenes években, ill. 47 éves korában; a körülmények őrlő szorításába bepusztult vendéglős István, meg a traktoros Lajos sorsa. Ők igazi példaképei lehetnek volna a vállalkozásra törekvő új nemzedékeknek. A juhászatba, még inkább az üzleti csizókba belerokkant Szőnyi Miklós, vagy a testvértársulásból szétváló nagygazda Kerékgyártóék robotos életvitele nem volt elég vonzó gyermekeiknek. Fölmérhetetlen károkat említ az EU kényszeres rendeletei kapcsán Kovács Lajos, a hajdani Vörös Csillag Tsz-ből megmaradt utód-szövetkezet, a NAGISz vezetője, amiről eddig én nem hallottam. Pedig nyilvánvalóan az EU az, amely a híres nádudvari baromfi-ágazatot, a sertésstenyésztést és a szarvasmarhatartást is a padlóra küldte. Azt hiszem, beszélgető partnerednek, Juhász Palinak csak részben van igaza abban, amit a magyar mezőgazdák lassult reakcióiról mondott. Én azokkal értettem egyet, akik a bajt abban látják, hogy a mi kormányaink inkább az EU örült előírásainak, mint a magyar agrártársadalom érdekeinek igyekeznek megfelelni, eleget tenni. Azt azonban megdöbbentő volt hallani Juhász Pál-tól, hogy a rendkívül nagy beruházással létesített, korszerű Kabai Cukorgyárt (sajnos nemcsak azt) tulajdonképpen az EU anyagi ösztönzésével a tulajdonosok, a termelők tették tönkre, mert eladták részvényeiket. A pillanatnyi haszonért jövőjüktől, felhevő piacuktól fosztották meg magukat.

Elhangzott az is, hogy a rendszerváltás óta egyetlen kormánynak sem volt igazi agrár- és vidékpolitikája. Így igaz. Ezt filmed a 2005. februári nagy parlamenti gazdatüntetéssel jelezte! Jó a film végén a zárzó: „Mevagyunk, küszködünk, nem hagyjuk abba!”

Ez a dokumentumfilm megerősített abban, amit a Lakiteleki Kistérségi és Kisközösségi TV-k Filmszínházján zsűritagként évek óta tapasztalok, hogy a magyar valóság ábrázolása, különösen a magyar vidék sorsának, küzdelmeinek bemutatása immár inkább a dokumentumfilm alkotásokban érhető tetten,

mint az irodalomban. Ott a „Magyarország fölfedezése” sorozat elhalása óta, csak nyomokban található. A játékfilm sem tudta úgy követni, mint a maga idejében pl. a Tízezer nap, a Ne sápadj, a Koportos és a többi hasonló szociografikus elemeket is tartalmazó film.

A Pogányról szóló kiváló TV-filmsorozatod, ez a Nádudvari krónikád és Sára Sándor Bábolnát és Burgertet egyaránt bemutató kitűnő filmje mellett Gulyásék, Vitézy, Dárday, Péterffy, Jelenczki és mások hasonló alkotásai e korszak meghatározó dokumentumai.

Nagyon jó lenne, ha az agrártársadalom és a magyar vidék jövőjével foglalkozó szervezetek és vezetők fölfigyelnének munkásságotokra, s jobban támogatnák ezeket a közgondolkodásunkat és tájékozódásunkat is erősítő alkotói törekvéseket.

Köszönöm, hogy fölhívtad rá a figyelmemet. Szívből gratulálok, és további jó munkát, sikeres folytatását kívánom értékörző-értékteremtő filmsorozatodnak.

Budapest, 2011. július 21.

A régi barátsággal üdvözöllek:
Bakos Pista

KITEKINTÉS a határainkon túl élő magyar falvak népére

2012 nyarán megjelent B. Révész László – Hanák Gábor – Római Róbert: POGÁNY Egy magyar falu évtizedei 1970-2012, Éghajlat Könyvkiadó 2012. 327 p. című dokumentumfilm könyvváltozata. A könyv az „Egy emberöltő tanulsága – 12 órában” c. recenziómmal (HITEL 2003/7.) zárul. Ezt a HITEL-es írásmat válogatta be Dávid Gyula és Veress Zoltán az Erdélyi Könyv Egylet Határtalan hazában sorozata „Túlélő falvak. Gondok és tervek a Kárpát-medencében” c. könyvébe (Stockholm, 2005. 316 p.) is. Az összeállítás a történelmi haza (Erdély, Délvidék, Felvidék, Kárpátalja, Anyország) húsz szerzőjének írásaival tudósít a különböző államok fennhatósága alatt lévő magyar falvak sorsáról, helyzetéről, túlélési esélyeiről. A könyv bevezetőjében Veress Zoltán a szerkesztő, így ír erről: „A kommunizmus még mint legerősebb ellenségével szállt szembe a falu lakosságával, a parasztsággal, s csak azért kínált fel szövetséget neki, mert tudta, hogy nem írhatja ki, mint a polgárságot, egyrészt mert nem bír vele, másrészt meg akkor maga is éhen halna; ezért úgy kellett tennie, mintha barátjává fogadná, hogy leszegényít-

hesse, lezüllesztesse és felszámolhassa, osztályként, közösségként letörölhesse a tábláról, élelmiszertermelő feladatát átadva gépesített agrárüzemekben munkálkodó proletároknak. (...) A történelem igazi nagy pusztulásai nem a csatamezőkön következnek be, hanem az emberi lelkekben- és azt a rombolást, amit a kommunizmus vitt véghez az Elbától a Csendes-óceánig másfél kontinens falusi lakossága hagyományos öntudatában, erkölcsében és konkrét életfeltételeiben, csak több nemzedék elszántságával és fáradozásával lehetne meg nem történtté tenni. (...) Igen, féltjük a nagy falut. Történelmünk átgondolása során világossá válik előttünk, hogy azok a fizikai és nem fizikai elveszteségek, amelyek az Árpád-kor, az Anjou-kor, a Hunyadiak kora virágzó Magyarországtól és életerős magyar népetől elvezettek mai politikai, demográfiai, nyelvi és kulturális visszaszorultságunkhoz, többnyire mind a falu területén ért bennünket. (...) a százötven éves török uralom alatt falvaink százai váltak néptelenné, egész országrészekből pusztultunk ki – s nem hibáztathatunk senkit, hogy a török iga lerázása után ebbe az ürességbe más népelemek tódultak. (...) ostobaság tagadni; ha kényelmetlen is beszélni róla, esetünkben fontos nemzeti vonatkozása is van a falu problematikájának. (...) Egy sokfelé szakított, háborúktól, egymást erő menekülési hullámoktól megtizedelt, természetes fejlődésében megakasztott, összlétszámában fogyó, önérzetében folyamatosan megtaposott nemzet veszélyeztetettségét kérdés tárgyává tenni, egyszerű ostobaság: az ezt jelző felszisszenéseit megmosolyogni: cinizmus, vagy tudatos rosszakarat. (...) Nem lehetünk közömbösek, amikor azt tapasztaljuk, hogy a „határon túli”-nak mondott területek városaiban már (...) az áthasonító, beolvasztó erő működik. Meg egy másik (...) közömbösítő erő, amely a multikulturalitás fölényes, felületes, tetszetős retorikájával utasítja lomtárba sok évszázados hagyományos kultúrák értékeit. (...) A falu átalakulását, bármilyen nehéz és fájdalmas újjá-

születését, (...) fennmaradását, egyszóval túlélését megszámlálhatatlanul szálkóti össze a nemzet túlélésével...”

Sütő András: Anyám könnyű álmat ígér” című lírai jellegű szociográfiája diákkorom fölemelő olvasmánya volt. Azt üzenté, hogy a magyar sorskérdések hasonlóak a mezősegi Pusztakamáráson, a somogyi Hetesen, s mindent, ahol az ember ügyel a lélek szavára; megőrzi faluja világát, megérti anyja szerető óhaját, anyanyelvét. Ezzel a Kárpát-medence magyarságának és falvainak túlélési esélyeiről szóló idézettel, illetve utalással fejezem be írástomat; megemlékezve és emlékeztetve arra a jelenségre, amit egyik nap a hajdani DUNA TV-ben láttam és hallottam. Aznap a déli harangszó egy távoli falu templomából szólt hozzánk és az Úrhoz. Másnap a Kárpát-medence másik sarkából, egy másik falu, másik egyháza templomából harangoztak, aztán megint máshonnan. Nagyon szerettem nézni ezeket az ismerős-ismeretlen magyar településeket, templomaikat; hallgatni harangjaikat. Igyekeztem minél gyakrabban látni és hallani őket, hogy tudjam; az Alföld, a Felföld, a Dunántúl, Erdély, Kárpátalja és a Délvidék melyik településének, milyen (katolikus, református, unitárius, evangélikus...) templomából kapjuk ma az üzenetet: *Élünk, s kérünk; figyelj ránk!* Fájdalommal tapasztaltam, hogy ezt a hangot, csakúgy mint a Kossuth Rádióból az „*Éljen a magyar szabadság, éljen a haza!*” szignót, száműzték. Azt sem feledem, ahogyan megfosztották a Kárpát-medence magyar népének zömét, Nagy Gáspár Magyar Katolikus Rádiójának adásaitól... Márton Áron Erdély püspöke 1946. október 27-i beszédében így szólt: *„A tömeg nem azonos a néppel. A nép saját erejéből él és cselekszik, a tömeget kívülről mozgatják. (...) A nép, mely méltó e névre, maga határozza meg magatartását, a tömeg oda mozdul, ahová ösztöne, vagy ügyes emberek hajtják.”* „Az írástudók felelőssége” ma is, hogy népünk ne váljék tömeggé.

Budapest, 2013. január 7.

BAKOS ISTVÁN (Bánfa, 1943) magyar és népművelés szakon végzett az ELTE Bölcsészettudományi karán. Kutatásszervezőként, köztisztviselőként dolgozott. Részt vett a magyar felsőoktatás reformjában, majd 1994-1999. között főtítkárként, a Magyarok Világszövetsége megújításában. A Bethlen Gábor Alapítványnak és a Lakiteleki Népfőiskola Alapítványnak is kurátora. Mintegy félezer publikációja, s hét könyve jelent meg.

MAGA-URA PARASZTOK

RÉSZLETEK¹

Pusztafalun mindenért és minden ellen, mindig mindent megtettek az emberek. Még, ha valami nem rajtuk múlt, akkor is, amíg csak lehetett, hitték, hogy tehetnek érte vagy ellene. Ha alulmaradtak, akár furfanggal, akár a megnyert bölcsességre hivatkozva, azt is a javukra fordították.

Csak maga-ura falu maga-ura népe tehet így, tesz így. Akinek tapasztalata, hogy rajta múlik az élet.

Pusztafalun, mert szűken volt, sem a termést, sem az ételmet, sem Isten, sem ember nem vehette el, hogy szó nélkül hagynák. Megesettség, feladás, meg a szegénységbe beletörődés ellen ez a falu minden gazdájában azt erősítette, hogy hit kell, erő kell, és másképp lesz.

Feleselt is a pusztafalusi ember még az Istennel is, ha el kellett volna fogadnia, hogy legyőzött. Szájáról szájra járt a történet a Vén Bandi Pestáról, aki sovány krumplilevesével felbukott a forrás jegén. Bandi Pesta felszedte a dinerjébe a krumplikat, s felszólta a jó öregnek: Nem tolsz ki velem, Uramisten! A krumplit felszedem, víz meg van a forrásban elég.

Csak legyőzteni ne! És, ha mégis nagy a baj, nagy a kár, ne tegyen úgy az ember, mintha mindegy volna. Üssön, vágjon, törlesszen! A virtus, fegyver a kiszolgáltatottságban...

A régi kézfogóban a lánykérő úgy kérte a lányt a rigmus szerint, mintha a játék igazi volna. Mintha nem mérték volna már össze a szülők a gazdaságot. Mintha valóban most. Mintha valóban szerelemből. Mintha a lánykérőt a rig-

mus szava szerint az ő királyfiúja valóban megkérte volna, menjen és kérje meg az ő királylányát, mert különben magát elemésztí. Mintha a lánykérő minden sora az élet, a valóság ellenére való élet volna.

Rend és törvény. És rend és törvény mentén, minél életbevágóbb a tét, annál mélyebbről jövök a z indulatok...

HÁROM GENERÁCIÓNYI HALLGATAG EMBER

Idősebb Kós Sándor 1906-ban született. Apja halálakor testvérével megosztották maguk között a hat hold földet. 1932-ben megnősült. Nyolcholdas gazdává küzdötte fel magát.

„Hát ugye dolgoztam én látástól vakulásig. Azt az öt holdat, amit összekapartintottam, nem adták ingyen. Nem is tudom, volt-e olyan a faluban, aki úgy gürcölt volna, mint én. Oszt hát így a lányok után se jártam. A feleségemet, ahogy elvettem, az se a nagy szerelem miatt volt, hanem, hát kellett az aszszony már nagyon, oszt a legdolgosabb lánynak tartották a faluban. Hogy úgy bírtam a dolgot én is, adták is szívesen. Jól is jártunk egymással, meg kell mondanom. Nem panaszkodhat ő se, én se.

Hogy mit, hogyan, azt még az apámtól figyeltem meg. Meg hát parasztember tudja az mind, hogy hogyan kell csinálni. Nem kell ezt úgy tanulni. Lássá ezt az ember, miközben él. Érzék, ügy, kell ehhez is. Figyelni, szeretni kell

a földet. Gondosság kell hozzá. Megérzi az állat is, hogy hogy bánnak vele. Nem mindegy az, hogy csak úgy odalökik elé a takarmányt, oszt hagyják is, vagy gondozgatják, ápolgatják. Meghálálja azt a tehén is, lú is, disznó is. Megérzi azt az állat, hogy ki hogyan bánik vele.

Hát ugye, minden a régiektől van. Mert hogy ők kitapasztalták. Az apámnak is az öregapja mondta meg, annak is az öregapja. Oszt így tovább. Úgy adja tovább mindegyik. Az ember maga is így csinálja, másképp ezt nem is lehet. Nem olyan ez, mint az iskolában, úgy könyvből megtanulni. Ezt úgy nem lehet. Ezt tudni kell.

Élni kellett, az volt mindenek előtt. Csak úgy van, hogy minél több a föld, csak keményebb a megélhetés. Egyet mondok. Jön egy jégeső. Nincs eső, szárazság van. Vagy túl sok az eső. Ha a termés fele odalesz, akkor hiába mondja, hogy öt holdból hárman csak megélünk. Akkor nem élünk meg. Nem lehet azt úgy méricskélni, no, hogy az éppen meglegyen. Meg ez nem csak így van. Ha jó gazda volt, akkor azt azért csak lehetett látni, hogy tud-e hozzá kapartani-szaporítani, földet még hozzatenni.

Amíg be nem léptünk, úgy ment minden, mint a karikacsapás. De hát, hogy azt a fránya papírt aláírtam, az nekem a halálos ítélet volt. Azzal lett vége itt mindennek. A föld odalett, én mit csinálhattam volna. Egész életemben a magamén gazdálkodtam, hát egyszer csak se föld, se állat nem az enyém. Vége lett valahogy mindennek. Belépni se akartam, csak hát belevittek. ... Nem

1 Részletek a Magvető Kiadó Gyorsuló idő sorozatában megjelent szociográfiából – Maga-ura parasztkok és uradalmi cselédek, Budapest, 1984. A könyv „uradalmi cselédek” részének társszerzője: Tausz Katalin –, mely a *Mit jó tudni a faluról annak, aki érte akar tenni* című, a falvak előéletével foglalkozó előadás alapjául szolgált a 2013. április 8-10-e közötti, a Nemzeti Művelődési Intézet megyei módszertani irodái vezetőinek tartott, lakiteleki továbbképzésen.

akartam én, de hát addig-addig, csak aláírtam azt a papírt. Muszáj volt. Na, nem az, hogy puskával kényszerítették volna, de rossz földet adtak volna helyette. Fenyegettek is, be kellett vinni. Tudtam én már akkor is, vége lesz ezzel a világnak. Dehogyan élek én úgy, mint azelőtt. Na, nem úgy, mert hát így jól élek, ha úgy vesszük, merthogy ilyen háza akár a grófnak is nincs, az újhelyi grófnak. De ... hogy a földet elvették, azért nem élek én jól. Ugye, hát... csak a magamén tudtam dolgozni, megvolt akkor a föld, két szép állat a lovunk, ez mind odalett. Milyen élet ez így? Ülök és faragom a dongát. A szőlőbe megyek kapálni, kaszálni, amolyan cselédsor ez.

A fiam, a Sándor, az elment dolgozni, beállt a téeszbe. Pokolba kívántam én az egészset. Azt már, hogy szégyen módra ott még be is álljak, belemenjek úgy egészen, hogy ott még parancsolgassanak is, azt én nem tudom elviselni. Messzebb lenni attul, minél inkább. De hogy mégiscsak oda lett a két ló, oda volt be a téeszbe a föld, hát hogy tudjuk, mit csinálnak vele, mondtam, egy ember menjen a családból, menjen a Sándor. Ha már a Sándor ott látja, ha mégiscsak rajta van ott a szeme, mégsem vész ám úgy semmibe, ha már prédára kellett adni az egészset. Menj Sándor! Oszt vigyázzál, fiam, mondtam neki. Hát azért csak figyeltük, mit csinálnak ott vele.

A Sándor elment dolgozni. Hát, mi volt azelőtt, ugye. Csak én mondtam mindig, hogy ezt csináljuk, azt csináljuk, mit adunk el, mit veszünk. Az én szavam volt itt csak egyedül. Most meg hát mit mondhatok. Hogy ma az inget mossátok, holnap a gatyát? Ma ezt főzitek, holnap azt? Így kapáld meg azt az öt szem krumplit? Nem embernek való ez. Hát asszonyra legyenek? Vagy mi a szösz...

A Sanyi gyerek, az unoka, már nem is tudom, mióta oda van Újhelyen. Alig jön haza hét közt valamelyest, de hát csak jól teszi, mert szakmája lesz neki. Ha a föld meglett volna, nem engedtem volna, biztos."

Idősebb Kós Sándor fia, Kós Sándor 1932-ben született, 1958-ban feleséget hoz magának a családba. Egy gyermekük születik. Huszonnyolc éves, amikor téeszésítik a falut.

„A kakas még alig kukorékolt, mi már fent voltunk, mentem ki a földekre dolgozni. Előtte még az állatokat is el kellett látni. Azt a nyolc holdat nehéz volt kézben tartani. Bizony elkélt az,

hogy az apám testvéreék besegítettek, oszt hát persze nem a két szemünkért. Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen, őket is megfizettük terménnyel, takarmánnyal, hol ezzel, hol azzal.

Még régebben, még én meg se vótam, akkor, mesélték, hogy apám gyűjtögetett, szorgalmas ember vót az öreg. Három vagy négy hold földdel kezdte, mindig élére rakta a garasocskát, hogy tudjon mellé még földet venni. Hát, amikor én meggyüttem, már nyolc hold összejött. No, de aztán már úgy nagyon nehezen ment, hát több nem kerekedett ki mellé.

Alig tudtam járni, mikor apám már felültetett a lóra. Ismerem őket, jobban, mint egyes embert. Mert a lovak is csak különbözöek. Az egyik ravasz-kás, a másik szelid-szorgalmas. Hát, kiismeri őket az ember ennyi idő alatt. Ha sok volt a dolog, pénzért odaadtuk a lovat meg a szekeret arra a napra, hadd vigyen vele. Ezekből lett a pénz, amiből vásároltunk. De ugye, nem igen vettünk. Ami kellett, megtermett. Volt gyümölcs is, bor, pálinka lett belőle.

Egészen kicsi voltam, már mentem segíteni. Emlékszek, más vele egyívásúak még játszadoztak, vagy csak libákat bíztak rájuk, amikor nekem már igencsak a dolog után kellett menni. Az apám tanítgatott. Ahogy ott néztem, csak figyelem köllött ahhoz. Ha elsőre nem is ment úgy, aztán csak hozzá idomult. Csináltam én mindent. Hogy lány nem vót a családban, bizony, anyámnak is kellett időnként mozdítani valamit.

Apám, az olyan igen kemény ember volt. Amúgy is, olyan ember volt, akivel nemigen lehetett ellenkezni. Apám mondta ki mindig a szót. Élünk, mint bárki más. Apám ment a maga feje után, nem is azért, mert jól csinálta. A gazdálkodásban, ott ő volt csak az úr. Amit mondott, abban nem volt mese. Azt is ő döntötte el, hogy melyik hold földet vegyük meg. Egy szó, mint száz, ebben úr volt az apám. Itt nem volt okoskodás. Anyám nem győzött hallgatni mellette. Nem volt szava az ilyesmiben. Hát nem parlament volt ez, hogy valaki csak fölteszi a kezét, aztán rögtön megkérdezik, hogy mi a baja, meg hogyan akarja másképp, meg mit szeretne. Nem lehetett ott lázongani meg vitatkozni. Mi lett volna akkor. Dolgozni kellett, reggeltől estig. Azt meg csak úgy lehet, ha rend van. Nem jó természete volt az öregnek, de amit csinált, azt jól csinálta. Amit mondott, jó volt. Jó gazdaember volt, elismerte

azt mindenki. Nem lett volna jó, ha berzenkedünk ellene. Valakinek úrnak kell lenni a háznál, különben szanaszét szalad minden. Az öreg keménykezű volt, de hát máshol se volt különben. Így volt ez rendjén. Ő a családfő, neki kell összefogni a dolgokat.

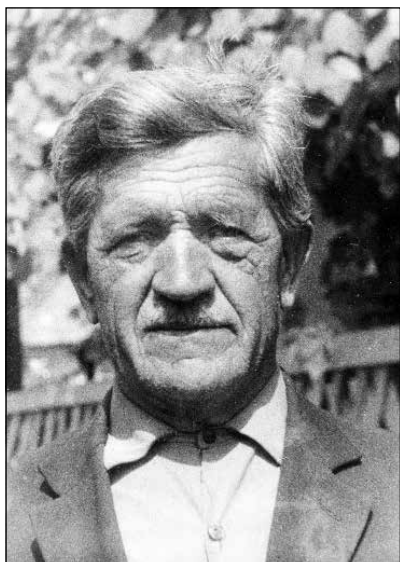
A gazdálkodást is úgy csináltuk, ahogy a többiek, és ahogy a régiek. De nem csak akkor, most is úgy csináljuk, ahogy még az öregapámék meg azoknak az öregapja. Az elejítő fogva, minden ugyanaz. Nem voltak itt olyan nagy újító emberek. Meg aztán, mit is lehetett volna újítgatni. Örültünk, hogy megélünk. Kipróbált dolgok voltak ezek. Minek kekeckedjen az ember? ... Meg hát, milyen az ember? Ami jó volt addig, jó lesz azután is. Kipróbálták azt már nagyon régen, oszt bevált. Minek akkor változtatni azon? Nem volt azon mit gondolkodni. Ha az ember csak sokat gondolkodik, ki megy a munka után? Dógizni kellett, és kész.

Úgy, a téesz minden ment a maga útján. Aztán a föld az odalett, abból nem lehetett már megélni, hát el kellett menni a föld utána a téeszbe. Be kell állni dolgozni. Az apám mondta, hogy lépjek be, és rajta legyen a szemem mindenben. A lovakat is odaadtuk, nem mindegy, hogy azt is ki gondolja. Nem lehetett tudni, mi lesz ebből az egészsből. Csak megszoktam már otthon, sose dolgoztam én máshol. Félttem kicsit az egészsőtől. De hát valakinek menni kellett.

Apámnak a föld volt a mindene. Aztán, hogy odalett, mint akinek a fogát húzzák, olyan volt. Most már inkább csak magának való ember.

Az elején még nagyon rosszul állt a szénánk, mármint a téesznek. Kevés volt a munka, mondták, minden családból egy ember mehet. Mentem, és rögtön azt csináltam, amit most. Oda kerültem az erdőre, fogatosnak. Mert mi atunk be két lovat, megtettek fogatosnak. Ha vót kiségités, az öregem is dolgozott időnként. Ha szólt az elnök, aznap ne menjek az erődre, megmondta, hova kell küldeni, odamentem. Többnyire mégis az erdőn voltam.

Akkor még úgy volt, hogy a háztáji földet is mi magunk műveltük. Két-három holdunk még volt. Azt, csak aztán vette el a téesz. Három évig mindenki maga művelte. Ahogy jobban kezdett menni a téesz, nehéz volt egyszerre két helyen helytállni. Otthon is dolgozni, a téeszben is. Kezdték venni ezeket a gépeket, akkor aztán az lett, hogy a háztáji művelte a téesz, és mi kaptuk utána a

Zeher Imre egykori falubíró

hús százalékot. A gyümölcsöst meg a szőlőt, azt maga műveli mindenki, most is. Elboldogulnak az öregek vele. Megvan a bornak, pálinkának való. Az aszszony tartja szépen a veteményest, jobb az, ha a főzéshez az itt van. Az öreg a dongát faragja itthon, anyám inkább megkapálgatja a szőlőt, kijár az erdőbe szedezni...

Akikkel a brigádban vagyunk, az erdőn, azokkal összeszoktunk már. Szegről-vegről rokonok is vagyunk. Amikor a motoros fűrészeket hozták, meg kellett volna tanulni nekem is. De megszoktam én már, hogy csak úgy, a balta nyelénél álljak. Így is megkapom azt a pénzt, amit kell. Nem mondom, sokkal többet kap, aki ezzel a stílfűrészsel dolgozik, de hát nem akartam én azt valahogy megtanulni."

Ifjabb Kós Sándor 1960-ban született, 1976-ban szakmát tanult Sátoraljaújhelyen.

„Mindig rendesek voltam velem az öregemék. Szúrom is őket nagyon. Olyan különösebben olasz dolgom nem volt itthon, mert elsőnek mindig le kellett ülni, megcsinálni a leckét, vagy ha sürgős munka volt, akkor azt, de azért úgy engedtek játszani is.

Inkább az anyám keze alatt volna, mert az apám az erdőn dolgozott mindig. Reggel, amikor mentem az iskolába, ment ő is az erdőbe, hogy én hazajöttem, ő még itthon sem volt. Anyám osztotta ki, hogy mit csináljak.

A nagyfater, ő nemigen szólt bele a dolgokba. Néha megkért, hogy hozzak neki egy dohoz cigarettát, vagy régebben, amikor az orvos megtiltotta neki,

hogy igyon, én csempésztem be neki egy üveg sört, vagy ha adott kisüveget, abba hoztam neki a kocsmából pálinkát. Az öreganyám igen rendes, ha kellett valamire pénz, mindig adott. Csak azóta van zsebpénzem, mióta Újhelyben ösztöndíjat adnak. A csokoládét igen szeretem, az öreganyám adott rá egy tízest, adott húszast is. Mindig úgy, hogy az öregemék meg ne tudják. Hara-gudtak volna érte, igen.

Még kicsi voltam, kihajtottam a libákat, segítettem itthon. Szúrtam nagyon ott kii a mezőn lenni velük. Meg az erőd. Az igen olasz hely. A faterral kimentem én is, fölültettem a szekérre, ment ki a brigád, ők nekiálltak a fának, én meg elkóboroltam. Vittem a kutyát magammal, oszt egész nap csak jártuk az erdőt. Ismerem is úgy, mint a tenyeremet. Én megtanultam kaszálni is. Idén már versenyt kaszálók az öreggel. Van úgy, hogy szélesebbre vágom, mint ő.

Hogy a fater vitt magának, lestem igen, aztán hát a kezembe nyomta, hogy csináljam én is. Mutogatta, magyarázta, belejöttem. Erő kell hozzá, meg figyelni kell. Az ember nagyon meg kell nézze, hogy csinálják, és úgy csinálja ő is, mert különben, ha belevág a lábába, ott vérzik el. Az öregemtől tanultam a többi munkát is. Hogyan kell etetni az állatot, kivinni a trágyát, kazlat rakni. Mindent csináltam. Disznóolat segítettem építeni. Az ilyen munkákat mi értjük csak.

A nyolc osztály itt végeztem el, négyet a faluban, négyet pedig Komlóson. Lógtam volna az iskolából, amennyit csak lehet, volt, hogy elindultam reggel, aztán nem oda mentem. Ha az öreg megtudta, akkor bizony volt. Nem vert meg. Rossz volt, hogy rajtakaptak. Szóval, dirigáltak, hogy menjek, nem engedték, hogy ellógiak, sose.

Nálunk a nyolcadik befejezéséig nem volt téma, hogy mi akarok lenni. Tanév vége előtt jött az, hogy be kell adni a papírt, hova jelentkezzek. Volt egy idősebb barátom, akkor ő már hegesztő volt, szúrta nagyon a melót, ő mondta, jó ez, pénzt is lehet vele keresni. Volt nálunk egyszer, mondta a szüleimnek is, nekem is volt kedvem hozzá, ők is beleegyeztek, ráírtam a papírra, hogy oda akarok menni. Nyáron jött a válasz, hogy mehetek, felvettek, és hogy szállást azt nem tudnak biztosítani. Akkor az iskola kezdése előtt bejöttek az öregemék Sátoraljaújhelybe, én is mentem velük, volt ott egy ismerős ürge, akinél az albérlet van, megkerestük, anyám elmondta, miről van szó,

megnéztük, így aztán odakerültem albérletbe.

Nyolcadik után ment mindenki a faluból, tanulni. Nyolc általánossal a térszbe lehetett volna menni, vagy hát hova lehetett volna maradni vele. Fiatlank mégse való az. ... Röhögött volna rajtam az egész falu, ha én elmegyek a brigádba dolgozni.

A nyári szünetben reggel olyan korán kelek fel, hogy a szemem alig tudom kinyitni. Mert szúrom igencsak ezt a munkát. Élvezem. Szeretem a lovakat is igen. Aztán már én is fogok be, a fater helyett is. Az erdőre, oda szeretek járni, igen. Ha itthon vagyok nyáron, akkor apám helyett megyek, ő meg itthon marad, és addig tudja csinálni, amit itt kell. Itthon tud járni a dolga után. Ez akkor van így, amikor sok itthon a munka. Különben elmegyek napszamba, keresek magamnak egy kis pénzt. Megkeresem nyáron, ami kell, Kaszálók, gyümölcsöt szedek, mikor, mit. Ha napszamba megyek, ha otthon segítek, ha az öreg helyett megyek ki a brigáddal dolgozni, esténként mindig megyünk a klubba, és ott táncolunk. De hát ez nem olyan, mint a diszko Újhelyben, mert van úgy, hogy nem sikerül magnót szerezni. Meg hát a magnó se olyan jó, a számok is régebbiek. Pálházán van egy srác, akinek vannak nagyon olasz szalagjai. Ha azokat elhozza, akkor jót lehet rumlizni. De úgy különben már nemigen vagyok jóba itt egyikkel se, mert keveset vagyok itt, oszt ilyenkor, ha találkozunk, akkor nincs mit csinálni különben.

Újhelyben, sulit után, meló után, a haverokkal megyek, mászkálok, moziba, beülünk egy presszóba, megiszunk egy sört, megyünk a lányok után.

Akikkel a suliban vagyok, azokkal nem vagyok együtt annyira, mert az van, hogy kettő van még rajtam kívül, aki nem újhelyi, a többiek meg olyan, jaj, de városi gyerekek, cikiznek állandóan, hogy mucsaji vagyok. Az a kettő ügyefogyott nagyon, azokkal nem szívesen vagyok együtt, mert akkor röhögnek rajtunk. Két jó haverom van, akikkel nem tanulok, nem dolgozom, úgy lettek, hogy szóba elegyedtem velük, aztán elmentünk ide-oda. Az egyikükkel úgy jöttem össze, hogy van ottan egy lánykollégium, ahol lányok vannak, akik ápolónőnek készülnek. Ott marha sok csaj van. Jártam oda mindig, aztán úgy talákoztunk, ő is ott volt, kavicsokkal dobáltuk az ablakokat, hogy nézzenek ki a lányok. Megismerkedtünk, van ott egy presszó, ahova a lányok be szoktak ülni, oda járunk vele.

A másik haverom, az tőlem idősebb, azzal meg egy diszkóban találkoztam, azzal oda járunk. Ott van magnó, lemezjátszó, marha jó lemezek vannak, kasa tánc, lehet piálni is, oda járok. Mondom, van nekem sok haverom, az utcán összefutok valamelyikkel, csám-borgunk, fölszedünk valakit.

A suliban nekünk olyan hülyeségeket kell tanulni, hogy az már nem is igaz. Megáll az ember esze tőle. Tanulunk ott történelmet, irodalmat, matematikát, meg persze szakmai ismeretet, hogy mit hogyan kell, meg miért van. Mindent ki kell tudni számítani, van anyagismeret is. Nem tudom én ezt. De hát, hogy muszáj, mert a szakmunkás bizonyítványhoz kell. Ott, a gyárban van egy csomó, akinek nincs meg a bizonyítványa, mégis úgy hegesztenek, hogy az öreg szakik se különbül. Pedig hát, nem tanulták, mikor halt meg István király. Legszívesebben megfojtják mindenkit, aki ilyesmit akar tanítani. De hát muszáj, valahogy elkínlódnunk vele. Hogy minek kell? Teljesen felesleges az egész.”

Pusztafalun az élet csak akkor volt maga a bizonyosság, ha mindenki, mint a törvény, tette a dolgát. És tette is. Biztonságra törekedni leghatásosabban úgy lehetett, ha óraműpontossággal működött a falu, s benne mindenki minden pillanatban érezte, érzékelte másikkal illését-illeszkedését. Úgy, ahogy egy zenekarban. Mert koncert közben sem jutna eszébe zenésznek, hogy nem zenél tovább. Miért is jutna eszébe, ha körülötte mindenki fújja és húzza. Ha ráadásul még ebből a közös fújásból-húzásból ki is kerekedik valami. Az a valami a dallam vagy az élet. És a dallamot átveszik és átadják egymásnak, és valaki mindig viszi. És mindenki tudja, hogy épp kinél van, és hozzá mikor kerül. És van mit féltetni, van mit akarni. És dicsőségére válik annak, aki úgy adja tovább, hogy könnyebb játszani ezentúl. Tisztelik érte a többiek. Maga is megvan miatta magával. Jutna-e eszébe valakinek is ebből kimaradni?

És ne is jusson. Mert Pusztafalu földtelensége, embert a példa miatt nem veszíthetett. Embert megtartani nem korlátokkal lehet. Nem tilalmakkal. Azzal lehet, ha hiszi, hiheti az ember, hogy a helyén van. Sőt. Ha azt hiheti, hogy ő kiváltságos, ha ott van. Meg is teremti Pusztafalu a bentlét mítoszát.

Védekezésből, de erejére hivatkozva. Kiszolgáltatottságból, de fölényt mutatva. Hogy mindenki örüljön, aki közéjük tartozik.

Teremtődnek, nehéz időkben újjáteremtődnek a történetek.

Hát mi kibíratatlan történhetne egy olyan faluval, amelyik miatt még az országhatárt is behajlították. A trianoni határ kívül hagyta volna a falut, de az olyan színmagyar volt, nem engedte azt a magyar kormány, hogy szlovákok legyenek. Megtörték inkább a határt. Átesett a túoldalra föld meg erdő, átesetek jó, piacozó területek meg az Izra is, a magashegyi tengerszem, de a falu, de a nép magyar maradt.

Mit ne bírna ki, mihez ne lenne ereje-bátorsága egy falunak, amelyikben ... Hardák meg Hutkaiak élnek. Akkoriban, amikor ide kerültek, maguknak köszönhették, harcosaik karjának, leleményüknek és a bátorságnak földjüket, a tavat, a hegyeket, rajtuk az erdőt. Megszerették ezt a helyet, és abból a hat házból, amit először építettek maguknak fent a hegyen, lehúzódtak a két hegy völgyébe, elszaporodtak, nemzetek újabb meg újabb utódokat, az újaknak és még újabbaknak átadták a tudást, az apait, a nagyapait, a legjobbat, a legjobbban átadottat, azt, ami kellett, s úgy, hogy mindenki tanító lehessen, amikor odaér, örökítették a tehetséget, beleénekeltek a gyerekekbe az anyák, beleimádkozták a nagyanyák, beletáncolták lányokba a legények, legényekbe a lányok, áterősítették a hitet, megerősítették a minden éven learatott búzával, örökkévalóvá tették a fölépült házzal.

Augusztus tizenhetedikén temet a falu. Ég és föld egybeér, beszélnek egymással élők és halottak. Énekel a falu.

Temet a falu. Dél van. Mindenki temet. Hadd költözzön innen oda, onnan ide, egyik emberből a másikba a fájdalom. Temet a falu. Hadd szaladjon ki a mellekből a fájdalom, ne nyomja, így ne nyomja soha többet. Temet a falu. Akarja, hogy lánya elsirassa anyját, asszony a férjét, férj az asszonyát. El kell siratni, mielőtt ég és föld szétválk, el kell siratni, mert jönnie kell a könnyebbedésnek, újra kell nőnie az erőnek, jönnie kell a belenyugvásnak, és a lelkesnek mondania kell, a gyülekezetnek hallania kell, hogy élni kell, hogy érdemes, hogy lenni milyennek kell, milyennek érdemes, választani kit kell, kit érdemes: Derék asszony „ára sokkal fölülhaladja az igazgyöngyöket. / Bízik ahhoz az ő férjének lelke, és annak marhája el nem fogy. / Jóval illeti őt és nem gonosszal, az ő életének minden napjaiban. / Keres gyapjat vagy lent, és megkészíti azokat kezeivel kedvvel. / Hasonló a kereskedő hajókhoz, nagy messziről behozza az ő eledelét. / Felkel még éjjel, eledelt ad az ő házának, és rendel ételt az ő szolgálóleányinak. / Gondolkodik mező felől, és megveszi azt; az ő kezeinek munkájából szőlőt plántál. / Az ő derekát felövezi erővel, és megerősíti karjait. / Látja, hogy hasznos az ő munkálkodása; éjjel sem alszik el az ő világa. / Kezeit veti a fonókerékre, és kezeivel fogja az orsót. / Markát megnyitja a szegénynek, és kezeit nyújtja a szűkölködőnek. / Nem félti az ő házanépét a hótól; mert egész házanépe karmazsinba öltözött. / Szőnyegeket csinál magának; patyolat és bíbor az ő öltözet. / Ismerik az ő férjét a kapukban, mikor ül a tartománynak véneivel. / Gyolcsot sző, és eladja; és övet, melyet ad a kereskedőnek. / Erő és ékesség az ő ruhája; és nevet a következő napnak.”

Mátyus Aliz (Zalalövő, 1948. március 25. –) író, szociológus, lapszerkesztő. 1980-tól jelennek meg könyvei. Előbb falukutató, majd a Szín – Közösségi Művelődés című szakmai folyóirat alapító főszerkesztője (1996-), 2012-től felelős szerkesztője. Tagja a Magyar Szociológiai Társaságnak és a Magyar Írószövetségnek. Az Eötvös Collegium „Eötvös kollégisták voltak...” sorozatának sorozatszerkesztője (Bakos Istvánnal). A Pápai Művelődéstörténeti Társaság alelnöke.

Megjelent könyvei: Holnapon innen, tegnapon túl. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó. 1980. = Magyarország felfedezése sorozat. Maga-ura parasztkok és uradalmi cselédek. Tausz Katalin. Budapest: Magvető Könyvkiadó. 1984. = Gyorsuló idő sorozat. Pusztafalu. Budapest: Művelődéskutató Intézet. 1987. Faluregény. Budapest: Magvető Könyvkiadó. 1987. Anya meghalt. Budapest: Széphalom Könyvműhely. 1992. Képzelet - Válogatott írások. Pápa. 1999. Kígyószisz. Budapest: Orpheusz Kiadó; Zalaegerszeg: Pannon Tükör Könyvek. 2004. Kómadár Zuglóban. Budapest: Orpheusz Kiadó. 2006. El se hagy. Budapest: Orpheusz Kiadó. 2009.

ROMA NAPLÓ

(2007. JÚNIUS – 2008. JÚNIUS) VII.

27.

Gergely Győző leveléből idézek először:

”Elfogult” véleményem szerint a cigánybűnözés a cigánykultúra része. Ez a baj. Mondják eufemisztikusan megélhetési bűnözésnek is. (...) Én a kényszer alkalmazásában és a szigorú büntetésben látom a megoldást; több évszázados negatív eredményű kísérletezések után.

Rendben van, jöjjön a kényszer. Gondolom, a kényszert csak büntelen jó magyarok alkalmazhatják.

Kivel tartóztassuk le őket? A rendőrökkel aligha, hiszen köztük ki tudná kiválogatni azt a néhány kivételt, aki mentes ennek a szervezetnek a történelmi korrupciójától. Aki nem fogadott el soha pénzcsekét. Nem hunyt szemet törvénytelenesség fölött. Nem rúgott oda soha.

Ki ítéli el őket? Azok a bírók, akik a szocialista törvénytelenesség védelmezőjeként kezdték a pályájukat, vagy azok, akik asszisztáltak az ország vagyonának eltüntetésénél, intézmények összeomlásánál, szervezetek, pártok, bünszövetkezetek ügyeinek elmismásolásánál? Aki tiszta maradt közülük, sose fogja bevallani.

Ki hozza meg a kényszerítő törvényeket? Ez a parlament, ahol lámpással is alig fog találni egy igaz embert, akinek nincs némi politikai hazugság, befolyással való ügyeskedés, könyvelői költségterítés, felelőtlen gazdálkodás, vétkes hallgatás a számláján. És ki igazolja majd mindezt, megkérné rá a papokat, áldják meg a fegyvereket, a bilincseket és a lágereket? Jó lesz ez így?

És ki fog majd állni a munkatáborok gépei mellett, hogy munkára kényszerítse

rítse a cigányokat? Közülünk toborzónak majd a felügyelők? Mi ütjük-vágjuk őket, hogy tanuljanak rendet, mi, akik hazugságban születtünk, és hagyjuk, hogy ellopják az orrunk előtt az országot, s csak azért nem szólunk, mert tele volt a mi kezünk is? Vagy olyan hülyék voltunk, hogy elhittünk mindent, amit mondtak?

Bizonyára vannak köztünk is tisztességesek, azok azonban sosem állnának be a másokat megítélők közé.

Vagy bűnöző cigányokkal nyúzat majd bűnöző cigányokat?

Vagy majd gyerekeink lesznek az igazak, és a Magyar Gárda fiataljaira vár a rendteremtés? Akiknek annyi kultúrájuk sincs, hogy ne adventre időzítsék honmentő masírozásukat. Akik még nem tettek semmit, de ezer ostobaságot igazoltak már, pusztán a létükkel.

Tisztelt uram! Az Ön sorai tökéletesen ellentétben állnak azzal, amit én írok, képviselek hétről hétre. Nem értem, miről akar meggyőzni. Hogy ne a saját szememnek higgyek, hanem az Ön tételeinek? Én látom, ismerem és becsülöm azokat a cigányokat, sokan vannak, akik dolgoznak, épp úgy, mint bárki más. Kemény munkával keresik meg a kenyerüket. Takarítónők, óvónők, tanárok, kőművesek, fuvarosok, zenészek, segédmunkások. Az Ön álláspontja szerint ők nem léteznek. Nem tudok önnek segíteni.

Ugyanakkor mégis megértem az aggodalmát, hisz emiatt írok itt hétről-hétre, mert tudom, mert foglalkoztat, mert vívodom a magam aggodalmaival, és nem akarok félni: súlyos válságban van a magyar cigányság egyharmada. Megélhetését nem maga biztosítja, nincs munkája, tanulatlan, életkörü-

ményei nyomorúságosak. Közülük sokan törvényen kívül érzik magukat, és eszerint cselekednek. És vannak olyanok is, nem kevesen, akik bűnözőként élnek.

Sajnos semmi más nem történt, mint ami a magyarok közt. A rendszerváltás után, mint egy győztes csata után, általános fosztogatás kezdődött, a gazdátlanul maradt közösségi tulajdon elrablása. Aki tehette, törvényt alkotott hozzá, hogy részesedjen belőle, aki tehette, kijátszotta a törvényt, hogy gyarapodjék, a többieknek a kis svindlik és a kis törvénytelenességek maradtak. Azt mondja egy főorvos az Echo tévében Bayer Zsoltnak: 120 milliárd tűnt el az egészségügyből. Ellopták. Azt nem a cigányok lopták el. És tudjuk, ezer milliárdok tűntek el kézen-közön. Egész iparágak. Ebből a cigányoknak lényegében csak a hulladék juthatott. A visszasztító, a kezét is bemocskoló lopás.

Ha az ő kultúrájuknak része a bűnözés, akkor sajnos a magunkéról sem mondhatunk mást. Pláne, ha hozzávesszük a virtust, amivel már a szocialista tulajdont is fosztogattuk lelkesen, ki úgy, hogy külön vadászterületet tartott fenn magának, ki úgy, hogy az állami autót használta magáncélra is, ki meg úgy, hogy vitte haza apránként a gyárat, nagyon leleményesek voltunk, higgye el.

Nem azt mondom, hogy mi is bűnözők vagyunk, ők is, hagyjuk egymást békén. Csak azt mondom, hogy talán mégsem állítható, hogy az életszínvonalában a fejlett világhoz tartozó magyar többség az áldozat, és a fejletlen világ szegényei szintjén élő cigányság a bűnös.

Még akkor sem, ha adatok bizonyítanak, hogy a szegény cigányok kevés-

bé törvényisztelők, mint a viszonylag jómódban élő magyarok. És persze a törvényszegésnek éppúgy van, alakul közösségi kultúrája, ha már a szegénység egész közösségeket tart fogva, mint ahogy igaz volt ez a magyar cselédségre is annak idején.

Nem volnék bűnpártoló, a legkevésbé sem, de éppen ezért nem vagyok az erőszak híve sem. Tudniillik az évszázados kísérletezgetés, melyre utal, nem filantróp történet, a mögött, amiből önnek elege van, mindig erőszakos, tekintélyelvű államok álltak. Legutóbb a szocializmus munkakényszere volt a stratégia. Nem utolsó sorban ennek a következményei miatt van a mai válság.

Benedekné Fekete Hajnalka gyógy-pedagógus – „terepmunkás” írta:

(...) Sok mindent felvet írásaiban, s néha úgy érzem, keserűbb a kép a kelle-ténél - bár... Nemrég a roma médiáról szólt, elemezve néhány portált is. Nos felhívnam figyelmet egyre, mely talán jobb az említetteknel: <http://www.c-press.hu>

Jómagam gyógypedagógus va-gyok, évtizedek óta roma tanulók között dolgozom - megerősítve azt, hogy a speciális tagozatok tele vannak romákkal. Elgondolkodtatott, amit legutóbb meg-fogalmazott a tenni akarás kapcsán. Ha alaposabban szemügyre vesszük a jelenlegi szociális ellátó rendszert, szerin-tem tiszta a kép. Végy egy népcsoportot, amely gyakorlatilag nem használ jövő időt. Ahol a most és a lesz között alig van különbség. Tedd mellé a mai magyar-oroszági ellátó rendszert. Évtizedek óta az egyetlen program, ami az alig iskolá-zott roma munkavállalót megérintheti, a Lépj egyet előre. (Ez sem hibátlan, de mennyire nem!) A többi - olyan jövőké-pet tételez, amit egyszerűen nem láthat a célzott réteg. Nem is kapcsolódott. A valahogy élésre, a megélésre bizony a mai ellátás elég - a mélyszegénység annak az, aki kívülről, fentről közelít. Aki ebben nő fel - annak csak hétköznap. A kilépés, ha tetszik kiemelkedés, azonban a legjobb

együttállás (személyiség, támogató kö-zeg stb.) mellett is jószerencse függvénye. Vagyis pont annyi esélye van a kezét sem emelőnek, mint a mindent megmászó-nak... Miért izzadna?

Alighanem rosszul tettem, amikor a roma médiát egészében elmarasztal-tam. Ezt akkor sem lett volna szabad így tennem, ha minden egyes konkrét roma fórumnak az elemzése negatív ered-ménnyel zárult volna. Hisz akkor bizto-san nem a roma médiában van a hiba. De akkor persze valamelyest mentsé-gemül szolgálna, hogy mégis, legalább alaposan vizsgáldtam. A c-press, és a többi roma fórum is megérdemelné a folyamatos figyelmet, hiszen e nélkül a figyelem nélkül, hogy is láthatnák el jól a feladatukat.

Ami a szegény romák kilátásait il-leti, fontos kérdést érint. Valóban abszurd, valóban tragédia, hogy a maga sorsát kezében tartó, a maga megélhe-téséért dolgozni akaró szegények me-gerősítésére sosem jutott elég figyelem, pénz, jogszabály, mert mindig elfogyott a pénz és a jó szándék is a tehetetlenné, cselekvésképtelenné, önfeladóvá válók megmentésére. Mintha mindig csak az árvíz kárainak enyhítésére futná, gát-építésre soha. És épp azért, mert egyre nagyobb a kár.

Dr. Vajda Ferencné írta:

A GONDOLA lapján olvastam a ROMA NAPLÓ részleteit, időnként kicsit felületesen, mígnem a 18. rész már annyira megértintett, hogy nem-csak tanár férjemnek olvastam fel, hanem e-mail útján tovább küldtem ezt a kimásolt 18. részt családtagjaim-nak, számtalan ismerősömnek is.

Hogy én mi egyebet tehetnék ezen kívül, ötnokás nagymamaként, nem tudom, de hogy sürgősen tenni kell mind-nyájunknak, mindnyájunk érdekében, azt megértettem.

Nem hiszem, hogy Önnek ennél több volna a dolga, a valódi közös fi-gyelem és jó szándék önmagában képes volna hegyeket mozgatni. Cigány ügy-ben azonban a legtöbbünknek megvan a maga lemeze, a politikusoknak, a ku-ratóknak és a polgároknak is, és a több-ség csak saját magát akarja hallgatni. Én azzal küszködöm, hogy figyeljünk egy-másra, hogy a megértésre hangoljam a feleket. A kritika és a szembesülés vál-lalására.

Czapp Sándor beszámolóját idézem:

Magam is pedagógus vagyok, szak-képző iskolában tanítok, ahol évről-évre

egyre több a cigány fiatal. Erre akár azt is mondhatná: milyen örömteli, egyre többen tanulnak, a következő generáció már képzettséggel rendelkező, a család-ját munkából eltartani tudó polgárrá válik. A dolog nem ilyen egyszerű!

Először is, az iskolakezdekő be-iratkozott, és az első napon megjelenő tanulók a második- ötödik naptól nem látogatják az iskolát. Persze ez az osz-tályfőnöknek pluszmunkát jelent, hiszen kötelessége a gyermekjóléti intézményt és a lakhely szerinti illetékes jegyzői hivatalt értesíteni. Mi osztályonként tucatjával írjuk a feljelentéseket, miután a család-dal nem tudjuk felvenni a kapcsolatot, mert a bediktált lakcím nem jó vagy nem aktuális. Mire a hivatal eljár (ez leg-alább kétszeri bejelentés írásban), eltelik legalább hat hét, a törvényekben előírt minden határidő lejárt. A 30 óra igazolatlan hiányzás rég 100, 120, de a tan-köteles diák el nem tanácsolható, és nem is érdeke az iskolának, mert a létszám 25-50 % -os csökkenése az intézmény csődjét hozná. A jelentkező diákok elő-képzettsége nem éri el egy ötödikes álta-lános iskolástól elvárható szintet. Persze mondhatnám: érthetetlen, miként kapott 8-os záró bizonyítványt, de nem monda-nék igazat. Ezen a szinten is van legalább két-három megoldandó kérdés. Körülbe-lül október közepe-vege, mire a kirívóan aszociális fiatalokat „beilleszkedtetjük” a közösségbe, addig pedig az erre telje-sen képtelen egyedek valamilyen módon „eltávolítódnak”. Persze itt nem egyszerű lógósokról van szó, hanem szigorúan a társas együttélés szabályait súlyosan sér-tő, szülővel (ilyen is van), pedagógussal, társakkal agresszív, erőszakos fiatalokról. A nevelői munka mellett az oktatói mun-ka egy kissé lemarad, pedig amúgy sem tudunk kellő iramban haladni, mert az előírt kompetenciák teljesítéséhez a hi-ányokat pótolni kell, így olvasni, szöveget érteni, számolni tanulunk.

Az olvasás, szövegértés a másodikos, a számolás úgy negyedikes szinten megy átlagban. Tehát valahol valakik már eddig valamit elhibáztak.

Tizedik osztály végére a választott szakma bemenő kompetenciáit kellene birtokolják. Például a szakmai idegen nyelvhez a nyelv alapjait. De hogyan tudok idegen nyelvet tanítani (nem írás-beliséget vagy nyelvtant, hanem beszél-getést), ha anyanyelven (mindegy, hogy cigány vagy magyar) sem tud ezer szót, kommunikációjukban ugyanazt a kéttu-cat kifejezést használják?

Házi feladatot nem készítenek, néhányan a szünet(ek)ben összeha-zudoznak valamit, a többség még azt sem. Magam könyvet nem használok a tárgyamhoz, az összes kívánságom

egy füzet, amibe azt az évi tíz oldalnyi szaktudást leíratom, hogy dolgozatíráskor legyen honnan puskázni, mert ezt is megengedem. A többség így is elégtelen dolgozatot ír, mert a leírt dolgot

- nem találja meg
- nem is keresi, mert a kérdéshez nem tudja társítani az autentikus választ (mikor megmutatom a saját füzetében az előző oldalon leírtakat, meglepődik: ez volt??)
- legtöbbször azonban nincsenek leírva sem a tudnivalók, hivatkozás: akkor én nem voltam itt...
- órára, csöngetésre beérni nem képesek, ezért a rendelkezésre álló kevéske idő is csonkolódik.

Néhány tipikus történet:

Legény a folyosó beugrójában láthatóan a leány akarata ellenére bizonyos aktust próbálna, ezért közbeszólók. Felháborodott válasz: a barátnőjével azt csinál, amit akar! És a lány nem tiltakozik, úgy érzem tényleg kár volt beleszólni.

Egyik tanítvánnyal egyezkedek: tanítson meg néhány kifejezést cigányul nekem, a másik tanítványom hisztérikusan közbevág, fenyegető, hogy képzeli ezt? Cigányul csak a cigányok beszélhetnek! Hát ki a rasszista?

Segíteni akarok bajbajutott tanítvánnyomnak. Beszélgetünk, mi lenne a megoldás? Próbálok rávenni, járjon iskolába, és a tanári kar segít behozni a szökésben töltött időt. A háttérrel kutatom, miért szökött meg. Kiderül (ő mondja): megismerkedett egy fiúval, aki Esztergomban lakik, végre szeretetet kap, ragaszkodik hozzá, de a fiú nem nézi jó szemmel, hogy tanul. Ő már 17 éves, és az oláh cigány hagyomány az, hogy gyerekeik legyenek, és ő a háztartást vezesse. Mondom: akkor a te gyerekeid sorsa is az lesz, mint a tied. Persze, mert a magyarok tönkreteszik, illetve már tönkretették a cigány hagyományokat!

Ez a nagyfokú ellenségesség, már-már utálat meglepett.

A szülőket nem lehet utolérni, nem hogy együttműködésre készíteni. Ebben a harcban egyetlen személy van, aki erőn felül megpróbál tenni valamit, mégpedig az oly sokszor megrótt, lenézett, leírt pedagógus, aki azért időnként szeretne sikerélményhez jutni, de ez egyre ritkább. Sőt! Tovább megyek. Sem a kormányzat, oktatási kabinet, sem a civil szervezetek nem akarnak segíteni a probléma megoldásában, sőt (ahogy ez a királyi 1. csatorna híradójában az elhíresült énekóra videó kapcsán kiderült), egyes értelmiségek, akik persze egyetlen percet nem töltöttek el a közoktatásnak ezen a szintjén,

és pedagógus diplomájuk is vagy nincs, vagy lejárt szavatosságú, továbbra is a pedagógust üttegelik verbálisan. Hát hogy van ez?

Miért nem találkozom egyetlen cigány pedagógussal a munkám során? Ide azokat értem, akik vállalják is a származásukat. Az az értelmiségi (van ilyen, mert én is jártam főiskolán, egyetemen is ilyen személyekkel), aki ki tud törni ebből a körből, úgy lerázza magáról a cigányságot mint kutya a vizet, elítéli a viselkedésüket, életvitelüket, ha teheti, és ha szerencsés módon nem viseli a rasszjegyeket, még azt is letagadja, hogy ismer cigányt. Kivétel persze ez alól néhány „hivatásos cigány”, de nekik gazdasági érdekük, hogy jól artikuláltan elnyomott kisebbségek legyenek.

Pedig ha a fejünket a homokba dugjuk, előbb-utóbb eszkalálódik a probléma, és aztán lehet sápitezni a szegregáción, meg a többség türelmetlenségén. Ha valahol, hát az iskolákban lehetne elkezdni a baj orvoslását, ha az iskolák megkapnák a kellő segítséget, és itt nem az aktív táblára gondolok, ami a legújabb csodaszer, magam 3 éve használom, de nem lettek a tanulóim lelkesebbek a tanulásban. Oda jutottunk, hogy ha azt akarom, hogy egyéni munkánál rend, nyugalom legyen, hát azzal fenyegetem meg az osztályt, hogy ha rendetlenkednek, tanulni fogunk. Van ennek valami diszkrét baja.

Az a pedagógus, akinek a tudása eladható a versenyszférában, elhagyja a pályát. Pedig ők a legjobbak! Én a versenyszférából érkeztem tanítani, mivel a háttérben stabil, eddig megengedhettem magamnak, hogy ilyen körülmények közt is pedagógus legyek, szeretek tanítani. De most olyan ajánlatot kaptam, amit nem lehet kihagyni. Ebben a tanévben annyit romlott a helyzet, hogy a nyári ajánlatokat még visszautasítottam, de most elhagyom a pályát, több lesz a küzdelem, de lesz sikerélmény, és több lesz a pénz!

Hosszan idéztem a levélből, már csak azért is, mert a benne foglalt élmény ilyen-olyan változatban tanárok sokaságát jellemzi. Bajt bajjal tetéznek, akik ezt a válságot nem veszik komolyan, és visszahárítják a tanárookra, mondván, mint legutóbb Mohácsi Viktória, hogy azonos minőségű oktatás kell a romáknak, és semmi más. Holott ez a tétel még az egy anyától született, azonos családban nevelődött gyerekekre sem érvényes. Ugyanarra a gyermekre sem érvényes ugyanaz holnap, mint tegnap. És már régen tudja a legtöbbre jutó pedagógiai program, hogy a cigányokat az iskolában is cigányoknak kell

elfogadni, másoknak, és akkor nekik is könnyebb lesz az iskolát elfogadni iskolának. De persze ez a történet is hihetetlen nehéz, tele buktatókkal.

A leírtakhoz nem is tudnék mit hozzátenni. Nem akarok a kritikusa sem lenni. Először is szeretném komolyan venni, szeretném, ha az efféle panaszt végre komolyan venné mindenki, aki olvassa, hallja. Igazgatók, elemzők, roma képviselők, szülők, kollégák, jogvédők. Utána jöhet majd a kritikai értelmezés. De ha komolyan vesszük, akkor a kritikai önértelmezés magától is adódna. Ahogy a mostani lekezelő viszony pedig heves öngazolást ébreszt.

Vári Zolt festménye

„Azt nem tudom megmondani, hogy mikor alakult ki ez a stílusom. De azt tudom, hogy a festészet bennem Michelangelótól indult el. Nézi az ember, nézi a vonalait, végighúzza rajtuk a kezét, érinti a kezével, érinti a szemével: érezni kell mindenképpen. Mindez Berkeszen történt, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, nevelőotthonban, általános iskolás koromban. Sárosi Attila volt a tanárom, aki évekkal később el is jött egy kiállításomra Tiszaújvárosba, ahova középiskolába jártam. Tanárain, Orosz Gyuláné és Csaba Károlyné sokat segítettek. Vissza szoktam járni Tiszaújvárosba kiállítani, jövőre ismét szeretnék.”

Gyöngyösi Anikó beszélgetéséből (Amaro Drom 1999. január)

28.

A naplóhoz érkezett eddigi levelek szerint: roma-magyar párbeszéd egyelőre nem létezik. Senkitől nem kaptam még levelet, aki romának mondta volna magát. Vagy levele megengedte volna ezt a feltételezést. Minden levél „erről az oldalról” jött.

Bizonyára nem megfelelően fogalmazok, talán rossz nyomon járok, és roma olvasóimban az a benyomás támad, mintha én a roma ügyet szűkebb magyar ügynek gondolnám. Romák háta mögötti magyar ügynek. Holott arra törekszem, arra kellene törekedjek, hogy világos legyen, a roma ügy a magyaroknak párban kellene legyen a magyar ügygel a románknál, együtt kellene vitatnunk, illetve ők magyarok is, nemcsak romák, mi viszont nem vagyunk egyúttal romák is, a roma ügy természetesen roma ügy is volna, másként nincs értelme, abban a szűkebb értelemben, hogy a roma az rész. (Noha van a roma gondolkodásnak saját egyetemes eleme is, ez azonban a romák európai – nemzetek alatti, nemzetek közötti és nemzetek fölötti – létének a dimenziója. Mint ahogy a magyar ügynek is van, akar lenni egy meglehetősen mesterkéltné, tiszta magyar nézőpontja. A faji magyarságé, mely lehet hun, lehet sumer szellemiségű, és minél provinciálisabb, annál jobban kapaszkodik a szakralitásba.) És viszont a magyar ügy, a legáltalánosabb, a nemzeti közösségé, éppúgy téma volna a románknak, mint magyaroknak, és mint románknak egyaránt. Ahogy a nemzeti ügyet, a legáltalánosabbat, nem lehet ma már nem magyar-roma keretek közt értelmezni. Pontosabban, a nemzeti ügy ma ennek a sok népből, etnikumból, nemzeti-ségből eredő közösségnek az ügye, és éppen ez az egyik alapvonása. A honfoglalók is kevert nép voltak, ez tehát magától értetődő, noha folyton, újra és újra a szemlélet tárgyává és módszerévé teendő elem volna. Hiszen jelentése mindegyre módosul.

És hát ma ennek az elemnek változik a jelentése a cigány-magyar rész növekvő aránya, a cigány öntudat sosem látott új elemei, a cigány létforma sosem tapasztalt nagy drámái révén.

Nem érkezett levél a roma ügyet lényegében magyar ügyként (magyar elnyomás-ként, diszkriminációként, szegregációként) kezelő szakértői oldalról, a szokásosan liberálisnak minősített álláspont képviselőitől sem. Noha éppen alaptételük miatt ezt a magyar-magyar párbeszédet minden változatában vál-

lalniuk kellene. Hiszen a bűnjelek utáni nyomozás nem párbeszéd.

Következzék egy újabb levélcsokor:

Dr. Tohol Éva írta:

(..) a radikális jogvédők nagyon sokat ártnak. Az öcsémék, akik kénytelenek voltak elköltözni az évek során tűrhetetlenné vált állapotok miatt, azt mondták, odaköltöztetnék Lévai Katalint egy napra...

Korábban és is nagyon reméltem, hogy az oktatás hoz valami változást, most már nem annyira.

Egyetértek, a felelősség-elhárítás a legkárosabb, minden szinten!

Pálfi Zoltán levele:

(...) egyetlen sorát sem találom sértőnek, és egy komolyan gondolkodó cigány ember sem tarthatná annak, de ma már szinte annyira „újbeszélünk”, hogy teljesen nyilvánvaló dolgokat átnevezünk, körülírunk, kerülgetünk, csak mert a „PC” (politikai korrektség) diktatúrájában élünk, bár még talán annyira nem, mint az angolszász országok. Egy kis kerülőként elmondom, bár talán Ön is tud róla, hogy Angliában pl. ez milyen szánalmas mélységekig jutott. A korábban oly tradicionális céges karácsonyi partikat egyre kevesebb cégvezető meri „bevallalni”, nehogy megsértse az egyre több mozlim munkavállalója érzékenységét. És a nem mozlim munkavállaló érzékenységéről nem gondolkodik el senki? Olaszországban az elmúlt évtizedben tömegével betelepült és az olasz adófizetők pénzéből lakást, segélyt, munkát, oktatást, stb. kapott szomáliaiak követelik, hogy az állami iskolákban kerüljön le a feszület a falakról, mert „sérti az érzékenységüket”. Bolond, bolond világ, hová vezet ez?

Visszatérve a cigányokra, én is úgy gondolom, hogy csak és kizárólag az ő együttműködésükkel emelkedhetnek ki a jelenlegi helyzetükből. Mindenképpen a 21. századnak megfelelő munkához való hozzáállás és a tanulás iránti elkötelezettségük és elszántság az elsődlegesen fontos ebben. A meglévő előítéletek (amelyek kizárólag tapasztalatból táplálkoznak) és a hátrányos helyzetük mellett azt hiszem, hogy a többségi társadalom mégiscsak elfogadó, sőt támogató álláspontban van a cigányokkal kapcsolatban. Én személyesen is kifejezetten örülök azoknak, akik közülük be tudtak illeszkedni a társadalomba, iskolába járatják a gyerekeiket, keményen dolgoznak és megbecsülik azt, amiük van, sőt a sikereiknek szinte jobban örülnek, mint egy nem cigányénak, hiszen mindannyiúnk érdeke az, hogy ezek az

emberek közöttünk jól és otthon érezzük magukat, de mi is jól és otthon érezzük magunkat közöttük. Szerintem mindent a meglévő (vagy csak elképzelt) rasszizmusra, az emberekben mélyen meglévő (vagy csak elképzelt) intoleranciára nemigen szabad ráfogni, hiszen értelmét veszti, ha csak arra gondolunk, hogy mennyi becsületes fekete, arab, stb. orvos, mérnök, stb. él és dolgozik példamutatóan az országban, akiket abszolúte elfogadnak még a legkisebb falvakban élők is, ugyanígy elfogadják azt a cigány embert is, aki példamutatóan él mind a társadalom, mind a saját családja irányában.

A legfontosabb szerintem az, hogy legyen a lecsúszott és a fel sem kapaszkodott számára érték a tanulás és a munka. Amikor segélyekből több pénz haza lehet vinni, mint becsületes kemény munkával megkeresve (sokan dolgoznak minimálbérért), addig a munkának nem lesz meg a becsülete. Ránézve az ország állapotára, én bizony nem sajnálnám az adómat arra, hogy állami pénzen közmunkaprogramokat dolgozzanak ki, értelmet adva a milliárdnyi szerencsétlen életének, büszkeséget adhatna, hogy lám én dolgozom, és hozzájárulok ahhoz, hogy ez az ország élhetőbb és szebb legyen. Százszor inkább erre költsek az adóforintjaimat, mint értelmetlen segélyekre, amely csak tovább generálja a szegénységet.

Ismét elmondanék egy angol példát, ahol vizsgálták a különböző rasszokhoz tartozó gyerekek iskolai teljesítményét. Sok fejben már gondolom ez a tény is

megütközést kelt, hogy rasszok alapján vizsgálják őket, pedig nyilvánvalóan mély társadalmi igazságokra lehet fényt deríteni ebből. 12-14 éves gyerekeket tekintve legjobban az ún. „oriental”, azaz kínai, koreai, japán gyerekek teljesítenek, ahol mély gyökerei vannak a tudás és a szorgalom tiszteletének. Jól teljesítenek még a fehér gyerekek és az indiai szubkontinensről származó bevándorlók gyerekei, ahol szintén érték a kemény munka és a tanulás. Sajnálatos módon nagyon hátul teljesítettek összességében az afrikai származású gyerekek, leghátul pedig a karibi gyerekek. Az érdekes dolog az, hogy 6-7 évesen még szinte teljesen együtt haladnak, igazi különbség rasszok szerint nem tapasztalható. A magyarázatot abban találják a 14 éves korukra sajnálatosan gyengén teljesítő fekete gyerekeknél, hogy az ő szocializációjukban, társadalmukban egyszerűen nem „cool” jó tanulónak lenni, iskolába járni, sokkal inkább elfogadottabb és „coolabb” az egyfajta szabadság, nem-törődömség, utcai bandákban való szerep(játszás). És itt látok párhuzamot az Ön által is megfogalmazottakkal, hogy ez a fajta szabadság a saját későbbi szolgáltságuk előszobája, hiszen itt dől el minden, hogyan indul valakinek az élete, mivel töltötte el a jövő építése szempontjából nagyon fontos tizenéveit. Ha valaki huszonevesen veszi észre, hogy a tanulás elmaradása miatt milyen nehéz helyzetben van a lehetőségeit tekintve a munkaerőpiacon, az nagyon, de nagyon rossz helyen tapogatózik, ha a többségi társadalom előítéleteiben keresi a hibát. Ezért nagyon fontos az, hogy a cigányság együttműködjön a segítő szándékkal, partner legyen a saját integrációjában, mert látniuk kell, hogy nem a többségi társadalomnak tesznek ezzel szívességet, hanem ez az egyetlen útja annak, hogy minden tekintetben egyenrangúak és egyenlő esélyeik legyenek. Azonban én úgy látom, hogy az állam is ludas, különösen a 2002 óta regnáló hatalom, mert amíg ezeket a szerencsétleneket ebben a nyomorban tudhatja, mindig lesz egy-egy ezer, ötezer, tízezer forinttal több, hogy a választások előtt bármilyen címen juttasson nekik belőle, hogy aztán azok a bizonyos szavazatok „jó” helyre kerüljenek. Míg egy dolgozó, büszke és iskolázott embernek már vannak esetleg komolyabb gondolatai a világról...

Sok mindenben egyetértünk. De itt-ott tovább finomítanék a megfogalmazásain. Amivel lehet, hogy relativizálásba bonyolodom, de hát

folyton abba bonyolodom úgy is (hiszen én csak errefelé látok reményt a tisztázásra). Nem gondolom, hogy a szocialista-liberális kormányzat a nyomorban érdekelt, mint ahogy az első polgári kormányunkról sem gondolom, pedig a cigányok tömegeinek állásvesztése abban az első négy évben vált végérvényessé.

A politikai korrektség kritikája is jogos, ugyanakkor magában véve az elv mégis csak egy társadalom önművelésének fontos és új találmánya.

Hogy a szómáliai menekültek az olasz iskolában a kereszt miatt zúgolódnak? Talán túlzás, én is méltatlankodom, de hát lehet-e tudni, ez az érzékenység nem azoknak a keresztnek az emléke-e, melyek cseppet sem a béke és barátság jelei voltak évszázadokon keresztül a világ messiájain. (Meg közeli tájain.) Hogy a mai kereszt közelebb van az eredetéhez, mint valaha, azt remélni lehet, de hogy sokáig volt távol, tán épp mint tékozló eszme, az tudható.

S hogy persze a szómáliaiak jöttek Olaszországba, és nem fordítva? Csak-hogy mégis csak először az olaszok mentek Szómáliába, és a legkevesebé sem a helyi istenek tisztelete végett.

A keresztény fehér ember értékrendje valaha csalétek is volt, a világ rabul ejtéséhez használták. Ennek az értékrendnek a mai változata ellenben olyan csapda lett, mely magát a túlélő kereszténységet, az euroatlanti kultúrát is fenyegeti. Lesz mit kibogozni gyermekeinknek.

Horvát Lajos:*

A cigányság problémáját nem lehet különválasztani a vidék gondjaitól! Lát-nunk kell, hogy a kettő szorosan összetartozik.

Minden baj forrása a tévesztés! A kollektivizálással kihúzták a talajt a parasztság lába alól, és odáig súlyosbodott a vidék állapota, hogy nincs és egyre kevesebb lesz a megélhetés lehetősége falun. Mindez a 23. jegyzethez fűzött képről és a csatolt hozzászólásról jutott eszembe. Ha átmegyünk a határon Horvátország felé, mellbevágó a falvak közti kontraszt. Ott a családi gazdaságok megtartó ereje és a látható jólét, míg nálunk a fiatalok menekülése és a már látható szegényedés, pusztulás. Általános iskolai osztálytársaim többsége elhagyta a falut a városért. Ezért van oly sok roma a képen sok iskolában. (...)

Egy fontos dologról nem olvastam írásaiban!

A cigányság legfőbb problémája nem a szegénység, nem a nyomor vagy a tudatlanság vagy a lustaság. Az alkoholizmus a fő gond és újabban a drog.

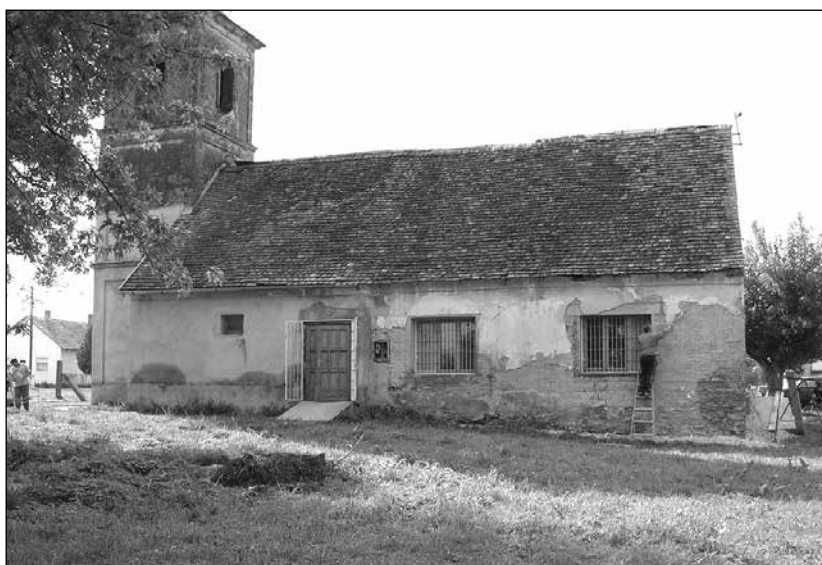
Az alkoholizmust nem állítanám szembe a szegénységgel, a nyomorral és a tudatlansággal, hiszen édes testvérek. De ezzel együtt is igaza van, hogy beszélni kellene róla. S hogy gyakran magában akkora pusztító erő, hogy semmi meg nem állíthatja. Az alkoholizmus egy olyan pestis, melyet megtanultunk mosollyal, elismeréssel, megértéssel, szánakozással fogadni. Ez a járvány nem testi, hanem lelki úton terjed. Igyekszik a kultúra legmélyebb rétegeibe is beférkőzni, hogy onnan támadjon. Másfelől pedig a kultúrát veszített társadalmi csoportok mindig a legfertőzöttebbek, a legvédtelenebbek ezzel a kórral szemben. Ahol a kocsmá a templom, és ez manapság könnyen megeshet, ott valóban arat a halál, a betegség, a nyomor, a tudatlanság, a bűn. És ellenszere valójában nincs. Annál fontosabb volna tehát ellene védekezni. Csak hát az ivás magánügy, miközben az alkoholizmus minden következménye, szövődménye közügy.

Nagyivó társadalom vagyunk, nagy baj, hogy ebben ilyen szoros az összhang magyarok és cigányok között. (Ez sem véletlen persze.) A sok alkoholista magyar sok egyéni tragédia. A magyar társadalom azonban ettől még nem rendül meg, ha súlyos teherterhelés is ez a sok egyéni veszteség. A zárt, munkából kihullott romák roncsolt, mentálisan védtelen közösségeiben jelen levő alkoholizmus azonban hatékonyabb, az egész közösséget uralja, betegíti, a nem ivókat is.

És sajnálom azt, ahogy korábbi levelére reagáltam. Nem tudom, hogy lett a hangom merev, hideg és elutasító. Meglehet, nem találok a személyes megvitatás hangját. Szerepelek, úgy látszik, pedig ahogy mások szerepeit is szóvá teszem, igyekszem megszabadulni a magaméitól is. De hát persze aki szétszaladt utakat kötne össze, feloldaná, áthelyezné a torlaszokat, hogy megindítsa a szellemi forgalmat, néha annak is le kell cövekelnie valahol.

Most épp a roma ügyben nagy hét volt, csütörtökön a Magyar Narancs Miczura Mónikát mutatta a címlapon, belül nagy riport Zsigó Jenővel, a Roma Parlament elnökével, hetek óta megy az *Iszka utazása* című film a mozikban, a Budai Várban kortárs roma képzőművészeti kiállítás, a *Casting mindent* bemutatták szerdán, főszerepben Oláh

* A név álnév.

Kép Gilvánfa templomáról a falu honlapján

Ibolya, szombaton Debreczeni Józsefnek volt nagy cikke a Népszabadságban a hibás romapolitikákról, a roma integráció kudarcát jelző kutatói beszámoló egy hetes nagy sajtóvisszhangját szombaton Szénási Sándor majd György Péter elemezte a Kossuth Rádióban, s végül a Gój Motorosok felhívása a roma szegénység ügyében slágertéma lett a hírügynökségeknél. És sok száz hozzászólást keltő vitát indított a saját honlapjukon. A Kurucinfó mélyen elítélte a Gój Motorosok „behódolását”.

Miközben a kis román-magyar cigányfiú a főváros közepén alázta meg az európai kultúrát, 12 éve alatt minden lelki szörnyűséget összeszedett, amit csak talált ezen a tájon. Odébb néhány sarokkal egy középiskolás (alighanem cigány) ifjú halálra verte egyik osztálytársát. Marcaliban pedig egy (meglehet részeg cigány) férfi megpróbált megérőszakolni egy idős asszonyt. A hírekben persze nincs cigányozás, a cigányt rendes sajtótermék nem mondja, írja le, legfeljebb hagyja, hogy kiderüljön. Bűnhöz származást kötni bűn.

Viszont bűn forrásait elfedni, az meg végzetes hiba.

Kiderült, cigány asszonyunk malacokat nevel, egy elpusztult már, de kettő még jól van. A kukákat járta végig pénteken, hogy a száraz kenyeret összeszedje az állatoknak. Ez a két kis újévi malac hozhatna sok-sok szerencsét.

29.

Az olaszliszakai tragédiának fordulatot kellett volna hoznia a magyar közéletben, a magyar közgondolkodásban, s ez által a magyar társadalomtör-

ténetben. Sajnos azonban a magyar elit egészen mással volt elfoglalva. Épp dúlt egy kormányzati válság, és Olaszliszka csak egy zavaró epizód lett, nem lehetett igazán jól hasznosítani a folyó politikai csatában, senki nem vette tehát komolyan. Még a köztársasági elnöknek sem volt erre bátorsága. Persze, még ha eszébe is jutott volna, hogy dolga volna a köztársaságot ért tragikus támadás ügyében helytállni, nem remélhette, hogy akkor és ott bárki megérti, mit tesz.

Mert akkor és ott mindenki aszerint ítélte meg éppen mindent, hogy erősíti-e vagy tovább zilálja a kormány ostromlott és eléggé meggyengülni látszó állásait.

Felfüggeszteni a kormányzat elleni ostromot, vagy éppen addig hátrálni, kormányzati oldalról gyengének mutatkozni, amíg a tragédia közösen meg nem tárgyalhatóvá válik, ez – ma is még jól érezhető, hogy milyen – képtelenség lett volna. Ez azonban semmi más nem jelent, mint hogy olyan messze volt az ország közléte az ország valódi problémáitól, amennyire abszurdnak és valószínűtlennek tűnik a korabeli közfigyelem. A közös megrendülés és fordulat. Alighanem annak idején még álmában sem gondolt arra közszereplő, újságírótól politikusig, hogy netán most volna fontosabb dolguk, mint megmenteni a koalíciót illetve hogy elveszejteni. Hogy semmi nincs, ami fontosabb lehet a társadalmi békénél. És Olaszliszka ez a béke komolyan veendő, halálos fenyegetést kapott. A politikai játszótérrel nem figyeltek. Sajnos az írók, orvosok, mérnökök, kereskedők, bankárok informatikusok és más jóemberek sem gondolták, hogy volna tennivalójuk. Túl kevesen voltak Olaszliszka a temetésén, hogy más feltételezhetnénk. Annyira

kevesen, hogy mintha Szögi Lajosnak kellett volna restelkednie, hogy ilyen felfordulást okozva halt meg.

Emlékszem, a sajtó balliberális részében egy Magyar Nemzetbeli dühös, keserű, vad, cinikus publicisztika érdekesebb volt, nagyobb felzúdulást keltett, érthetően, hiszen tisztán az ellenfél hangja volt, mint maga az esemény.

Ráadásul most már azt gondolom, hogy azok a könnygázszagú hónapok valamilyen furcsa módon (ezen a kapcsolaton meglehet hamarosan senki sem fog csodálkozni, annyira evidens lesz), közvetve, vagy éppenséggel nagyon is közvetlenül, maguk is előidézői voltak az eseményeknek. Legalább abban az értelemben, hogy az általános fejetlenség, a közéleti pánik hangulat, az elszabadult indulatok okoztak olyan vákuumot, hogy a gyűlölet, a bosszú szelleme a palackból könnyedén kiszusszant.

Olaszliszka azonban mégis helyet követel magának a magyar köztörténetben, és nemcsak mint rendkívüli bűneset. Mivel nem az észhez térés, hát akkor az ész elvesztésének (meglehet végeztes) útjára való rátérés jelenete volt ez. Az úttévesztés jeles pillanata lett, a fel nem ismerés, a meg nem értés fájdalmas jelenete.

Én igazán annak a férfinak a magatartását tartom adekvátnak, aki az olaszliszakai emlékkoncerten örjögve a saját arcát tépte, hogy mit tesznek velünk magyarokkal. Örjögésében benne volt az a kétségbeesett felismerés, hogy hát ezt nem látják, nem értik, nem fogják föl. Hihetetlen és valószínűtlen, hogy az igazság képviselője milyen mélyre tud csúszni. És hogy ebből mennyi bajunk lesz, az sejtethető.

Mindaz, amit a Magyar Gárda, a Gój Motorosok, a Nemzeti Őrsereg ma jelent, közvetlen következménye az elmaradt közéleti fordulatnak. Olaszliszka a korlátlan és határtalan etnikai gyűlölet és szorongás kirobbanása volt. Annak a félig igaz és félig hamis vádnak az ideológiai robbanása, hogy a romákat elnyomta és cserbenhagyta az ország. (Ebből a cserbenhagyás jórészt igaz, az elnyomás egyáltalán nem. Amit nagyon is jól szemléltet, hogy a gyilkos közösség épp se igazán elnyomottnak, se igazán cserbenhagyottnak nem tekinthető, nekik az ideológia épp elég volt ahhoz, hogy törvényen és társadalmon kívüli jogokkal ruházzák fel magukat. A hamis etnika önérzet lázadó volt. Az ellen keltek föl, amit úgy szokott fogalmazni Zsigó Jenő, hogy népirtás folyik a cigányság ellen. Hogy ne volna efféle népirtó bűnözőkkel szemben minden jogos? Hogyne volna természetes a bosszú?)

Olaszliszkán az a bomba robban föl, amit a roma nyomorúságból segített gyűrni az antirasszista butaság, előítéletesség, félelem, szorongás.

Ezek a szervezetek pedig erre a gyűlöletre válaszolnak a maguk módján. Én azt mondom, hogy kultúrátlan, bármennyire is mehökkentő lehet ez, hiszen még csak ijeszgetéssel próbálkoztak. Nemhogy fasiszták lennének, pillanatnyilag ők maguk sem tudják, hogy kicsodák. Nagy a szájuk, de nem feltétlenül szeretnének fasiszták lenni. Ezért masíroznak. Ezért alakítanak nyilvános szervezeteket. Ideológusaik, támogatóik egy része persze pontosan tisztában van azzal, hogy veszedelmes politikai-ideológiai határok közelében járnak, ők maguk azonban még törvénytisztelők volnának, noha tetszik nekik a játék, hogy félelmet keltenek. De még korántsem bátrak és elszántak az erőszakra. Pezseg a vérük, de még egyelőre az interneten és a kamerák előtt vadulnak. És az egyenruha valójában inkább még moderálja őket, mint felszabadítja a gátlásaik alól. Ez még szabadidős kísérlet. Még van hátszázuk, még van igazi privát életük és személyes vesztienvalójuk. Még egyaránt lehetnek a demokrácia harciaskodó, nyers kritikusi és ádáz ellenségei is.

A birkatürelművé, birkaeszűvé és nyájszeművé formálódott magyarok unokái, gyermekei. Jobbféle öntudatra vágyakozó új nemzedék. De hát mégiscsak a karám körül nőttek fel, az a horizont. Mintha megkerült birkák volnának olykor.

Másfelől pedig az eltékozolt, az elvesztegetett, az elcsalt szabadság gyermekei, leromlott, tartásukat veszített iskolákban nőttek föl, korrump, ügyeskedéstől lihegő, csalódott, hazug politikától büzlő, kedvetlen társadalomban váltak felnőtte.

Ezekkel a fiatalokkal a magyar köz-társaság új nemzedéke került politikai szerepbe, olyan nemzedék, amelyik nem a tanárok, ügyvédek, orvosok, pártmunkások, pártvállalkozók serege, nem egy elvetélt értelmiségi had, hanem egy lecsúszott Magyarország gyermekei, akik csak magukra számíthattak, sem gondolatokat, sem vagyont, sem kapcsolatokat nem örököltek.

A diszkóban ébredtek magyarságukra, a napi átverések tették őket filozófusokká, a bányatavak adták a távlatokat, van szakmájuk, de annak a kultúrája sem a kultúrájuk, igazából Wass Albert is túl nehéz nekik, a Blikk és a nemzeti rapp nyelvét keverik. Élnek, amiből lehet, alkalmazkodnak, mert muszáj, és egyre dühösebbek.

És látszik, hogy nyers kiállásuk tesz-zik a rezignált, tanácstalan, összezavarodott, megcsalt és csalatkozott polgár-nak. De még nincsenek cimboraságban, még nem kötöttek szövetséget.

Magyarországon sajnos a népi politizálásnak az a hulláma, ami fogékony közembereket emelt volna a közképviselői szerepekbe, nem zajlott le, az értelmiség vitt mindent. Ezek a szervezetek azonban nem értelmiségi vállalkozások. Még akkor sem, ha megszűletésükhöz akadtak csalódott politikai, ideológiai kalandorok. A Magyar Gárda az ifjú Magyarország autonóm önszerveződése.

Sírhatunk.

Nyilvánvaló volt, hogy a társadalmi önszerveződést nem lehet a végtelenség elhúzni, elcsalni, meghamisítani, elfojtani.

De ez most már majdnem mindegy.

Ma, az év kezdetén a kormány a konszolidációban hisz, és viszolyogtatóan hamis minden mondata, gesztusa, az ellenzék a népszavazásra készül, és szüntelen acsarkodása végtelenül kiabrándító.

A valódi országban pedig szervez-kednek a hadak, lesznek újabb felvonulások, zajlik a szellemi felfegyverkezés, bizonyára a fizikai is. És nem újnácik kis fenekedő hadai ezek, teljes és aligha-nem gyakran szándékos félreértés tehát fasisztázni, hanem frusztrált magyar fiatalok sokasága, akik a szabadsággal sem nemzetet, sem kultúrát, sem demokráciát, sem mindennapi biztonságot, sem megélhető perspektívát nem kaptak, akik olyannyira más országot látnak maguk körül, mint amellyikkel a hatalom körei vannak elfoglalva, hogy honfoglalásra készülnek, belső honfoglalásra és honalapításra. Gyakran durvák, közönségesek, gyűlölködők és kultúrátlanok, nekik ez a fegyver adott. Ezt a fegyvert adtuk a kezükbe. A köztársasági elnök nem állt szóba velük. Ezzel is csak azt erősítette, noha aligha tehetett mást, hogy ez nem az ő köztársaságuk. Ahogy persze a cigányoké sem.

Pestről nézve olyan, mintha a szegény cigányokat bekerítenék, és az apartheid dülne nálunk. (Ahogy György

Péter fogalmazott a rádióban nemrég.) Vidékről nézve pedig olyan, mintha faluról falura foglalják el a cigányok az országot. És voltaképp mindkét leírás igaz, mindkét álláspontot komolyan kellene venni, ám az a közös tévedése a két szemléletnek, hogy valami ármányt feltételeznek, és ez a két álláspontot összehétközthetlenné, egymás ellenfeleivé teszi. A jogvédő humanizmus az elcsalt, cinikus cigánypolitika ideológiájának látszik, és az is lesz, ha nem vigyáz. És nem vigyáz. Ahogy a jogos nemzetféltség meg faji gyűlölködésnek látszik, és könnyen bele is sodródhat. És sodródik.

És akkor nincs több szó.

Volt róla a napokban egy film a tévében. Hogy nem sikerült karriert csinálnia, noha elkészült végre lemeze, de azért csak vezető a pesti villamosokat. Falujabelieknek azért így is ő az üdvöske, akit megismert ország-világ, aki azért csak meg-megjelenik olykor a tévében is.

Emlékezetes jelenet volt a Megasztárban Varga kiesése, mindenki sírt, mint a záporosó, s ezúttal valódi sírás volt, megértették, meg lehetett érteni, hogy ez a kedves, mosolygós, eléggé mackós fiatal cigány férfi tényleg a vágy villamosáról száll vissza mindjárt az igazira, a nyikorgósra, a zakatolásra, a küszködésre. A csillogóról a kopott sárgára. S hogy ez valójában nagyon is rendjén van. Varga István maga volt a mese. És erről a nagyon fontos meséről egy jóra való film készült. Mindenki lát-hatta, aki délelőtt, adott félóraban kapcsolgatta ide-oda a tévét, és így ráakadt, mert egyébként a film a műsorúságban nem volt feltüntetve.

Ezt a filmet nézve egymás vállán sírdogálhattunk volna egy kicsit, rossz cigányok és rossz magyarok, pláne akkor, amikor az ősz, csöpp néni, az egykori szomszéd kapta a keze közé a Pistit, ölelte, mintha az unokáját, a rég nem látott gyermeket, hogy anyád, hajh, folyton nálunk volt, segített vagy jött valamiért. Hogy mennyire örülök, hogy látlak még egyszer.

De ez az élmény valahogy annyira tiltva van, mintha tiltva lenne.

TAKÁCS GÉZA (Pápa, 1953.) magyar-történelem szakos tanár. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán végzett Szegeden, 1976-ban. 1981-ben kapott történelem szakos diplomát a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Az idejét javarészt különböző iskolákban töltötte. Harminc éve ír mindenfélét mindenfelé, az Alföldtől, a Hajdú-Bihari Naplótól és a régi Mozgó Világtól az Új Könyvpiacig, az Iskolakultúráig és a Kommentárig. 2003-ban jelent meg az Önkonet gondozásában *Iskolapróza Egy szabad iskola problémái* című könyve, majd *Kiütkeresők. A cigányok iskolai reményei* címmel 2009-ben jelent meg szociográfiája a *Magyarország felfedezése* sorozatban. Szerkesztette a *Tani-Tani* című alternatív pedagógiai folyóiratot, s *Iskolakép* címmel volt egy rövidéletű sajtó folyóirata. Jelenleg a monori Kossuth Lajos Általános Iskola tanára. 2013 áprilisától az Új Pedagógiai Szemle főszerkesztője.